

Київський університет імені Бориса Грінченка

Київський університет імені Бориса Грінченка

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ГРИЩУК ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 37.0(438):316.42:[339.92:061.1ЄС](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Ю. В. Грищук

Науковий керівник: Сисоєва Світлана Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Гришук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (Педагогічні науки). – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2019.

Розвиток педагогічної освіти, відповідно до вимог європейського освітнього простору, має вагомим значення для реформування освітньої галузі в Україні, підготовки педагогічних кадрів, впровадження Концепції «Нова українська школа». Значний інтерес становить досвід розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща, яка пройшла шлях від постсоціалістичної держави до члена Європейського Союзу, близька до України своєю історією та культурою.

Концептуальні положення щодо модернізації системи освіти в Україні закладено в Конституції України (1996); Концепції «Нова українська школа» (2016); Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017). Євроінтеграційний поступ України у сфері вищої освіти відображено в Указах Президента України «Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні» (2008), «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); Постанові Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»» (1993); Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки» (2017). Необхідність розвитку педагогічної освіти в контексті вимог європейського освітнього простору підкреслюється у Педагогічній Конституції Європи (2013); Наказах Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004), «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018).

Об'єктом дисертаційного дослідження є педагогічна освіта Республіки Польща. Предмет дослідження: законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в контексті європейських інтеграційних процесів. Мета дослідження: дослідити законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в контексті європейських інтеграційних процесів задля використання польського досвіду в Україні.

У дисертації проаналізовано стан дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії; обґрунтовано основні періоди розвитку педагогічної освіти в історичному поступі Республіки Польща до європейської інтеграції; досліджено законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору на кожному періоді; виокремлено перспективні напрями впровадження польського досвіду з розвитку педагогічної освіти в Україні.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1980 – 2017 рр. Нижня хронологічна межа (1980 р.) обумовлена створенням профспілкового об'єднання «Вчительська Солідарність», діяльність якого спрямовувалася на створення принципово нових планів і програм для освітніх закладів усіх рівнів, а також статутів та інших нормативно-правових документів. Верхня хронологічна межа (2017 р.) характеризується сучасними досягненнями педагогічної освіти Республіки Польща, яка увійшла до єдиного європейського простору вищої освіти. З метою історико-ретроспективного аналізу в першому розділі дисертації автор звертається до більш ранніх часових меж історії Польщі (1918 р.), що дозволило виокремити суспільно-політичні та соціокультурні передумови європейського вектору розвитку польського суспільства й освіти.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає у тому, що вперше обґрунтовано основні періоди розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в її історичному поступі до європейської інтеграції, а саме: 1980 – 1991 рр. – підготовки до асоціації з Європейським Союзом; 1991 – 2004 рр. – асоційованого членства в Європейському Союзі; 2004 – 2017 рр. – членства в Європейському Союзі; виокремлено та проаналізовано законодавчі й організаційні зміни (зміни, що

стосуються функціонування системи педагогічної освіти; реструктуризації мережі закладів вищої освіти; концепцій підготовки педагогічних працівників) у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору на кожному виокремленому періоді; визначено перспективні напрями впровадження польського досвіду щодо законодавчих та організаційних змін у педагогічну освіту України, зокрема на законодавчому рівні: створення механізмів гармонізації законодавства України у сфері освіти із законодавством Європейського Союзу; розроблення галузевої рамки кваліфікацій та нових стандартів педагогічної освіти відповідно до вимог європейського простору вищої освіти; на організаційному рівні: модернізація змісту та методології побудови освітніх програм на основі компетентнісного підходу; удосконалення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; диверсифікація мов навчання у закладах вищої педагогічної освіти; створення умов для забезпечення якості педагогічної освіти відповідно до європейських стандартів і рекомендацій; здійснено порівняльний аналіз поняття «педагогічна освіта» у польському та українському науковому просторі; уточнено теоретичну сутність понять: «європейські інтеграційні процеси», яке у дослідженні розглядається як сукупність соціально-економічних та культурно-освітніх процесів, спрямованих на об'єднання різних країн у єдиний союз з метою задоволення спільних інтересів щодо подальшого економічного, культурного та духовного розвитку; «розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів», яке розуміється як поступ у сфері педагогічної освіти відповідно до вимог єдиного європейського простору вищої освіти; вдосконалено методологію порівняльних досліджень професійної підготовки вчителів; подальшого розвитку набули наукові положення щодо розвитку педагогічної освіти України в контексті європейських інтеграційних процесів.

У дослідженні педагогічну освіту розглянуто як комплексну підготовку педагогічних працівників для освітніх закладів усіх типів та форм власності (у контексті польського поняття «kształcenie nauczycieli») та як складову системи

вищої освіти, що функціонує відповідно до вимог європейського освітнього простору з урахуванням національних особливостей кожної країни.

Науковий аналіз проблеми розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів показав, що у період підготовки країни до асоціації з Європейським Союзом (1980 – 1991 рр.), на законодавчому рівні, було впроваджено Карту вчителя; Закони «Про вищу освіту», «Про систему освіти». Укладення Республікою Польща Угоди про асоціацію (1991) знаменувало здійснення системи реформ в освітній галузі. Для даного періоду характерні організаційні зміни у системі освіти, її змісті та призначенні. У період асоційованого членства Республіки Польща в Європейському Союзі (1991 – 2004 рр.) з метою вирішення проблеми адаптації польського законодавства до вимог ЄС було прийнято ряд нормативно-правових документів, зокрема: «Національна стратегія інтеграції», «Національний план ухвалення *Acquis Communautaire*», «Список законів, ухвалення яких є необхідним з огляду на вступ Польщі до Європейського Союзу». Реструктуризовано мережу закладів вищої освіти, створено нові концепції професійної підготовки вчителів. У період членства Республіки Польща в Європейському Союзі (2004 – 2017 рр.) було затверджено новий стандарт щодо підготовки вчителя (2012), прийнято Постанови «Про установи підвищення кваліфікації вчителів», «Про детальні кваліфікаційні вимоги до вчителів». Даний період відзначається організаційними змінами у системі підготовки вчителів відповідно до європейських стандартів та потреб сучасного ринку праці.

Досліджено мотивацію вибору польськими студентами напряму «Педагогіка». Протягом 2015/2016 н.р. серед 290 магістрантів Вищої школи педагогічної Спілки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща) було проведено анкетування. Респонденти представлені різною віковою категорією (від 23 до 56 років), 216 осіб (74,4%) мали досвід роботи у педагогічній сфері. Результати дослідження показали, що мотивація навчання за педагогічною спеціальністю для переважної кількості магістрантів (88,9% – 258 осіб) зумовлена бажанням працювати з дітьми та прагненнями особистісного й професійного розвитку. Крім того, 90% студентів

планують працювати за отриманою спеціальністю, що свідчить про формування позитивної мотивації до педагогічної діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що розроблено та впроваджено робочу програму навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії; методичні рекомендації «Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща» для викладачів і студентів закладів вищої педагогічної освіти; визначено перспективні напрями використання польського досвіду щодо законодавчих та організаційних змін у педагогічній освіті України відповідно до вимог європейського освітнього простору.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти та закладів системи післядипломної педагогічної освіти для розроблення робочих програм, а також методичних рекомендацій для навчання загальної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки та під час професійної підготовки майбутніх вчителів та підвищення їх кваліфікації.

Ключові слова: педагогічна освіта, розвиток педагогічної освіти, європейські інтеграційні процеси, розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Грищук Ю. В. Визначення професійної освіти і навчання: сучасні акценти. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 4. С. 16–22.
2. Грищук Ю. В. Підтримка обдарованої учнівської молоді: нормативно-правовий та соціально-педагогічний аспекти. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 1 (5). С. 46–57. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/93>
3. Грищук Ю. В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 2 (6). С. 33–40. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/117/108#.VmV3itLhCHs>

4. Грищук Ю. В. Поняття «професійна освіта та навчання» у вітчизняному науковому просторі. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 4 (8). С. 112–120. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/182/163#.VIhW2VOMC1Q>
5. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польщі: теоретичний аспект. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2015. № 1 (9). С. 61–74. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/214/203#.VPCELVOMC1Q>
6. Грищук Ю. В. Компетентнісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів у Республіці Польща. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр.* 2015. № 24. С. 53–57.
7. Грищук Ю. В. Історико-педагогічний аналіз розвитку освіти в Польщі. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1–2. С. 137–141.
8. Грищук Ю. В. До проблеми визначення світових пріоритетів розвитку вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. № 4 (45). С. 22–25.
9. Грищук Ю. В. Пріоритети та принципи розвитку сучасної вищої освіти у дослідженнях вітчизняних вчених. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5–6 (50–51). С. 22–26.
10. Грищук Ю. В. Організація навчання іноземних студентів в Україні як чинник інтернаціоналізації вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 1–2 (46–47). С. 101–105.
11. Грищук Ю. Адаптація польського законодавства про вищу освіту до вимог Європейського Союзу. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*. 2016. Вип. V. С. 75–80.
12. Грищук Ю. В. Становлення та розвиток освіти в Польщі початку XI – кінця XVI століття. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2016. № 3 (15). С. 97–107. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/405>

13. Грищук Ю. Педагогічна освіта у Республіці Польща як об'єкт міждисциплінарного дослідження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3–4 (48–49). С. 109–115.

14. Грищук Ю. В. Роль полікультурних європейських традицій у реформуванні педагогічної освіти Республіки Польща. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2017. № 1–2 (16–17). С. 106–118. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/434/355>

15. Грищук Ю. В. Педагогічна Конституція Європи: сутність та значення для євроінтеграції освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. № 3 (58). С. 23–27.

16. Грищук Ю. Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: досвід Республіки Польща. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*. 2018. Вип. VII. С. 152–156.

17. Hryshchuk Y. Historical and pedagogical analysis of the development of education in Poland. *Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky*. 2016. Vol. 4. № 1. P. 56–58.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

18. Грищук Ю. В. Творча обдарованість учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема. Сучасні проблеми підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах євроінтеграційного процесу : матер. II Міжнародної молодіжної науково-практичної конференції (дистанційної). 4 грудня 2013 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова, Бердянський держ. пед. ун-т, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Українсько-американський гуманітарний і-т, Вісконсинський міжнар. ун-т (США) в Україні, Економіко-технологічний ун-т.; за заг. ред. проф. І. М. Ковчиної. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 28–29.

19. Грищук Ю. В. Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: євроінтеграційний контекст. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. праць : матеріали XVII Всеукраїнської науково-

практичної інтернет-конференції. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. С. 105–107.

20. Грищук Ю. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у Республіці Польщі. ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки : тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів, м. Київ, 8-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. М. С. Кулик [та ін.]. Київ : НАУ, 2015. С. 76.

21. Грищук Ю. В. Забезпечення якості вищої освіти у Республіці Польща. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. праць : матеріали XXVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 27. С. 269–271.

22. Грищук Ю. В. Освітні реформи у Республіці Польща та їх вплив на систему професійної підготовки вчителів. Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 18-21 січня 2016 року): у 3-х т. Т. 1. Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. С. 45.

23. Грищук Ю. В. Популяризація досліджень молодих вчених: європейський досвід. Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16 берез. 2018 р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; ред.-кол.: В. О. Огнев'юк, Н. М. Віннікова, О. М. Кузьменко, О. С. Мусіяченко. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 34–36.

24. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща у період поступу до асоціації з Європейським Союзом. Science, Research, Development : monografia rok konferencyjna. Pedagogy №9 (Poznan, 29–30 Wrzesień 2018 r.). Poznan, 2018. S. 14–16.

25. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти в Україні за роки незалежності: історико-педагогічний аналіз. Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій : матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26–27 жовтня 2018 р., м. Дніпро. Частина I. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2018. С. 181–182.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

26. Грищук Ю. Погляд у перспективу. *Липовецькі вісті*. №79 (1663 від 26.10.2016 р.). С. 2.

27. Грищук Ю. В. Акмеологічний підхід до розвитку творчої обдарованості учнів. *Неперервна освіта: акмеологічні студії*. 2017. № 2. С. 46–53.

28. Грищук Ю. В. Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща : методичні рекомендації. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 32 с.

29. Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти (ступінь «Доктор філософії») / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; [розробн. Сисоєва С. О., Грищук Ю. В.]. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 20 с.

30. Hryshchuk Y. Implementation of educational reforms during the 1990s in Poland: obstacles and conditions. *The Modern Higher Education Review*. 2017. №2. P. 84–89.

ANNOTATION

Hryshchuk Y. Development of pedagogical education in the Republic of Poland in the context of European integration processes. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for a candidate degree (Ph.D) in specialty 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education» (Pedagogical Sciences). – Borys Grinchenko Kyiv University. Kyiv, 2019.

The development of pedagogical education, in accordance with the requirements of the European educational space, is of great importance to reform the educational sector in Ukraine, train the pedagogical staff, and implement the Concept «New Ukrainian School». Considerable interest is the experience of the development of pedagogical education in the Republic of Poland, which has gone the way from post-socialist state to a member of the European Union, and is close to Ukraine with its history and culture.

Conceptual provisions for the modernization of the education system in Ukraine are reflected in the Constitution of Ukraine (1996); Concept «New Ukrainian School» (2016); Laws of Ukraine «On Higher Education» (2014), «On Education» (2017). The European integration of Ukraine in higher education is reflected in the Decrees of the President of Ukraine «On ensuring the further development of higher education in Ukraine» (2008), «On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021» (2013); Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the State National Program «Education» («Ukraine XXI Century»» (1993); Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Strategy of Communication in the Field of European Integration for 2018–2021» (2017). The need for the development of pedagogical education in the context of European integration highlights such documents as: Pedagogical Constitution of Europe (2013); Orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On Approval of the Conceptual Foundations of Pedagogical Education Development in Ukraine and its Integration into the European Educational Space» (2004), Concept of Pedagogical Education Development (2018).

The object of the dissertation study is the pedagogical education of the Republic of Poland. Subject of study: legislative and organizational changes in the development of pedagogical education of the Republic of Poland in the context of European integration processes. The purpose of the study is to investigate legislative and organizational changes in the development of pedagogical education of the Republic of Poland in the context of European integration processes in order to use Polish experience in Ukraine.

In thesis the state of research problem in pedagogical theory have been analyzed; the basic periods of pedagogical education development in the Republic of Poland on the path to European integration have been substantiated; the legislative and organizational changes in the development of pedagogical education of the Republic of Poland in accordance with the requirements of the European educational space for each period have been researched; the perspective directions of implementation of the Polish experience in the development of pedagogical education in Ukraine have been outlined.

The chronological boundaries of the study cover 1980 – 2017. The lower chronological limit (1980) is due to the creation of trade union «Teacher Solidarity». The

activity of the association was directed at the creation of projects of fundamentally new plans and programs for educational institutions of all levels, as well as statutes and other legal documents. The upper chronological limit (2017) is characterized by modern achievements of the pedagogical education of the Republic of Poland, which joined European Higher Education Area. For the purpose of retrospective historical and pedagogical analysis in the thesis, the author refers to the earlier time boundaries of Polish history (1918), which allowed to distinguish socio-political and socio-cultural background for the European vector of development of Polish society and education.

The scientific novelty and the theoretical significance of obtained results are following: at first time it is substantiated the basic periods of the development of the pedagogical education of the Republic of Poland on the path to European integration: 1980 – 1991 – preparation for the association with the European Union; 1991 – 2004 – associate membership in the European Union; 2004 – 2017 – membership in the European Union; characterized the development of pedagogical education in the Republic of Poland in each distinct period; the legislative and organizational changes (changes related to the functioning of the pedagogical education system, the restructuring of the network of higher education institutions, the concepts of teacher training) in the development of the pedagogical education of the Republic of Poland in accordance with the requirements of the European educational space in each particular period are singled out and analyzed; determined the perspective directions of implementation of Polish experience regarding legislative and organizational changes in pedagogical education of Ukraine, in particular, at the legislative level: creation of mechanisms for harmonization of the legislation of Ukraine in the sphere of education with the legislation of the European Union; developing a sectoral framework of qualifications and new standards for pedagogical education in accordance with the requirements of the European Higher Education Area; at the organizational level: modernization of the content and methodology of creation of educational programs based on competent approach; improvement of the content of training, retraining and professional development of pedagogical workers; the diversification of teaching languages in higher establishments of pedagogical education; creation of conditions for the quality of pedagogical education in accordance with

European standards and recommendations; carried out a comparative analysis of the concept of «pedagogical education» in Polish and Ukrainian scientific space; specified the theoretical essence of the concept «European integration processes» which means a set of socio-economic, cultural and educational processes aimed at uniting different countries into a single union in order to meet common interests in further economic, cultural and spiritual development, and the concept «the development of pedagogical education in the context of European integration processes» which is understood as the progress in the field of pedagogical education in accordance with the requirements of the European Higher Education Area; improved comparative research methodology for teacher training; further development acquired scientific provisions on the development of pedagogical education in Ukraine in the context of European integration processes.

In the study, pedagogical education is considered as a comprehensive training of pedagogical staff for educational institutions of all types and forms of ownership (in the context of the Polish concept of «kształcenie nauczycieli»), and as part of higher education system that functions in accordance with the requirements of the European educational space, taking into account the national characteristics of each country.

The scientific analysis of the problem of the development of pedagogical education in the Republic of Poland in the context of European integration processes showed that during the period of the preparation of the country for the association with the European Union (1980–1991), a Teacher Card; Laws «On Higher Education», «On the System of Education» was introduced at the legislative level. The Republic of Poland's Association Agreement (1991) marked the implementation of a reform system in the educational sector. For this period, organizational changes in the education system, its content and purpose are characteristic. During the period of the associated membership of the Republic of Poland in the European Union (1991 – 2004) a number of regulatory documents were adopted to address the issue of adaptation of Polish legislation to EU requirements, in particular: «National Integration Strategy», «National Acquis Communautaire», «List of laws that are necessary in view of the accession of Poland to the European Union». A network of higher education institutions has been restructured; new concepts for teacher training have been created. During the period of membership of the Republic of Poland in

the European Union (2004 – 2017), a new standard was adopted for teacher training (2012). Resolutions «On Institutions for the Advancement of Teachers», «On Detailed Qualification Requirements for Teachers» have been adopted. This period is marked by organizational changes in the teacher training system in accordance with European standards and needs of the modern labor market.

The motivation of Polish students choosing direction «Pedagogy» was studied. During 2015/2016, a survey was conducted among 290 graduate students of the Higher Pedagogical School of the Polish Teachers' Union (Warsaw, Republic of Poland). The respondents were represented by different age groups (from 23 to 56 years old), 216 people (74,4%) had experience in the pedagogical sphere. The results of the study showed that the motivation for teaching in the pedagogical specialization for the vast majority of graduates (88,9% – 258 people) is due to the desire to work with children and aspirations for personal and professional development. In addition, 90% of students plan to work on the received specialty, which testifies to the formation of positive motivation for pedagogical activity.

The practical significance of the results is following: work program of the academic discipline «Methodology of Comparative Research in Education» for Ph.D. students and methodical guideline «Thesaurus of the Comparative Study of the Development of Pedagogical Education: Ukraine and the Republic of Poland» for teachers and students of higher pedagogical institutions have been developed and implemented. The perspective directions of implementation of Polish experience regarding legislative and organizational changes in pedagogical education of Ukraine in accordance with the requirements of European educational space have been determined.

The research materials can be used by teachers of higher education institutions and institutions of postgraduate pedagogical education system for the development of work programs and methodological guideline for teaching general pedagogy and history of pedagogy, comparative pedagogy during the training of future teachers and improving their qualifications.

Key words: pedagogical education, development of pedagogical education, European integration processes, development of pedagogical education in the context of European integration processes.

List of publications of the applicant

Scientific papers in which published the main scientific results of the thesis

1. Hryshchuk Yu. V. Vyznachennia profesijnoi osvity i navchannia: suchasni aktsenty. *Pedahohichnyj protses: teoriia i praktyka*. 2014. № 4. S. 16–22.
2. Hryshchuk Yu. V. Pidtrymka obdarovanoi uchniv's'koi molodi: normatyvno-pravovyj ta sotsial'no-pedahohichnyj aspekty. *Osvitohichnyj dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia*. 2014. № 1 (5). S. 46–57. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/93>
3. Hryshchuk Yu. V. Mizhnarodna akademichna mobil'nist' v Ukraini: problemy ta perspektyvy. *Osvitohichnyj dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia*. 2014. № 2 (6). S. 33–40. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/117/108#.VmV3itLhCHs>
4. Hryshchuk Yu. V. Poniattia «profesijna osvita ta navchannia» u vitchyznianomu naukovomu prostori. *Osvitohichnyj dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia*. 2014. № 4 (8). S. 112–120. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/182/163#.VIhW2VOMC1Q>
5. Hryshchuk Yu. V. Rozvytok pedahohichnoi osvity u Respublitsi Pol'schi: teoretychnyj aspekt. *Osvitohichnyj dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia*. 2015. № 1 (9). S. 61–74. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/214/203#.VPCELVOMC1Q>
6. Hryshchuk Yu. V. Kompetentnisno orientovana profesijna pidhotovka majbutnikh uchyteliv u Respublitsi Pol'scha. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika: zb. nauk. pr.* 2015. № 24. S. 53–57.
7. Hryshchuk Yu. V. Istoryko-pedahohichnyj analiz rozvytku osvity v Pol'schi. *Pedahohichnyj protses: teoriia i praktyka*. 2015. № 1–2. S. 137–141.
8. Hryshchuk Yu. V. Do problemy vyznachennia svitovykh priorytetiv rozvytku vyschoi osvity. *Neperervna profesijna osvita: teoriia i praktyka*. 2015. № 4 (45). S. 22–25.

9. Hryshchuk Yu. V. Priorytety ta pryntsypy rozvytku suchasnoi vyschoi osvity u doslidzhenniakh vitchyznianskykh vchenykh. *Pedahohichnyj protses: teoriia i praktyka*. 2015. № 5–6 (50–51). S. 22–26.
10. Hryshchuk Yu. V. Orhanizatsiia navchannia inozemnykh studentiv v Ukraini iak chynnyk internatsionalizatsii vyschoi osvity. *Neperervna profesijna osvita: teoriia i praktyka*. 2016. № 1–2 (46–47). S. 101–105.
11. Hryshchuk Yu. Adaptatsiia pol's'koho zakonodavstva pro vyschu osvitu do vymoh Yevropejs'koho Soiuzu. *Osvitohiia: ukrains'ko-pol's'kyj naukovyj zhurnal*. 2016. Vyp. V. S. 75–80.
12. Hryshchuk Yu. V. Stanovlennia ta rozvytok osvity v Pol'schi pochatku XI – kintsia XVI stolittia. *Osvitohichnyj dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia*. 2016. № 3 (15). S. 97–107. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/405>
13. Hryshchuk Yu. Pedahohichna osvita u Respublitsi Pol'scha iak ob'iekt mizhdystyplinarnoho doslidzhennia. *Neperervna profesijna osvita: teoriia i praktyka*. 2016. № 3–4 (48–49). S. 109–115.
14. Hryshchuk Yu. V. Rol' polikul'turnykh ievropejs'kykh tradytsij u reformuvanni pedahohichnoi osvity Respubliki Pol'scha. *Osvitohichnyj dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia*. 2017. № 1–2 (16–17). S. 106–118. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/434/355>
15. Hryshchuk Yu. V. Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy: sutnist' ta znachennia dlia ievrointehratsii osvity v Ukraini. *Pedahohichnyj protses: teoriia i praktyka*. 2017. № 3 (58). S. 23–27.
16. Hryshchuk Yu. Systema vnutrishn'oho zabezpechennia iakosti vyschoi osvity: dosvid Respubliki Pol'scha. *Osvitohiia: ukrains'ko-pol's'kyj naukovyj zhurnal*. 2018. Vyp. VII. S. 152–156.
17. Hryshchuk Y. Historical and pedagogical analysis of the development of education in Poland. *Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky*. 2016. Vol. 4. № 1. P. 56–58.

Scientific papers certifying the approbation of the materials of thesis

18. Hryshuk Yu. V. Tvorchy obdarovanist' uchnivskoi molodi yak sotsial'no-pedahohichna problema. Suchasni problemy pidhotovky majbutnikh fakhivtsiv sotsial'no-pedahohichnoi sfery v umovakh ievrointehratsijnoho protsesu: mater. II Mizhnarodnoi molodizhnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (dystantsijnoi). 4 hrudnia 2013 r., m. Kyiv / M-vo osvity i nauky Ukrainy, NPU imeni M. P. Drahomanova, Berdians'kyj derzh. ped. un-t, Khmel'nyts'ka humanitarno-pedahohichna akademiia, Ukrain's'ko-amerykans'kyj humanitarnyj i-t, Viskonsyn's'kyj mizhnar. un-t (SShA) v Ukraini, Ekonomiko-tehnolohichnyj un-t.; za zah. red. prof. I. M. Kovchynoi. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2013. S. 28–29.

19. Hryshuk Yu. V. Rozvytok suchasnoi vyschoi osvity v Ukraini: ievrointehratsijnij kontekst. Materialy XVII Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii «Vitchyzniana nauka na zlami epokh: problemy ta perspektyvy rozvytku»: Zb. nauk. prats'. Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj, 2015. Vyp. 17. S. 105–107.

20. Hryshuk Yu. V. Psykholoho-pedahohichna pidhotovka majbutnikh fakhivtsiv u Respublitsi Pol'schi. POLIT. Suchasni problemy nauky. Humanitarni nauky: tezy dopovidej KhV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh uchenykh i studentiv, m. Kyiv, 8-9 kvitnia 2015 r., Natsional'nyj aviatsijnij universytet / redkol. M. S. Kulyk [ta in.]. Kyiv : NAU, 2015. S. 76.

21. Hryshuk Yu. V. Zabezpechennia yakosti vyschoi osvity u Respublitsi Pol'scha. Materialy XXVII Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii «Vitchyzniana nauka na zlami epokh: problemy ta perspektyvy rozvytku»: Zb. nauk. prats'. Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj, 2016. Vyp. 27. S. 269–271.

22. Hryshuk Yu. V. Osvitni reformy u Respublitsi Pol'scha ta ikh vplyv na systemu profesijnoi pidhotovky vchyteliv. Ekonomika, nauka, osvita: intehratsiia ta synerhiia: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Bratyslava, 18-21 sichnia 2016 roku): u 3-kh t. T. 1. Kyiv : Vyd-vo «Tsentr navchal'noi literatury», 2016. S. 45.

23. Hryshuk Yu. V. Populiaryzatsiia doslidzhen' molodykh vchenykh: ievropejs'kyj dosvid. Doslidzhennia molodykh vchenykh: vid idei do realizatsii: materialy

Vseukr. nauk.-prakt. konf., 16 berez. 2018 r., m. Kyiv / Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka ; za zah. red. V. O. Ohnev'iuka ; red.-kol.: V. O. Ohnev'iuk, N. M. Vinnikova, O. M. Kuz'menko, O. S. Musiiachenko. Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2018. S. 34–36.

24. Hryshchuk Yu. V. Rozvytok pedahohichnoi osvity u Respublitsi Pol'scha u period postupu do asotsiatsii z Yevropejs'kym Soiuzom. Science, Research, Development: monografia pokonferencyjna. Pedagogy №9 (Poznan, 29–30 Wrzesień 2018 roku). Poznan, 2018. S. 14–16.

25. Hryshchuk Yu. V. Rozvytok pedahohichnoi osvity v Ukraini za roky nezalezhnosti: istoryko-pedahohichnyj analiz. Osvita i nauka v umovakh hlobal'nykh transformatsij. Materialy II Vseukrains'koi naukovoï konferentsii. 26–27 zhovtnia 2018 r., m. Dnipro. Chastyna I. / Nauk. red. O. Yu. Vysots'kyj. Dnipro : SPD «Okhotnik», 2018. S. 181–182.

Scientific works, which additionally reflect the scientific results of the thesis

26. Hryshchuk Yu. Pohliad u perspektyvu. *Lypovets'ki visti*. №79 (1663 vid 26.10.2016 r.). S. 2.

27. Hryshchuk Yu. V. Akmeolohichnyj pidkhid do rozvytku tvorchoi obdarovanosti uchniv. *Neperervna osvita: akmeolohichni studii*. 2017. № 2. S. 46–53.

28. Hryshchuk Yu. V. Tezaurus porivnial'noho doslidzhennia rozvytku pedahohichnoi osvity: Ukraina ta Respublika Pol'scha : metodychni rekomendatsii. Kyiv : TOV «Vydavnyche pidpriemstvo «EDEL'VEJS», 2018. 32 s.

29. Robocha prohrama navchal'noi dystsypliny «Metodolohiia porivnial'nykh doslidzhen' u sferi osvity» dlia zdobuvachiv vyschoi osvity (stupin' «Doktor filosofii») / Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka; [rozrobn. Sysoieva S. O., Hryshchuk Yu. V.]. Kyiv : TOV «Vydavnyche pidpriemstvo «EDEL'VEJS», 2018. 20 s.

30. Hryshchuk Y. Implementation of educational reforms during the 1990s in Poland: obstacles and conditions. *The Modern Higher Education Review*. 2017. №2. P. 84–89.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	21
<p>РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ОБ’ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....</p>	
1.1. Характеристика базових понять дослідження у польському та українському науковому просторі.....	33
1.2. Проблема розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща в педагогічній теорії.....	55
1.3. Суспільно-політичні та соціокультурні передумови європейського вектору розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща.....	69
Висновки до першого розділу.....	87
Список використаних джерел до першого розділу.....	90
<p>РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....</p>	
2.1. Обґрунтування основних періодів розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в процесі європейської інтеграції країни.....	108
2.2. Характеристика законодавчих та організаційних змін у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща у період підготовки до асоціації з Європейським Союзом (1980–1991 рр.).....	117
2.3. Організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща та адаптація законодавства до вимог Європейського Союзу у період асоційованого членства (1991–2004 рр.).....	129
2.4. Нормативно-правові та організаційні засади розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща як члена Європейського Союзу (2004 – 2017 рр.).....	146
Висновки до другого розділу.....	174
Список використаних джерел до другого розділу.....	179

РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	188
3.1. Характеристика розвитку педагогічної освіти в Україні за роки незалежності.....	188
3.2. Використання прогресивних ідей польського досвіду для реалізації європейського вектору розвитку педагогічної освіти в Україні.....	207
Висновки до третього розділу.....	225
Список використаних джерел до третього розділу.....	226
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	235
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	240
ДОДАТКИ.....	274

ВСТУП

Розвиток педагогічної освіти, відповідно до вимог європейського освітнього простору, має вагомe значення для реформування освітньої галузі в Україні, підготовки педагогічних кадрів, впровадження Концепції «Нова українська школа». Значний інтерес становить досвід розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща, яка пройшла шлях від постсоціалістичної держави до члена Європейського Союзу, близька до України своєю історією та культурою.

Концептуальні положення щодо модернізації системи освіти в Україні закладено в Конституції України (1996) [48]; Концепції «Нова українська школа» (2016) [74]; Законах України «Про вищу освіту» (2014) [93], «Про освіту» (2017) [100]. Євроінтеграційний поступ України у сфері вищої освіти відображено в Указах Президента України «Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні» (2008) [95], «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) [99]; Постанові Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»))» (1993) [94]; Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки» (2017) [102]. Необхідність розвитку педагогічної освіти в контексті вимог європейського освітнього простору підкреслюється у Педагогічній Конституції Європи (2013) [86]; Наказах Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004) [96], «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018) [97].

Проблемам розвитку освіти завжди приділялася належна увага у працях вітчизняних і зарубіжних учених. В Україні такі дослідження здійснюються за різними напрямками, зокрема: філософія освіти (В. П. Андрущенко [3], В. Г. Кремень [51], В. О. Огнев'юк [79]), теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко [24], Т. М. Десятов [36], С. О. Сисоєва [112]), теорія і практика педагогічної освіти (В. І. Луговий [61], В. К. Майборода [64],

Н. І. Мачинська [67], Л. Л. Хоружа [13]), професійна підготовка педагогічних кадрів у закладах вищої освіти (А. М. Алексюк [2], Н. Г. Батечко [4], О. А. Дубасенюк [37], В. В. Желанова [40], О. В. Матвієнко [65], І. В. Соколова [114]).

Значний внесок у розвиток методології досліджень з порівняльної педагогіки внесли українські дослідники: А. В. Василюк [16], Т. Є. Кристопчук [53], О. В. Кучай [54], О. І. Локшина [59], М. П. Лещенко [56], О. І. Огієнко [78], Л. П. Пуховська [103], А. А. Сбруєва [109], С. О. Сисоєва [111] та ін.

Дослідження розвитку освіти у Республіці Польща здійснювалося вітчизняними науковцями за такими напрямками: реформування освіти (А. В. Василюк [16], Л. М. Гриневич [25], І. М. Ковчина [46]); розвиток полікультурної освіти (О. А. Івашко [116]); розвиток університетської освіти та науки (М. І. Гавран [21], В. С. Майборода [64]); розвиток системи педагогічної освіти (К. М. Біницька [8], Г. Ю. Ніколаї [73], Л. М. Юрчук [126]); професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців (С. Я. Когут [47], О. В. Кучай [54], В. Р. Пасічник [85], Л. Л. Смірнова [117]).

Проблеми освіти у різні історичні періоди розвитку Польщі досліджували зарубіжні науковці, зокрема: Ф. Дробка (F. Drobka) [134], Б. Саймон (B. Simon) [174], Сеймур М. Розен (Seymour M. Rosen) [173], Г. Сінгер (G. Singer) [175], І. Трейбіч (I. Trejbicz) [144] та ін.

Підготовка педагогічних працівників розглядається у працях таких польських учених: В. Зачинський (W. Zaczyński) [187], Е. Вишневська (E. Wiśniewska) [186], Ч. Купісевіч (Cz. Kupisiewicz) [149], Х. Квятковська (H. Kwiatkowska) [136], С. Квятковський (S. Kwiatkowski) [136], Т. Левовицький (T. Lewowiski) [55], В. Оконь (W. Okoń) [161], Т. Пільх (T. Pilch) [139], В. Помикало (W. Pomykało) [138], Б. Сліверський (B. Śliwerski) [166], Д. Янковська (D. Jankowska) [146]. Розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів вивчали польські дослідники: З. Квецінський (Z. Kwieciński) [152], Й. Олекса (J. Oleksa) [165], Х. Русек (H. Rusek) [165], А. Семак-Тиликовська (A. Siemak-Tylikowska) [136], Й. Фратчак (J. Fratzak) [142] та ін.

Важливими для дослідження є дисертаційні роботи польських науковців з проблем професійної підготовки майбутніх фахівців у Республіці Польща, зокрема: система професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти в Польщі (Я. Морітз [69]); підготовка вчителів фізичного виховання до оцінювання навчальних досягнень учнів (Р. Мушкета [71]); професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах (Е. Нероба [72]); організація педагогічних практик студентів вищої педагогічної школи (У. Новацка [75]); теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів (Б. Сітарська [115]); тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів (І. Шемпрух [123]).

Незважаючи на значну кількість наукових праць, проблема розвитку педагогічної освіти в історичному поступі Республіки Польща до європейської інтеграції ще не стала предметом окремого наукового дослідження. Зокрема, поза увагою вчених залишаються законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору.

Актуальність проблеми дослідження посилюється низкою суперечностей, які існують в освітньому просторі України, а саме, між:

- орієнтацією освітньої політики України на інтеграцію в європейський освітній простір та недостатньою дослідженістю досвіду країн Європейського Союзу у сфері освіти;
- трансформаційними змінами у сфері освіти, процесом її реформування та сучасним станом професійної підготовки педагогічних працівників;
- накопиченням Республікою Польща досвіду розвитку педагогічної освіти в історичному поступі країни до євроінтеграції та відсутністю його цілісного аналізу задля використання в Україні.

Враховуючи соціальну значущість розвитку педагогічної освіти в Україні для реформування освітньої галузі відповідно до вимог європейського освітнього простору, а також відсутність цілісного аналізу розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в її історичному поступі до євроінтеграції, темою дисертаційної

роботи було обрано: «**Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з науковою темою науково-дослідної лабораторії освітології Київського університету імені Бориса Грінченка «Освітологічні засади забезпечення якості освіти в університеті» (державний реєстраційний № 0116U003292).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 2 від 26 лютого 2015 року) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 24 березня 2015 року).

Об'єкт дослідження: педагогічна освіта Республіки Польща.

Предмет дослідження: законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в контексті європейських інтеграційних процесів.

Мета дослідження: дослідити законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в контексті європейських інтеграційних процесів задля використання польського досвіду в Україні.

Відповідно до предмета й мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії.
2. Обґрунтувати основні періоди розвитку педагогічної освіти в історичному поступі Республіки Польща до європейської інтеграції.
3. Дослідити законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору на кожному періоді.
4. Виокремити перспективні напрями впровадження польського досвіду з розвитку педагогічної освіти в Україні.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1980 – 2017 рр. Нижня хронологічна межа (1980 р.) обумовлена створенням профспілкового об'єднання «Вчительська Солідарність», діяльність якого спрямовувалася на створення принципово нових планів і програм для освітніх закладів усіх рівнів, а також

статутів та інших нормативно-правових документів. Верхня хронологічна межа (2017 р.) характеризується сучасними досягненнями педагогічної освіти Республіки Польща, яка увійшла до єдиного європейського простору вищої освіти. З метою історико-ретроспективного аналізу в першому розділі дисертації автор звертається до більш ранніх часових меж історії Польщі (1918 р.), що дозволило виокремити суспільно-політичні та соціокультурні передумови європейського вектору розвитку польського суспільства й освіти.

Методологічна основа дослідження розкрита на філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому, технологічному рівнях. На філософському рівні – положення про нерозривний зв'язок культури і освіти, єдності теорії і практики. На рівні загальнонаукової методології – положення про гуманізацію і гуманітаризацію освіти; принципи системності, культуровідповідності, етнопедагогізації, полілінгвізму. На рівні конкретнонаукової методології – методологія порівняльної педагогіки; компетентнісний підхід в освіті. На технологічному рівні – методи проведення порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти із залученням широкого кола джерельної бази.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення та висновки: філософії освіти (В. П. Андрущенко [3], І. А. Зязюн [125], В. Г. Кремень [51], В. О. Огнев'юк [79]); неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко [24], Т. М. Десятов [36], С. О. Сисоєва [112]); теорії педагогічної освіти (В. І. Луговий [61], В. К. Майборода [64]); концептуальні положення методології порівняльної педагогіки (О. М. Галус [22], О. І. Локшина [59], А. А. Сбруєва [109], С. О. Сисоєва [111], Й. Фратчак [142], М. М. Чепіль [121]); фундаментальних досліджень з розвитку освітніх систем у країнах Європейського Союзу (Н. М. Авшенюк [1], Т. Є. Кристопчук [53], О. І. Огієнко [78], О. Б. Ярова [129]); теоретико-методологічних основ підготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти України (А. М. Алексюк [2], М. В. Братко [13]) та Республіки Польща (Е. Вишневська [186], Т. Левовицький [55], Х. Квятковська [136], С. Квятковський [136]); компетентнісного підходу у професійній підготовці вчителя (О. А. Дубасенюк [37], Л. Л. Хоружа [13]); концепції реформування освіти в Польщі

(Л. М. Гриневич [25], А. В. Василюк [16], І. М. Ковчина [46]); досліджень з проблем розвитку педагогічної освіти в Республіці Польща (К. М. Біницька [8], В. Оконь [161], А. Семак-Тиліковська [136], І. Шемпрух [123], Л. М. Юрчук [126]).

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано такі методи дослідження: *теоретичні*: аналіз наукової літератури, системно-структурний та системно-функціональний аналіз – для з'ясування стану дослідження обраної проблеми, обґрунтування основних періодів розвитку педагогічної освіти в історичному поступі Республіки Польща до європейської інтеграції; порівняльний аналіз для зіставлення змісту базових понять дослідження у польському та українському науковому просторі; абстрагування, конкретизація та узагальнення теоретичних положень з метою виокремлення законодавчих та організаційних змін у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в контексті європейських інтеграційних процесів, визначення перспективних напрямів впровадження польського досвіду з розвитку педагогічної освіти в Україні; *емпіричні*: анкетування – для визначення мотивації вибору польськими студентами напряму «Педагогіка»; бесіди зі студентами, викладачами, науковцями закладів вищої освіти – для конкретизації фактичної інформації; *статистичні* – для кількісного та якісного аналізу отриманих даних.

Джерельну базу дослідження становлять:

- нормативно-правові документи, що регламентують пріоритетні напрями розвитку педагогічної освіти в контексті європейської інтеграції: Укази Президента України «Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні» (2008) [95], «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) [99]; Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018) [97];

- документи, що регламентують створення та розвиток європейського простору вищої освіти: Велика хартія університетів (1998) [17], рекомендації ЮНЕСКО «Про статус викладацького складу закладів вищої освіти» (1997) [185], Лісабонська конвенція (1997) [58], Сорбоннська декларація (1998) [118], Болонська декларація (1999) [10], Меморандум про неперервну освіту (2000) [130],

Саламанське звернення (2001) [108], Студентська гетеборзька декларація (2001) [179], Празьке комюніке (2001) [91], Берлінське комюніке (2003) [6], Бергенське комюніке (2005) [5], Лондонське комюніке (2007) [60], Декларація Глазго (2005) [35], Лісабонська декларація (2007) [57], Лювенське комюніке (2009) [62], Будапештсько-Віденська Декларація (2010) [14], Бухарестське комюніке (2012) [15], Єреванське комюніке (2015) [39], Паризьке комюніке (2018) [84];

- фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського; фонди бібліотек Вищої школи педагогічної Спілки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща), на базі якої дисертантка проходила наукове стажування з 12 по 20 листопада 2015 р.; Вищої школи імені Павла Влодковіца в Плоцьку (Республіка Польща); Академічного товариства Міхала Балудянського (м. Братислава, Республіка Словаччина), на базі якого проходила наукове стажування з інноваційних методів та підходів в освіті з 18 по 21 січня 2016 р.; Інституту Гердера – німецького наукового позауніверситетського центру історичних досліджень Східної Європи (м. Марбург, Федеративна Республіка Німеччина), в якому брала участь у стипендіальній програмі для молодих дослідників з 1 по 31 травня 2017 р., працюючи над проектом «Історичні аспекти розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща»; бібліотеки Лінна Університету Тампере (м. Тампере, Фінляндська Республіка), в якому навчалась на факультеті менеджменту з 1 лютого по 30 квітня 2018 р. у рамках проекту з міжнародної кредитної мобільності Еразмус+;

- польська та світова освітня періодика: «Kwartalnik Pedagogiczny» (Педагогічний щоквартальник), «Ruch Pedagogiczny» (Рух педагогічний), «Pedagogika pracy» (Педагогіка праці), «Oświatologia: ukraińsko-polski naukowe czasopismo» (Освітологія: українсько-польський науковий журнал), «Comparative Professional Pedagogy» (Порівняльна професійна педагогіка), «European Journal of Education» (Європейський журнал з освіти), «Young Scientist» (Молодий науковець),

«Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky» (Наукові записки Академічного товариства Міхала Балудянського);

- монографічні та інші наукові праці польських вчених з проблеми дослідження (В. Зачинський (W. Zaczyński) [187], Ч. Купісевіч (Cz. Kupisiewicz) [149], Х. Квятковська (H. Kwiatkowska) [136], С. Квятковський (S. Kwiatkowski) [136], Т. Левовицький (T. Lewowski) [55], В. Оконь (W. Okoń) [161], Т. Пільх (T. Pilch) [139], Б. Сліверський (B. Śliwerski) [166], Д. Янковська (D. Jankowska) [146] та ін.).

- електронні ресурси: сайти українських, польських та європейських наукових журналів з проблеми дослідження, офіційні сайти закладів вищої освіти Республіки Польща;

- неперіодичні та періодичні видання, матеріали конференцій, присвячені проблемі розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає у тому, що *вперше* обґрунтовано основні періоди розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в її історичному поступі до європейської інтеграції, а саме: 1980 – 1991 рр. – підготовки до асоціації з Європейським Союзом; 1991 – 2004 рр. – асоційованого членства в Європейському Союзі; 2004 – 2017 рр. – членства в Європейському Союзі; виокремлено та проаналізовано законодавчі й організаційні зміни (зміни, що стосуються функціонування системи педагогічної освіти; реструктуризації мережі закладів вищої освіти; концепцій підготовки педагогічних працівників) у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору на кожному виокремленому періоді; визначено перспективні напрями впровадження польського досвіду щодо законодавчих та організаційних змін у педагогічну освіту України, зокрема на законодавчому рівні: створення механізмів гармонізації законодавства України у сфері освіти із законодавством Європейського Союзу; розроблення галузевої рамки кваліфікацій та нових стандартів педагогічної освіти відповідно до вимог європейського простору вищої освіти; на організаційному рівні: модернізація змісту та методології побудови

освітніх програм на основі компетентнісного підходу; удосконалення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; диверсифікація мов навчання у закладах вищої педагогічної освіти; створення умов для забезпечення якості педагогічної освіти відповідно до європейських стандартів і рекомендацій; здійснено порівняльний аналіз поняття «педагогічна освіта» у польському та українському науковому просторі; *уточнено* теоретичну сутність понять: «європейські інтеграційні процеси», яке у дослідженні розглядається як сукупність соціально-економічних та культурно-освітніх процесів, спрямованих на об'єднання різних країн у єдиний союз з метою задоволення спільних інтересів щодо подальшого економічного, культурного та духовного розвитку; «розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів», яке розуміється як поступ у сфері педагогічної освіти відповідно до вимог єдиного європейського простору вищої освіти; вдосконалено методологію порівняльних досліджень професійної підготовки вчителів; *подальшого розвитку* набули наукові положення щодо розвитку педагогічної освіти України в контексті європейських інтеграційних процесів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що розроблено та впроваджено робочу програму навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії; методичні рекомендації «Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща» для викладачів і студентів закладів вищої педагогічної освіти; визначено перспективні напрями використання польського досвіду щодо законодавчих та організаційних змін у педагогічній освіті України відповідно до вимог європейського освітнього простору.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти та закладів системи післядипломної педагогічної освіти для розроблення робочих програм, а також методичних рекомендацій для навчання загальної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки та під час професійної підготовки майбутніх вчителів та підвищення їх кваліфікації.

Результати дослідження **упроваджено** в освітній процес Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 3884-н від 14.09.2018 р.), Запорізького національного університету (довідка № 01.01-13/84 від 19.09.2018 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка №2411 від 02.10.2018 р.), Національного університету водного господарства та природокористування (довідка № 64 від 14.09.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. У підготовленій робочій програмі навчальної дисципліни у співавторстві з С. О. Сисоевою «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти (ступінь «Доктор філософії») автору належить розроблення другого змістового модулю, зокрема змісту таких тем: «Європейський дослідницький простір: перспективи для України», «Міжнародні порівняльні дослідження: досвід України», «Порівняльні дослідження професійної підготовки вчителів».

Апробація результатів дослідження здійснювалась на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема *міжнародних*: II Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Сучасні проблеми підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах євроінтеграційного процесу» (м. Київ, 4 грудня 2013 р.), XIV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки» (м. Київ, 2 – 3 квітня 2014 р.), XV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки» (м. Київ, 8 – 9 квітня 2015 р.), «Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри» (м. Київ, 14 травня 2015 р.), «Становлення та розвиток акмеології: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Житомир, 29 травня 2015 р.), «Освіта як фактор формування людського капіталу та економічного розвитку» (м. Черкаси-Добрич, 25 червня – 7 липня 2015 р.), «Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія» (м. Братислава, 18 – 21 січня 2016 р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Акмеологія: наука XXI століття» (м. Київ, 28 жовтня 2016 р.), «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій» (м. Київ, 30 листопада 2016 р.), «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та концепції нової української

школи» (м. Київ, 2 – 3 листопада 2017 р.), «Наука, дослідження, розвиток» (м. Познань, 29 вересня 2018 р.), «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: варіативність моделей неперервної педагогічної освіти» (м. Київ, 28 листопада 2018 р.); *всеукраїнських*: XVII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 17 – 18 жовтня 2015 р.), «Акмеологічні засади інноваційного розвитку закладів освіти» (м. Київ, 18 лютого 2016 р.), XXVII Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 17 листопада 2016 р.), 19 Всеукраїнська щорічна науково-методична конференція «Могилянські читання – 2016: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 14 – 18 листопада 2016 р.), методологічний семінар Національної академії педагогічних наук України «Нові тенденції і явища у дитячому та молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри» (м. Київ, 16 листопада 2017 р.), «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (м. Київ, 16 березня 2018 р.), IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (м. Київ, 18 квітня 2018 р.), «Особистість студента та соціокультурне середовище університету в суспільному контексті» (м. Київ, 14 червня 2018 р.), V Морозівські читання «Тьюторство як засіб інтернаціоналізації освітньо-наукового простору вищої школи» (м. Київ, 18 – 19 жовтня 2018 р.), II Всеукраїнська наукова конференція «Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій» (м. Дніпро, 26 – 27 жовтня 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації опубліковано у 30 публікаціях, із них – 29 одноосібні, у тому числі: 16 статей у провідних фахових виданнях України; 1 – у зарубіжному періодичному виданні; 1 методичні рекомендації; 11 публікацій у інших наукових виданнях; 1 програма навчальної дисципліни у співавторстві.

Структура дисертації зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (345 найменувань, із них 110 іноземними мовами) та додатків на 37 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 309 сторінок, з них основного тексту – 190 сторінок. Робота містить 15 таблиць та 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У розділі охарактеризовано базові поняття дослідження у польському та українському науковому просторі; проаналізовано проблему розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща в педагогічній теорії; досліджено суспільно-політичні та соціокультурні передумови європейського вектору розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща.

1.1. Характеристика базових понять дослідження

Успіх розвитку національних систем освіти відповідно не тільки до європейських, а й вимог культури і традицій кожної країни значною мірою залежить від якості професійної підготовки педагогічних кадрів, здатних до інтелектуального та творчого розвитку людини на всіх етапах її навчання.

Науковий інтерес становлять сучасні досягнення педагогічної освіти Республіки Польща, яка увійшла до єдиного європейського простору вищої освіти та відзначається запровадженням нових концепцій та моделей у підготовці педагогічних кадрів, розробкою стандартів педагогічної освіти, що визначили напрями модернізації її змісту [32].

Базовими поняттями нашого дослідження є поняття: «освіта», «педагогічна освіта», «професійно-педагогічна освіта», «розвиток педагогічної освіти», «європейські інтеграційні процеси», зміст яких необхідно розглянути як у польському, так і в українському освітньому просторі.

Такі поняття класифіковано нами у дві групи, а саме:

- загальні поняття, які розкривають сутність освіти як суспільно-організованого і нормованого процесу та результату цього процесу: «освіта», «педагогічна освіта», «професійно-педагогічна освіта»;

- поняття, що допомагають зрозуміти специфіку розвитку педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів: «розвиток педагогічної освіти», «європейські інтеграційні процеси».

Проаналізуємо першу групу понять нашого дослідження у польському освітньому просторі.

У польському освітньому просторі для визначення «освіти» вживають два терміни: «oświata» і «edukacja». Варто зазначити, що сам термін «oświata» виник у XVIII ст., в епоху Просвітництва, коли організація суспільства, розвиток техніки та реформа шкіл повинні були створити сприятливі умови для поширення науки та культури [137, с. 205].

У дослідженнях польських вчених поняття «oświata» трактується як:

- стан і процес поширення освіти (освіченості) і культури в суспільстві. Термін часто використовується для позначення освітньої діяльності як процесу, який виходить за рамки поширення освіти та включає розширення соціально-політичної, національної свідомості (наприклад, народна освіта, етнічна освіта); сьогодні система освіти визначається як організація загальної та професійної освіти через систему освітніх і виховних установ [167, с. 142];

- дії, спрямовані на поширення знань та культури в суспільстві через школи, культурно-освітні установи, книжки, журнали, радіо, телебачення, виставки тощо. В окремих випадках йдеться мова про базову освіту, освіту дорослих, професійну освіту, військову освіту тощо. Людей, які отримали такого роду освіту називають освіченими людьми [137, с. 205];

- система освіти; діяльність, що полягає в поширенні загальної і професійної освіти, реалізації виховних завдань з метою забезпечення всебічного розвитку особистості та її сприятливого (благополучного) існування, а для суспільства – культурних зв'язків, що поєднують його історичне минуле з сьогоденням, будування сприятливого майбутнього [159, с. 279];

- процес, який зміцнює національну єдність [145, с. 32].

Більш широке розуміння поняття «oświata» (укр. просвіта) визначає Я. Щепанський. На думку науковця, просвіту варто розглядати з трьох позицій, а

саме, як [184, с. 7]: 1) великий комплекс інститутів, соціальних спільнот, організацій, матеріально-технічного забезпечення, а також ідей і ціннісних систем, що слугують трансляції знань про світ, людей і цінності, членів суспільства, особливо дітей та молоді; 2) сукупність найрізноманітніших і складних видів діяльності; передача знань і цінностей представникам громадськості через установи і організації; 3) освіченість (інтелектуальність) членів суспільства, сукупність знань окремих громадян, яка виявляється у їх професійній діяльності, у різних сферах суспільного життя, в активній участі у культурних, політичних та економічних процесах. Дослідник визначає поняття «просвіта» також як стан поінформованості громадськості [31].

Просвіта охоплює всі освітні установи, у яких здійснюються інтенціональні (лат. *intentio* – намір, прагнення, – властивість свідомості бути спрямованою на деякий об'єкт) та раціональні процеси, спрямовані на формування особистості людини (як дітей, так і підлітків, і дорослих). Це діяльність, метою якої є доведення кожної особистості та суспільства в цілому відповідно до визначеного рівня розумового та професійного розвитку; цей процес реалізується головним чином через пізнання різних явищ культури [139]. Поширення освіти та культури в суспільстві, досягається за рахунок активної діяльності позашкільних установ [141, с. 606].

На думку Б. Дуная «просвіта» – це процес трансляції знань, поширення культури, підвищення рівня інтелектуального розвитку суспільства. Даний процес охоплює освіту і науку в освітніх інституціях та ангажування відкритого доступу до культури [177, с. 703].

Розмірковуючи про поняття «просвіта», А. Курсиш визначає його як процес ознайомлення з людськими знаннями. Освічена людина – це та, яка знайшла себе та опанувала одну із галузей знань [150, с. 6].

Й. Фронтчак зазначає, що просвіта як процес навчання, організований у освітніх закладах та, як стан поширення освіти, передбачає формування системи цінностей та знань, створення моделей поведінки в суспільстві. Культура тієї чи

іншої соціальної групи, здоровий колективізм досягається в результаті реалізації освітньої політики [142, с. 240].

В. Оконь під поняттям «edukacja» (укр. освіта; виховання) розуміє сукупність освітньо-виховних процесів, що охоплюють навчання і виховання [159, с. 87]. «Edukacja» (лат. *educatio* – виховання) – сукупність процесів, метою яких є зміна людей, перш за все дітей і молоді, відповідно до пануючих в даному суспільстві ідеалів і виховних цілей [163, с. 66].

Інші польські дослідники поняття «edukacja» визначають як: 1) організовану діяльність щодо навчання, учіння і виховання на високих щаблях (ступенях): від держави до організацій і установ, які скеровують ці дії безпосередньо (наприклад, сім'я, сусіди, ровесники, дошкільний заклад, школа, університет) та опосередковано [166, с. 11-12]; одночасність і необхідність визначеного розвитку знань і розсудливості, 2) здатність до переживання вищих моральних і естетичних емоцій, а також до контролю негативних; здатність до саморегуляції та самомотивації; вміння ефективно діяти в різних сферах особистого та професійного життя [166, с. 11].

Освіта протягом тривалого часу мала за мету формування знань, умінь і навичок. У даний час, відповідно до ієрархії своїх цілей, її метою є не тільки трансляція знань, але й формування соціальних відносин [148, с. 16].

Освіта – це вплив процесів (або взагалі інститутів і соціальних практик) і їх наслідків на розвиток людського потенціалу [153, с. 100].

На думку Т. Билінські, освіта є колективним утворенням, оскільки передача необхідних знань відбувається через членів певної соціальної групи; відтворення знань є невід'ємною частиною повсякденного життя [133, с. 16].

Освіта – це безперервний процес передачі знань, навичок, системи цінностей і соціальних норм, культурної спадщини за допомогою конкретних соціальних інститутів [168, с. 149]. Це взаємодія між поколіннями, спрямована на формування сукупності життєвих здібностей людини (пізнавальних, естетичних, моральних тощо), які реалізуються у певній культурі [155].

На думку Е. Скальської, освіта – це процес, метою якого є створення необхідних умов для повноцінного життя людини відповідно до соціальних норм [158, с. 93].

Поняття «edukacja» розглядають також як процес виховання, який спрямований на формування всебічно розвиненої особистості [176, с. 40]. Такий розвиток визначається, серед іншого, за рахунок кращого розуміння один одного і відносин зі світом, більш ефективного контролю за власною поведінкою та здатністю протистояти деструктивним зовнішнім процесам [151, с. 21-22].

Цілеспрямований виховний вплив є сприятливим для розвитку окремих осіб і груп людей, та дозволяє виступати їм у ролі свідомих і творчих членів спільноти (соціальної, культурної та національної), здатних до активної самореалізації [152, с. 89].

Ч. Банач поняття «edukacja» інтерпретує як соціальну цінність, капітал, а також, як своєрідну місію [131, с. 111]. Оскільки освіта з огляду на свої цілі та методи повинна виступати у ролі так званої серйозної опозиції до багатьох антицінностей, негативних явищ та загроз всесвітнього масштабу.

На думку В. Шліверського, поняттю «edukacja» (укр. освіта), яке охоплює як навчання, так і виховання найбільш повно відповідає термін «kształcenie» (укр. навчання). Однак у польській педагогічній традиції він набув технологічної конотації, таким чином освіта не може бути обмеженою до трансляції повідомлень, оскільки вона є діалогом, в якому однаково взаємодіють обидві сторони (вихователь – вчитель і вихованець – учень) [167, с. 54].

Для позначення освіти, як процесу підготовки фахівця, у польському науковому просторі використовується термін «kształcenie». Поняття «kształcenie» польськими дослідниками визначається як:

- сукупність дій і процесів, що дозволяють людям пізнати природу, суспільство і культуру, брати участь у їх трансформації; досягнення всебічного розвитку фізичних навичок і розумових здібностей, талантів, зацікавленості і захоплення, переконань і поглядів, а також здобуття бажаних професійних кваліфікацій. У останні роки все частіше під даним терміном розуміють викладання

та навчання. Розрізняють навчання загальне (основне і середнє) і спеціальне, тобто професійне. Виокремлюють навчання: дорослих, формальне, приватне, заочне тощо [163, с. 146];

- система дій, спрямованих на те, щоб особистість, яка навчається [159, с. 191]:

1) пізнавала світ; 2) була підготовлена до зміни світу; 3) сформувалася як індивідуальність;

- сукупність таких дій, заходів, процесів і методів впливу на окремих осіб і груп, що забезпечує отримання ними загальної освіти, або отримання кваліфікації і компетентності [138, с. 246].

Розглянемо поняття «*kształcenie zawodowe*» (укр. професійна підготовка / професійна освіта), яке польські науковці інтерпретують у двох значеннях [140, с. 942-943]: як конкретне знання та як процес.

У першому значенні йдеться про поняття, твердження і закономірності, що стосуються організації та результатам професійного навчання, реалізованого у різних соціально-історичних умовах, а також при різних організаційно-програмних рішеннях. У такому разі мова йде про професійну освіту як про один із розділів педагогіки праці.

Професійна освіта у другому значенні розглядається відповідно до загальної сукупності цілей організаційної діяльності та освітнього процесу, що уможливають підготовку до конкретного виду професійної праці у визначеній галузі.

Т. Новаккі стверджує, що сучасна професійна освіта є по своїй суті усесторонньою, оскільки охоплює загальне та професійне навчання, при цьому інтегрує теоретичну та практичну підготовку, а також уможливорює виховання через працю. Професійна освіта є результатом професійного навчання та характеризується багатозначністю за своїми складниками: знання (загальні й професійні), професійні уміння і навички, врешті – професійна особистість [140, с. 942-943].

Варто зазначити, що у польському науковому обігу не вживають таких понять як «педагогічна освіта» (*oświata pedagogiczna*) і «професійно-педагогічна освіта». Найбільш близьким за змістом до останнього є поняття «*kształcenie zawodowe*

nauczycieli» (укр. професійна підготовка вчителів). Щодо поняття «педагогічна освіта», то спорідненими до його змісту є такі аналогічні поняття, як: «kształcenie nauczycieli» (укр. підготовка вчителів), «pedagogiczne kształcenie nauczycieli» (укр. педагогічна підготовка вчителів).

Поняття «kształcenie nauczycieli» трактується як комплекс освітніх, формальних і неформальних процесів, які незалежно від змісту, рівня і методів сприяють розвитку здібностей особистості того, хто навчається; поповненню та систематизації знань; формуванню професійних умінь і навичок; удосконаленню професійної кваліфікації або здобуттю нової професії [169].

Аналізуючи проблему професійної підготовки вчителів, польські дослідники зазначають, що сучасна дійсність вимагає врахування [140, с. 879]: 1) сучасного контексту функціонування освіти; 2) змін у площині професійних функцій вчителя; 3) обумовленості перетворення концепції навчання соціальними змінами.

Професійна підготовка вчителів – це цілеспрямований, регулярний процес навчання з метою здобуття професійної кваліфікації [187, с. 626]. Під даним поняттям слід розуміти єдиний і нерозривний цілеспрямований процес розвитку системи фахових знань, мотивації, здатності відчувати більш високі моральні та естетичні емоції, контролювати негативні емоції; здобуття навичок ефективних дій в різних видах професійної діяльності [188, с. 7].

К. Сосницький поняття «підготовка вчителів» трактує як діяльність, що призводить до якісного перетворення інтелектуальної сфери людини, яка прагне здобути педагогічну освіту [178, с. 37]. На думку Б. Суходольського, підготовка вчителів передбачає здобуття сукупності наукових знань про світ, що включають у себе широке коло питань педагогічної культури з точки зору розвитку сучасної педагогічної науки [180, с. 295-296].

Під підготовкою вчителів Т. Левовицький розуміє комплексну освіту, персоналістичну, компетентнісну, спеціалізовану, прогресивну та багатосторонню, яка визначається на підставі домінуючих цілей педагогічної освіти [136, с. 258].

Професійну підготовку вчителя будь-якого рівня польські дослідники [69] розглядають також як і соціальне явище, соціально-педагогічний процес, який характеризується пролонгованістю.

На думку Ч. Купісевич, підготовка вчителів передбачає систему дидактичних дій з метою розповсюдження в суспільстві загальної і професійної освіти [176, с. 129]. Це процес спланованого, систематичного навчання, який передбачає здійснення навчально-виховних впливів на студентів з метою формування умінь і навичок з різних педагогічних дисциплін та розвитку загального пізнавального інтересу. Педагогічна освіта ставить перед собою завдання всебічного інтелектуального розвитку особистості та тісно пов'язана з багатостороннім розвитком її емоційно-вольової сфери [149, с. 22].

З точки зору Б. Мілерського, педагогічна освіта передбачає підготовку кандидатів до вчительської професії шляхом формування у них відповідної системи компетентностей, фізичної культури, гарантує соціальний і моральний розвиток особистості [167, с. 106]. Й. Фратчак розглядає педагогічну освіту як спосіб поширення освіти серед дорослого населення [143, с. 240].

Педагогічну освіту визначають як вид освітньої діяльності; процес, який виходить за рамки розвитку освіти, оскільки передбачає розширення свідомості (суспільної, політичної тощо) [155, с. 572].

Педагогічна освіта передбачає підготовку кандидатів до вчительської професії, що полягає у здобутті загальних і спеціалізованих знань і навичок. Здобута педагогічна освіта дозволяє працювати в школах різних типів і рівнів, а також в інших освітніх закладах [176, с. 88].

Перейдемо до розгляду першої групи понять нашого дослідження в українському освітньому та науковому просторі.

У нормативно-правових актах України поняття «освіта» визначається як:

- «основа інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорука розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності

суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» (ЗУ «Про освіту», 2017 р.) [100];

- «визначальний чинник політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені» (Національна доктрина розвитку освіти, 2002 р.) [98];

- визначальна складова реформування в Україні; оновлення змісту освіти передбачає приведення його у відповідність з сучасними потребами особи та суспільства (Державна національна програма «Освіта», 1993 р.) [94].

Поняття «освіта» трактується вченими з різних позицій, зокрема, як [18, с. 857; 116, с. 53]: сукупність знань, здобутих у процесі навчання. Рівень, ступінь знань, здобутих у процесі навчання; освіченість; піднесення рівня знань; навчання. Процес засвоєння знань; загальний рівень знань (у суспільстві, державі і т. ін.). Система навчальних і виховних заходів. Система закладів і установ, через які здійснюються ці заходи; письменність, грамотність; систематична й організована діяльність, скерована на надання знань та формування умінь і навичок; сукупність впливів на особу або групу людей, впливів, які сприяють їх розвитку та використанню можливостей настільки, щоб вони стали свідомими й творчими членами суспільної, національної, культурної і глобальної спільноти; триєдиний процес засвоєння інформації, розвитку та виховання особистості. У широкому розумінні освіта означає організовані елементи навчання та виховання на всіх щаблях: від держави до певних закладів, які впроваджують ці дії як безпосередньо

(наприклад, родина, сусіди, ровесники, дошкільна освіта, школа, університет, позашкільні заклади, місцева спільнота, органи самоврядування, товариства, клуби і організації, парафії), так і опосередковано (наприклад, уряд, інституції управління, оцінювання і контролю; засоби масової інформації, Інтернет, художня література, розважальні масові заходи тощо).

Освіту, на думку С. У. Гончаренко, варто розглядати як процес і результат засвоєння особистістю певної системи знань, практичних умінь і навичок та пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної й творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [38, с. 614-615].

У сучасних умовах поняття «освіта» все частіше визначається як духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес безпосереднього формування обличчя людини; процес педагогічно організованої соціалізації, що здійснюється в інтересах особистості й суспільства [45, с. 9-10].

На думку В. Г. Кременя, освіта – це один із найоптимальніших і найінтенсивніших способів входження людини у світ науки і культури. Саме під час здобуття освіти людина засвоює духовні цінності. Водночас, здобуття освіти – це процес трансляції культурно оформлених зразків поведінки та діяльності, а також сталих форм громадського життя [51, с. 51]. У цьому ж контексті сферу освіти досліджує В. О. Огнев'юк, зазначаючи, що освіта дедалі більше стає провідним феноменом культури, виховним чинником, зорієнтованим на утвердження особистісних першооснов у людині. Освіта як частина культури, з одного боку, живиться нею, а з іншого – впливає на її збереження та розвиток через людину [79].

Як соціокультурний феномен освіту також розглядають Н. В. Бордовська, А. А. Реан, С. А. Смірнов [67, с. 11-13]:

- освіта – це процес передачі накопичених поколіннями знань та культурних цінностей (Н. В. Бордовська, А. А. Реан);

- освіта – це процес (або результат) освоєння суспільством певних рівнів культурної спадщини суспільства і пов'язаний з ним рівень індивідуального розвитку (С. А. Смірнов).

Освіта в системі аксіологічного підходу будується як процес освоєння цінностей, їх інтеріоризації. Він включає декілька етапів [82, с. 37]: 1) пред'явлення цінності в реальних умовах освіти; 2) її первинне оцінювання, забезпечення емоційно позитивного відношення до неї; 3) виявлення сенсу цінності та її значення; 4) схвалення усвідомленої цінності; 5) включення прийнятого ціннісного відношення до відповідних соціальних умов, дій та спілкування; 6) закріплення ціннісного відношення у повсякденному житті.

Поняття «освіта» містить сукупність дефініцій, що сприяють усвідомленню означеного феномену у таких площинах [82, с. 239]: освіта – для розвитку цивілізацій; освіта – для людства; освіта – для держави і нації; освіта – для суспільства; освіта – для особистості.

Освіта як соціальне й культурне явище є невід'ємним супутником еволюційного розвитку людства [80]. За півтора століття від розуміння освіти як суспільно-організованого і нормованого процесу постійної передачі попереднім поколінням соціально значущого досвіду [110, с. 16]; сукупності знань, умінь, навичок, поглядів і переконань, а також певного рівня розвитку пізнавальних сил та практичної підготовки, що досягаються у результаті цілеспрямованої навчально-виховної роботи [128, с. 214] дослідники прийшли до якісно інших характеристик цього поняття. Освіта розглядається сьогодні як: сутнісна характеристика етносу, суспільства, людської цивілізації, способів їх самозбереження і розвитку, тобто давати людині освіту – означає змінювати її, перетворювати, розвивати особистість, займатися самоосвітою – перетворювати власну особистість, формувати її під впливом власних намірів і праці над собою [38, с. 614]; засіб, який дає кожній людині змогу стати особистістю, активним членом суспільства, здатним допомогти кожній общині, кожному суспільству зробити крок до кращого життя (Ф. Майер) [3, с. 203]; спеціальна сфера соціального життя; унікальна система, своєрідний соціокультурний феномен.

Тривалий час у науковому обігу вітчизняної педагогіки поняття «професійна освіта» ототожнювалось із поняттям «професійно-технічна освіта». Так, Г. Гребенюк професійну освіту визначає як процес набуття громадянами робітничої професії відповідно їх бажань, інтересів та здібностей, а також підвищення їх виробничої кваліфікації. Дослідник під професійною освітою розуміє і перепідготовку. Зміст професійної освіти, як вважає Р. Гуревич, є системою знань, умінь, навичок, світоглядних і поведінкових якостей особистості, які зумовлені вимогами суспільства до робітників відповідної кваліфікації та профілю; на досягнення їх повинні спрямовуватися зусилля як педагогів, так і тих, хто навчається у закладах освіти. Професійна освіта базується на загальній освіті, забезпечує підготовку робітників середньої і вищої кваліфікації, робітничих кадрів; здійснюється у середніх і вищих спеціальних закладах освіти, професійно-технічних училищах, на професійних курсах, шляхом навчання на виробництві [114, с. 126-128].

У сучасних умовах професійну освіту розглядають не просто як засіб відтворення «робочої сили», а як джерело активного відродження та росту соціально-економічно активних груп населення, які можуть працювати у всіх сферах суспільного виробництва [4, с. 136-141]. Саме під таким кутом зору має формуватися науково-педагогічний потенціал та уявлення про професійну освіту та її специфічні особливості.

Поняття «професійна освіта» трактується як:

- процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується оволодінням знаннями, навичками та вміннями з конкретних професій і спеціальностей (С. У. Гончаренко) [24, с. 170-171];
- підготовленість людини до визначеного виду діяльності, професії, засвідчена відповідним документом (атестатом, дипломом) про закінчення закладу освіти [119, с. 167];
- важливий соціально-державний інститут, який виконує функцію підготовки молодого покоління до вирішення в майбутньому професійних завдань у певній сфері діяльності, передбачає достатньо високий рівень сформованості різних

умінь і навичок, а також, що є не менш важливим, здібності безперервного їх вдосконалення (А. В. Коржуєв, В. А. Попков) [50, с. 8];

- неперервний процес, обумовлений потребами особистості, суспільства й економічного розвитку держави, спрямований на постійний професійно-особистісний розвиток і самовдосконалення фахівців, а також розширення їх можливостей в умовах якісної зміни праці як у рамках однієї професії, так і в умовах зміни сфери професійної діяльності (С. О. Сисоєва, І. В. Соколова) [4, с. 138].

У Концепції розвитку педагогічної освіти педагогічна освіта визначається базовою для будь-якого фахівця, причетного до навчання, виховання, розвитку та соціалізації людини. Рівень педагогічної освіти детермінує ефективність у вирішенні професійних завдань вихователя, вчителя, викладача закладу вищої освіти та системи освіти дорослих. У Концепції система педагогічної освіти визначається як невід’ємна складова системи вищої освіти та включає заклади вищої освіти всіх форм власності, заклади післядипломної педагогічної освіти й органи управління у сфері освіти [97].

Варто зазначити, що педагогічна освіта є важливим аспектом культурного розвитку нації, а вчитель, виступаючи в ролі постійного провідника народної освіти, повинен сам володіти широким спектром ділових і фахових знань й умінь [63, с. 10].

У Педагогічній Конституції Європи вказано, що педагогічна освіта є системою трансферу актуальних фундаментальних і прикладних знань у процесі діяльності закладів освіти різних типів і форм власності, спрямованих на підготовку педагогів дошкільної, початкової, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної освіти, професійною діяльністю яких є навчання та виховання дітей та молоді [86].

Педагогічну освіту розглядають у декількох аспектах:

- як систему підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів для учбових закладів усіх типів, включаючи професійно-технічні, середні спеціальні та вищі [87];

- як спеціалізовану підсистему освітньої сфери, що передбачає підготовку педагогічних працівників і забезпечує у такий спосіб ефективність освітньої сфери в цілому [61];

- як професійну підготовку всіх осіб, причетних до навчання і виховання молодого покоління [38, с. 645];
- як важливу ланку, яка з'єднує усі рівні та ступені навчання [111, с. 70];
- як багатофункціональний, відкритий, самостійний, своєрідний цикл освіти, який має свою мету, зміст, функції, форми та методи. Функціонування даного циклу можливе завдяки реалізації складних організаційних і змістово-процесуальних зв'язків [20];
- як освіту, що сприяє формуванню на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій педагогічних працівників, здатних якісно здійснювати професійну діяльність на демократичних і гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як одну із пріоритетних функцій держави, що спрямовується на розвиток і саморозвиток особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також формуванню потреби бути конкурентоспроможними на ринку праці [88, с. 72].

Поняття «педагогічна освіта», за дослідженнями Т. Є. Кристопчук, трактується як: наука викладання і навчання та її застосування до виховання людей; будь-які офіційні програми, що були створені для підготовки педагогічних кадрів (на рівні вищої освіти) для початкових і середніх шкіл [52, с. 127]. Дослідниця наводить авторське визначення поняття «педагогічна освіта», під яким розуміє «багатофункціональний, міждисциплінарний, багатосторонній процес, що відбувається у трьох напрямках, зокрема, охоплює три сфери суті та методів підготовки: аксіологічно пізнавальну, емоційну і практичну; у чотирьох площинах: регіональній, державній, європейській і глобальній; у трьох часових вимірах: минулому, теперішньому і майбутньому» [52, с. 127].

В. М. Руссол розглядає педагогічну освіту як обов'язкову складову післядипломної освіти педагогічних працівників. Ідея оптимізації змісту післядипломної педагогічної освіти визначається об'єктивною потребою приведення його у відповідність до вимог, які постійно зазнають змін, а також умовами існування педагогічної системи та закономірностями її функціонування. Серед таких закономірностей учений виокремлює: єдність, безперервність, змістова

цілісність усіх видів і форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, особистісно-орієнтувальний характер професійного становлення та розвитку педагогів [106].

Зазначимо, що специфіка педагогічної освіти визначається підвищеними соціальними вимогами до професійної діяльності та особистості учителя, вихователя як суб'єкта педагогічного спілкування і навчально-виховного процесу. Тому педагогічна освіта покликана вирішувати два комплекси взаємопов'язаних завдань: по-перше, сприяти соціально цінному розвитку особистості майбутнього педагога (його фундаментальній загальнокультурній, моральній і громадянській зрілості) й, по-друге, допомагати йому у професійному становленні та спеціалізації у педагогічній діяльності [38, с. 645].

Історичні витоки поняття «професійно-педагогічна освіта» походять від поняття «інженерно-педагогічна освіта». Г. М. Романцевим, починаючи з 1990-х років, у науковий обіг було введено поняття «професійно-педагогічна освіта», що за своїм змістом є більш містким, аніж поняття «інженерно-педагогічна освіта». Необхідність впровадження поняття «професійно-педагогічна освіта» пояснюється появою нових професій на ринку праці, що зумовлює необхідність здійснювати підготовку викладачів для нетехнічних закладів освіти, зокрема сфери туризму, послуг, художнього профілю тощо [124]. Новоутворене поняття, на думку професора А. М. Новікова [76], детермінує розширення змістовного поля педагогічної діяльності, а також поширення професійного навчання на невиробничу (нетехнічну) сферу. Як наслідок, можна говорити про трансформаційні перетворення традиційної професійно-технічної освіти на сучасну професійну.

Професійно-педагогічну освіту, як вважає О. І. Щербак, можна розглядати як процес формування фахівців, і як результат. Оскільки, «професійно-педагогічна освіта – це процес формування спеціалістів, який забезпечує підготовку людини до діяльності за конкретною професією; до виконання повного спектру професійно-педагогічних функцій, а також самореалізації у професійній діяльності. З іншого боку, цей термін означає результат – засвоєну людиною сукупність спеціальних

знань, умінь і навичок, соціально і професійно важливих якостей, які дозволяють їй успішно працювати у сфері професійної освіти» [124].

Професійно-педагогічна освіта поєднує культурно-освітню, загальнонаукову, професійну та психолого-педагогічну підготовку педагогічних кадрів, а також передбачає підготовку висококваліфікованих фахівців професії типу «людина – людина» із сформованими професійними вміннями і навичками, зумовленими сучасними спеціальними знаннями певної галузі виробництва [125].

Розглянувши першу групу понять нашого дослідження у польському та українському освітніх просторах ми дійшли наступних висновків:

- поняття «освіта» увійшло у вітчизняний і польський педагогічний лексикон лише у XVIII ст. для позначення розвиваючого та виховного впливу навчання на особистість [38, с. 614];

- «освіта» – це досить широке, поліфункціональне поняття, яке окреслюється різними смисловими контекстами: цінність (особистісна, суспільна, державна); соціокультурний феномен; соціальний інститут; система різноманітних закладів освіти; особливий процес; різнорівневий результат. Відмінним у польському науковому просторі є те, що для характеристики освіти як соціокультурного феномену та соціального інституту, що впливає на стан свідомості суспільства шляхом поширення освіти (освіченості) і культури вживають окремий термін «oświata». Також поняття «oświata» застосовують у тому випадку, коли мова йде про систему освіти з властивими їй структурними підрозділами (систему педагогічної освіти, систему освіти дорослих тощо);

- у польському науковому просторі поняття «edukacja» – недиференційоване, охоплює як навчання, так і виховання; тлумачиться як освітньо-виховна діяльність; для позначення освіти як процесу підготовки фахівця використовується термін «kształcenie»;

- у польських дослідженнях найбільш близьким до змісту «професійна освіта» у вітчизняному просторі є таке поняття: процес і результат професійного становлення і розвитку особистості у визначеній галузі;

- у польському науковому обігу не вживають такого поняття як «професійно-педагогічна освіта», не дивлячись на те, що педагогічна підготовка необхідна для усіх висококваліфікованих фахівців професії типу «людина – людина»;

- у польських дослідженнях найбільш близьким до змісту «педагогічна освіта» у вітчизняному просторі є наступне поняття: комплексна підготовка педагогічних працівників для закладів освіти всіх типів і форм власності.

У дослідженні *педагогічну освіту* розглянуто як комплексну підготовку педагогічних працівників для освітніх закладів усіх типів та форм власності (у контексті польського поняття «kształcenie nauczycieli») та як складову системи вищої освіти, що функціонує відповідно до вимог європейського освітнього простору з урахуванням національних особливостей кожної країни.

Розглянемо поняття другої групи, що допомагають зрозуміти специфіку розвитку педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів.

У польських дослідженнях поняття «розвиток» розглядається з різних позицій, а саме як [147; 157, с. 616; 172]: збільшення значення змінної у часі; зростання мінливої тієї чи іншої цінності у часі; процес спрямовуючих змін; процес зміни напрямку; процес трансформації певного роду досягнень; перехід на якісно нову стадію; послідовність взаємопов'язаних подій; час життя наступних поколінь.

У вітчизняних дослідженнях розвиток як загальнонаукову категорію визначають з декількох позицій: як закон, принцип і як явище [92, с. 237]. Розглядаючи поняття «розвиток» як закон, варто зазначити, що він окреслює перехід від одного буття до іншого. Крім того, кожен наступний стан буття за якісними та/або кількісними характеристиками буде іншим за попередній. Дослідники зазвичай вважають, що наступний стан буття буде кращим за попередній. Визначаючи розвиток як явище, ми стверджуємо, що розвиток є протилежним до буття, яке знаходиться в незмінному стані. У свою чергу, розвиток як принцип є іманентною рисою буття, а також його невід'ємною характеристикою, що зумовлює можливість подальших змін [92].

Варто зазначити, що поняття «розвиток» може тлумачитися як [18, с. 1235]: 1) дія за значенням розвивати і розвиватися: сприяти виникненню або підсиленню

чого-небудь; доводити до значного ступеня вияву; сприяти духовному зростанню кого-небудь, розширювати чийсь світогляд; детально, послідовно викладати що-небудь, розширюючи його зміст, обґрунтовуючи новими доказами, підкріплюючи фактами; робити що-небудь досконалішим, кращим, піднімати його на вищий щабель; поглиблювати що-небудь, розширюючи зміст або поліпшуючи, збагачуючи його; починати що-небудь, поступово інтенсифікуючи його; 2) ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості.

Виокремлюють ще й такі визначення поняття «розвиток»:

- рух (взаємодія), під час якого відбувається не просто зміна вже існуючих властивостей, стану якоїсь системи, а виникають нові властивості, нова, більш досконала якість (сутність чогось), яких раніше не було [107]; перехід з одного стану в інший, перехід від старого якісного стану до нового якісного стану, від простого до складного, від нижчого до вищого тощо (І. В. Шаповаленко) [122];
- рух вперед, формування якісно нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, удосконалення, прогрес, ріст і розширення (А. П. Пакрухіна) [21, с. 11];
- удосконалення духовних, психічних, соціальних і фізичних функцій та можливостей людини (О. І. Вишневський) [19, с. 8].
- унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі та часі, що визначається постійною зміною цілей його існування через формування іншої нової відкритої системи та переходом його в нову траєкторію розвитку (О. В. Раєвнева) [104, с. 108].

Поняття «розвиток» пояснюють як незворотну спрямовану закономірність зміни матеріальних та ідеальних об'єктів [12, с. 592]. Лише за умови одночасної наявності наступних властивостей процеси розвитку можна виділити серед інших змін [92, с. 236-237]: «оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної системи функцій); відсутність закономірності характерно для випадкових процесів катастрофічного типу; за відсутності спрямованості зміни не можуть нагромаджуватися, і тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішньо взаємозалежну лінію. Внаслідок

розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, що виступає як зміна його складу або структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів чи зв'язків)».

Дослідники виокремлюють такі основні підходи до розуміння розвитку [92, с. 237]: через вивчення і виділення властивостей систем, які змінюються, розвиваються; через можливі контексти трактувань даного поняття; як порівняльної характеристики об'єкта. Відповідно до першого підходу, розвиток є спрямованим, незворотним, закономірним і неповторним процесом трансформаційних змін відкритої системи в просторі та часі. За другим підходом розвиток розглядають як процес формування нової відкритої системи, який спостерігається в якісній зміні складу, структури та способу функціонування системи, що виражається у своєрідній кризовій формі та спрямований на досягнення певних цілей.

У сучасній психології поняття «розвиток» розуміється як [127]: складний системно організований процес, що включає в себе різні стадії, періоди, етапи, рівні; фази; перехід кількості в якість і навпаки, тенденція руху від нижчого до вищого; єдність і суперечність протилежностей; вищий тип руху.

В. О. Огнев'юк розглядає освіту як важливий індикатор сталого людського розвитку, під яким розуміє процес позитивних, постійно зростаючих культурних, соціально-економічних, політичних, науково-освітніх, технологічних та інноваційних змін, що ґрунтується на узгодженні потреб сучасних і майбутніх поколінь у ресурсах розвитку, упровадженні соціальних стандартів, новітніх технологій і збереженні довкілля в інтересах людини [82, с. 21].

Розвиток освіти також розглядається як поступ у галузі освіти відповідно до нових вимог суспільства [113, с. 72-73]. Розвиток професійно-педагогічної освіти, як вважає О. А. Жижко, відбувається в органічному зв'язку зі суспільним поступом суспільства, тенденціями якого є пошук нових соціальних, культурних та економічних відносин, переосмислення ролей соціальних інститутів, критичний стан багатьох державних сфер тощо [41, с. 40].

Розвиток системи педагогічної освіти визначається станом початкової та загальної середньої освіти, а також сучасними суспільними потребами у

висококваліфікованих педагогічних кадрах. На думку Н. І. Мачинської, метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка спроможна забезпечити формування нової генерації педагогічних кадрів, здатних здійснювати професійну діяльність, керуючись кращими європейськими традиціями та національними надбаннями у сфері освіти [66, с. 108].

Польський дослідник Й. Полтурзицький під розвитком педагогічної освіти розуміє організований процес, який є складовою сталого інтелектуального й культурного розвитку суспільства [170, с. 47].

На думку В. Оконя, розвиток педагогічної освіти – це процес, що полягає у визначені якісних і кількісних змін в даному предметі [162, с. 264]; передбачає розвиток особистості та успішне існування соціально-культурного зв'язку між поколіннями [159].

Розвиток педагогічної освіти несе за собою удосконалення професійного навчання вчителів та формування у них творчого ставлення до життя, що дозволяє реалізовувати якісно нові трансформації в освітній сфері [161].

Ч. Купісевич вважає, що розвиток педагогічної освіти – це зміни, що є результатом взаємодії навчання і виховання [176, с. 157].

Розвиток педагогічної освіти також розглядають як один із перспективних напрямів освітньої політики та передбачає макрополітичні рішення в сфері освіти з метою поширення знань і культури в суспільстві [142, с. 235].

Як вважає Р. Півоварський, система педагогічної освіти, в рамках соціально-культурної реальності, постійно знаходиться в ситуації узгодження існуючих альтернатив, пом'якшення дилем, створюючи стан амбівалентності у розвитку педагогічної освіти. Це пов'язано з невизначеністю ролі системи освітніх інститутів, які, в першу чергу, повинні підтримувати традиції виховання, застосовувати позитивний історичний досвід та кращі здобутки сучасності [164, с. 34].

Таким чином, на думку польських дослідників, розвиток системи педагогічної освіти повинен не тільки забезпечити подолання негативних тенденцій, а й створити умови для більш повної і більш швидкої модернізації цієї важливої сфери суспільного життя [165].

Для нашого дослідження важливим є визначення розвитку педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів, тому перейдемо до аналізу поняття «інтеграція».

У педагогіці термін «інтеграція» з'явився як антонім до визначення таких явищ як: сегрегація, ізоляція, дезінтеграція [116, с. 30].

Інтеграція – це об'єднання в єдине ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи [18, с. 500]. Інтеграцію можна трактувати як процес свідомого приєднання нових елементів до наявної структури і популяризація її з метою кращого функціонування. Дослідники зазначають, що інтеграція вимагає відкритості для інших елементів співіснування різних цінностей, уведення найбільш ціннісних автентичних елементів, переказ ідей, які здатні збагачувати й доповнювати. Під інтеграцією розуміється не тільки згода з боку панівної групи щодо існування багатьох культурних груп у межах однієї держави, а й повага їх відмінностей і прав [116, с. 30].

Інтеграцію розглядають як дію чи процес, при якому різні групи (або раси) об'єднуються на рівних умовах в єдине суспільство або організацію. З цієї точки зору, «інтегрувати» означає «формувати або поєднувати в єдине ціле». Синонімом можна вважати слово «об'єднувати», у контексті «збиратися разом, щоб сформувати єдине ціле» [156].

На думку Дж. Сарторі, інтеграцію варто розглядати як певний кінцевий результат, або процес, або функцію, здійснювану відповідними агентами (наприклад, державами, партіями, групами інтересів тощо) [120, с. 100].

У роботі «Політична динаміка європейської економічної інтеграції» професор Л. Ліндберг визначає інтеграцію як процес, за допомогою якого нації утримуються від бажання і здатності проводити незалежну один від одного зовнішню і в ключових аспектах внутрішню політику, прагнучи натомість приймати спільні рішення, або ж делегувати процес прийняття рішень новим центральним органам. У першу чергу, інтеграція – це процес, за допомогою якого «політичні актори» в різних галузях намагаються переорієнтувати свої очікування і політичну активність на новий центр [154, с. 6].

Інтеграцію також розглядають як «сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках однієї держави чи кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам» [89, с. 114].

Цікавим є той факт, що інтеграція в освітній сфері виступає одним з найважливіших, довгострокових чинників євроінтеграційного процесу. Оскільки саме освіта значною мірою визначає цінності, погляди, способи сприйняття й інтерпретації світу. Саме тому близькість чи-то своєрідна співмірність освіти має стати дієвим стимулятором процесу європейської інтеграції на досить тривалу перспективу [81].

У сферу вжитку поняття «європейська інтеграція» включено не тільки політичні, економічні, соціально-культурні прояви зближення країн Європи, але й наукову, технологічну та екологічну сфери [89, с. 236-238].

У сучасному контексті європейська інтеграція – це феномен ХХ століття. У дослідженнях Ж. Монне, П.-А. Спаак, К. Аденауер простежується думка, що для європейців «європеїзм» є найконструктивнішою ідеєю, логіка якої потребує від них об'єднання різного роду зусиль та досвіду у задоволенні спільних інтересів. У разі досягнення найвищих кондицій національної державності, розвинені країни таким чином переходять на значно вищий щабель свого розвитку, визначаючи подальші пріоритети [120].

Європейська інтеграція, з точки зору культурно-цивілізаційного контексту, розглядається як входження до єдиної сім'ї європейських народів, сповідування європейських культурних і політичних традицій [68].

Науковці В. В. Копійка та Т. І. Шинкаренко європейську інтеграцію визначають як «процес, внаслідок якого відбувається об'єднання політичних, економічних та соціальних структур в єдиний комплекс, який може мати обриси формального політичного та економічного союзу або залишитися в якості неструктурованого об'єднання» [49, с. 420].

Європейська інтеграція як зінтегрована цілісність: група держав, регіонів або суспільних груп, характеризується певними зв'язками, злагодженою роботою

внутрішніх структур і підрозділів, а також можливостями щодо довгого існування і розвитку.

Метою європейської інтеграції, на думку польських дослідників, є усунення будь-яких перешкод у процесі створення основ для міжнародної співпраці [116, с. 30].

Поняття «процес» трактується як [18, с. 1179]: 1) послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; 2) хід розвитку чого-небудь; 3) сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку.

Таким чином, поняття «європейські інтеграційні процеси» у дисертації визначається як сукупність соціально-економічних та культурно-освітніх процесів, спрямованих на об'єднання різних країн у єдиний союз з метою задоволення спільних інтересів щодо подальшого економічного, культурного та духовного розвитку.

Розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів розуміється як поступ у сфері педагогічної освіти відповідно до вимог єдиного європейського простору вищої освіти.

1.2. Проблема розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща в педагогічній теорії

Сучасні наукові дослідження з проблеми розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща являють собою як великий теоретичний доробок, так і різноманітні практичні рекомендації.

Розглянемо наукові дослідження, присвячені загальним проблемам реформування та розвитку освіти у Республіці Польща.

Досліджуючи основні положення щодо загального та особливого у реформуванні середньої і педагогічної освіти у Польщі в останні десятиріччя ХХ ст., І. М. Ковчина довела доцільність поєднання прогресивних підходів до реформування національно-освітньої системи із збереженням польських демократичних і гуманістичних традицій на різних етапах розвитку освіти [46].

Дослідниця зазначає, що успішному реформуванню загальної середньої і педагогічної освіти в Польщі у 80-90 рр. ХХ ст. сприяли [46]: 1) розробка наукових та організаційно-методичних засад управлінського забезпечення і наявності відповідних педагогічних кадрів; 2) цілеспрямоване моделювання змісту, структури та форм організації й розвитку нової освіти в Польщі; 3) створення на державному та регіональному рівнях належних умов подальшого вдосконалення всієї системи освіти.

А. В. Василюк обґрунтувала концептуальні засади та провідні тенденції реформування шкільної освіти Польщі ХХ – початку ХХІ ст. У дисертаційному дослідженні обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до реформування освіти, зокрема, парадигми освітніх реформ, які ранжовано за моделями й стратегіями освітніх трансформацій, структурно-організаційними та програмно-методичними змінами інституціоналізованого навчання й виховання, напрямками модернізації шкільництва, характером освітніх змін, ставленням до школи, з урахуванням різних типів освіти [16].

Проблему інформатизації шкільної освіти в Польщі в умовах євроінтеграції досліджувала О. В. Матвієнко. Дослідниця відзначає, що нормативно-правова база щодо інформатизації шкільної освіти Республіки Польща постійно поновлюється. Зокрема, серед основних документів на рівні Європейського Союзу варто виокремити такі: «Загальноєвропейські принципи компетенцій і кваліфікації вчителів» (2004), «Ключові компетенції для навчання протягом усього життя» (2006). О. В. Матвієнко наголошує на важливому значенні різного роду програм, що сприяють розвитку інформатизації шкільної освіти, а саме: програма польського уряду «Стратегія розвитку людського капіталу 2020», «Цифрова школа». Розвиток національного контенту мереж і порталів, поява нових форм і засобів навчання вимагає від сучасного вчителя зміни традиційних усталених підходів та методів навчання на користь інноваційних [65].

М. П. Лещенко та Л. І. Тимчук досліджували польський досвід діагностики інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів. Дослідницями здійснено ґрунтовний аналіз стандартів розвитку ІКТ-компетентностей учнів [56, с. 42-43]:

грамотний та успішний пошук інформації; критична оцінка інформації; творення перетворення і презентація інформаційного змісту; правові засади творення і поширення інформаційного змісту; емпатія й образотворення; безпека та приватність; участь у соціальних мережах. Вчені зазначають, що дані стандарти багатофункціональні, як наслідок, дозволяють визначити когнітивні, оцінювальні, творчі й соціальні вміння учнів функціонувати в мережі [56].

Вивчення особливостей впливу суспільних трансформацій на освітню сферу в Республіці Польща дало змогу Л. М. Гриневич виявити, що країна пройшла складний шлях переходу від однопартійності та тоталітарного управління до демократизації, верховенства законів і децентралізації управління освітою та іншими важливими суспільними системами [25]. На основі історико-логічного аналізу дослідницею здійснено періодизацію процесу децентралізації управління базовою освітою у 1989 – 2003 рр., а саме [25, с. 17]: I етап (1989 – 1995 рр.) – базових законодавчих змін і часткового впровадження їх у практику; II етап: (1996 – 1998 рр.) – загальної передачі освітніх закладів (дошкільних установ і початкових шкіл) органам місцевого самоврядування; III етап (1999 – 2003 рр.) – глибоких освітніх реформ та їх впровадження.

До основних тенденцій процесу децентралізації управління освітою Л. М. Гриневич відносить [25]: делегування повноважень і відповідальності з вищого рівня на нижчий щодо рішень у таких сферах; зростання централізованого контролю за якістю освіти; усупільнення освіти.

Розвиток університетської освіти та науки в Польщі (кінець XX – початок XXI століття) досліджувала В. С. Майборода [64]. Дослідницею обґрунтовано два взаємопов'язані періоди розвитку університетської освіти і науки Польщі в кінці XX і на початку XXI ст., а саме [64]: 1990 – 2000 рр. – пошуки нової оптимальної системи розвитку демократичних основ університетської освіти і науки в умовах створення засад ринкової економіки; 2000 – 2010 рр. – інтенсивний розвиток університетської освіти та науки Польщі в період глобалізації. Науковець дійшла висновку, що процес інтеграції вищої освіти та науки як соціальний феномен включає виокремлені періоди, які визначаються об'єктивними соціально-

економічними умовами, особливостями розвитку вищої школи як важливого соціального інституту, суб'єктами реалізації мети й завдань розвитку вищої університетської освіти і науки [64]. Перший період (1990 – 2000 рр.) базується на принципах інтеграції, автономізації й масовізації вищої освіти в Польщі; другий період (2000 – 2010 рр.) – на принципах: гуманізації і модернізації, відкритості та інтернаціоналізації, інтеграції й диверсифікації, професіоналізації та праксеологізації [64].

Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти в Польщі досліджував Є. В. Громов [33]. Він обґрунтував етапи розвитку польської системи професійної підготовки фахівців з технічних спеціальностей в історичному ракурсі. Дослідником з'ясовано, що організована професійна освіта Польщі як соціальний інститут склалася історично завдяки визначному впливу соціально-економічних причин і матеріального виробництва та еволюціонувала відповідно до змін організації всієї суспільної життєдіяльності на різних етапах історичного розвитку країни (створення Першої Речі Посполитої, три розділи Польщі, Друга Річ Посполита, Друга Світова війна, Польська Народна Республіка, відновлення демократичного устрою) [33].

С. О. Сисоєва вивчала досвід Республіки Польща як члена Європейського освітнього простору щодо опрацювання Польських Стандартів Професійних Кваліфікацій та окреслення ефективних напрямів їх впровадження [112].

При розробці стандартів професійних кваліфікацій у Республіці Польща в контексті процесів євроінтеграції, як зазначає дослідниця, виходили з того, що Польські Стандарти Професійних Кваліфікацій повинні забезпечити [112, с. 24]: можливість порівняння професійних кваліфікацій, отриманих у Польщі та країнах Європейського Союзу; визнання польських свідоцтв та дипломів (сертифікатів) за кордоном; розповсюдження і впровадження в Польщі норм якості ISO 9000.

Сьогодні у Польщі вважають, що Польські Стандарти Професійних Кваліфікацій мають включати чотири основні системи [112, с. 25]: 1) Система Програмних Стандартів (державних, галузевих, регіональних); 2) Система Контрольних Стандартів (методи, частоту і методичний зміст контрольних для

перевірки учнів; методи, частоту і методичний зміст контролю вчителів, які навчають); 3) Система Номінальних Стандартів (якому зі стандартів професійної кваліфікації відповідає номінаційний документ; необхідні умови для отримання особою, яка навчається, прав на здобуття професійної освіти); 4) Система Стандартів Забезпечення (опис потреб щодо дидактичних засобів; закупівлю і розробку дидактичних засобів з окресленими властивостями; накопичування і зберігання резерву дидактичних засобів; розповсюдження дидактичних засобів).

Досліджуючи проблему полікультурної освіти в Республіці Польща (від дошкільної до післядипломної та освіти дорослих) О. А. Івашко проаналізувала історичні, суспільно-політичні (вступ Польщі до Європейського Союзу, ратифікація юридичних актів щодо національних меншин, створення «Комісії у справах національних та етнічних меншин»), соціально-економічні (стрімкий економічний розвиток країни, внаслідок чого відбулося збільшення кількості іммігрантів, репатріантів, біженців), освітньо-культурні (збільшення кількості шкіл для національних та етнічних меншин, двомовних шкіл або міжшкільних відділів з навчанням рідною мовою, розробка «Стратегії розвитку освіти національних меншин (німецької, литовської, української, циганської)», активізація освітньо-просвітницької діяльності меншин) передумови впровадження засад полікультурної освіти у навчальних закладах Республіки Польща [44, с. 9].

О. В. Давиденко досліджувала організацію підпільної освіти у Польщі в період другої світової війни. Дослідницею обґрунтовано авторську періодизацію історії організації та розвитку підпільної освіти із урахуванням суспільно-політичних, соціально-економічних і педагогічних детермінантів [34]: (I період (1939–1941 рр.) – зародження підпільної освіти; II період (1941–1944 рр.) – інтенсивний розвиток підпільної освіти; III період (1944–1945 рр.) – поступове згорання підпільної освіти); окреслено провідну роль польських науково-педагогічних кадрів та освітніх організацій, управлінських структур у контексті їх співпраці та координації діяльності з центральними органами Делегатури уряду в еміграції, що сприяло інтенсивному розвитку підпільної освіти; проаналізовано специфіку організації

навчально-виховного процесу в підпільних закладах освіти та освітніх осередках; виявлено тенденції розвитку підпільної освіти.

Перейдемо до аналізу дисертаційних робіт вітчизняних науковців, що присвячені дослідженню різних аспектів розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща.

Досліджуючи тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу, зокрема і в Республіці Польща, Т. Є. Кристопчук дійшла висновку, що для педагогічної освіти Республіки Польща характерним є здійснення підготовки вчителів в університетах; вищих педагогічних школах (педагогічні академії); політехнікумах; аграрних, економічних і медичних академіях; вищих професійних школах; вчительських колегіумах [53].

Серед основних характеристик педагогічної освіти в країні дослідницею виділено [53, с. 24]: варіативність моделей педагогічної підготовки вчителів (як виняток, на рівні ISCED-0-1 – виключно паралельна модель); ступеневість педагогічної підготовки; двопрофільність педагогічної підготовки. Підготовка вчителів здійснюється за освітніми програмами для здобуття таких кваліфікацій: вчитель закладів дошкільної освіти, вчитель початкової школи, вчитель гімназії, викладач вищої школи. Зкладами підвищення кваліфікації прийнято вважати університети, вищі педагогічні школи, вищі професійні школи. Т. Є. Кристопчук зауважує, що тип управління педагогічною освітою у Польщі – централізований.

Г. Ю. Ніколаї започаткувала новий напрям порівняльної педагогіки – музично-педагогічна компаративістика. Такий напрям досліджує проблеми музично-педагогічної підготовки вчителів у контексті порівняльної педагогіки. Дослідницею проаналізовано проблеми становлення та розвитку музично-педагогічної освіти в Польщі у тисячолітньому часовому вимірі. Серед основних передумов визначено педагогічну діяльність музикантів у сфері загальної й академічної освіти та музичну підготовку вчителів, досягненням – відокремлення у самостійну галузь педагогічної освіти, найбільшою перспективою – перетворення на компонент мистецької освіти [73]. Дослідниця виокремила чотири історичних етапи розвитку музично-педагогічної освіти в Польщі, які збігаються з епохальними змінами державно-

політичного устрою в країні [72]: 966–1772 рр. – конфесійно-музичний; 1773–1917 рр. – деуніфікаційно-освітній; 1918–1939 рр. – об'єднувально-пошуковий; 1945–1988 рр. – змістово-організаційний; починаючи з 1989 р. – євроінтеграційний. Такі етапи відображають кардинальні перетворення у структурі та змісті музично-педагогічної освіти. Г. Ю. Ніколаї охарактеризувала основні моделі підготовки вчителів музики, а саме: автономну та інтегративну, що існують в окремих європейських країнах залежно від традиційної для них структури педагогічної освіти [73].

Серед новітніх тенденції розвитку музично-педагогічної освіти в контексті євроінтеграції Г. Ю. Ніколаї виокремлює такі [73]: стандартизація програмного змісту, яка ґрунтується на компетентнісному підході; розвиток у контексті неперервної освіти й освіти дорослих; розвиток у контексті полікультурної музичної педагогіки; підсилення міждисциплінарних зв'язків між мистецькими предметами; інтернаціоналізація наукового простору, яка сприяє активізації компаративістських досліджень, розробленню міжнародних освітніх проєктів і значному збільшенню кількості міжнародних конференцій, симпозіумів та інших наукових заходів; підсилення уваги до формування музично-терапевтичних і соціально-реабілітаційних компетенцій майбутніх учителів музики; комп'ютеризація та впровадження мультимедійних технологій у підготовку вчителів музики.

Проблему розвитку вищих педагогічних шкіл Республіки Польща досліджувала К. М. Біницька. Дослідниця обґрунтувала періоди розвитку вищих педагогічних шкіл Польщі у другій половині ХХ на початку ХХІ ст. [8]: I період – 1946-1955 рр. – створення перших вищих педагогічних шкіл, у яких навчання майбутніх вчителів відбувалося на вищому рівні; II період – 1956 – 1989 рр. – вищі педагогічні школи отримали статус академічних шкіл, проводили навчання кандидатів на посади вчителів для загальноосвітніх шкіл ліцейного рівня, установ навчання вчителів і професійних шкіл; III період – 90-ті рр. ХХ ст. – поч. ХІХ ст. – реформування закладів освіти.

К. М. Біницька здійснила порівняльний аналіз діяльності закладів вищої педагогічної освіти Республіки Польща та України й дійшла висновку, що основною

спільною рисою їх діяльності є врахування сучасних вимог суспільства до підготовки майбутніх вчителів з активним використанням науково-технічних досягнень. Крім того, для обох країн визначальним пріоритетом виступає інтеграція в світовий освітній простір [8].

Досліджуючи тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти у Польщі, Л. М. Юрчук висвітлив дискусію 1980-х рр. представників уряду й опозиційної педагогічної громадськості щодо стратегії розвитку національної освіти. Дослідник розглянув зміни у законодавстві та перехід до державно-громадського керування освітою у 1989-1991 рр., а також процес розбудови та демократизації педагогічної освіти у 1990 р. Науковець охарактеризував сучасну теоретичну модель професійно-педагогічної підготовки вчителів у даній країні та рівень її втілення відповідно до системи двоступеневої вищої освіти, рекомендованої Болонською декларацією. Л. М. Юрчук проаналізував досвід Польщі щодо освітньої інтеграції до Європейського Союзу та розробив перспективні пропозиції щодо формування концепції державно-громадського керування освітою в країні [126].

Належна увага у працях вітчизняних дослідників приділялася проблемам професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у Республіці Польща. Зокрема, В. Р. Пасічник вивчав систему підготовки вчителя історії у Польщі (80-90-ті роки ХХ століття) [85]. Науковцем охарактеризовано основні досягнення в розвитку змісту, форм і методів професійно-педагогічної підготовки вчителів історії у закладах вищої освіти Польщі упродовж 1980 – 2000 рр., а також виявлено провідні тенденції. Науковий інтерес становлять результати щодо виявлення негативних тенденцій, серед яких: безробіття серед вчителів; скорочення навчальних годин на вивчення історії у закладах освіти; некритичне ставлення до європейських педагогічних теорій та концепцій. В. Р. Пасічник акцентує увагу на тому, що процес дидактичної підготовки студентів у 90-х роках був спрямований на формування у них таких вмінь: здатність опрацювання авторських програм з історії для різних класів закладів загальної середньої освіти; врахування конкретних умов (матеріальна база, регіональні, демографічні особливості тощо) в організації

освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти; вибору найбільш оптимальних методів навчання учнів, а також вироблення самооцінки їх ефективності [85, с. 4].

Професійну підготовку соціального педагога у закладах вищої освіти Республіки Польща вивчала С. Я. Когут. Дослідниця обґрунтувала теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціального педагога як самоорганізовуваної педагогічної системи [47]. Вченою здійснено порівняльний аналіз еволюції систем професійної підготовки соціального педагога в Україні й Польщі, а також виокремлено основні періоди їх розвитку. С. Я. Когут, на основі ґрунтовного теоретичного аналізу, узагальнила напрацювання сучасних дослідників щодо зародження і формування наукової школи соціальної педагогіки в Україні та Польщі. Дослідницею зроблено висновок, що в системах обох країн відсутні ланки допрофесійної підготовки до соціально-педагогічної діяльності, що, у свою чергу, суперечить формуванню цілісної педагогічної системи та не відповідає світовій практиці підготовки соціально-педагогічних фахівців [47].

Я. Морітз досліджував систему професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти в Польщі [69]. Науковцем обґрунтовано доцільність функціонування структурно-змістової моделі вчителя в умовах реформування освіти. Складовими такої моделі, як вважає Я Морітз, є нова структура шкільної освіти; термін навчання і навчальні дисципліни; Карта вчителя зі змінами. Дослідник виокремив пріоритетні напрями, форми та зміст організаційно-методичного забезпечення системи професійної підготовки вчителя, яку розглянуто як єдність структури, змісту та цілей навчання й виховання студентів, шляхів реалізації набутих знань, умінь та навичок у майбутній професійній діяльності. Ми поділяємо думку Я Морітза, що професійне становлення вчителя залежить від багатьох чинників, але в першу чергу, від нової філософії навчання й виховання, співтворцем якої він повинен бути сам; від сучасних вимог суспільства до професійних обов'язків педагогічних працівників, а також, беззаперечно, від самої особистості вчителя, спроможного виконувати стратегічну місію у функціональній моделі національної освіти Польщі. Варто зауважити, що нерозривний зв'язок між

педагогічними вміннями, що знаходять свій прояв у дидактичних, модифікаційних і діагностичних вміннях майбутнього вчителя, й оптимальністю системи професійної підготовки такого вчителя є невід'ємним складником професійно-орієнтованого навчання [69].

Виходячи з свого європейського вибору, як зазначає Л. Л. Смірнова, Польща зосередила особливу увагу на особистості вчителя іноземної мови, започатковувала процес змін у педагогічній освіті, засвоюючи основні освітні концепції Європи [117]. Поклавши в основу професійного розвитку інтереси особистості, її прагнення жити і працювати в гармонії із своїми цінностями і полікультурним суспільством, польськими педевтологами було зроблено акцент на соціокультурній компетентності. Дослідницею виявлено особливості процесу професійної підготовки в контексті ефективного формування соціокультурної компетентності фахівців, серед яких [117, с. 16]: створення виховного освітнього середовища у закладі вищої освіти, яке адаптує студентів до реалій суспільного та професійного життя; впровадження інтенсивного способу організації освітнього процесу за рахунок інтегрування різних областей знань, синтезу різних навчальних предметів, що спрямовує студентів на створення цілісної картини світу, закономірно підвищує не лише їхній власний рівень професійної і особистісної успішності, а й можливості ефективного формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови; максимальне наближення навчальних програм до специфіки умов та проблем шкільної реальності.

О. В. Кучай вивчав проблему формування професійної компетенції вчителів інформатики у закладах вищої освіти Польщі та обґрунтував необхідність використання інформаційних технологій навчання вчителями всіх напрямів підготовки [54]. Дослідник виділяє основні компоненти професійної компетентності вчителя: прогностично-цільовий, психологічний, аутопсихологічний, педагогічний, спеціально-предметний, методичний, комунікативний, лінгвістичний, технологічний, діагностичний, управлінський та інформаційно-дослідницький. Щодо основних складових професійної компетентності вчителя інформатики у Польщі, то О. В. Кучай виокремлює такі [54, с. 15]: психолого-педагогічна;

комунікаційна; проектування й оцінки шкільних підручників; інформатична; технічна; освітня. На думку дослідника, у Польщі велика увага приділяється інформаційному навчанню вчителів, які в майбутньому формуватимуть нове покоління, передаючи не тільки вміння зі своєї предметної галузі, а, у першу чергу, формуючи ставлення до життя і світу, в якому інформаційні технології відіграють важливу роль. Саме тому в інформаційному навчанні вчителів формування професійної компетентності має пріоритетне значення [54].

Історія і традиція сучасної польської педагогіки – це великий багаж, багатий теоретичними і практичними доробками. Так, досліджуючи тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999 рр.), І. Шемпрух зробила спробу відтворити історію розвитку системи педагогічної освіти в Польщі за роки її незалежності (1918-1999 рр.) [123]. Вчена, здійснивши детермінований аналіз конкретно-історичних обставин, спромоглася визначити періоди розвитку педагогічної освіти в Польщі, а також окреслити функції, які виконували різного типу освітні заклади для підготовки учителів. Серед провідних тенденцій в педагогічній освіті вчителів дослідницею виокремлено [123, с. 32]: «структурна гармонізація; соціально-культурна актуалізація та рівневі піднесення і пов'язане з ним створення можливостей педагогічної освіти на рівні вищих студій вчителям всіх типів шкіл та освітніх закладів; ґрунтовне нормативно-правове забезпечення функціонування закладів педагогічної освіти; зміна суспільного статусу вчителя; зміна цілей навчання і виховного ідеалу під впливом суспільно-політичних та економічних змін, що призводить до змін у цілях і змісті педагогічної освіти; удосконалення управління, пов'язане із залученням до нього учительських організацій та делегуванням ряду управлінських функцій навчальним закладам та органам місцевого самоврядування».

Варто зазначити, що завдяки комплексному дослідженню проблеми розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999 рр.), здійсненому І. Шемпрух, подальшого розвитку набули положення щодо політичної та соціально-економічної зумовленості функціонування системи підготовки педагогічних кадрів на різних історичних етапах, доцільності розбудови системи педагогічної освіти в період

трансформації суспільного устрою, глобалізації та інтеграції у світовий простір за умови збереження національних традицій, а також враховуючи принципи демократизації та гуманізації [123].

Теоретичні та методичні засади підвищення ефективності педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання стосовно вимог реформи освіти у Польщі досліджував Я. Бельський. Вчений обґрунтував критерії оцінювання провідних педагогічних умінь, які визначають своєрідну «правильність» фахових дій педагогів, здатних до творчості. Дослідник виявив ступінь впливу таких умінь на результативність праці вчителя фізичного виховання [7].

Проблема підготовки вчителів фізичного виховання у Польщі стала предметом наукового дослідження Р. Мушкети. Дослідник конкретизував й обґрунтував теоретико-методичні основи модернізації технології оцінювання навчальних досягнень учнів у професійній діяльності вчителя фізичного виховання, а також в системі його підготовки [71, с. 10]. Р. Мушкета розробив систему підготовки вчителів фізичного виховання до оцінювання навчальних досягнень учнів. Така система передбачає формування теоретичної і технологічної готовності до досліджуваного виду діяльності, самооцінку власної діяльності, а також здатність до неперервного професійного саморозвитку особистості. Педагогічна система підготовки охоплює навчання майбутніх фахівців у закладах вищої педагогічної освіти, підвищення кваліфікації, методичну роботу вчителів, самоосвіту та самовдосконалення. Педагогічна система підготовки реалізовує загальні (навчальна, розвивальна, виховна, діагностична) та специфічні (технологічна, дослідницька, прогностична) функції [71].

Стратегію підготовки та вдосконалення вчителів розробила Б. Сітарська. Дана стратегія включає два досліджувані процеси [115]: формулювання завдань викладачами закладів вищої освіти для студентів; сприйняття дидактичних завдань студентами та викладачами. Вченою проаналізовано та інтерпретовано статистично й евристично (кількісно та якісно) «світ» вчителів та «світ» студентів. Реконструйовані респондентами (викладачами та студентами) заняття з психолого-педагогічних предметів віднесено до концепцій і моделей підготовки вчителів, які

функціонують в педагогічній літературі, а дидактичні завдання, які з'являються в реконструйованих респондентами заняттях – до відповідних типологій, які функціонують у польській науковій літературі [115].

Особливої уваги заслуговує обґрунтований автором холістичний підхід до процесу навчання у закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку вчителів шляхом інтеграції психолого-педагогічного змісту на прикладі дидактичних завдань. Б. Сітарська, у результаті аналізу дидактичних завдань, визначила та інтерпретувала всі елементи процесу підготовки і вдосконалення вчителів у закладах вищої освіти з особливим приверненням уваги до проблемних методів, а також до колективних форм діяльності. Вченою доведено позитивний вплив розв'язання дидактичних завдань на формування та розвиток освітніх компетенцій майбутніх вчителів [115, с. 6].

Комплексний теоретичний аналіз організації педагогічних практик у закладах вищої педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до сучасних орієнтацій в освіті здійснила У. Новацка. Дослідницею обґрунтовано доцільність і необхідність проведення на математично-природничому відділі закладів вищої педагогічної освіти загальнопедагогічної безперервної практики. Важливим науковим доробком ученої вважаємо розроблення й обґрунтування системної моделі організації педагогічних практик студентів математично-природничого відділу закладів вищої педагогічної освіти, її структурних елементів та безпосередньо критеріїв ефективності практичної підготовки студентів [75].

У. Новацка здійснила ґрунтовний порівняльний аналіз напрямів досліджень практичної підготовки майбутніх вчителів у Республіці Польща та в Україні. Результати даного аналізу показали, що розв'язання потребують проблеми методологічного характеру в організації педагогічної практики. Дослідниця дійшла висновку, що в Україні значну увагу приділяють реалізації пізнавальної функції педагогічної практики шляхом введення дослідницьких завдань у зміст педагогічних практик, застосуванню набутих теоретичних знань у практичній діяльності. Для Польщі характерна більша концентрація зусиль на дидактичному аспекті педагогічних практик, який сприяє набуттю студентами основних педагогічних

навиків. Як зазначає У. Новацка, в обох країнах спостерігається недостатня кількість досліджень з проблем практичної підготовки майбутніх вчителів і перебігу педагогічної практики [75, с. 18].

Досліджуючи проблему професійної підготовки інженерів-педагогів у закладах вищої технічної освіти Польщі, Е. Нероба виявила соціально-економічні чинники, які впливають на модернізацію процесу професійної підготовки інженерів-педагогів у закладах вищої технічної освіти Польщі, а також обґрунтувала прогностичні напрями такої підготовки. Дослідниця здійснила комплексний історико-педагогічний аналіз розвитку системи професійної підготовки інженерів-педагогів у Польщі. Вченою охарактеризовано базові вимоги до змін у психолого-педагогічній підготовці інженерів-педагогів у закладах вищої технічної освіти та проаналізовано доцільні форми їх реалізації як у процесі професійної підготовки, так і в процесі підвищення кваліфікації [72].

Предметом наукового дослідження А. Мушинського стали організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі. Дослідником було вивчено проблему професійного навчання у недержавних центрах неперервної освіти, підбору та підготовки для них педагогічних кадрів і керівників. Вагомого значення набуло обґрунтування організаційно-педагогічних умов, спрямованих на підвищення ефективності професійного навчання у центрах неперервної освіти [70].

Вивчаючи професійну підготовку вчителів у Республіці Польща, Я. Щепанський зазначає, що пріоритетною є методична підготовка, яка необхідна для щоденної професійної діяльності вчителя. Науковець наголошує, що учитель повинен мати можливість розвиватися як особистість у процесі навчання у вищому навчальному закладі, який у свою чергу має створювати умови для формування ідеальних рис особистості, для розвитку індивідуальності. Таку концепцію освіти вчителів називають персоналістичною [183].

Особливого значення для дослідження проблем розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща відіграють наукові праці Т. Левовицького [55]. Вчений займається вивченням проблем педагогіки вищої школи, загальної дидактики та

психології (передусім психології навчання та психології індивідуальних особливостей), педевтології, філософії педагогіки, освітніх парадигм та ідеології, полі- та міжкультурної освіти. До значних наукових досліджень Т. Левовицького можна віднести, наприклад, емпіричні докази своєрідних властивостей чотирьох стратегій навчання, які узгоджуються з концепцією всебічної підготовки В. Оконя); опрацювання субдисциплін диференційованої наукової дидактики; визначення основних ідей освітніх змін у період реформ і визначення доктрини критично-креативної освіти; визначення та обґрунтування поліпарадигматичної моделі педагогічних досліджень [55, с. 115].

Науковий аналіз стану дослідження проблеми розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща показав, що у педагогічній теорії значна увага приділяється тенденціям розвитку педагогічної освіти; розвитку вищих педагогічних шкіл; системі післядипломної педагогічної освіти; професійно-педагогічній підготовці майбутніх фахівців; організації педагогічних практик студентів вищої педагогічної школи; формуванню професійних компетентностей у майбутніх фахівців; підвищенню ефективності праці вчителів. Незважаючи на значний науковий доробок вітчизняних науковців, проблема розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів не набула цілісного системного висвітлення. Зокрема, поза увагою вчених залишаються законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору.

1.3. Суспільно-політичні та соціокультурні передумови європейського вектору розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща

Період з 1918 р. по 1980 р. ми будемо розглядати як період суспільно-політичних та соціокультурних передумов європейського вектору розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща. Нижня хронологічна межа обумовлена здобуттям країною незалежності та міжнародного визнання, а також створенням власної системи педагогічної освіти. Верхня хронологічна межа – створенням

опозиційного профспілкового об'єднання «Солідарність», частиною якого була «Вчительська Солідарність».

1918 року в відродженій Польщі з'явився перший освітній проект під назвою «Освітній проект Ксаверія Прауса», основні ідеї якого полягали у наступному: впровадження обов'язкової семирічної освіти; відкритість закладів загальної середньої освіти для дітей різних соціальних верств; безкоштовність навчання; доступ талановитої учнівської молоді до шкіл вищого типу; керівництво шкільними справами світською владою. Проте реалізувати даний проект не вдалося у зв'язку з соціально-економічними та політичними умовами, в яких знаходилася країна [77].

У 1918 році, коли Польща досягла незалежності, існували 73 педагогічні навчальні заклади, які відрізнялися за навчальним планом, організацією та терміном навчання. Австрійський тип педагогічного навчального закладу (термін навчання – одинадцять років) передбачав сім основних класів, а також чотири педагогічні класи. Прусський тип (термін навчання – одинадцять років) – вісім початкових класів, а також три педагогічні класи. Російський тип (термін навчання – вісім-дев'ять років) – п'ять-шість початкових класів, а також три педагогічні класи. Найнижчий рівень педагогічної освіти був характерний для російського типу [175, с. 44-52].

Незважаючи на діяльність різних освітніх організацій, які функціонували в Росії та Австрії, здавалося, що окупаційна влада мала на меті зберегти освітні стандарти в завойованій і бунтівній країні настільки на низькому рівні, наскільки це можливо, тим самим запобігти появі інтелектуального класу, який би був здатний до конструктивної критики та мав змогу зробити виклик політиці окупаційних сил. Царська Росія зайняла найбільшу частину Польщі, проте мала найменшу кількість закладів вищої освіти та найнижчі освітні стандарти.

Відразу після проголошення незалежності нова держава, через дефіцит вчителів, була змушена реорганізувати свою педагогічну освіту. Першою постановою від 7 лютого 1919 р. було затверджено вчительський семінарій (термін навчання – п'ять років) як навчальний заклад для вчителів початкових класів. Навчання було безкоштовним; до семінарію мали право вступати учні віком від

чотирнадцяти до двадцяти років, які закінчили повну початкову школу. Наприкінці останнього навчального року кожен студент повинен скласти перший іспит, який надавав йому змогу, якщо результати успішні, розпочати свою практику як вчителя початкової школи. Друга екзаменація проводилася після двох років успішного викладання в школі. Тільки після здачі другого іспиту вчитель мав змогу подати заявку на постійну атестацію замість тимчасового дозволу [175].

Відповідно до ст. 6 «Декрету про підготовку вчителів народних шкіл в Польській державі» (1919) семінаріям надавався статус середньої професійної школи, а її випускники не мали права вступати у вищі навчальні заклади. Зміст цієї статті був зумовлений низкою різноманітних чинників [105]: тогочасними суспільними умовами, низьким рівнем загальної освіти; нагальною потребою в учителях; неможливістю надання належного рівня освіти в учительських семінаріях через відповідні матеріальні умови цих закладів.

Базовим документом, що регулював діяльність семінарій, була навчальна програма. Перші програми міністерство розпочало впроваджувати наприкінці 1918/19 н.р., а вже у 1921/22 н.р. за новою програмою навчалися в усіх подібних закладах [105].

20 лютого 1919 р. діяльність розпочала новостворена Освітня комісія. Першими кроками у законотворенні стало прийняття Декрету про шкільний обов'язок, який проголосив обов'язкове навчання у закладах загальної середньої освіти для дітей віком від 7 до 14 років [132, с. 200].

Вищі вчительські курси створювалися незалежно від попереднього типу навчальних закладів з метою підготовки вчителів для вищих класів початкової школи. Навчальна програма школи була схожою з тими, що існували в Австрії і включала п'ять груп спеціалізації [175]: ліберальне мистецтво; природничі науки; математика та фізика; малюнок, ручна робота та домашня економіка; фізичне виховання та музика. Ці школи стали дуже популярними, незважаючи на те, що вони були типовими «мертвими вуличками» без можливості продовження педагогічної освіти на вищому академічному рівні.

Державні педагогічні курси було запроваджено у 1920 р. Міністерством освіти. Кандидати приймалися протягом двох років педагогічних студій після закінчення шостого класу загальноосвітньої середньої школи або протягом одного року педагогічних студій після закінчення повної середньої школи. Незважаючи на те, що після 1920 р. вона була урядовою організацією, така школа не мала впливу на освітню систему, яка швидко розвивалася, тому залишалася непопулярною [175].

Правовий статус вищих шкіл було визначено в Статуті від 13 липня 1920 р., в якому чітко вказано, що термін «академічні школи» слід застосовувати до тих шкіл, які проводять навчання за межами гімназії. Вищими школами є університети та спеціальні школи, які присвячують свої інтереси конкретному виду професійної підготовки. Саме тоді головною метою та завданням вищих шкіл було виявлення фахівців у будь-якій галузі наукової та професійної діяльності [134].

Відповідно до Статуту було створено Комісію з державних іспитів та визначено ступінь магістра, отримання якого було обов'язковою умовою для допуску вчителів середньої школи до складання екзамену для роботи у навчальному закладі. Кандидат на посаду вчителя середньої школи зобов'язувався скласти державні іспити з шести предметів: історії виховання, психології виховання, педагогіки та загальної дидактики, організації роботи в школі, гігієни виховання, дидактики зі спеціального предмета. Допуском до іспиту було свідоцтво про проходження півторарічного теоретичного та практичного педагогічного навчання [8, с. 32-33].

З усіх вищих шкіл, тринадцять повністю підпорядковувалися державі, а три були приватними установами. Хоча державні школи знаходилися під контролем Міністерства державної інспекції, вони були наділені широкою автономією у багатьох галузях діяльності. Діяльність вищих шкіл регулювалася загальним єдиним кодексом, і згідно зі статтею 6 вони мали право самостійно обирати зміст та методи навчання. Автономними керівними органами у вищих школах були такі [134]: пленум навчального корпусу; академічний сенат (у школах, де є більше, ніж одне відділення); ректор; відомча рада; декан.

На III З'їзді вчителів 15-18 травня 1921 р. було прийнято рішення про організацію «Днів загальної школи». Це зібрання громадськості, на якому обговорювалася ситуація в школах та подавалася інформація про стан реалізації загального шкільного обов'язку громадян. Крім того, на З'їзді було висунуто вимоги щодо реорганізації мережі загальних шкіл, збільшення їх кількості, розглянуто ідею проведення ревізій цілей і методів навчання, а також було запропоновано ліквідувати початкові класи восьмирічної загальної гімназії [8, с. 34].

У 1921 р. було прийнято Конституцію Польщі, яка остаточно задекларувала загальнообов'язкове семирічне навчання. Також Конституція гарантувала безкоштовне навчання у всіх державних школах, у середніх і вищих навчальних закладах країни на безкоштовне навчання могли розраховувати обдаровані та малозабезпечені учні. Зазначимо, що система освіти перебувала в процесі постійного вдосконалення і трансформацій, незважаючи на значні зусилля та проведену роботу у сфері розроблення нормативно-правової бази [77].

У 1921 р. було створено Державний педагогічний інститут з метою навчання вчителів та адміністраторів на вищому рівні. Існувало чотири підрозділи [175]: курси для керівників та інспекторів; курси для директорів початкової школи; курси для вчителів педагогічних закладів; підготовчі курси для селянської молоді.

Педагогічний інститут у Варшаві, створений під час німецької окупації, продовжував свою діяльність. Цей інститут мав дві головні цілі: педагогічні дослідження; підготовка вчителів для загальноосвітніх шкіл та до виконання адміністративної діяльності. Вступати до Інституту мали право ті кандидати, які зробили видатний внесок у педагогічну науку та мали принаймні три роки практичного педагогічного досвіду. Конкурсні іспити визначали осіб, хто може продовжити навчання в цій спеціалізованій галузі. Дворічний курс навчання було присвячено загальному вивченню філософії та педагогіки на додаток до будь-яких спеціальних дисциплін (польська мова, історія, наука та математика) [134].

Вимоги щодо професійної кваліфікації вчителів середніх шкіл і учительських семінарій містив Закон від 26 вересня 1922 р., згідно з яким право навчати у цих освітніх закладах мали особи, які здали іспит на вчителя середньої школи або мали

вищу освіту та відпрацювали практику в одному з цих закладів. Через рік, 29 січня 1923 р., міністр підписав розпорядження, відповідно до якого кандидат на посаду вчителя середньої школи повинен здати науковий і педагогічний іспит перед державною екзаменаційною комісією. До екзамену допускалася молодь, що мала польське громадянство, бездоганну репутацію та завершене трьохрічне навчання на філософському факультеті університету [105].

Для тих вчителів, які займалися педагогічною діяльністю, але ще не виконали всіх вимог для вступу до інституту, існували спеціальні «додаткові» курси, які пропонувалися в різних школах країни. Такі курси проводилися протягом звичайного навчального року або ж у період відпустки. Багато працюючих вчителів користувалися перевагами такого роду навчання, щоб отримати вищу посаду. Асоціація, що складалася з середніх шкіл та педагогічних університетів, провела серію курсів протягом 1922 р. Наступного року міністерство запровадило повну програму такого «Додаткового» навчання [134].

Таким чином, вчитель середньої школи проходив досить тривалий курс навчання. Вимоги до «вчительської ліцензії» – це закінчення університетського курсу та, крім того, два або більше років спеціалізованої педагогічної підготовки. Перед тим, як отримати ліцензію, майбутній учитель повинен пройти державну експертизу. Такі вимоги до викладачів загальноосвітньої школи свідчили про те, що із загальної кількості 11560 учителів лише 3581 або 31% виконали необхідну роботу. Решта 69% або продовжували «додаткове» навчання, або отримували спеціальну ліцензію, яка дозволяла їм навчати на короткий термін. Ці спеціальні ліцензії надавалися лише через брак кваліфікованих вчителів [134].

Державний педагогічний інститут функціонував лише п'ять років (до 1926 р.), він був закритий, незважаючи на популярність та відвідуваність великої кількості студентів. Така ж доля спіткала Педагогічний інститут у Варшаві, який було закрито наказом міністра освіти Станіслава Грабського 25 вересня 1925 р. [175].

Закриття Державного педагогічного інституту та Педагогічного інституту у Варшаві (який запроваджував вищі освітні стандарти) викликало значну критику в колах прогресивних педагогів. Ці закриття розглядалися післявоєнними істориками

як знак наближення політичної реакції. Вони стверджували, що уряд не зацікавлений у здійсненні ліберальних освітніх реформ, а причини для закриття інститутів і шкіл були виключно політичними. Щоб довести це, історія освіти в Польщі після закінчення Другої світової війни висуває той факт, що уряд відмовився підтримувати університети, які готові реалізовувати освітні дослідження, і не заохочували Національну асоціацію вчителів організувати дослідницькі групи серед своїх членів [175].

Розпорядження Міністра релігійних визнань та публічної освіти (на той час функції міністра виконував Казимир Бартел) «Про підготовку освітньої реформи та створення Комісії шкільної реформи» стало правовою основою для прийняття Закону про організацію шкільництва (1927 р.). Положення даного закону уможливило поділ усіх шкіл і виховних закладів на чотири основні групи: заклади дошкільного виховання, загальноосвітні школи, заклади загальної професійної освіти та заклади вищої освіти [77].

19 червня 1928 р. у Варшаві, Кракові та Любліні було здійснено спробу замінити призупинені типи учительських шкіл створенням іншого навчального закладу, названого «педагогіум». Цей освітній заклад базувався на загальноосвітній навчальній програмі, включаючи виконання дипломної роботи. Педагогіум передбачав дворічний курс навчання. Основними елементами навчального плану були педагогічна теорія, педагогічна практика, а також спеціалізація в одній з чотирьох груп: польська мова та історія; природничі науки, включаючи хімію та географію; математика та фізика; іноземна мова. Обов'язковим було наявність основного та додаткового напрямку спеціалізації, щоб вчитель був готовим навчати двох або більше предметів у невеликій школі [175].

Педагогічна практика в початкових школах при педагогіумі була визнана найважливішою частиною навчання, і тому виступала першочерговим завданням. Метою даного закладу була підготовка вчителів початкової школи, але, як і в усіх попередніх випадках, випускники не могли продовжувати своє навчання в університетах, оскільки останні відмовились надавати студентам будь-які кредити за

їх два роки навчання у педагогіумах. Цей тип школи існував з 1928 р. до війни 1939 р. і пізніше відроджувався під назвою звичайних шкіл [175].

Педагогіум був найвпливовішим видом інституту педагогічної освіти до Другої світової війни, і після відродження (після війни) він прийняв предметну спеціалізацію, але з початку року нехтував педагогічними дисциплінами, а також початковою освітою. Це вимагало багаторічного досвіду та проб, і помилок, перш ніж звичайні школи нарешті погодились на методи, використані у педагогіумах в довоєнний період. Паралельна акція була спрямована на покращення стандартів навчання серед старших, активних вчителів.

Дослідники відзначають важливу роль доробка Януша Єднжеєвича «Про новий виховний ідеал». Оскільки, незважаючи на позитивні зрушення в освітній галузі залишалось чимало проблем, вирішення яких було втілено в даній праці. Варто зацентувати увагу, що її концептуальні ідеї знайшли своє відображення у Законі про організацію шкільництва від 11 березня 1932 р. Для усієї освітянської і наукової спільноти даний закон увійшов в історію під назвою «Шкільна реформа 1932 р.», або так звана «Єдженєвечувка» [77].

Відповідно до шкільного закону (1932 р.) ліквідовувалися учительські семінарії. Однак нова система педагогічної освіти зберігала дуалізм, оскільки було створено нові заклади освіти – трирічні педагогічні ліцеї (базувалися на «малій» матурі (після чотирьохрічної гімназії)) та дворічні педагогії (приймалися учні, які успішно склали «велику» матуру (ліцейну)). Варто зазначити, що не зважаючи на значний вплив церкви і партій консервативного спрямування, системою підготовки вчителів опікувалася держава. Розпочалися процеси реформування професійної солідарності вчителів. Для даного періоду характерне зростання престижу вчительської професії [123].

У 1935/36 навчальному році в основних школах нараховувалося 78,6 тисяч вчителів, а в середніх школах – 10,6 тисяч. У 1938 р. функціонувало 764 професійні училища та 74 вчительські семінарії. Існував помітний ієрархічний поділ між учителями загальних шкіл і вчителями гімназій та ліцеїв. Перші, з огляду на соціальну ієрархію значно поступалися останнім. Дане становище переважної

більшості вчителів зближувало їх з демократичними верствами, надавало їхнім поглядам соціальної спрямованості. Разом з чисельністю помітно зростав і вплив цієї соціальної групи на суспільство. Станом на 1939 р. у державі вчителів готували 74 заклади [42, с. 498].

Таким чином, міжвоєнний період (1918-1939) розвитку педагогічної освіти в Польщі характеризувався: створенням нормативно-правової бази (Конституція, Декрет «Про підготовку вчителів народних шкіл в Польській державі», Декрет «Про шкільний обов'язок», Статут «Про академічні школи», Закон «Про організацію шкільництва», Закон «Шкільна реформа 1932 р.»); оптимізація мережі педагогічних навчальних закладів відповідно до соціально-економічних реалій країни; реалізацією загального шкільного обов'язку громадянами; регламентацією вимог щодо професійної кваліфікації вчителів; державним забезпеченням підготовки вчителів.

Розглянемо розвиток педагогічної освіти у Польщі під час Другої світової війни (1939-1945). Внаслідок директиви А. Гітлера на території Генерал-Губернаторства та приєднаних до Рейху польських землях вже з перших днів панування німецької адміністрації ліквідовувалися всі культурно-освітні установи, середні та вищі заклади освіти, розпочалися перманентні акції зі знищення польської інтелігенції [34, с. 38]. В елементарних школах Генерал-Губернаторства було заборонено вивчення історії та географії. На інших територіях було закрито основні школи. Дослідники вважають, що таємний освітній рух по всьому краю став неминучою реакцією на репресії польської окупації. Понад 10 тисяч молоді було охоплено таємним навчанням у вищих школах, 100 тисяч – у середніх, а мільйон дітей було забезпечено навчанням основних предметів (історії, географії та польської мови) на рівні основної школи [33].

Значну роль в організації підпільної освіти почали відігравати освітні організації. Зокрема, освітньо-шкільне бюро західних земель спромоглося налагодити координацію й управління освітніми закладами, здійснити їх фінансування та навчально-методичне забезпечення. Важливе значення мала діяльність Таємної організації вчителів та освітні управлінські структури Польської

підпільної держави, особливо – Департамент освіти і культури [34]. О. В. Давиденко, у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що «координаційна та навчально-виховна робота в підпільних закладах професійно-технічного спрямування розпочалася завдяки діяльності Міжорганізаційної координуючої комісії вчительських організацій і спілок; «директорських п'ятірок»; Об'єднання вчителів професійних шкіл; Таємної організації вчителів; Департаменту освіти і культури Делегатури уряду» [34, с. 39-40].

«В окупованій країні підпільно функціонували Варшавський університет, Ягеллонський університет у Кракові, Варшавська політехніка, Познанський університет імені Адама Міцкевича в якості Університету Західних Земель, Вільний Польський університет у Варшаві, Вища комерційна школа у Варшаві, Варшавська вища школа сільського господарства» [34, с. 44].

1 серпня 1944 р. вийшла друком праця С. Скрзешевського «Відозва до польських учителів», в якій автор підкреслював важливе значення підпільної освіти в окупаційні роки та наголошував на необхідності відновлення навчання в освітніх закладах учителями [135].

Репресії протягом п'яти років нищівної фашистської окупації, спрямовувалися на знищення польської культури та освіти. Матеріальні втрати в шкільництві та наукових інституціях, як показують дослідження, склали 60% від довоєнного стану. 10 тисяч учителів знаходилися за межами країни. 16 тисяч учителів загинуло [33].

Таким чином, розглянутий воєнний період (1939-1945) характеризується великими людськими та матеріальними втратами, зокрема знищення польської вчительської інтелігенції, руйнація освітньої й наукової інфраструктури. Вирішальне значення для відновлення та розвитку педагогічної освіти відіграла діяльність підпільних освітніх закладів різних рівнів та типів.

Новий етап в історії польської освіти, зокрема й педагогічної, розпочався з 1945 р. Шкільна реформа стала важливим чинником, який визначав політичний та соціокультурний образ Польщі, що відроджувалася.

Станом на 1 травня 1945 р. у Польщі функціонувало 48 семінарій, педагогічних ліцеїв, педагогій і педагогічних інститутів, а також 93 курси різної

тривалості для підготовки вчителів [123]. Після війни уповноваженими органами розроблено систему екстреної підготовки вчителів. Підготовку вчителів забезпечували такі заклади освіти: спеціальні педагогічні ліцеї та гімназії; вищі педагогічні інститути та коледжі, які функціонували на рівні з університетом; університети. У 1953 р., у вищеназваних закладах освіти, навчалось близько 44000 студентів [174].

Розглянемо дані заклади більш детально. Так, педагогічні ліцеї, успадковані від довоєнного режиму, стали навчальним майданчиком для вчителів початкової школи, зокрема вчителів для молодших вікових груп – від семи до одинадцяти, а також для дитячих садків. Пізніше такі ліцеї витіснили училища. До педагогічного ліцею кандидати могли вступати в чотирнадцять років і проходити курс звичайної середньої школи з особливим акцентом на тих предметах, які викладаються в основних школах протягом перших двох років. У третій і четвертий роки надавалася спеціальна підготовка в галузі теорії та практики навчання, крім того, учні мали практику у школі. Варто зазначити, що після закінчення ліцею учні могли продовжити своє навчання в університетах, але це робили лише 15 відсотків. З метою підвищення освітніх стандартів у педагогічних ліцеях було розпочато дворічні вечірні курси для подальшого навчання та підготовки вчителів-фахівців, особливо в галузі історії, математики, фізики та хімії. Кваліфікація на будь-якому з цих курсів давала право на підвищення заробітної плати [174].

Вищі педагогічні школи або педагогічні коледжі були невід'ємною частиною єдиної системи вищої освіти, тобто вони мали такий же статус, що й університети. Коледж надавав чотирирічний курс навчання для студентів віком від вісімнадцяти до двадцяти двох років. Його основна мета полягала в підготовці вчителів для вікових груп чотирнадцяти та вісімнадцяти років у ліцеях та технікумах. Студент спеціалізувався на конкретному предметі, але в той же час проходив курс професійної підготовки з таких предметів, як психологія, історія, теорія освіти та логіка [175].

Вступ до таких коледжів залежав від успішного закінчення повної середньої освіти та успіху в кваліфікаційному іспиті. Так, у Варшавському коледжі у 1950 р.

навчалось 800 студентів (як чоловіків, так і жінок); з них 34% – діти промислових робітників, 40% – діти селян та 26% – діти професійних працівників. Більше ніж 1200 вчителів закінчили вищі коледжі в 1952 р. [168]. Без сумніву, коледжі мали суттєвий вплив на розвиток педагогічної освіти.

Основним закладом вищої освіти був університет, де майбутній вчитель мав пройти п'ятирічний курс навчання (після закінчення війни тривалість навчання скоротилася до трьох з половиною років). До війни випускник не мав професійної підготовки в університеті; лише через два роки навчання було проведено іспит з професійних дисциплін. В університетах вперше освіта вивчалася як самостійний предмет, також студенти вивчали психологію освіти, теорію та історію освіти. Випускники, які закінчували аспірантуру та отримували науковий ступінь мали можливість викладати у вищих педагогічних інститутах та інших вищих школах, де здійснювалася підготовка вчителів [174].

Учитель, маючи кваліфікацію, мав змогу продовжувати свою професійну підготовку у навчальних центрах, створених по всій країні. Функціонував Союз вчителів, який відповідав за організацію різноманітних дискусій, навчальних курсів та конференцій з актуальних педагогічних проблем. У кожному з адміністративних округів діяв один головний центр; також нараховувалося 230 менших центрів по всій країні [174]. Основні центри були добре оснащені конференц-залами, бібліотеками та навчальним обладнанням, мали директора та педагогічних співробітників (тринадцять або чотирнадцять вчителів, які були спеціалістами з різних предметів). Маленькі центри мали лише директора. Саме у таких центрах розроблялися нові ідеї щодо методів навчання та змісту освіти, внаслідок обміну та узагальнення досвіду.

Кожен член такого центру проводив шість годин навчання в сусідній школі на тиждень. Але їхня робота полягала в тому, щоб допомогти практикуючим вчителям, особливо некваліфікованим. Вчителі відвідували школи, проводили уроки-демонстрації, організовували конференції та обговорення в центрах по вечорах та вихідним дням [174]. У багатьох центрах існували спеціальні методичні відділи, в

яких зберігалися навчальні плани; звіти про уроки, надані експертами; моделі нових навчальних посібників, педагогічні журнали та методична література тощо.

Очевидно, що такого роду навчальні центри були надзвичайно важливим аспектом підготовки вчителів. Вони сприяли не лише підвищенню кваліфікації вчителів, але й підвищенню освітніх стандартів освіти.

За оцінками, до 1955 р. було потрібно 200 000 вчителів. Щоб зберегти цю цифру, було необхідно навчати 8 000 вчителів на рік у порівнянні з менш, ніж 1000 до початку війни [174].

Розглянемо організацію системи освіти в Польщі у 1956 – 1961 рр. Польща мала централізовану систему освіти, всі освітні заклади підпорядковувалися відповідним міністерствам, до яких належали. Міністерство освіти займалося різновекторними проблемами шкіл, включаючи організацію навчального процесу [169]. До структури Міністерства освіти належали відомство міністра, військове відомство, відомство головного наглядача, центральне відомство професійних шкіл (навчальні плани, програми та методи навчання) та дванадцяти департаментів, які займалися такими проблемами [175]:

1. Департамент загальної освіти: дошкільна освіта, початкові школи, загальноосвітні школи (ліцеї), школи з не польською мовою навчання, педагогічні та шкільні бібліотеки, позашкільна освіта.

2. Департамент освіти вчителів: педагогічні ліцеї, нормальні школи, педагогічна освіта для професійних шкіл.

3. Навчальний департамент: курикулум, підручники, навчальні посібники, методи навчання, експериментальні школи, дослідження та статистика.

4. Департамент навчальних послуг: торговельні школи, транспортні та комунікаційні школи, ремісничі школи.

5. Департамент молоді та освіти дорослих: професійне навчання, аграрне навчання, школи для робітників, загальні курси, підвищення освітніх стандартів та працевлаштування молоді.

6. Департамент шкільних воркшопів: виробництво, відомство головного механіка, обладнання для воркшопів та розміщення продукції на ринку, фінанси і бухгалтерія Департаменту.

7. Департамент спеціальної освіти та догляду за дітьми: спеціальні школи, школи-інтернати, дитячі будинки.

8. Департамент фізичного виховання: шкільна гігієна, фізична культура, відпочинок, туризм.

9. Департамент персоналу: робота і заробітна плата.

10. Сучасна освітня система: персонал, соціальна допомога.

11. Департамент планування та фінансів: планування та фінансування загальних (непрофесійних) шкіл, планування та фінансування професійних шкіл, планування та фінансування педагогічних шкіл, фінанси і бухгалтерський облік, бухгалтерія та готівка, аудит.

12. Департамент інвестицій: стандарти, планування інвестицій, будівництво та обслуговування.

На додаток до організаційної структури Міністерства освіти на базі різних департаментів відповідно до проблем, з якими вони мають справу, було створено територіальний підрозділ за адміністративними районами з метою покращення взаємодії між Міністерством освіти та школами. Варто зазначити, що громадськість, особливо у великих центрах, брала активну участь у обговоренні освітніх проблем.

Зростання ролі викладання в економічному та культурному житті Польщі сприяло збільшенню кількості закладів вищої освіти та відповідно й викладацького складу.

Було створено кілька нових факультетів, інститутів та наукових установ. Так, у 1937/38 рр. нараховувалося 782 кафедри, а у 1962/63 рр. їх число становило 2463, кількість освітніх установ – понад 3000. Порівняно з довоєнним періодом викладацький склад вищих навчальних закладів збільшився у шість разів [144].

Щодо професорсько-викладацького складу у закладах вищої освіти, зокрема й педагогічних, то, наприклад, станом на 1963 р. нараховувалося більше трьох тисяч професорів та доцентів, близько 13 500 ад'юнктів та асистентів, 300 викладачів.

Більше того, у школах працювало близько 1400 бібліотекарів та 4500 науково-технічних працівників. Бібліотечний персонал був розділений на дві категорії: бібліотекарі та дипломовані бібліотекарі [132].

Викладацький склад закладів вищої освіти представляли: професори, доценти, ад'юнкти, аспіранти, старші помічники, молодші асистенти, старші викладачі та молодші викладачі. Багато видатних професорів вищих навчальних закладів були членами Польської академії наук. Деякі з них належали до польських та іноземних наукових товариств [132].

Основними обов'язками викладацького складу були наступні [132, с. 200]: навчання студентів (одне із головних завдань – навчати так, щоб молоді люди стали ідеальними громадянами Польської Народної Республіки, сповідували ідеї соціалізму); систематичне здійснення дослідницької роботи з метою розвитку науки, економіки та національної культури; навчання молодих учених; реалізація планів та програм навчання в галузі дидактичної роботи; співпраця в організаційній роботі, узгоджена з дидактикою та науковими дослідженнями; робота над поширенням наукових знань; міжнародне співробітництво у галузі освіти та наукових досліджень; активна участь у роботі адміністрації, дисциплінарних комісіях та інших органах вищої школи; суворе дотримання правил і норм, що регулюють навчальний процес.

Кількість наукових працівників за останні десять років збільшилася більше, ніж удвічі, однак була недостатньою для задоволення існуючих потреб у освітній галузі. Вимоги, що впливали із національних економічних планів, зростали набагато швидше, ніж можливості підготовки необхідної кількості молодих наукових працівників [132]. Викладацький склад закладів вищої освіти в 1960 р. представлено у Додатку А.1.

Співвідношення кількості студентів на одного викладача та кількості асистентів на одного викладача станом на 31 грудня 1960 р. представлено у Додатку А.2.

Однією з головних проблем польської вищої освіти в даний період – недостатня кількість викладачів. Внаслідок Другої світової війни настала 6-річна

перерва у підготовці кваліфікованих молодих викладачів; 40 % викладачів вищої школи втрачено [173].

У 1961/62 рр. 923 студента скористалися науковими стипендіями; у 1962-63 рр. – 1058. Крім того, щоб дати можливість аспірантам підготуватись до майбутньої роботи асистентів, вищі школи організують однорічні підготовчі курси [132].

Як вже було сказано, для даного періоду була характерна недостатня кількість наукових працівників у Польщі, що пояснювалося не лише високими вимогами закладів вищої освіти, а й історичними чинниками. За останні двадцять років було створено чимало наукових установ Польської академії наук. Польська промисловість, що постійно розвивалася і модернізувалася, сприяла створенню дослідницьких інститутів, лабораторій, офісів, які відповідно вимагали висококваліфікованих фахівців, а основним джерелом їх підготовки виступали заклади вищої освіти. Необхідність систематичного та запланованого вирішення проблеми дефіциту кадрів призвела до створення плану розвитку освіти учених на 1961-1970 рр., затвердженого Радою Міністрів у 1961 р.

Аналогічний план розроблявся на 1971-1980 рр. Такого роду план передбачав майже втричі збільшення кількості професорів та доцентів у 1970 р. (у порівнянні з 1960 р.), а кількість фахівців із ступенем доктора наук мав зрости більше, ніж утричі. Урядовий законопроект, що стосувався даного плану, також передбачав фінансові механізми реалізації цих завдань [132]. Таким чином, стипендіальний фонд був розширений, також було створено спеціальні гуртожитки для вчених в містах (академічних центрах).

У 70-ті рр. ХХ ст. у Польщі відбулось прискорення економічного розвитку країни, що призвело до реформування вищої педагогічної освіти та зростанню вимог до підготовки майбутніх вчителів. Вища педагогічна школа повинна була сприяти гармонійному всебічному розвитку майбутніх вчителів та поєднувати завдання з навчання і виховання педагогічних кадрів, проводити науково-дослідну роботу, задовольняти суспільно-економічні потреби країни та науково-технічного прогресу [9]. Заклади вищої освіти мали б стати провідними центрами вдосконалення та підвищення кваліфікації вчителів. Варто зазначити, що процес навчання базувався

на принципах науковості, інтеграції дидактики, творчої та практичної діяльності. Концепція розвитку вищих педагогічних шкіл використовувала найновіші досягнення науки, планувалось прищеплювати студентам вміння самостійно формулювати і розв'язувати педагогічні ситуації, а також творчо застосувати здобуті знання на практиці [9, с. 180].

В університетах відмовилися від другого напрямку навчання й вищі педагогічні навчальні заклади стали здійснювати підготовку лише за напрямом «педагогіка». Педагогічна освіта надавала право працювати у початковій школі, цей напрямок у різні часи називали педагогікою початкової школи, дошкільною педагогікою, педагогікою раннього шкільного віку. Інший варіант вищої освіти, який поєднував педагогічну підготовку з підготовкою за іншим напрямом полягав у навчанні за двома напрямами в окремих вищих педагогічних навчальних закладах (наприклад, навчання за напрямами математика з фізикою, біологія з хімією тощо). Обмеження у такій підготовці супроводжувалося відкриттям різних спеціальностей, що надавало можливість здобути додаткову кваліфікацію [55].

Поступова ліквідація вчительських студій, яка розпочалася у 1970 р., остаточно завершилася у 1972 р. Замість таких студій було започатковано трирічні вищі вчительські школи, які у 1973-74 рр. трансформувалися у вищі педагогічні школи [8].

Для даного періоду характерним є намагання зберегти відносно великий перелік педагогічних дисциплін. На окремих напрямах на вчительських спеціальностях навчання відбувалося в обсязі 450 годин (курси психології, педагогіки, методик навчання спеціального предмету, шкільної гігієни й технічних засобів навчання). Крім цього, студенти були зобов'язані пройти декілька педагогічних практик. Значно ширшу педагогічну підготовку мали студенти спеціальності «педагогіка». Обов'язкові заняття для всіх спеціальностей охоплювали близько 1200 годин загальнопедагогічних дисциплін, а додатково – великий обсяг спеціальних предметів [171].

Позитивні тенденції 70-х років ХХ ст. в економіці та освіті, як зазначають дослідники, виявились нестабільними [9, с. 180–181]. Економічні проблеми в

промисловості країни, призвели до створення у 1980 р. профспілки «Солідарність». Частиною профспілки була «Вчительська Солідарність» – Крайова рада секції освіти та виховання «Солідарності». На початку 80-х рр. розвиток системи педагогічної освіти характеризувався процесом регресу. Дефіцит педагогічних кадрів був зумовлений економічною кризою в країні. Понад 100 тис. учителів звільнилися з роботи. У закладах вищої освіти було прийнято рішення про обмеження обсягу педагогічного навчання [9]. В умовах браку педагогічних кадрів, введений у 1981 році «Статут вчителя» дозволив працювати у закладах освіти особам без необхідної професійної кваліфікації та належної педагогічної підготовки, що значно погіршило стан освіти в країні [85].

Варто зазначити, що у період легальної діяльності Солідарності вчителі, що об'єдналися у профсоюз, домоглися внесення визначених змін у навчальні програми, перш за все у навчальні програми з історії, громадянського виховання і рідної мови. У даний період були ліквідовані так звані «білі плями»: події новітньої історії Польщі і Європи, які уникалися з ідеологічних причин [83, с. 10]. Не дивлячись на введення воєнного стану і заборону Солідарності, влада не відмінила дані нововведення.

Отже, у дослідженні період з 1918 по 1980 рік розглянуто як період суспільно-політичних та соціокультурних передумов європейського вектору розвитку педагогічної освіти у Польщі.

Серед передумов, що сприяли розвитку педагогічної освіти Польщі на шляху до євроінтеграції виокремлено такі:

1) суспільно-політичні: становлення нормативно-правової бази (Декрет про підготовку вчителів народних шкіл в Польській державі (1919), Декрет про шкільний обов'язок (1919), Конституція (1921), Закон про організацію шкільництва (1927), Закон про організацію шкільництва («Шкільна реформа 1932 р.») та ін.); оптимізація мережі закладів вищої освіти відповідно до соціально-економічних реалій країни; регламентація вимог щодо професійної кваліфікації вчителів;

2) соціокультурні: можливість інтелігенції впливати на розвиток освіти, зокрема відзначено діяльність Союзу вчителів; організація підпільної освіти у

воєнний період: ефективна діяльність різного типу освітніх організацій (Таємна організація вчителів, Об'єднання вчителів професійних шкіл) та освітніх управлінських структур (Департамент освіти і культури, Освітньо-шкільне бюро західних земель, Міжорганізаційна координуюча комісія вчительських організацій і спілок) Польської підпільної держави); створення і діяльність Вчительської Солідарності.

Політико-державна доктрина, що сформувалася ще в епоху Речі Посполитої і ґрунтувалася на ідеї загальнонаціональної польської вищості допомагала полякам зберегтися як нації. Тривалий період іноземного панування на польських землях призвів до незворотніх негативних наслідків насильницької денаціоналізації, які відобразилися у загальному стані освіти та науки. На противагу цьому, відродження і піднесення польської культури стало невід'ємним складником національного творення та консолідуючим чинником громадянського демократичного суспільства.

У процесі дослідження виокремлено суспільно-політичні чинники, які гальмували розвиток освіти, зокрема й педагогічної, протягом 1918-1980 рр., серед яких:

- окупація території Польщі Третім рейхом та СРСР під час Другої світової війни, як наслідок, великі людські та матеріальні втрати, знищення польської вчительської інтелігенції, руйнація освітньої інфраструктури, шестирічна перерва у підготовці кваліфікованих молодих вчителів;
- незацікавленість уряду у здійсненні ліберальних освітніх реформ;
- недостатня кількість наукових та науково-педагогічних працівників для задоволення існуючих потреб в освітній галузі;
- низький рівень загальної освіти (лише у 1951/52 рр. було ліквідовано неписьменність серед широких верств населення).

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз базових понять дослідження показав, що у польському науковому просторі для визначення поняття «освіта» вживають два терміни:

«oświata» і «edukacja». Поняття «oświata» трактується як: система освіти (Б. Мілерський (B. Milerski)); стан і процес поширення освіти (освіченості) та культури в суспільстві (В. Оконь (W. Okoń)). Поняття «edukacja» охоплює як поняття «навчання», так і поняття «виховання». Зокрема, цей термін розглядається як: безперервний процес передачі знань, навичок, системи цінностей, культурної спадщини за допомогою конкретних соціальних інститутів (А. Райкевич, Я. Супінська (A. Rajkiewicz, J. Supińska)); виховний процес, спрямований на формування всебічно розвиненої особистості (Ч. Купісевіч (Cz. Kupisiewicz)); соціальна цінність, капітал, а також своєрідна місія, яка полягає у протидії до багатьох антицінностей (Ч. Банач (Cz. Banach)).

Для позначення освіти як процесу підготовки фахівця у польському науковому просторі використовується термін «kształcenie», яке визначається як: сукупність дій і процесів, що дозволяють людям пізнати природу, суспільство та культуру, брати участь у їх трансформації (В. Оконь (W. Okoń)); заходи та методи впливу на окремих осіб і груп, що забезпечують отримання ними загальної освіти, або відповідної професійної кваліфікації (В. Помилко (W. Pomyłko)).

У польському науковому обігу не вживається поняття «педагогічна освіта» у його дослівному перекладі. Найбільш близькими до змісту такого поняття є: «edukacja nauczycielska» (освіта вчителя), «kształcenie nauczycieli» (підготовка вчителів), «pedagogiczne kształcenie nauczycieli» (педагогічна підготовка вчителів). Щодо поняття «професійно-педагогічна освіта», то спорідненим до його змісту є поняття «kształcenie zawodowe nauczycieli» (професійна підготовка вчителів).

Поняття «підготовка вчителів» польськими дослідниками трактується по-різному, зокрема, як: діяльність, що призводить до якісного перетворення інтелектуальної сфери людини (К. Сосницький (K. Sośnicki)); процес здобуття сукупності наукових знань про світ, що включають у себе широке коло питань педагогічної культури (Б. Суходольський (B. Suchodolski)); комплексна освіта, персоналістична, компетентнісна, спеціалізована та прогресивна, яка визначається на підставі домінуючих цілей педагогічної освіти (Т. Левовицький (T. Lewowski)).

В українському науковому просторі визначення поняття «освіта» є багатовимірним (С. Гончаренко, В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Сисоєва).

Педагогічну освіту у вітчизняних наукових працях розглядають у різних аспектах, а саме, як: професійна підготовка всіх осіб, причетних до навчання і виховання молодого покоління (В. Кремень); спеціалізована підсистема освітньої сфери, що передбачає підготовку педагогічних працівників та забезпечує у такий спосіб ефективність освітньої сфери (В. Луговий); важлива ланка, яка з'єднує усі рівні та ступені навчання (С. Сисоєва); багатофункціональний, відкритий, самостійний, своєрідний цикл освіти, який має свої функції та зміст (С. Вітвицька); освіта, що сприяє формуванню педагогічних працівників (В. Покась).

У дослідженні педагогічну освіту розглянуто як комплексну підготовку педагогічних працівників для освітніх закладів усіх типів та форм власності (у контексті польського поняття «kształcenie nauczycieli») та як складову системи вищої освіти, що функціонує відповідно до вимог європейського освітнього простору з урахуванням національних особливостей кожної країни.

Уточнено теоретичну сутність понять: «європейські інтеграційні процеси» та «розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів». Поняття «європейські інтеграційні процеси» у дисертації визначається як сукупність соціально-економічних та культурно-освітніх процесів, спрямованих на об'єднання різних країн у єдиний союз з метою задоволення спільних інтересів щодо подальшого економічного, культурного та духовного розвитку. Розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів розуміється як поступ у сфері педагогічної освіти відповідно до вимог єдиного європейського простору вищої освіти.

Теоретичний аналіз показав, що проблеми розвитку освіти у Республіці Польща досліджувалися українськими науковцями за такими напрямками: реформування освіти; розвиток полікультурної освіти; розвиток університетської освіти та науки; розвиток системи педагогічної освіти; професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців. Разом з тим, поза межами наукових досліджень залишається комплексний аналіз розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща

в контексті європейських інтеграційних процесів, зокрема законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти в історичному поступі країни до європейської інтеграції.

Досліджено передумови європейського вектору розвитку педагогічної освіти у Польщі (1918 – 1980 рр.), які було розділено на дві групи: 1) суспільно-політичні: становлення нормативно-правової бази; оптимізація мережі закладів вищої освіти відповідно до соціально-економічних реалій країни; регламентація вимог щодо професійної кваліфікації вчителів; 2) соціокультурні: можливість інтелігенції впливати на розвиток освіти, зокрема, відзначено діяльність Союзу вчителів; організація підпільної освіти у воєнний період; створення і діяльність Вчительської Солідарності. Нижня хронологічна межа (1918 р.) обумовлена здобуттям країною незалежності та міжнародного визнання, а також створенням власної системи педагогічної освіти. Верхня (1980 р.) – створенням опозиційного профспілкового об'єднання «Солідарність», частиною якого була «Вчительська Солідарність».

Наукові результати цього розділу опубліковано у таких працях автора: [26 – 32].

Список використаних джерел у першому розділі

1. Авшенюк Н. Педагогіка транснаціональної вищої освіти: концептуальні засади : навчальний посібник. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. 185 с.

2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та молодих викл. вузів. Міжнар. фонд «Відродження». Київ : Либідь, 1998. 557 с.

3. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту : Статті, нариси, інтерв'ю : 2-ге вид., допов. Київ : Знання України, 2008. 819 с.

4. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади: монографія / за ред. Я. В. Цехмістера;

Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. 708 с.

5. Бергенське комюніке («Загальноєвропейський простір освіти – досягнення мети»: Комюніке Конференції європейських міністрів освіти; Берген, 19–20 Травня 2005 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

6. Берлінське комюніке («Створення зони вищої освіти Європи»: Комюніке конференції міністрів освіти; Берлін, 19 вересня 2003 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

7. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2000. 40 с.

8. Біницька К. М. Розвиток вищих педагогічних шкіл у Республіці Польща (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Хмельницький : видавець ФОП Цюпак А.А.; 2013. 239 с.

9. Біницька К. Соціально-економічні трансформації в Республіці Польща у XX столітті – чинник розвитку системи вищої педагогічної освіти в країні. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 176–185.

10. Болонська декларація (Спільна декларація міністрів освіти Європи; Болонья, 19 червня 1999 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

11. Болонська робоча програма 2007-2009 («В напрямку до Європейського простору вищої освіти – інтегрована програма на 2007–2009 роки»). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

12. Большая советская энциклопедия / Гл. ред. А. М. Прохоров. Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. Москва : Изд-во «Сов. энциклопедия», 1975. Т. 1–30, Т. 21. 640 с.

13. Братко М. В., Хоружа Л. Л. Модель педагогічної освіти сучасного університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. № 3–4. С. 7–13.
14. Будапештсько-Віденська Декларація («Про створення Європейського простору вищої освіти», 12 березня 2010 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Budapest-Vienna_Declaration\(2010\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Budapest-Vienna_Declaration(2010).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).
15. Бухарестське комюніке («Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти», 27 квітня 2012 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique\(2012\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique(2012).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).
16. Василюк А. В. Тенденції реформування шкільної освіти Польщі (XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Тернопіль, 2011. 40 с.
17. Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum; Болонья, 18 вересня 1988 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf (дата звернення: 19.09.2018).
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
19. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
20. Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 21. С. 8–12.
21. Гавран М. І. Тенденції розвитку вищої освіти недержавної форми власності в Польщі та Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Дрогобич, 2013. 21 с.
22. Галус О. М., Шапошнікова Л. М. Порівняльна педагогіка: навч. посібник. Київ : Вища школа, 2006. 215 с.
23. Гапоненко А. Л., Панкрухин А. П. Стратегическое управление : учебник для студ. ВУЗов. Москва : Изд-во «ОМЕГА-Л», 2006. 464 с.

24. Гончаренко С. Фундаменталізація професійної освіти. *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*. 2006. № 7. С. 165–175.

25. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2005. 20 с.

26. Грищук Ю. В. Визначення професійної освіти і навчання: сучасні акценти. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 4. С. 16–22.

27. Грищук Ю. В. Історико-педагогічний аналіз розвитку освіти в Польщі. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1–2. С. 137–141.

28. Грищук Ю. В. Поняття «професійна освіта та навчання» у вітчизняному науковому просторі. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 4 (8). С. 112–120. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/182/163#.VIhW2VOMC1Q> (дата звернення: 19.09.2018).

29. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польщі: теоретичний аспект. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2015. № 1 (9). С. 61–74. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/214/203#.VPCELVOMC1Q> (дата звернення: 19.09.2018).

30. Грищук Ю. В. Становлення та розвиток освіти в Польщі початку XI – кінця XVI століття. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2016. № 3 (15). С. 97–107. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/405> (дата звернення: 19.09.2018).

31. Грищук Ю. В. Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща : методичні рекомендації. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 32 с.

32. Грищук Ю. Педагогічна освіта у Республіці Польща як об'єкт міждисциплінарного дослідження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3–4 (48–49). С. 109–115.

33. Громов Є. В. Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти у Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2010. 22 с.

34. Давиденко О. В. Організація підпільної освіти у Польщі в період другої світової війни : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Ніжин, 2015. 268 с.
35. Декларація Глазго, 2005 («Сильні університети для сильної Європи»: Декларація Європейської асоціації університетів; Брюсель, 15 квітня 2005 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/GLASGOWdeclaration_FINAL_RU.pdf (дата звернення: 19.09.2018).
36. Десятов Т. Модернізація вищої педагогічної освіти з позицій реалізації модульно-діяльнісних програм. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 6. С. 45–53.
37. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.
38. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
39. Єреванське комюніке (14–15 травня 2015 р.). URL: http://prehea.in.ua/sites/default/files/documents/2016/05/24/yerevanske_komyunike_2015.pdf (дата звернення: 19.09.2018).
40. Желанова В. В. Реалізація технологічного підходу до професійної підготовки майбутнього педагога у ВНЗ. *Інженерні та освітні технології*. 2017. №3(19). С. 25–31.
41. Жижко О. А. Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти Мексики. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2009. Вип. 4. С. 36–41.
42. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
43. Зеленько Г. І. Україна і Польща: моделі політичної модернізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політичних наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ, 2001. 22 с.

44. Івашко О. А. Проблема полікультурної освіти у Республіці Польща : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2012. 22 с.

45. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. 386 с.

46. Ковчина І. М. Реформування загальної середньої і педагогічної освіти в Польщі у 80-90-х роках ХХ ст. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 168 с.

47. Когут С. Я. Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Івано-Франківськ, 2005. 22 с.

48. Конституція України 28 червня 1996 року / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 19.09.2018).

49. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.

50. Коржуев А. В. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании. Москва : ИНТРА, 2003. 411 с.

51. Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти. *Edukacja wspoteczens twachwielo kulturowych*. Warszawa : Wyzsza Szkoła Pedagogiczna ZNR, 2012. 322 с.

52. Кристопчук Т. Є. Педагогічна освіта в Республіці Польща: структура та зміст. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2013. №3–4. С. 127–134.

53. Кристопчук Т. Є. Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2014. 42 с.

54. Кучай О. В. Формування професійної компетенції вчителів інформатики у вищих навчальних закладах Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Черкаси, 2011. 23 с.

55. Левовицький Т. Професійна підготовка і праця вчителів: наукове видання / переклад з польськ. А. Івашко. Київ – Маріуполь : Видавництво «Рената», 2011. 119 с.

56. Лещенко М. П., Тимчук Л. І. Підходи до стандартизації сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів: польський досвід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 4. С. 33–46.

57. Лісабонська декларація, 2007 («Університети Європи після 2010 року: різноманіття за єдності мети» Брюсель, 13 квітня 2007 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/Lisbon_Declaration.pdf (дата звернення: 19.09.2018).

58. Лісабонська конвенція (Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні; Ліссабон, 11 квітня 1997 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Lisbon_Convention\(1997\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Lisbon_Convention(1997).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

59. Локшина О. І. Порівняльна педагогіка в Україні у вимірі розвитку світової компаративістики. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 36–46.

60. Лондонське комюніке («На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації»: Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти; Лондон, 16–19 травня 2007 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

61. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / за заг. ред. акад. О. Г. Мороза. Київ : МАУП, 1994. 196 с.

62. Лювенське комюніке («Болонський процес у період до 2020 року – Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті»: Комюніке конференції європейських міністрів вищої освіти, Лювен та Лювен-ля-Ньов, 28–29 квітня 2009

року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Louvain_Communique\(2009\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Louvain_Communique(2009).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

63. М'ясковський М. Є. Педагогічна освіта Австрії XIX – початку XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Тернопіль, 2009. 19 с.

64. Майборода В. С. Розвиток університетської освіти та науки в Польщі (кінець XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2011. 24 с.

65. Матвієнко О. В., Полянничко З. О. Інформатизація шкільної освіти в Україні та Польщі: порівняльний аналіз. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 4. С. 40–45.

66. Мачинська Н. І. Вітчизняні дослідження педагогічної освіти: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2012. Вип. 2. С. 108–116.

67. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : монографія / за ред. докт. пед. наук, проф., членкор. НАПН України С. О. Сисоєвої. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

68. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. Київ, 2004. 24 с.

69. Морітз Я. Система професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти в Польщі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004.

70. Мушинські А. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2004. 22 с.

71. Мушкета Р. Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2007. 42 с.

72. Нероба Е. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2004. 24 с.

73. Ніколаї Г. Ю. Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2008. 46 с.

74. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / Упорядники: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян; заг. ред. М. Грищенко. Київ, 2016. 34 с.

75. Новацка У. Організація педагогічних практик студентів математично-природничого відділу вищої педагогічної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2002. 24 с.

76. Новиков А. М. Российское образование в новой эпохе. Парадоксы наследия, векторы развития. Москва : Эгвес, 2000. 272 с.

77. Оболончик Н. Г. Кременецкий лицей в системе освіти Другої Речі Посполитої : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. історичних наук : спец. 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 2007. 15 с.

78. Огієнко О. І. Підготовка викладача вищої школи в умовах магістратури: андрагогічний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6 (50). С. 325–331.

79. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку (світоглядно-методологічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Київ, 2003. 23 с.

80. Огнев'юк В., Сисоєва С. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. *Рідна школа*. 2012. № 4–5 (988–989). С. 44–51.

81. Освітня політика в контексті євроінтеграції. С. 235–247. URL: <http://old.niss.gov.ua/book/Zdioruk2/07.pdf> (дата звернення: 05.07.2018).

82. Освітологія: витоки наукового напрямку : монографія / за ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол. : В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. Київ : ВП «Едельвейс», 2012. 336 с.

83. Отчет о развитии образования в Польше / за ред. Е. Висневски; перевод и издание: Фонд Образование для Демократии. Варшава, 2003. 47 с.

84. Паризьке комюніке (25 травня 2018 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/06/06/12/paris-communicationua2018.pdf> (дата звернення: 19.09.2018).

85. Пасічник В. Р. Система підготовки вчителя історії у Польщі (80-90-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2001. 16 с.

86. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116.

87. Педагогічна освіта. URL: http://vseslova.com.ua/word/Педагогічна_освіта-78876u (дата звернення: 05.07.2018).

88. Покась В. П., Фруктова Я. С. До проблеми фундаменталізації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2013. № 19. С. 70–74.

89. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Генеза, 1997. 400 с.

90. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-у вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

91. Празьке комюніке («До зони європейської Вищої освіти»: Комюніке зустрічі європейських міністрів освіти; Прага, 19 травня 2001 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

92. Прийма Л. Р., Кулиняк І. Я. Розвиток підприємства: сутність поняття. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.10. С. 236–241.

93. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.09.2018).

94. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993. № 896 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 05.07.2018).

95. Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні : Указ Президента України від 25.09.2008. № 857/2008 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/857/2008> (дата звернення: 15.09.2018).

96. Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір : Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.12.2004 № 988. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/ (дата звернення: 04.07.2017).

97. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 11.08.2018).

98. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002. № 347/2002 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 05.07.2018).

99. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013. №344/2013 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 18.09.2018).

100. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.07.2018).

101. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10.02.1998. № 103/98-ВР / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/103/98-вр> (дата звернення: 19.09.2018).

102. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.10.2017. № 779-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250383204> (дата звернення: 14.09.2018).

103. Пуховська Л. П. Стандарти педагогічної освіти: наукова дискусія західних учених. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №4(44). С. 10–18.

104. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. Харків, 2006. 496 с.

105. Руда О. Освітня політика Другої Речі Посполитої у 1918-1924 роках. *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / ред. кол. Н. Скотна (головний редактор), О. Петречко (редактор розділу) та ін. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. С. 232–246.

106. Руссол В. М. Дидактичні основи оптимізації змісту післядипломної освіти педагогічних працівників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2000. 20 с.

107. Рух і розвиток. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/7338/46/> (дата звернення: 05.07.2018).

108. Саламанкське звернення (Послання Саламанкського з'їзду європейських закладів вищої освіти «Формування європейського простору вищої освіти»; 29–30 березня 2001 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention\(2001\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention(2001).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

109. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посібник. 2-е вид. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.

110. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 320 с.

111. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія. Київ, 2008. 324 с.

112. Сисоєва С. О. Реалізація стандартів професійних кваліфікацій: досвід Республіки Польща. *Наукові праці: науково–методичний журнал. Педагогічні науки*. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. Т. 75. Вип. 62. 184 с.

113. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ : ВД ЕКМО, 2011. 344 с.

114. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наукове видання. Київ : Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. 362 с.

115. Сітарська Б. Теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2005. 30 с.

116. Словник педагогічних термінів з полікультурної освіти / уклад. Олена Івашко. Маріуполь : Видавництво «Рената», 2012. 108 с.

117. Смірнова Л. Л. Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Кіровоград, 2010. 23 с.

118. Сорбоннська декларація (Спільна Декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» чотирьох міністрів, що представляють Велику Британію, Німеччину, Францію і Італію; Париж, Сорбонна, 25 травня 1998 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

119. Соціально-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ : ЕксОб, 2004. 304 с.
120. Тиркус Ю. С. Теоретичні засади дослідження процесів політичної інтеграції. *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Серія: Політологія*. Севастополь, 2013. Вип. 145/2013. С. 100–104.
121. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 216 с.
122. Шаповаленко І. В. Основні поняття вікової психології. *Вікова психологія (Психологія розвитку та вікова психологія)*. Москва : Гардаріки, 2005. 349 с.
123. Шемпрук І. Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2001. 44 с.
124. Щербак О. І. Проблеми професійно-педагогічної освіти в сучасних умовах. URL: <http://zavantag.com/docs/3209/index-85700.html> (дата звернення: 05.07.2018).
125. Щербак О. Підготовка педагога професійної школи в Республіці Польща: аналіз досвіду і проблеми. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український / українсько-польський щорічник* / За ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченстохова – Київ. 2013. №XV. С. 290–291.
126. Юрчук Л. М. Стан і тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти у Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2003. 20 с.
127. Ягупов В. В. Особистість як предмет дослідження психологічної і педагогічної наук. *Педагогіка: Поняття розвиток у психології. Розвиток особистості. Напрямки розвитку людини*. URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=52 (дата звернення: 05.07.2018).
128. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
129. Ярова О. Б. Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018. 410 с.

130. A Memorandum on Lifelong Learning / Commission of the European Communities. Brussels, 30.10.2000 SEC(2000) 1832. URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (19.09.2018).

131. Banach Cz. Społeczeństwo polskie wobec wyzwań transformacji systemowej. Koreferaty, Komitet Prognoz «Polska w XXI wieku» przy Prezydium PAN.

132. Bartnicka K., Szybiak I. Zarys historii wychowania. Warszawa : Wydawnictwo Akademickie «Żak», 2001. 223 s.

133. Buliński T. Człowiek do zrobienia. Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2002.

134. Drobka F. J. Education in Poland: past and present. Washington, D.C, 1927. 130 s.

135. Dziennik Urzędowy Resortu Oświaty (dalej: Dz. Urz. RO) 1944, № 1–4, poz. 24. S. Skrzyszewski, Wezwanie do nauczycielstwa polskiego.

136. Edukacja nauczycielcka w perspektywie wymagań zmieniającego się świata / pod red. A. Siemak-Tylikowska, H. Kwiatkowska, S. Kwiatkowski. Warszawa : Wyd. Akademickie «Żak», 1998. 372 s.

137. Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych / pod red. K. Wojciechowskiego. Wrocław : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1986. 456 s.

138. Encyklopedia pedagogiczna / pod red. W. Pomykało. Warszawa : Wydaw. Fundacja Innowacja, 1993. 1016 s.

139. Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku. Tom III / red. prowadzący encyklopedii E. Różycka; red. nauk. i przewodn. kom. red. T. Pilch. Warszawa : Wyd. Akademickie «Żak», 2004. 1080 s.

140. Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku. Tom II / red. prowadzący encyklopedii E. Różycka; red. nauk. i przewodn. kom. red. T. Pilch. Warszawa: Wyd. Akademickie «Żak», 2003. 1114 s.

141. Encyklopedia Popularna / pod red. R. Lakowski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2015. 1158 s.

142. Fraczkak J. Pedagogika porównawcza (Teksty, Opracowania i Zadania). Warszawa : Wydawnictwo UNESCO, 2003.

143. Fraczkak J. Pedagogika porównawcza. Bydgoszcz : WSP w Bydgoszczy, 1995.

144. Institutions of higher education in Poland: information and statistic bulletin / I. Trejbicz (Ed.). Warsaw, 1963. 59 s.
145. Janke I. Cel ogólnoludzki i narodowy. Warszawa : «Szkoła», 1930.
146. Jankowska D. Educating Educators and Teachers in Poland under Conditions of Neo-Liberal Culture of Consumption. *Comparative Professional Pedagogy*. 2007. №7(2). DOI: 10.1515/rpp-2017-0019.
147. Józwiak J., Podgórski J. Statystyka od podstaw. Wyd. VI zmienione. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2006.
148. Kołaczek B. Dostęp młodzieży do edukacji Zróżnicowania. Uwarunkowania. Wyrównanie szans. Warszawa : IpiSS. 2004. 186 s.
149. Kupisiewicz Cz. Podstawy dydaktyki ogólnej. Warszawa : WSiP Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1995. 232 s.
150. Kurcysz A. Co to jest oświata: i czego od niej wolno się spodziewać? 1914. 31 s.
151. Kwiecińska R. Rozum czy serce. Kraków, 2000. S. 21–22.
152. Kwieciński Z. Edukacja jako wartość odzyskiwana wspólnie (Głos w dyskusji o uspołecznieniu szkoły). *Edukacja*. 1991. № 1.
153. Kwieciński Z. Zmiana, rozwój i postęp w świadomości podmiotów edukacji. Wstęp do badań. *Kwartalnik Pedagogiczny*. 1990. № 4.
154. Lindberg L. N. The Political Dynamics of European Economic Integration. Stanford : Stanford Univ. Press, 1963. 367 p.
155. Mała Encyklopedia PWN. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000. 1083 s.
156. Merriam-Webster Dictionary / Official website of the Merriam-Webster Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/integration> (12.02.2016).
157. Nowa Encyklopedia Powszechna PWN. Tom V. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1996. 720 s.
158. Nowa encyklopedia powszechna. Kraków : Wyd. Zielona Sowa, 2008. 1088 s.
159. Nowy słownik pedagogiczny. Wyd. 3 poprawione / pod red. W. Okoń. Warszawa : Wydawn. Akad. «Żak», 2001. 468 s.

160. Nowy słownik pedagogiczny. Wyd. 4 uzupełn. i popr. / pod red. W. Okoń. Wydawnictwo Akademickie «Żak» Teresa i Józef Śniecińscy, 2004. 486 s.
161. Okoń W. Rzecznictwo nauczycieli. Warszawa, 1991.
162. Okoń W. Słownik pedagogiczny. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984. 368 s.
163. Okoń W. Słownik pedagogiczny. Wyd. 2 zm. i rozsz. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981.
164. Oświata dorosłych. Nowe uwarunkowania i wyzwania / pod red. R. Piwowarski. Warszawa, 1998.
165. Oświata w otoczeniu burzliwym. Migotliwe konteksty i perspektywy rozwoju współczesnej edukacji / pod red. H. Rusek, A. Górniok-Naglik, J. Oleksy. Katowice, 2008.
166. Pedagogika – podręcznik akademicki / pod red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. S. 11–12.
167. Pedagogika. Leksykon PWN / pod red. B. Milerski, B. Śliwerski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999. 284 s.
168. Polityka społeczna. Materiały do studiowania / pod red. A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Księżopolski. Katowice, 1998.
169. Polturzycki J. Dydaktyka dorosłych. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1991.
170. Polturzycki J. Tendencje rozwojowe kształcenia ustawicznego. Warszawa : PWN, 1981.
171. Programy nauczania. Studia magisterskie (jednolite) / Uniwersytet, WSP. Warszawa, 1975.
172. Rozwój. URL: <https://pl.wiktionary.org/wiki/rozwój> (04.07.2017).
173. Seymour M. Rosen. Higher education in Poland. Part 1. Organization and administration. Washington, 1963. 37 s.
174. Simon B. Education in the new Poland. London : Lawrence & Wishart, 1954. 63 s.
175. Singer G. Teacher-education in a communist state: Poland 1956 – 1961. New York : Bookman, 1965. 282 s.

176. Słownik pedagogiczny / pod red. Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. 204 s.
177. Słownik współczesnego języka polskiego / pod red. B. Dunaj. Warszawa : Wydawnictwo Wilga, 1996.
178. Sosnicki K. Dydaktyka ogólna. Wrocław, 1959.
179. Student Göteborg Declaration. URL: http://www.aic.lv/ace/bologna/bol_prg/studdec.html (19.09.2018).
180. Suchodolski B. Aktualne zagadnienia oświaty i wychowania. Warszawa : Nasza Księgarnia, 1959. 509 s.
181. Sysoieva S. Nowe aspekty kształcenia, dokształcania i doskonalenia nauczycieli w kontekście przemian edukacyjnych. *Pedagogika pracy*. Radom, 2005. S. 20–25.
182. Sysoieva S. Technologia nauczania ukierunkowane na osobowość: metoda projektów. *Ruch pedagogiczny*. 2001. №3–4. S. 13–18.
183. Szczepanski J. O indywidualności. Warszawa : IWZZ, 1988.
184. Szczepanski J. Refleksje nad oświatą. Warszawa : PIW, 1974.
185. The ILO/UNESCO Recommendation concerning the Status of Teachers (1966) and the UNESCO Recommendation concerning the Status of Higher Education – Revised edition 2016, International Labour Office, Sectoral Policies Department, Geneva, ILO, 2016. 77 p.
186. Wiśniewska E. Kształcenie nauczycieli w Polsce a wyzwania współczesnego rynku pracy w świetle aktualnych regulacji prawnych. *Edukacja a rynek pracy. Od procesów do efektów kształcenia*. Płock : Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2012. S. 103–135.
187. Zaczyński W. Proces kształcenia. *Encyklopedia pedagogiczna* / pod red. W. Pomykała. Warszawa, 1993.
188. Zarzecki L. Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie. Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, 2012. 144 s.

РОЗДІЛ 2.

ЗАКОНОДАВЧІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У розділі обґрунтовано основні періоди розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в процесі європейської інтеграції країни; охарактеризовано законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору на кожному періоді.

2.1. Обґрунтування основних періодів розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в процесі європейської інтеграції країни

З метою дослідження законодавчих та організаційних змін у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору нами було виокремлено основні періоди розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в її історичному поступі до європейської інтеграції, а саме:

1980 – 1991 рр. – підготовки до асоціації з Європейським Союзом;

1991 – 2004 рр. – асоційованого членства в Європейському Союзі;

2004 – 2017 рр. – членства в Європейському Союзі.

Основною класифікаційною ознакою виокремлення даних періодів був поступ Республіки Польща до Європейського Союзу.

Хронологічні межі I періоду охоплюють 1980 – 1991 рр. Нижня хронологічна межа (1980 р.) обумовлена створенням опозиційного профспілкового об'єднання «Солідарність», частиною якого була «Вчительська Солідарність». Діяльність об'єднання спрямовувалася на створення проектів принципово нових планів і програм для освітніх закладів усіх рівнів, а також концепцій виховання, статутів та інших регулятивних документів. Верхня межа (1991 р.) відзначається підписанням

Угоди про асоціацію між Республікою Польща та Європейським Союзом, що стало першим кроком на шляху до реалізації країною європейського вибору зовнішньої політики та, як наслідок, посилило необхідність ефективної інтеграції в загальноєвропейське інтелектуально-освітнє середовище.

Хронологічні межі II періоду охоплюють 1991 – 2004 рр. Нижня межа – підписання Угоди про асоціацію; верхня межа (2004 р.) – Республіка Польща стала членом Європейського Союзу, виступила активним учасником розбудови єдиного європейського простору вищої освіти.

Хронологічні межі III періоду охоплюють 2004 – 2017 р. Нижня межа визначена членством Республіки Польща у Європейському Союзі; верхня межа характеризується сучасними досягненнями педагогічної освіти Республіки Польща, зокрема запровадження нових моделей професійної підготовки педагогічних працівників та розробка стандартів педагогічної освіти.

У розділі нами буде охарактеризовано кожний період відповідно до законодавчих та організаційних змін у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща.

Законодавчі зміни нами розглянуто з точки зору розроблення та впровадження нормативно-правової бази розвитку освіти відповідно до вимог європейського освітнього простору. Організаційні – як зміни, що стосуються функціонування системи педагогічної освіти; реструктуризації мережі закладів вищої освіти; концепцій підготовки педагогічних працівників.

Розглянемо адаптацію нормативно-правової бази Республіки Польща до вимог Європейського Союзу. Для початку охарактеризуємо методи адаптації польського права до європейського та роль органів державної влади у цьому процесі.

З метою вирішення проблеми адаптації польського законодавства до вимог ЄС було прийнято ряд нормативно-правових документів [9]: «Програма заходів, що пристосовують польську економіку і правову систему до вимог Європейської угоди» (1993), «Графік заходів, що адаптують польську правову систему до рекомендацій «Білої книги» Європейської Комісії з питань інтеграції з єдиним ринком ЄС» (1997), «Національна стратегія інтеграції» (1997), «Національна

програма підготовки партнерства до членства» (з 1998 р. щорічне видання), «Національний план ухвалення *Acquis Communautaire*» (1998), «Список законів, ухвалення яких є необхідним з огляду на вступ Польщі до Європейського Союзу» (2000).

Спираючись на дослідження С. Г. Плачкової, варто зазначити, що аналізуючи адаптацію нормативно-правової бази Республіки Польща до вимог Європейського Союзу, потрібно враховувати, що адаптація права обмежена з часової точки зору. Згідно з зобов'язанням про адаптацію права забороняється ухвалювати право, що суперечить союзному праву, але в окремих випадках, коли це обґрунтовано, допускається «прогресивна адаптація нових правових актів». Тобто це означає прийняття чергових правових актів, які все більше відповідають євросоюзним стандартам. Крім цього, можливі винятки з правила, яке вимагає, щоб держава під час вступу до Європейського Союзу прийняла весь правовий доробок Спільноти вже на момент приєднання, йдеться про так звані перехідні терміни. Перехідні терміни, які встановлюються під час акцесійних переговорів, є важливою частиною акцесійного трактату. Суть перехідних термінів полягає в зобов'язанні держави, яка має намір приєднатися, закінчити процес адаптації права в конкретно визначений строк вже після отримання членства. С. Г. Плачкова наголошує, що перехідні терміни завжди продовжують період адаптації на конкретно визначений час і стосуються конкретних союзних принципів (безстрокові перехідні терміни неможливі) [34, с. 47-54].

8 серпня 1996 р. у Республіці Польща було створено Комітет європейської інтеграції (КЄІ). Це інституція, яка відповідає за процес європейської інтеграції країни. До компетенцій цього урядового органу належать такі зобов'язання: планування та координація політики інтеграції Польщі до Європейського Союзу, програмування та координація дій щодо пристосування країни до європейських стандартів і рекомендацій. Однією з базових функцій даного високопрофесійного центрального органу виконавчої влади є підготовка експертних висновків щодо відповідності проектів нормативно-правових актів, що розроблялися галузевими міністерствами, *acquis communautaire* [6].

Поняття «*acquis communautaire*» було вперше офіційно задекларовано в 1992 р. у тексті Договору про Європейський Союз, підписаному в Маастрихті. У статтях 2(4) і 3(1) Договору «*acquis communautaire*» визначається як одна з цілей і основ функціонування Європейського Союзу та як опора всієї його інституційної системи. У статті 43(1)(e) Договору зазначено, що «просунуте співробітництво» між країнами-членами не повинне торкнутися *acquis communautaire* та інших заходів, які вжито в рамках установчих договорів. Проте у жодному з актів Європейського Союзу зміст і обсяг поняття «*acquis communautaire*» не розкриті [25].

Однак загальноприйнято вживати поняття «*acquis communautaire*» (обов'язковий мінімум) у значенні правового доробку Європейської Спільноти; як сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах – членах Європейського Союзу. А. М. Круглашов зазначає, що доробок постійно змінюється і узагальнюється, охоплює зміст, принципи та політичні цілі угод [18].

Результати проведеного масштабного дослідження КЄІ у 1998 р. задля оцінки рівня відповідності польського права *acquis communautaire*, дозволили підготувати фахівцям відповідний звіт про рівень наближення польського права до законодавства Європейського Союзу. У даному звіті законодавство Європейського Союзу було розподілено на 29 сфер, серед яких наука і дослідження, освіта і навчання, що визначили перелік розділів переговорів про приєднання Польщі до Європейського Союзу [6].

У березні 1999 р. сейм Республіки Польща прийняв рішення про затвердження змін до власного регламенту. Як наслідок, усі проекти нормативно-правових актів, які мав розглядати парламент, проходили правову експертизу на предмет їхньої відповідності *acquis communautaire*. Експертизу забезпечували Канцелярія сейму та Комітет європейської інтеграції. Однак, як вказує, С. Бочаров, висновки Канцелярії і Комітету мали скоріше рекомендаційний характер, через що й після березня 1999 р. парламент іноді ухвалював законодавчі акти, які містили норми, суперечні з правом Європейського Союзу [3; 4].

10 липня 2000 р. з ініціативи Ради міністрів керівники виконавчої та законодавчої влади (маршалок сейму, маршалок сенату та голова Ради міністрів)

було прийнято декларацію «Порозуміння трьох», положення якої визначали прискорення процесу пристосування польського права до права Європейського Союзу. Основна мета вищезазначеної декларації полягала у вдосконаленні процедури впровадження європейського права в правову систему Республіки Польща. У документі йшлося про необхідність налагодити механізми координування діяльності всіх гілок влади в процесі уніфікації польського права з правом Європейського Союзу, створення Великої комісії Європейського права, а також було наголошено на потребі інтенсифікувати роботу комісії сейму в сфері впровадження *acquis communautaire* [3].

Адаптація національного права до права Європейського Союзу має два ключові аспекти: 1) формальний: полягає у включенні євросоюзних приписів у приписи внутрішнього права; 2) практичний: охоплює також створення процедур і так званого «клімату» для впровадження і застосування євросоюзного права у Республіці Польща. З огляду на це, дослідники розрізняють два основні методи адаптації права: «жорсткий» – шляхом європейської законодавчої діяльності, та «м'який» – шляхом проєвропейської інтерпретації права судами й адміністративними органами держав-кандидатів [34].

А. Целень виокремлює методи адаптації польського права до європейського, серед яких [46]: переклад актів європейського права на польську мову; перевірка відповідності проєктів правових актів до європейського права; робота над законами, що спрямовані на адаптацію польського права до європейського.

Одне з основних правил функціонування Співтовариства – збереження мовної тотожності всіх держав-членів Європейського Союзу. Таким чином, усі акти європейського права мають бути опубліковані кожною з офіційних мов Союзу. Польська мова стала офіційною мовою тільки з моменту вступу Польщі до Європейського Союзу, проте процес пристосування польського права до права європейського вимагає, щоби принаймні найважливіші союзні акти були перекладені на польську мову ще раніше. Робота над перекладами розпочалася в Польщі вже у 1996 р. з актів первинного права і найважливіших, так званих загальних, актів вторинного права, надто тих, що вказані у «Білій книзі». У 2000 р.

було створено Департамент перекладів в Управлінні Комітету європейської інтеграції (УКЄІ). Над перекладами працюють приватні фірми, вибрані на основі тендерної процедури, а перевіряє їх Департамент перекладів УКЄІ. Союзний список актів, що підлягали перекладові, був складений Європейською Комісією тільки навесні 2003 р. Він містить найважливіші акти з усіх галузей права Європейського Союзу (головним чином, директиви, розпорядження, рішення і міжнародні угоди, укладені Співтовариством), які на сьогоднішній день разом становлять близько 76000 сторінок [34].

А. Целень зазначає, що виконання законодавчих заходів з метою адаптації до права Європейського Союзу вимагає перевірки відповідності проекту нормативного акту до європейського права. Вищезазначену перевірку необхідно провадити на кожному етапі законодавчої роботи, а саме: під час підготовки проекту акту, його схвалення (коли готується закон – протягом усього періоду його проходження в парламенті), після його подання на промульгацію (оприлюднення). У Польщі така система формувалася поступово, починаючи з 1992 р. Перевірку виконував Уповноважений уряду з питань європейської інтеграції та іноземної допомоги, в підпорядкуванні якого перебувало Бюро з питань європейської інтеграції і Бюро з питань іноземної допомоги. Лише у 1997 р. система охопила всі етапи законодавчих дій, а також проекти, які надходять від усіх авторів пропозицій [46].

Характерною рисою польської системи є те, що жодна з характеристик на тему відповідності проекту закону до європейського права не є обов'язковою для парламенту. В результаті у III каденції Сейму (1998–2001 рр.) аж 17% законів, які містили приписи європейського права, були ухвалені всупереч негативній рецензії щодо їх відповідності до права ЄС [34].

У періодичних рапортах Комісії протягом 1998–1999 рр. зазначалася в цілому негативна оцінка темпу роботи з адаптації. Як наслідок, було ухвалено рішення про введення спеціальної процедури підготовки деяких законів для адаптації до європейського права. Ці закони, як зазначає С. Г. Плачкова, були так званими законами з адаптації, готувалися урядом і розглядалися парламентом в особливому

порядку. У III каденції Сейму закон из адаптації становили 78% від усіх законів, предмет яких входив у сферу регулювання права Європейського Союзу [34].

З початком проведення офіційних переговорів про приєднання Польщі до Європейського Союзу темп імплементації *acquis communautaire* в польську правову систему значно збільшився. Починаючи з 1998 року майже втричі збільшилася щорічна кількість законів із упровадження права Європейського Союзу. Сейм III каденції в 1997-2001 роках прийняв 143 закони, гармонізуючи польське право з Європейським правом, сейм IV каденції в 2001-2004 роках – 121 закон. У своїх дослідженнях С. Бочаров зазначає, що Рада Міністрів затвердила понад 800 виконавчих актів у 2000-2003 роках, які наблизили польське законодавство до *acquis communautaire* [3].

Створення надзвичайної Комісії Європейського права в сеймі та Комісії Європейського законодавства в сенаті припало на 2000 р. Основне завдання даних комісій полягало у розгляді та доопрацюванні проектів нормативно-правових актів відповідно до *acquis communautaire*. Створення нових парламентських комісій суттєво ускладнило структуру механізмів прийняття законодавчих актів щодо пристосування польського права до європейських стандартів і рекомендацій. На початковому етапі проекти відповідних законів готувалися міністерствами та центральними управліннями, наступним кроком було проходження міжвідомчого узгодження й подання на розгляд до Комітету європейської інтеграції. Разом із заключними висновками Комітету законопроекти спрямовувалися до сейму, де проходили доопрацювання в Комісії європейського права; у випадку позитивного голосування в нижній палаті польського парламенту документ потрапляв до сенату й розглядався там Комісією європейського законодавства, після чого його ставили на голосування у верхній палаті парламенту. Виконавчі нормативно-правові акти, які доповнювали закони з адаптації європейського права, проходили схожу процедуру узгодження, окрім розгляду в парламенті. Оскільки вони затверджувалися Радою міністрів [3].

У межах виконавчої влади найвагомішу роль у процесі адаптації відіграє Рада Міністрів, яка конституційно зобов'язана й уповноважена реалізувати зобов'язання

Республіки Польща відповідно чинних міжнародних угод (такою угодою слід вважати угоду про асоціацію та акцесійний трактат). Завдання, пов'язані з адаптацією права, реалізують в рамках уряду спеціалізовані суб'єкти [3]:

- Уповноважений уряду з питань інтеграції з Європейським Союзом та іноземної допомоги (протягом 1991–1996 рр.);
- Комітет європейської інтеграції, а також суб'єкти, безпосередньо заангажовані в акцесійні переговори (в першу чергу Уповноважений уряду з питань акцесійних переговорів і керована ним переговорна група) (з 1996 р.).

Провідну роль, як відзначає С. Бочаров, відіграють також європейські департаменти в окремих міністерствах. Дані департаменти опрацьовують урядові проекти законів, видають рецензії, розпоряджаються союзними фондами та беруть безпосередню участь у твіннінгових проектах. Діяльність уряду у сфері адаптації права підлягає контролю з боку Сейму, який має повноваження застосовувати процедуру конструктивного вотуму недовіри, а також спроможний змусити уряд поступитися [3].

Роль другого органу виконавчої влади – президента – у процесі пристосування права полягає, в першу чергу, у підписанні законів з адаптації та їх направленні на публікацію у Віснику законів, що є ключовою умовою реалізації законів. Головним обов'язком законодавчої влади – Сейму й Сенату – у процесі адаптації є ухвалення законів, які мають на меті адаптацію польського права до європейського. Починаючи з 1997 р. в обох палатах парламенту працювали комісії, які займалися інтеграцією Польщі з Європейським Союзом. Так, у Сеймі функціонувала Комісія зовнішніх справ і Комісія європейської інтеграції, у Сенаті – Комісія зовнішніх справ і європейської інтеграції. Саме рішенням Сейму від 13 липня 2000 р. було створено спеціальні комісії для розгляду проектів з адаптації: Комісію європейського права у Сеймі, Комісію європейської легіслатури в Сенаті. Однак одночасно з новою каденцією парламенту з 2001 р. їхню роль та функціональні обов'язки перейняли сеймівська Європейська комісія і сенатська Комісія зовнішніх справ і європейської інтеграції [34].

Роль судової влади у процесі адаптації польського права несуттєва, проте все

частіше з'являються в судочинстві посилення на право Європейського Союзу. Істотним повноваженням є право Конституційного трибуналу ухвалювати рішення про відповідність міжнародних угод до польської Конституції, враховуючи і Європейської угоду й Акцесійний трактат [3].

2 квітня 1997 року було прийнято нову Конституцію Республіки Польща, що викликало політичні дискусії. «Маючи за пріоритет потенційне членство Польщі в ЄС, проєктанти Конституції 1997 р. заклали в неї окреме підґрунтя для майбутнього делегування певних компетенцій до ЄС. Важливий пункт «Європа» вміщено у ст. 90 Конституції. Цим пунктом ставилась мета знайти рівновагу між збереженням засад національного суверенітету і передбаченою можливістю інтеграції в ЄС. У цій особливій ст. 90 Конституції стверджується, що «Республіка Польща може, на підставі міжнародних угод, делегувати до міжнародної організації або міжнародної інституції компетенцію органів державної влади з деяких конкретних питань». Це положення створило достатню законну основу для приєднання Польщі до ЄС» [17, с. 101-108].

Статею 70 Конституції було гарантовано право громадян на загальний і рівний доступ до освіти. Задекларовано, що органи державної влади зобов'язувалися забезпечити автономію закладів вищої освіти відповідно до принципів, передбачених законом [23].

Під організаційними змінами ми будемо розуміти зміни, що стосуються функціонування системи педагогічної освіти; реструктуризації мережі закладів вищої освіти; концепцій підготовки педагогічних працівників.

Систему педагогічної освіти ми розглядаємо як складову системи вищої освіти. Система педагогічної освіти включає заклади вищої педагогічної освіти всіх форм власності, заклади післядипломної педагогічної освіти та органи управління в галузі вищої освіти [24]. Також вважаємо за необхідне проаналізувати проблеми управління системою педагогічної освіти та її фінансування.

Реструктуризація у науковому обігу вживається як процес здійснення організаційно-економічних, правових, технічних і інших заходів, спрямованих на зміну тієї чи іншої структури, управління, форм власності й організаційно-правових

форм з метою оздоровлення установи, організації тощо та задля підвищення ефективності її функціонування [42].

Реструктуризація – це перебудова структури чого-небудь. Також дане поняття можна розглядати як зміну структури й елементів під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [40].

Щодо концепцій підготовки педагогічних працівників, то під даним поняттям ми будемо розуміти складну, цілеспрямовану, динамічну систему фундаментальних знань про підготовку педагогічних працівників, що повно та всебічно розкриває її сутність, зміст, особливості, а також технологію оперування нею в умовах сучасної освіти [24].

Таким чином, комплексний аналіз законодавчих та організаційних змін у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в контексті європейських інтеграційних процесів дозволить виокремити перспективні напрями впровадження позитивного польського досвіду розвитку педагогічної освіти в Україні.

2.2. Характеристика законодавчих та організаційних змін у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща у період підготовки до асоціації з Європейським Союзом (1980–1991 рр.)

У 80-х роках після виникнення руху «Солідарність» студенти та викладачі вимагали кардинальної перебудови централізованої системи управління освітою та забезпечення автономії для освітніх закладів та установ. Політична трансформація, викликана крахом комуністичної системи, супроводжувалася змінами у системі освіти. Основні трансформаційні процеси включали створення плюралістичного ринку освіти, що більшою мірою відобразилося на змісті навчальних планів та програм, а також підручників та іншого навчально-методичного забезпечення, на який не вплинула комуністична ідеологія.

У 1979 – 1980 рр. працювало 196 400 вчителів у закладах початкової освіти, 23 100 – у закладах середньої освіти, 76 800 – у професійних школах; функціонував 91 заклад вищої освіти, у тому числі 10 університетів, 18 політехнікумів, 9 вищих

агрокультурних шкіл, 6 вищих економічних шкіл, 11 педагогічних коледжів, 10 вищих медичних шкіл. У даних закладах вищої освіти навчалось 466 400 студентів (у т.ч. 241 418 жінок), професорсько-викладацький склад сягав 53 538 осіб [73].

У 1981/82 н. р. проведено чергову реорганізацію системи вищої освіти у Польщі. Як наслідок, було передбачено введення у педагогічних інститутах п'ятирічного терміну навчання, котрий актуальний і на сьогодні. Розпочато підготовку за трьома педагогічними спеціальностями: шкільна педагогіка, опікунська педагогіка та культурно-освітня педагогіка [35].

Починаючи з 1982 р. важливою правовою основою є Карта вчителя (Karta nauczyciela) зі змінами від 6 грудня 2007 року, яка регулює позицію професійного рівня вчителів. «Карта вчителя» – документ, який визначає критерії оцінки праці педагогічних працівників, кваліфікацію і надання вчителям відповідних знань, формулює принципи розрахунку обов'язкового навантаження, а також умов, відповідно до яких можуть бути надані ті чи інші пільги. У положеннях Карти вчителя йшлося про розміри й умови праці сільських вчителів та їх винагород [37].

З 1983 р. функціонувала Міжвідомча група у справах навчання та вдосконалення вчителів. Група складалася з представників усіх відомств, які мають у своєму підпорядкуванні заклади вищої освіти, окрім відомств Національної оборони. У 1986 р. після проведення багатьох експертиз і численних міжвідомчих погоджень з професійними групами були визначені загальні засади навчання, підвищення кваліфікації та вдосконалення вчителів. До найважливіших результатів діяльності Міжвідомчої групи відносять [92]: випускникам педагогічних навчальних закладів була надана можливість продовжувати навчання у закладах вищої освіти; визначення основних вимог та засад підготовки вчителів у закладах вищої освіти (поступова відмова від курсів, які проводить відомство з освіти та виховання поза межами закладу вищої освіти); визнано «двопрофесійність» учителів, що означає необхідність спеціальної підготовки (у рамках обраної дисципліни) та педагогічної підготовки; рекомендувалось поступове впровадження єдиної (чотири або п'ятирічної) підготовки у закладах вищої освіти.

18 квітня 1986 р. міністр науки та вищої школи прийняв розпорядження, у якому було визначено мінімальний обсяг педагогічної підготовки на напрямках, які займаються підготовкою вчителів. Обсяг становив 300 годин, навчання проводилося за 3 предметами – педагогіка, психологія та методика (дидактика) спеціальної дисципліни. Обсяг годин кожного з цих предметів не міг бути меншим за 90 годин. Крім того, обов'язковою була практика, обсяг якої складав – 10-15 тижнів [91].

У 1988 р. найбільшими університетами, які діяли в Польщі були Варшавський університет (23,3 тис. студентів), Університет Марії Кюрі-Склодовської у Любліні (12,9 тис. студентів), Університет Адама Міцкевича в Познані (12,1 тис. студентів), Вища технічна школа у Варшаві (12 тис. студентів) та Сілезький університет у Катовіцах (11,4 тис. студентів) [54].

Питання реформування системи освіти, впровадження інновацій, зміст і перебіг освітнього процесу були у полі зору не лише освітян і педагогів-науковців, а й соціологів, політиків та інших громадських діячів [37].

Система підготовки вчителів знову була піддана критиці у Доповіді Комітету експертів «Освіта як національний пріоритет» (1989 р.), у якій йшлося про неналежну підготовку вчителів до виконання професійно-педагогічної діяльності. Експерти заявили про нагальну потребу у впровадженні нових рішень [65].

У 1989 р. у Польщі розпочалися важливі політичні та суспільно-економічні зміни. З'явилися правові передумови для створення політичного плюралізму, багатопартійної системи, демократії та укріплення громадянських прав. Ці зміни також вплинули на освітню політику держави. Виникла потреба перебудови освітньої системи в Польщі [69].

Основною метою змін, що відбувалися у системі освіти було перш за все ліквідування правових норм і рішень, пов'язаних з комуністичною ідеологією. Дані зміни поширювалися на [32, с. 10-11]: корективи навчальних програм – усунення елементів ідеологічної індоктринації і недобросовісного представлення історії; зміна статусу російської мови у шкільних програмах, російська мова припинила бути обов'язковим предметом; створення умов для поступового введення у шкільні програми інших іноземних мов, окрім російської, про те це залишилося на

формальному рівні, оскільки для більшості шкіл бракувало учителів; проведення конкурсів на заміщення посад кураторів у всіх воєводствах, а також конкурсу на заміщення посад директорів шкіл там; підтвердження можливості відкриття шкіл приватними особами, організаціями; здійснення навчання на основі авторських програм.

Щодо фінансування освіти, то витрати на вищу освіту в загальному обсязі державних видатків становили: 1982 р. – 1,4%, 1985 р. – 2,0%; 1986 – 1987 рр. – 1,8%; 1988 р. – 2,1%, 1989 р. – 2,5%. Витрати на одного студента в 1982 р. порівняно з 1980 р. знизились на 15,3% нижче рівня інфляції, і лише у 1985 р. відбулося реальне збільшення видатків, але тільки до рівня 1,7%. Інвестиції в галузі вищої освіти становили 1,4% в 1982 р., 0,9% у 1983 р. і 1,5% в 1984 р. (відносно інвестиційних витрат державного бюджету) [56].

Прихід до влади демократичного уряду 4 вересня 1989 р. започаткував процес кардинального реформування освіти. До 1990 р. школи, які займалися підготовкою педагогічних працівників завершили свою діяльність, а їхнє місце зайняли трирічні державні та недержавні педагогічні колегіуми [65].

В умовах демократизації суспільства головним об'єктом реформування освіти стала вища школа. Закон про вищу освіту (1990 р.) радикально вплинув на процес реорганізації вищої освіти та удосконалення системи підготовки вчителів [35]. Спираючись на дослідження В. Р. Пасічника, ми дійшли висновку, що основними напрямками організаційних змін безпосередньо у підготовці майбутніх вчителів стали: модернізація навчальних програм, зокрема усунення елементів комуністичної ідеології; покращення методичної підготовки студентів; індивідуалізація освітнього процесу; поліпшення якості організації педагогічної практики в школі.

У 1990 р. міністр національної освіти Генрік Самсонович встановив тимчасові національні мінімальні вимоги до вчителів, пропонуючи їм максимальну гнучкість при виборі методології. Проекти нових законів про освіту, на противагу закону від 1961 року, передбачали автономію закладу освіти як суспільства студентів, вчителів та батьків, що несе відповідальність за навчальний зміст та методіку. Проте прийняття нового закону було відкладено ще на рік [54].

Істотним наслідком «реформування устрою» для системи підготовки вчителів у закладах вищої педагогічної освіти стали зміни у формах їх фінансування. У 1990 р. було офіційно дозволено створювати недержавні вищі педагогічні школи – приватні заклади освіти [2, с. 183]. Закон «Про шкільну вищу освіту» від 12 вересня 1990 р. надавав можливість введення у державних закладах вищої освіти оплати за надання деяких освітніх послуг (заочні та вечірні форми навчання, післядипломне навчання) [32].

Одним із найбільших досягнень у сфері освіти, реалізованим на початку 90-х років було запровадження учительських колегій іноземних мов. Поява такого нового для польської системи типу вищих шкіл була пов'язана із потребою поширення вивчення іноземних мов у польських школах. У жовтні 1990 р. було засновано 50 учительських колегій іноземних мов, навчання у яких тривало 3 роки. У програмі навчання 20% часу резервовано для формування практичних навиків, обов'язковим елементом була практика в школі. Учительські колегії співпрацювали із іноземними партнерами, завдяки чому стало можливим прийняття на роботу іноземних викладачів, обмін досвідом, використання інноваційних методів навчання і пропагування сучасних дидактичних рішень у шкільній практиці [32].

У педагогічних коледжах обов'язковими були наступні предмети [61]: а) професійні предмети; б) освітні предмети; в) загальноосвітні предмети; г) освітня практика. Семінари професійних дисциплін не є простим відображенням структури наукових дисциплін, вони узгоджуються з структурою і навчальною програмою суб'єкта в початковій школі, а вибір змісту визначається функціями, що виконуються вчителем.

Діяльність Міністерства народної освіти у 1991 році була спрямована на [63]: визнання позиції англійської мови як універсального засобу міжнародного спілкування, як наслідок, запроваджувалося вивчення однієї іноземної мови в базових школах і двох іноземних мов у середніх школах; пропаганда інтенсивних курсів і раннього вивчення іноземної мови дітьми. Міністерство визначило довготривалу ціль: 100% суспільства знає по меншій мірі одну іноземну мову, а 60% – дві.

Підготовка вчителів у Польщі, на даному періоді, здійснювалася в рамках двох правово-адміністративних систем. Перша із цих систем відноситься до діяльності закладів вищої освіти [61]. Підготовка вчителів у закладах вищої освіти залежало від рішень їх автономних органів. Дані рішення могли стосуватися щодо напрямів підготовки, форм навчання, набору студентів тощо.

Зазначимо, що Головна рада у сфері вищої освіти займалася питаннями координації всіх проблем, пов'язаних із функціонуванням закладів вищої освіти, в тому числі педагогічних коледжів. Міністр освіти мав право ініціювати зміни в системі підготовки вчителів у закладах вищої освіти лише через Головну раду. Головна рада відповідала за [61]: визначення умов і термінів навчання; розроблення пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти в сфері наукових досліджень, підготовки кадрів, методології викладання; забезпечення матеріально-технічної бази закладів освіти; підготовку експертних висновків щодо критеріїв надання видатків з державного бюджету закладам вищої освіти.

Головна рада вищої освіти є виборним, представницьким органом системи вищої освіти. Вона складається з 50 членів: 3 професора, 10 докторів наук (або осіб зі ступенем магістр) та 5 студентів. Термін повноважень ради складав 3 роки. Щодо повноважень міністра національної освіти, то він контролює вищу освіту лише стосовно відповідності діяльності її органів законодавчим актам та статутам; може делегувати виконання тих чи інших повноважень щодо адміністративної діяльності головній раді, ректору чи сенату закладу освіти школи; координує співпрацю за міжнародними угодами між закладами вищої освіти та зарубіжними науковими установами [61].

Непрямим інструментом впливу на підготовку вчителів у закладах вищої освіти міністерства були кваліфікаційні вимоги, передбачені в постанові про конкретні кваліфікації, необхідні для вчителя, що розпочинає роботу в школі. Проте таке регулювання не може бути визнане закладом вищої освіти, оскільки це несумісно з правовим положенням про їх автономію. Прагнучи впливати на систему підготовки вчителів, Міністерство національної освіти запланувало створення

системи акредитації навчальних курсів для вчителів, тобто ліцензійних установ та навчальних програм, які визначають кваліфікацію вчителів.

Друга правово-адміністративна система підготовки вчителів належить до компетенції безпосередньо закладів освіти. Шкільні інспектори відповідають за підготовку вчителів, організовану в методичних центрах. Питання підготовки вчителів у цій системі розглядаються Радою з підготовки вчителів, консультативним органом міністра. До обов'язків Ради входять, серед іншого й такі: подання міністру висновків та пропозицій стосовно навчальних програм та організаційних заходів в установах початкової та постійної підготовки вчителів; надання пропозицій щодо створення та ліквідації коледжів, методичних центрів тощо [61].

Розглянемо діяльність методичних центрів. Головний методичний центр відповідає за продовження підготовки вчителів на національному рівні. Він виконує стимулюючі та координуючі функції, здійснює дослідження щодо потреб, пов'язаних з постійним навчанням, розробляє керівні принципи та форми їх реалізації. Провінційні методичні центри та шкільні інспектори відповідають за продовження підготовки вчителів на регіональному рівні. Шкільний керівник зобов'язаний організувати систему професійного розвитку вчителів у підконтрольному йому територіальному районі [61].

Варто зазначити, що підготовка вчителів для релігійних шкіл здійснювалася в рамках таких шкіл і реалізовувалася відповідно до власних навчальних програм та стратегій. Школи знаходилися під керівництвом церков та конфесійних асоціацій, які й визначали професійну кваліфікацію шкільних учителів релігії у співпраці з міністром національної освіти.

У підготовці вчителів важливого значення набувало формування системи умінь, які б дозволяли майбутньому фахівцю адекватно реагувати на потреби учнів у контексті суспільних перетворень, розпізнавати різні соціальні середовища та співпрацювати з ними. Основна увага була спрямована на формування інтелектуально-теоретичної компетентності (психологічної, педагогічної, соціологічної, філософської), інструментальної та праксеологічної компетентності,

які сприятимуть розумінню та відповідному інтерпретуванню складних педагогічних ситуацій [68].

У 1990 р. у Польщі функціонувало дванадцять університетів, політехнічні школи, академії та спеціалізовані коледжі. Політехнічні школи забезпечували професійну підготовку майбутніх фахівців у таких галузях, як електроніка, інженерія, інформатика та будівництво. Академії спеціалізувалися на медицині, образотворчому мистецтві, економіці, сільському господарстві, спорті, теології. Станом на 1990 р. діяло тридцять чотири академії. У тому ж році у двадцяти дев'яти спеціалізованих коледжах навчалися студенти у галузі педагогіки, океанографії та мистецтва. У 1992 році близько 430 тис. осіб відвідували коледжі, у т.ч. 330 тис. – як студенти денної форми навчання. Кількість студентів, зарахованих на 1991-92 н. р. було на 17,7 % вище, ніж за попередній навчальний рік [54].

А. Й. Пендель у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що основні принципи системи освіти, її структура, пріоритети викладені в Законі «Про систему освіти» від 7 вересня 1991 р. з додатками та змінами 1996 та наступних років. Важливою характерною рисою цього закону є кардинальні зміни у системі управління освітою, мова йдеться про децентралізацію та демократизацію за умови суттєвого підвищення ролі органів місцевого самоврядування і відповідного розподілу компетенцій і повноважень між його різними рівнями [37].

Після прийняття закону «Про систему освіти» (1991) підготовка вчителів зазнала змін, що концептуально виражається у відмові від моделі так званої адаптаційної освіти на користь формування професійної свідомості вчителя, здатного до творчої діяльності та постійного самовдосконалення. Нове освітнє середовище вимагає від вчителя його особистої відповідальності, уміння співпрацювати з іншими вчителями, учнями, їх родинами [66, с. 25].

Цілеспрямовану, поетапну реалізацію законів гарантували відповідні розпорядження міністра народної освіти Польщі. Реформа системи освіти розширила повноваження гмінів і повітів, що відображалося у спроможності реалізовувати загальну державну освітню політику та здійснювати власну, пристосовану до місцевих умов [37]. Крім того, гміни та повіти могли впливати на

кадрові перестановки, контролювати відповідність праці учителів відповідно до вимог професійної кваліфікації. У результаті підпорядкування закладів освіти органам місцевого самоврядування саме вони стали роботодавцями вчителів, а директори – їхніми безпосередніми керівниками. А. Й. Пендель зазначає, що зростає методична роль кураторіума як органа, відповідального за якість освіти, ініціювання та координацію педагогічних новацій, діагностування методичної діяльності закладів освіти. Головною функцією кураторіумів стало не безпосереднє управління навчальними закладами, а педагогічний нагляд, надання методичної допомоги органам управління освітою. Наслідком реформи стало суттєве розширення автономії закладів освіти, посилення їх ініціатив. Відповідно до програмної реформи учитель отримав можливість обирати або програми, рекомендовані міністерством народної освіти (до початку реформи було затверджено понад 320: для 1-3-х класів – 54, 4-6-х – 112 і для гімназій – 158), або може використовувати власні авторські програми. З огляду на те, що вирішальною силою будь-якої освітньої реформи виступає вчительський корпус, польське міністерство народної освіти значну увагу приділило визначенню професійного статусу та рівня оплати праці 700 тис. педагогічних працівників, зарплата яких повинна бути відповідною до якості праці та має стимулювати професійне зростання і саморозвиток вчителів [37].

Щодо підвищення кваліфікації вчителів, то в Польщі даного періоду практикувалося перерахування більшості призначених на ці цілі коштів (60%) безпосередньо в школи, 20% – до органів управління освітою на місцях (гміни, повіти). Таке фінансове рішення призвело до розширення можливості закладів, а також безпосередньо учителів у виборі місця та напряму підвищення кваліфікації. До того ж посилело рівень конкурентності на ринку надання освітніх послуг [37].

Зазначимо, що система підвищення кваліфікації була диверсифікованою, як з точки зору навчальних програм, так і за тривалістю й типами підвищення кваліфікації. Це [61]: 5-річне навчання для випускників загальноосвітньої школи, які працюють вчителями; 3-річне навчання для випускників 2-х річної педагогічної школи; 2-річне навчання для тих, хто хоче перекваліфікуватися.

Безперервна освіта вчителів інституційно забезпечувалася: Головним центром підвищення кваліфікації вчителів; навчальними центрами, провінційними методичними центрами, які надавали освітню консультацію шкільним методистам; центри виховної творчості (Варшавський експеримент); заклади вищої освіти; міністерські центри підвищення кваліфікації. Головний центр підвищення кваліфікації – загальнонаціональний освітній центр, який відповідає за виконання загальнодержавних завдань на замовлення Міністерства національної освіти у галузі проектування, організації та координації безперервної підготовки вчителів. Провінційні методичні центри – центри, підпорядковані шкільним керівникам. Такі центри є підрозділами, що спеціалізуються на організації та забезпеченні професійної підготовки вчителів, консультуванні, координації діяльності методичних консультантів. Центри виховної творчості працюють у Варшаві з 1990 року і створюються в окремих закладах освіти. Професійне підвищення кваліфікації забезпечується на роботі, в освітньому закладі, що працює за власною освітньою концепцією [61].

Основними перешкодами для успішної реалізації польських програм післядипломної освіти, які закінчуються докторськими ступенями, залишалися: нестача матеріальної підтримки, низька заробітна плата та незначний попит на ринку праці. Наприкінці 80-х років ці фактори призвели до того, що рівень «відсіву» був дуже високим, що призвело до скасування кількох програм. У період з 1982 по 1992 рр. у Польщі виникла серйозна проблема «відтоку мізків», оскільки більше 15 000 вчених емігрували чи змінили свою професію [61].

Н. М. Чорна зазначає, що «геополітичні трансформації у Європі на межі 80-х – 90-х рр. XX ст. корінним чином змінили характер європейської та світової політики і заклали передумови до творення якісно нової системи міжнародних відносин. Намагаючись зайняти впливову позицію на континенті й у світі, відповідну географічному розташуванню, господарському та економічному потенціалу, а також посилити геополітичну вагу, Польща активно включилася у діяльність регіональних, європейських та міжнародних об'єднань, почала співробітничати з провідними державами Європи» [47, с. 11].

Таким чином, початок 90-х рр. ХХ ст. можна вважати періодом суспільно-економічних криз та трансформації польського суспільства. Політичні реформації, які відбулися в Польщі у даний період, «відкрили країні шлях до змін, а саме до фундаментальної перебудови політичної, економічної та соціальної систем. Одним з головних чинників початку перетворень стали європейські прагнення Польщі та перспектива вступу країни до Європейського Союзу. Перехід до ринкової економіки та інтеграція країни у західні економічні структури було визнано найбільш розумним шляхом розвитку держави та головною передумовою тривалого економічного зростання» [38, с. 3].

Я. Гарлицький окреслив основні принципи організації польського суспільства на шляху до євроінтеграції, серед яких [53, с. 77]: пізнання інших народів, співпраця з сусідніми країнами; досягнення єдності в системі організації суспільного ладу, повага прав і свобод громадян; надання переваги парламентській демократії та розвиток ринку праці; існування зв'язків у межах західної цивілізації (визнання її переваг та, водночас, розуміння можливих загроз, спричинених цивілізаційними процесами).

У процесі реалізації Республікою Польща стратегії європейської інтеграції важливу роль мало підписання 16 грудня 1991 р. Європейського договору про надання Польщі статусу асоційованого члена Європейського Союзу – основоположного документу, який визначив інституціалізацію відносин сторін. Відповідно до основних положень Угоди, асоціація Польщі з Євросоюзом мала на меті забезпечити політичний діалог, а також активізацію торговельного та господарського співробітництва між ними. Важливого значення набула підготовка умов для отримання Польщею різного роду допомоги Європейського Союзу. Суттєвим здобутком польської дипломатії стало закріплення в Угоді положення про формування і розвиток асиметричної зони вільної торгівлі та підготовки умов для надходження іноземних інвестицій у різні сфери життя польського суспільства [47].

Інтеграція у Європейське співтовариство вимагала від Польщі впровадження широкого спектру реформ в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у сфері освіти, метою яких було досягнення рівня стандартів Європейського Союзу.

Таким чином, у період підготовки Республіки Польща до асоціації з Європейським Союзом (1980 – 1991 рр.) було впроваджено Карту вчителя (Karta nauczyciela) (1982), яка регулює систему професійного зростання та проблеми забезпечення роботою вчителів, визначає кваліфікаційні вимоги до претендентів на посаду вчителя. Прийняття Закону «Про вищу освіту» (1990) визначило процес реорганізації вищої освіти та удосконалення системи підготовки вчителів. Принципи побудови системи освіти та її структура урегульовані Законом «Про систему освіти» (1991). Положення закону внесли зміни у систему управління освітою з орієнтацією на високий рівень децентралізації та підвищення ролі органів місцевого самоврядування. Укладення Республікою Польща Угоди про асоціацію (1991) уможливило здійснення системи реформ в освітній галузі, зокрема: підвищення якості викладання іноземних мов; розбудова системи безперервної освіти, яка інституційно забезпечувалася Головним центром підвищення кваліфікації вчителів, навчальними та провінційними методичними центрами, центрами виховної творчості (Варшавський експеримент), закладами вищої освіти, міністерськими центрами підвищення кваліфікації.

У процесі дослідження зроблено висновок, що у період підготовки Республіки Польща до асоціації відбулися організаційні зміни, характерні для системи вищої освіти в цілому. Зокрема, це відображено у перебудові централізованої системи управління освітою; забезпеченні автономії для освітніх закладів та педагогічних працівників; створенні плюралістичного ринку освітніх послуг. Відзначено діяльність Міжвідомчої групи у справах навчання і вдосконалення вчителів, Головної ради у сфері вищої освіти, Ради з підготовки вчителів.

У даний період реструктуризовано мережу закладів вищої педагогічної освіти: ліквідовано вищі школи, які займалися підготовкою педагогічних працівників до 1990 р.; створено трирічні державні та недержавні педагогічні колегіуми, зокрема й учительські колегії іноземних мов. Найбільші діючі університети: Варшавський університет (23,3 тис. студентів), Університет Марії Кюрі-Склодовської у Любліні (12,9 тис. студентів), Університет Адама Міцкевича в Познані (12,1 тис. студентів), Сілезький університет у Катовіцах (11,4 тис. студентів).

Основними напрямками організаційних змін безпосередньо у підготовці майбутніх вчителів стали: визначення мінімального обсягу педагогічної підготовки (психологія, педагогіка, методика) – 300 год.; модернізація навчальних програм, зокрема усунення елементів комуністичної ідеології; покращення методичної підготовки студентів; індивідуалізація навчального процесу; поліпшення якості організації педагогічної практики в школі.

2.3. Організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти Республіки Польща та адаптація законодавства до вимог Європейського Союзу у період асоційованого членства (1991–2004 рр.)

Укладення Республікою Польща Угоди про асоціацію (16 грудня 1991 р.) знаменувало здійснення системи реформ, зокрема й в освітній галузі: реструктуризація вищої освіти, розбудова системи безперервної освіти, підвищення якості викладання іноземних мов, розвиток академічної мобільності.

Розглянемо основні напрями реформування педагогічної освіти в Польщі протягом 1990-х років, а також здійснимо аналіз адаптації нормативно-правової бази до вимог Європейського Союзу.

Починаючи з 1990 р. було запроваджено нову форму підготовки вчителів – трирічні педагогічні коледжі. Ці коледжі, як державні, так і недержавні, займалися підготовкою вчителів іноземних мов (англійська, французька, німецька) для різних типів шкіл та вчителів-предметників для загальноосвітніх навчальних закладів та початкових шкіл (таких як: польська мова, математика, початкове навчання з логопедією тощо). У 1992-1993 навчальному році педагогічні коледжі закінчили понад 2000 викладачів іноземної мови. Ці коледжі були тісно зінтегровані з університетами та вищими педагогічними школами, що забезпечували їм своєрідну протекцію. Декларація про намір забезпечити такий нагляд була однією із умов створення такого коледжу. Інноваційним аспектом у навчальній системі коледжів було особливе навантаження на практичну підготовку, оскільки практика надавала реальну можливість набути педагогічну кваліфікацію [49].

Підвищення кваліфікації вчителів здійснювалося за двома основними формами: формалізованою (інституційною) та індивідуальне навчання (самоосвіта).

Функціонували такі інституції підвищення кваліфікації вчителів [49, с. 18]:

- Центральний центр навчання вчителів у Варшаві;
- методичні центри на воєводському адміністративному рівні;
- вищі педагогічні школи та інститути, які співпрацювали з державними департаментами;
- методичні консультації.

Розглянемо основні функціональні обов'язки названих інституцій. Центральний центр навчання вчителів у Варшаві зобов'язаний здійснювати: підготовку пропозицій щодо підвищення кваліфікації вчителів; координаційні та прогностичні функції; підготовку та популяризацію навчальних матеріалів.

Методичні центри на воєводському адміністративному рівні зобов'язані: діагностувати стан кваліфікації вчителів та описувати потреби у навчанні на вищому рівні; організовувати різноманітні форми підвищення кваліфікації відповідно до описаних потреб (наприклад, коли створюються: нові навчальні центри, громадські школи, приватні школи, заняття з індивідуальними програмами, нові предмети, що підлягають викладанню або факультативні предмети тощо); впроваджувати інновації та проводити консультації для вчителів, які займаються інноваційною і/або експериментальною діяльністю [49].

Серед обов'язків консультантів з методики навчання є [49]: організація самоосвіти вчителів у певній школі; забезпечення методичного нагляду для вчителів, які розпочали свою професійну діяльність; проводити консультативні заняття з методики викладання дисциплін, в рамках своєї спеціалізації; підтримувати постійний контакт з регіональними навчальними центрами підвищення кваліфікації.

Важливу роль у системі підготовки та підвищення кваліфікації вчителів відігравали педагогічні бібліотеки. Їх велика мережа охоплювала 358 центрів (49 бібліотек на воєводському адміністративному рівні та 309 афілійованих центрів) по всій країні [49].

Існуючі форми навчання і підвищення кваліфікації вчителів були доповнені освітніми програмами в засобах масової інформації. Серед них – Педагогічний університет з питань радіо та телебачення, що функціонував з 1974 р. як інституційна форма навчання мультимедійних програм на відстані, через радіо, телебачення, відеозапис та друковані матеріали. Ці програми передавалися по всій країні через польське радіо 5 разів на тиждень та 3 рази на тиждень через Національне телебачення Польщі [49].

У зв'язку з соціально-політичними, економічними та культурними змінами ці програми були змінені в останні роки. Протягом 1990-1991 років це були програми, що стосувалися різноманітних предметів, які охоплювали багато дисциплін сучасної науки та практичної педагогічної діяльності в новій освітній ситуації.

Освітні програми на радіо та телебаченні були спрямовані на окремі групи вчителів, методичних консультантів, адміністративно-виховного персоналу, студентів, учнів, батьків та усіх, хто цікавиться проблемами освіти, а також на підготовку вчителів до самоосвіти загалом (загальнокультурні дисципліни).

Структура системи освіти в Польщі в 1992-1993 рр. істотно не змінилася відносно попередніх років. Реформування педагогічної освіти в Польщі даного періоду стосувалося відмови від надмірно стандартизованої системи освіти. Внесені зміни дозволяли вчителям самостійно обирати способи виконання визначених навчальних програм (базових програм), залучати батьків та місцеву громаду до прийняття рішень, що стосувалися життя школи (періодично проводилися батьківські ради та загальношкільні збори). Як наслідок, спостерігалось покращення кореляції професійної освіти з потребами ринку праці в умовах економічної трансформації.

У 1992-1993 н.р. у державних закладах вищої освіти нараховувалося понад 500 тис. студентів. Розподіл студентів за іншими роками даного періоду подано на рис. 2.1.

У даний період перед державною владою стояло важливе завдання – збереження основного принципу освіти – її загальної доступності. Реалізація даного принципу була можлива завдяки запровадженню обов'язкової безкоштовної освіти

від закладу дошкільної освіти до університету. Нові системні рішення – передача відповідальності за функціонування шкіл місцевій владі, – враховували ризики, пов'язані з реконструкцією системи, а саме: зменшення освітніх закладів, погіршення умов праці вчителів тощо.

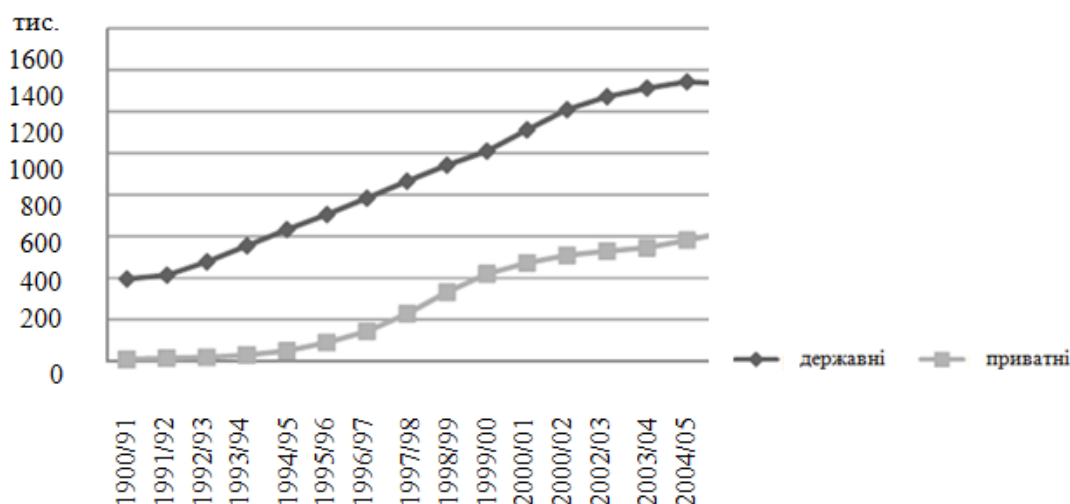

Рис. 2.1. Студенти у закладах вищої освіти за різними формами власності

Джерело: [57, с. 31].

Реформаторські заходи, продовжені в 1992-1993 роках, здійснювалися на багатьох рівнях і з різними темпами. Найбільш важливим у цьому періоді є спроби реструктуризації професійної освіти, подальшої модернізації навчальних предметів і методів, продовження процесу створення нової правової бази для системи освіти. Серед пріоритетів реформ залишилися зміни у системі педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів.

Розглянемо проблему підготовки та підвищення кваліфікації вчителів. У 1992/93 навчальному році в країні нараховувалось 640000 педагогів, у тому числі 546000 працювали на повну зайнятість. У цьому числі 60,3% викладачів мали вищу освіту, з них 27,5% закінчили дворічну педагогічну навчальну програму, решта – близько 13%, мали середню освіту; післядипломна освіта, більше не існувала [49].

Система підготовки вчителів включала: підсистему профорієнтаційної роботи; підсистему професійної підготовки; підсистему підвищення кваліфікації.

Основним елементом профорієнтаційної роботи вважалися інституційні заходи, спрямовані на засвоєння учнями психологічних і педагогічних знань та організацію практичних занять, що сприяють оперативному застосуванню цих знань у шкільній ситуації. Серед дидактичних форм, які робили можливим впровадження цього виду діяльності, застосовувалися [49]:

- впровадження класів або середніх шкіл з профільними програмами, в яких протягом 4-х років навчання учні ознайомлювалися з педагогічною теорією та отримували певні практичні вміння;

- факультативні класи в галузі психології та педагогіки у загальноосвітніх школах, які сприяли розвитку професійного інтересу та мотивації проводити педагогічні та інші дослідження, які готують до професії вчителя.

Доповненням до інституційної діяльності слугувала діяльність інформаційної служби для учнів з питань педагогічної роботи, специфіки професійної роботи вчителя тощо.

Таким чином, профорієнтаційній роботі надавалося велике значення, оскільки на той час домінувала орієнтація так званого «випадкового типу», що було причиною відсутності достатньої кількості кваліфікованих педагогічних кадрів для роботи у школах. Неякісна професійна орієнтація та звичайні вступні іспити до вищих педагогічних шкіл, які займалися підготовкою майбутніх учителів, стали причиною частого виникнення випадків, коли учні не мали відповідних здібностей та схильності до цього покликання, а отже, в майбутньому не працювали в школах після закінчення навчання. Також невирішеною залишалася проблема низького престижу професії вчителя, що більшою мірою було результатом скромного матеріального статусу цієї професійної групи.

Підготовкою вчителів у період асоційованого членства Польщі в Європейському Союзі займалися такі заклади освіти [49]:

- університети;
- вищі педагогічні школи;

- інші заклади вищої освіти – політехнічні університети, економічні академії, сільськогосподарські академії, медичні академії, музичні академії, художні академії, академії фізкультури;

- Вища школа спеціальної педагогіки у Варшаві (займалася підготовкою майбутніх вчителів для спеціальних шкіл, у яких навчалися учні з вадами фізичного та/або розумового розвитку);

- учительські коледжі (вищі навчальні заклади I рівня).

Протягом даного періоду також існували 2-річні вчительські школи (припинили функціонувати у 1994 р.) та педагогічні технічні курси (припинили функціонувати у 1995 р.).

Розглянемо підготовку вчителів в університетах. В університетах найбільш популярними стали наступні форми навчання вчителів [49; 57]:

- уніфіковані: 5-річні магістерські програми (денна форма навчання для майбутніх вчителів загальних дисциплін для всіх типів середньої та початкової школи;

- заочні: 5-річні магістерські програми для майбутніх вчителів різних предметів;

- заочні, 3-річне навчання другого рівня для випускників дворічних педагогічних шкіл.

Розглянемо підготовку вчителів у вищих педагогічних школах. У Польщі функціонувало 10 таких шкіл. Студенти цих шкіл, крім знань у вибраній спеціалізації, набували психолого-педагогічної кваліфікації. Психолого-педагогічна підготовка передбачала 90 годин педагогіки, 90 годин психології та 120 годин методики предмету спеціалізації. Вищі педагогічні школи, подібно до університетів, передбачали 5-річне заочне навчання для активних вчителів та 3-річну заочну магістерську програму для випускників педагогічних шкіл [49].

Підготовка вчителів в інших закладах вищої освіти – диференційована. У більшості цих закладів координуючим органом був Міжвідомчий педагогічний центр. Кількість годин, призначених для педагогічних студій, подібна до тих, що існували в університетах і вищих педагогічних школах. Технічні університети,

сільськогосподарські та економічні академії здійснювали підготовку майбутніх вчителів професійних предметів для технікумів, професійних середніх шкіл та загальноосвітніх шкіл. Музичні академії, мистецькі академії та академії фізичного виховання готували майбутніх вчителів для різних типів шкіл.

Оцінюючи успіх освітніх реформ в даний період, не можна не враховувати політичний чинник. Оскільки, три зміни правлячої коаліції / та трьох послідовних кабінетів (протягом 1992–1993 рр.), а остання – восени 1993 р. (після прискорених парламентських виборів) не сприяли послідовному здійсненню освітніх реформ, які розпочалися у 1990 р.

Експерти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з питань польської освіти закликали міністерство та профспілку протидіяти «занадто вузькому підходу» до питань винагороди та заробітної плати педагогічних працівників [71]. Експерти звернули увагу на необхідність залучення чоловіків до педагогічної професії, оскільки у період 1994–1995 рр. у даній професії переважали жінки (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Відсоток вчителів-жінок у закладах освіти Польщі (1994–1995 рр.)

Рівні освіти	Польща	Країни ОЕСР*
Дошкільна освіта	немає даних	немає даних
Початкова освіта	85,3%	64,7%
Загальна середня освіта	74,0%	43,9%
Середня професійна освіта	64,5%	
Професійно-технічна освіта	51,3%	

* загальна середня та професійна освіта разом

Джерело: [51].

Загалом було домовлено про необхідність підвищувати професійно-кваліфікаційний рівень педагогічних працівників. Варто зазначити, що важко знайти точну інформацію про вчителів, які не мали необхідної кваліфікації (див. табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Відсоток некваліфікованих вчителів, 1994–1995 рр. (% від загальної кількості вчителів у Польщі)

Рівні освіти	%
Дошкільна освіта	немає даних
Початкова освіта	18*
Загальна середня освіта	1,1*
Середня професійна освіта	5,8*
Професійно-технічна освіта	16,4*

* вчителі з середньою освітою

Джерело: [71].

У 1996 році підготовка вчителів у Польщі була визнана експертами ОЕСР «дуже фрагментарною». Серед закладів, які займалися підготовкою вчителів можна виокремити [51]:

- університети, які пропонували 5-річні курси магістра або магістерську підготовку для вчителів загальноосвітніх шкіл (предметників), вчителів початкових класів та вихователів;

- педагогічні коледжі з практичною спрямованістю, які готуються до ранніх класів базових шкіл протягом трьох років (з 1990-х років вони можуть функціонувати лише під керівництвом навчального закладу); і (в) педагогічні університети, які поєднують в собі академічну та практичну орієнтацію, які пропонують п'ятирічні предметні курси. Ці заклади також пропонують постійну освіту. Викладачі професійних дисциплін завершують навчання в інших вищих навчальних закладах (технічних університетах, економічних академіях, медичних академіях, школах образотворчого мистецтва, сільськогосподарських академіях), де вони проводять міжфакультетські курси. Викладачі спеціальної освіти навчаються в коледжі Марії Гжегожівської для спеціальної освіти. Підготовка вчителів відбувається за одночасною моделлю, але, як стверджують експерти ОЕСР, вона відрізняється від того, що існують у західних країнах. Згідно з ними, зміст курсів

підготовки викладачів у вузах є надто різноманітним та енциклопедичним, тоді як важливі напрямки, такі як теорія навчального плану та розробка та оцінка та оцінка, як правило, зневажають. Викладання в основному базується на лекціях. Немає органу з акредитації для педагогічних навчальних закладів та жодного загального процесу оцінювання курсів. Проте в п'яти коледжах запроваджується система акредитації.

Польські джерела вважають, що предмети, пов'язані з педагогічною підготовкою в університетах, складають 6% – 8% навчального плану, і з зростаючою автономією університетів менший час приділяється освітній підготовці. На викладацьких коледжах підкреслюється практичне навчання, а підходи до дитини – заохочені. Проте академічна якість викликає велике занепокоєння. Законодавство про те, що такий вид навчання слід надавати лише у вищих навчальних закладах, спрямований на зміцнення якості. У педагогічних університетах дослідження є більш інтегрованими і переважає кращий баланс теоретичного та практичного навчання. Подібна педагогічна практика (подібна до того, що описана в угорській справі) існує, але, як стверджують експерти ОЕСР, відсутність командної згуртованості між співробітниками навчальних предметів та освітніми дослідженнями. Планується ввести період інternатури, під час якого нові вчителі будуть підтримуватися досвідченим колегою [51].

У 1992 р. у Польщі навчалось 119 324 учнів. Експерти з ОЕСР застерігають, що інституційна автономія при вступі до підготовки вчителів є надто великою і вказує на те, що слід запровадити певний контроль за потребами та потребами вчителів. Незважаючи на те, що існує велика зацікавленість у реформі педагогічної професії, немає чіткої програми чи пропозиції щодо політики, на якій можна було б спиратися на загальну політику, не кажучи вже про національну дискусію. На даний час інституційні зусилля, як видається, переважають [51].

Члени Комітету Прогнозів «Польща в ХХІ столітті» (1997) звернули увагу на основні проблеми в сфері освіти в Республіці Польща до 2015 року. З огляду на євроінтеграційні процеси та актуальні цивілізаційні виклики існувала потреба у

принципово новій ролі сучасної освіти. У працях Комітету містяться ключові завдання, пов'язані з вимогами до рівня професійної підготовки вчителів [9].

13 листопада 1997 року відбулося засідання Комітету педагогічних наук, присвячене створенню фундаментальних вимог щодо професійної підготовки вчителя як умови успішної готовності до виконання педагогічних, виховних та опікунських функцій майбутнім учителем у школі, що фактично стало основою для початку роботи над створенням педагогічних стандартів у польській освіті. На засіданні, рішенням членів Комітету, було ухвалено та затверджено проект стандартів професійної підготовки вчителів та їхні компетенції. Відповідно стандарту, учитель повинен був володіти праксеологічними, комунікативними, взаємодіяльними, креативними, інформаційними та моральними компетенціями. Не зважаючи на помітні зрушення у створенні стандартів, уже через рік Педагогічне об'єднання вчителів при Раді підготовки вчителів Міністерства народної освіти та спорту Польщі розробило наступний новий проект стандартів, у якому вдосконалили та модифікували перелік професійних компетенцій учителів [30].

У лютому 1998 р. у форматі так званої «Жовтої книги» («Основи реформування закону про вищу освіту») громадськості була представлена перша важлива пропозиція стосовно нового закону про вищу освіту. З 1996 р. група спеціалістів з освіти, сформована Міністерством освіти, готувала проект нового закону. В березні 1998 р., за сприяння Конференції ректорів польських академічних закладів вищої освіти, вийшла друком важлива праця «Модель державного закладу вищої освіти та його систематичного оточення» (ред. Єжи Вужніцкі) [21, с. 10].

Як вважає М. Квієк, «стратегічні питання місця вищої освіти в молодій демократичній державі, що готується вступити до Європейського Союзу в умовах всесвітньої глобалізації, взагалі ніколи не були предметом громадського обговорення. Це і є основна причина відсутності стратегічного бачення польської вищої освіти в проекті закону» [21, с.11].

З метою наближення положень закону про вищу освіту до вимог Європейського Союзу новий проект передбачав наступні зміни [21, с. 48]: визначення чітких принципів запрошення іноземців з країн Європейського Союзу до

викладання в польських закладах освіти (вони повинні мати такі ж самі права, що і польські викладачі); можливість відкриття в Польщі філій закладів освіти з країн Європейського Союзу; визнання дипломів, виданих в країнах Європейського Союзу, без потреби підтвердження в Польщі; можливість навчання в Польщі студентів з країн Європейського Союзу.

Унаслідок реформи системи шкільної освіти («Закон про систему освіти», прийнятий Сеймом 25 липня 1998 р) двоступенева структура (8+4) трансформувалася у треступеневу (6+3+3) без зміни загального періоду навчання та віку учнів. Я. Р. Гречка зазначає, що своєрідністю загальної системи освіти Польщі є її нова структура: заклади дошкільної освіти або однорічна підготовка шестиліток до навчання у початковій школі; початкові школи; гімназії – новий тип шкіл, адаптований для навчання учнів молодшого підліткового віку (13-16 р.); ліцеї і технікуми (післягімназійні школи), що надають повну середню освіту (випускники осучаснених професійних шкіл продовжують навчання у додаткових ліцеях або додаткових технікумах); професійні (післяліцейні) школи, заклади вищої освіти. Дослідник зауважує, що в Республіці Польща професійна школа не стала обов'язковою для продовження навчання у закладах вищої освіти, що, у свою чергу, суперечить положенням Болонської декларації, але з іншого боку, допускається, оскільки приймається повага до різноманітних національних систем освіти. Потрібно врахувати, що саме такими були економічні та соціальні потреби країни в контексті трансформаційних перетворень, зокрема й в сфері освіти [7, с. 8-9].

У 1999 р. Республіка Польща стала одним із 29 підписантів Болонської декларації, зобов'язавшись сприяти розбудові Європейського простору вищої освіти шляхом введення двоциклового навчання (бакалаврат / ліцензіат – магістратура), запровадження Європейської системи трансферу оцінок (ECTS), загальнозрозумілих академічних ступенів і дипломів, розвитку академічної мобільності та забезпечення якості вищої освіти [44].

З 1999 р. набув чинності наказ Головної ради вищої школи Польщі щодо мінімальних вимог до вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів. Зокрема, за два роки навчання обсяг теоретичної психолого-

педагогічної підготовки (психологія, педагогіка, методика) становить 150 год., з методики виробничої праці – 120 год., а обсяг педагогічної практики – не менше 150 год. Академічна підготовка може доповнюватися такими предметами, як «Основи розвитку і виховання», «Соціологія виховання і педагогічних досліджень», «Нові педагогічні технології», «Риторика», «Культура мовлення» та ін. [28].

У перший рік реформи міністра М. Хандке (1999/2000) запроваджено наступні підходи [8]: новий спосіб фінансування системи освіти з державного бюджету, нова трудова філософія вчителів; новий рівень у системі шкільної освіти: гімназія і пов'язана з її виникненням редукція початкової школи; передача школам контролю за змістом навчання та виховання, швидкий розвиток ринку освітніх послуг; новий спосіб нагляду за школами та закладами вищої освіти; нові форми підвищення кваліфікації вчителів.

Робота Комітету Прогнозів «Польща 2000 Плюс» при підтримці Урядового Центру Стратегічного навчання була спрямована на розробку Стратегії розвитку Польщі до 2020 року. Не менш важливим було завдання щодо розроблення проекту «Довгоперіодичної стратегії тривалого та урівноваженого розвитку – Польща 2025» [67]. У вищеназваних документах розвиток освіти та науки визначено найважливішим пріоритетом.

Резолюції Міністерських конференцій країн-учасниць Болонського процесу, що знайшли своє відображення в підсумкових комюніке, слугували вказівками для подальшої модернізації системи вищої освіти в Польщі [44]: у Празькому комюніке (2001) наголошено на необхідності розвитку ціложиттєвого навчання (lifelong learning) та популяризації європейських вишів серед студентів з інших регіонів; у Берлінському комюніке (2003) задекларована нагальна потреба в розробці рамки кваліфікацій для ЄПВО, запровадженні додатка до диплома, охопленні Болонським процесом третього (докторського) циклу.

Варто зазначити, що починаючи з 2000 р. розпочалася тенденція приросту іноземних студентів у Польщі. Так, у 2000-2001 рр. кількість іноземних студентів становила 6 563 ос. [57, с. 37]. Розподіл іноземних студентів за роками представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Іноземні студенти та випускники у Польщі

н.р.	студенти	випускники
1995/1996	5 202	697
2000/2001	6 563	892
2001/2002	7 380	1 002
2002/2003	7 608	1 307
2003/2004	8 106	1 178
2004/2005	8 829	1 326

Джерело: [57, с. 37].

Для Республіки Польща, як члена Європейського Союзу, особливого значення відіграють наступні європейські програми та документи, основні положення яких імплементовано у польське національне законодавство, це [9]: Концепція Європейського співтовариства та Концепція Ради Європи (1988); Резолюції розбудови єдиного європейського освітнього простору, розроблені Парламентською Асамблеєю Ради Європи (1989); рекомендації ЮНЕСКО та МОП (Міжнародна організація праці) «Становище і статус учителів» (1996); рекомендації Ради Європи «Вивчення та викладання сучасних мов у Європі» (1998); міжнародна наукова доповідь «Учителі й навчання у світі, що змінюється» (1998); «Зона європейської вищої освіти» (Болонська декларація, 1999); «Європейська стратегія зайнятості» (2000); «Меморандум про неперервну освіту» (2000); комюніке «До європейського простору вищої освіти» (2001); комюніке «Створення загальноєвропейського простору вищої освіти» (2003); «Роль університетів у Європі знань» (2003); «Педагогічна освіта і підготовка 2010» (2004) та ін.

У 2000 р., пізніше у 2001 р. було прийнято Закон «Про зміну статусу вчителя, а також про зміни до деяких інших законів». Розпорядження Міністра Народної освіти від 2 листопада 2000 р. визначило критерії, відповідно до яких директор школи зобов'язувався керуватися при оцінці роботи вчителя, а саме [50]: вірність реалізації професійних завдань, які зазначені в уставі школи; культура мови; уміння

стимулювати ініціативу учнів; уміння підтримувати відповідну дисципліну на заняттях; якісна методична робота; участь у позаурочній діяльності; участь у роботі вчительських груп; здійснення інноваційної діяльності у сфері навчання; співробітництво з батьками; прояв інтересу до учнів і їх середовища; активність учителя у його професійному зростанні; діяльність учителя, спрямована на усесторонній розвиток учня з врахуванням його потреб, можливостей та індивідуальних особливостей; дотримання робочого порядку (пунктуальність, діловодство, цільове використання робочого часу тощо).

У 2000 р., пізніше у 2007 р. зміни та доповнення були внесені і в основний законодавчий акт, що регулює кваліфікаційні вимоги до вчителів, їх обов'язки, умови праці в системі шкільної освіти – Карти вчителя (1982). Оновлена Карта вчителя ввела систему професійного зростання вчителів. З моменту прийняття на роботу вчитель отримує категорію вчителя-стажера і розпочинає стажування. Термін стажування – дев'ять місяців. Позитивна оцінка стажування, а також її прийняття кваліфікаційною комісією являється основою для присвоєння учителю категорії контрактного учителя. Найвища категорія – дипломований учитель присвоюється учителю, який пройшов стажування (два роки і дев'ять місяців) з позитивною оцінкою, а також отримав схвалення кваліфікаційної комісії [32, с. 38].

Оновлення Карти вчителя у 2000 р. паралельно змінило розмір заробітної плати вчителів. Міністр Народної Освіти мав повноваження лише на визначення мінімальних ставок базової заробітної плати вчителів на конкретних службових категоріях. Визначення розмірів надбавок, а також конкретних умов щодо їх нарахування здійснює компетентний орган, якому підпорядковується школа. При цьому базова заробітна плата повинна становити мінімум 75% від середньої заробітної плати. Також інновацією стало запровадження гнучкої методики розрахунку тижневого навантаження вчителя. Вчитель мав право отримати «підвищене навантаження», тобто замість обов'язкових вісімнадцяти годин до двадцяти семи [32, с. 39].

6 лютого 2004 року Центром методичної психолого-педагогічної допомоги у співпраці з Товариством розробки освітніх ініціатив у Польщі було організовано

зустріч, під час якої розглядалися стандарти для підготовки вчителів. У доповіді, представленій А. Ренкавек на тему «Щодо освітніх стандартів» («Wokół standardów kształcenia») чітко визначалися знання, уміння й компетенції, котрих має набути майбутній учитель на студіях. Здобуття даних компетенцій уможливило продовження навчання та самовдосконалення. Вирішення багатьох завдань, яких потребує зміст педагогічної освіти вчена вбачає у наданні закладам вищої освіти свободи у процесі створення навчальних програм, що базуються на освітніх стандартах [29].

Польський стандарт підготовки вчителів визначав [29]: загальні вимоги (до чого вчитель має бути професійно підготовлений); характеристику випускника (до виконання яких завдань він має бути підготовлений); основні вміння (підготовка вчителя повинна забезпечити оволодіння компетенціями у професійних сферах знань); групи предметів підготовки з мінімально допустимим академічним навантаженням; зміст навчальних дисциплін; цілі та вимоги до реалізації психолого-педагогічної практики в школі.

М. Секулович у своїй праці «Реалізація нових стандартів підготовки вчителів – ціль, роль та завдання» («Nowe standardy kształcenia nauczycieli – ich cel, rola, zadania i dylematy realizacyjne») підкреслює, що попередній спосіб підготовки вчителів не дозволяв студентам розширювати свої знання й уміння, на відміну від сучасного – пов'язаний з удосконаленням отриманих у попередньому модулі компетенцій. Ключова мета оновленого стандарту педагогічної освіти полягає у визначенні нової професійної ролі учителя, адаптованої до сучасних потреб ринку праці [29].

У 2004 році польські дослідники В. Хорин та Я. Мацієвський видали друком збірку статей «Вчитель-андролог на початку XXI століття», у якій подано цінний матеріал щодо підготовки вчителів, покликаних знайти шляхи, способи та форми для подальшого розвитку особистості. Натомість, А. Кутисевич визначив основну проблематику наукових досліджень в галузі педупедології [33]. Дослідником було виокремлено перспективи подальшого розвитку, а саме: професійні компетенції вчителя; орієнтації та цінності в професійній діяльності педагога; вчитель як

особистість у стосунках з учнями; мобільний учитель; суспільно-економічний статус учителя; якість життя сільських та міських учителів; учитель в локальному вимірі свого індивідуального середовища та інші [33].

Таким чином, перші роки функціонування системи освіти в нових політичних та економічних умовах відкрили можливості для впровадження інноваційних освітніх та педагогічних концепцій. У той же час, раніше існуючі матеріальні труднощі навчальних закладів поглибились. Швидкі економічні перетворення супроводжувались зменшенням доходів у державний бюджет, що суттєво вплинуло на фінансування освіти, сферу охорони здоров'я та культури.

За оцінками, витрати з державного бюджету, спрямовані на освіту, зменшилися приблизно на 30%, що негативно вплинуло на матеріальне становище шкіл та засоби існування вчителів. Зниження бюджетної субсидії компенсувалося лише певною мірою за рахунок самофінансування шкіл (запровадження плати за деякі курси, факультативні заняття тощо) [49].

Республіка Польща входила до ЄС у 2004 році, не уніфікувавши повністю своє право з *acquis communautaire*. Проте у період 1991–2004 рр. у освітній сфері була досягнута майже повна відповідність *acquis communautaire*. Основні положення європейських програм та документів було імplementовано у польське національне законодавство. Особливе значення становить розробка стандартів педагогічної освіти, що визначили напрями модернізації змісту вищої педагогічної освіти, її форм та методів. Дані стандарти, як і Європейські та Державні стандарти кваліфікацій базуються на результатах навчання, що трансформувало процес розробки навчальних програм. Зміни та доповнення відповідно до європейських вимог були внесені до Карта вчителя як основного документа, що регулює кваліфікаційні вимоги та систему професійного зростання вчителів. Оновлений Закон «Про вищу освіту» регламентував відповідність системи вищої освіти до Болонського процесу. Положення закону дозволили здійснити перехід до двоциклового навчання за схемою бакалаврат – магістратура та запровадити європейську кредитно-трансферну систему. Можемо констатувати, що створені дієві

механізми інтеграції країни до Європейської спільноти сприяли розвитку педагогічної освіти відповідно до вимог чинного законодавства ЄС.

Таким чином, у період асоційованого членства Республіки Польща в Європейському Союзі (1991 – 2004 рр.) з метою вирішення проблеми адаптації польського законодавства до вимог ЄС було прийнято ряд нормативно-правових документів: «Програма заходів, що пристосовують польську економіку і правову систему до вимог Європейської угоди» (1993), «Національна стратегія інтеграції» (1997), «Національна програма підготовки партнерства до членства» (з 1998 р. щорічне видання), «Національний план ухвалення *Acquis Communautaire*» (1998), «Список законів, ухвалення яких є необхідним з огляду на вступ Польщі до Європейського Союзу» (2000). Темп імплементації актів законодавства ЄС («*acquis communautaire*») у польську правову систему значно збільшився з початком проведення офіційних переговорів про приєднання Польщі до Європейського Союзу: сейм III каденції у 1997 – 2001 рр. прийняв 143 закони; сейм IV каденції у 2001 – 2004 рр. – 121 закон; Рада Міністрів затвердила в 2000 – 2003 рр. понад 800 виконавчих актів.

Прийняття нової Конституції Республіки Польща (1997) закріпило право громадян на загальний і рівний доступ до якісної освіти, а також зобов'язало органи державної влади забезпечити автономію закладів вищої освіти. У цьому ж році було затверджено проект стандартів професійної підготовки вчителів.

У 1999 р. Республіка Польща стала одним із 29 підписантів Болонської декларації, зобов'язавшись сприяти розбудові Європейського простору вищої освіти шляхом введення двоциклового навчання, запровадження Європейської системи трансферу оцінок, загальнозрозумілих академічних ступенів і дипломів, розвитку академічної мобільності та забезпечення якості вищої освіти.

Оновлення Карти вчителя у 2000 р. стосувалося системи професійного зростання вчителів (упровадження категорій: вчитель-стажер, контрактний учитель, дипломований учитель), а також змін розміру їх заробітної плати.

Організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти в період асоційованого членства Республіки Польща в Європейському Союзі знайшли своє відображення у

створенні нових концепцій професійної підготовки вчителів (загальноосвітня, особистого різнобічного розвитку; спеціальної професійної підготовки; формування методичних навичок). Обсяг психолого-педагогічної підготовки у закладах вищої освіти за два роки навчання становив 150 год., з методики виробничої праці – 120 год., педагогічної практики – не менше 150 год.

Система підготовки педагогічних працівників включала: профорієнтаційну роботу, безпосередньо професійну підготовку, підвищення кваліфікації.

Підготовку педагогічних працівників забезпечували такі освітні заклади: університети; вищі педагогічні школи; інші заклади вищої освіти, у яких навчання здійснювалося за напрямом «Педагогіка» (політехнічні університети, економічні академії, сільськогосподарські академії, медичні академії, музичні академії, художні академії, академії фізкультури); вища школа спеціальної педагогіки у Варшаві (займалася підготовкою майбутніх вчителів для спеціальних шкіл, у яких навчалися учні з вадами фізичного та/або розумового розвитку); учительські коледжі (заклади вищої освіти I рівня). Протягом даного періоду також існували 2-річні вчительські школи (припинили функціонувати у 1994 р.) та педагогічні технічні курси (припинили функціонувати у 1995 р.).

2.4. Нормативно-правові та організаційні засади розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща як члена Європейського Союзу (2004 – 2017 рр.)

Прогресивний досвід країн-членів Європейського Союзу доводить, що стати повноцінним учасником глобальної політики, економіки і культури може лише та країна, яка спроможна адекватно реагувати на глобалізаційні виклики часу, зокрема – на попит та пропозиції на світових ринках праці, які вимагають забезпечення підготовки висококваліфікованих, професійно-мобільних, конкурентоспроможних фахівців, готових виконувати складні професійні функції та завдання в умовах постійних змін.

Успіх розвитку національних систем освіти відповідно не тільки до європейських, а й вимог культури і традицій кожної країни значною мірою залежить

від якості професійної підготовки педагогічних кадрів, здатних до інтелектуального і творчого розвитку людини на всіх етапах її навчання.

З початку 2000-х років існуюча модель підготовки вчителів була адаптована поетапно, зосереджуючись на пошуку оптимального рішення, яке б враховувало низку чинників, зокрема [64]: довготривалі традиції, адаптація до європейських стандартів, потреби ринку праці, технологічні новинки, проблеми сучасних шкіл тощо. У освітньому та науковому просторі Польщі розглядалися різні концепції професійної підготовки педагогічних працівників, основна увага була зосереджена на питанні: чи потрібно підтримувати існуючу освітню модель викладача-фахівця з глибокою, але вузькою загальною освітою або чи слід рухатися до концепції загальної освіти, в якій вчитель отримує багатогранні знання та розширює загальну ерудицію.

Важливим каталізатором змін у системі професійної підготовки педагогічних працівників даного періоду були вимоги, продиктовані Європейським простором вищої освіти. Так, відповідно до пропозицій Європейської комісії, сучасний учитель повинен, крім усього іншого, мати можливість працювати в багатокультурних та соціально різноманітних групах, створювати сприятливі умови для навчання учнів, співпрацювати в команді та з місцевою громадою, постійно розширювати свої знання та вдосконалювати професійні навички. Учитель спроможний впливати на позитивні соціальні настрої, готувати молоде покоління до життя в суспільстві знань відповідно до європейських цінностей. Варто зазначити, що всі вищезгадані компетенції повинні бути оптимально пов'язані з вмінням навчати певного предмету. У даному комплексі компетенцій простежується надання переваги універсальних навичок над конкретними.

Європейська комісія констатувала, що всі педагогічні працівники повинні професійно вдосконалюватися протягом усього життя, а також основним пріоритетом виступає академічна мобільність.

Д. Янковська, досліджуючи проблеми професійної підготовки вчителів в умовах неоліберальної споживацької культури, зазначила, що несприятливим явищем стало прийняття двоциклової вищої освіти відповідно до основних засад

Болонського процесу (Постановою Міністра науки та вищої освіти від 13 червня 2006 р., за назвами галузей знань). Прихильники такого рішення відзначили досягнення вертикальної та горизонтальної мобільності; можливість зміни спеціальності після першого ступеня та, відповідно, гнучку професійну адаптацію. Двоступенева природа освіти, як стверджує дослідниця, послаблює процес формування особистості вчителя та гальмує гармонійну організацію навчального процесу. Система вищої освіти, спрямована на кількісний ріст студентів, залишалася без вибірки відкритою для всіх кандидатів, включаючи тих, хто вирішив продовжити навчання за спеціальністю «Педагогіка» після отримання диплому першого ступеня в іншій галузі знань. За словами критиків, прикладні рішення університетів щодо створення так званих «компенсаційних модулів» далеко не достатньо для формування особистості майбутнього педагога. З іншого боку, ті студенти, які продовжували навчання на другому ступені за однією і тією ж педагогічною спеціальністю скаржились на повторюваний зміст освітньо-професійних програм та відсутність професійного розвитку [62].

Молоді люди, які розпочали навчання у другій декаді XXI століття очікують отримати якісні освітні послуги в закладі вищої освіти та прагнуть стати кваліфікованими фахівцями відповідно до потреб ринку праці (без «непотрібної теорії»). У той же час, ринок праці насичений і отримати роботу, зокрема й влаштуватись працювати вчителем/викладачем стає проблематично [62].

Національне законодавство Польщі розрізняє вчителів, які працюють у системі шкільної освіти, та академічних вчителів, тобто викладачів, які працюють у системі вищої освіти. Вчителі та викладачі підпорядковуються різним нормам. Законодавство регулює професійну підготовку вчителів, визначаючи моделі підготовки або шляхи, які призводять до здобуття кваліфікації, необхідної для викладання [80].

Підготовка вчителів здійснюється у двох сферах системи освіти [80]:

- у сфері вищої освіти: програми з присудженням ступенів, включаючи програми першого, другого та довгострокового циклів; програми без присудження ступенів;

- у сфері шкільної освіти (до 2015 року): програми коледжів (в даний час від них поступово відмовляються), в тому числі коледжі з підготовки вчителів та коледжі з підготовки викладачів іноземних мов.

Навчання вчителів без відриву від виробництва у Польщі здійснюється Національним центром навчання вчителів і місцевими та регіональними центрами навчання вчителів під керівництвом Міністерства національної освіти. З 2004 року центр проводить освітню діяльність у співпраці з неурядовими організаціями. Результатами даної співпраці є проведення конференцій, семінарів, освітніх форумів, воркшопів та інших заходів. Починаючи з 2007 року, центр взяв участь у проекті, за підтримки Міністерства закордонних справ, метою якого є розробка каскадної системи підвищення кваліфікації вчителів у Польщі у сфері розвитку освіти [55, с. 34].

Основними цілями даної програми є [55]: 1) створити систему підтримки та забезпечити подальший розвиток освітніх лідерів, надавши їм знання та навички, необхідні для творчої та ефективною реалізації завдань, пов'язаних із впровадженням системних рішень для освіти, включаючи навчання в зазначених сферах; 2) сприяти розвитку освіти в Польщі шляхом більш інтенсивного навчання вчителів у регіонах, підготовка вчителів до спільного планування та реалізації різних ініціатив і заходів у сфері розвитку глобальної освіти у своїх місцевих громадах; 3) забезпечити довгострокову навчально-матеріальну та науково-методичну підтримку вчителів; 4) надати знання та навички, що допомагають зрозуміти складні проблеми в сучасному світі та процеси, що відбуваються у ньому, сприяти усвідомленню людьми відповідальності та залежності від глобальних перетворень; надання нових матеріалів, що стосуються глобального розвитку.

У 2007 році, у рамках програми, було підготовлено та проведено 40 тренінгів для 1000 вчителів по всій країні, було залучено 50 000 студентів. У 2008 році було підготовлено та проведено 40 тренінгів для 1 000 вчителів по всій країні, залучено 13 125 вчителів та 525 шкіл до співпраці у рамках реалізації регіональних проектів у сфері глобальної освіти [55]. У 2009 році зміст тренінгів переорієнтовано більшою мірою на реформування навчальних програм та на дистанційне електронне навчання

(активне використання веб-тренінгових матеріалів). Також продовжувалася підтримка розвитку мережі залучених та навчених вчителів.

Усі освітні заклади працюють як у державному, так і приватному секторах. У цілому, підготовка вчителів у Польщі організована за двома моделями: паралельна та послідовна моделі.

У Польщі переважає паралельна модель. Зміст паралельної освіти включає чотири основні розділи підготовки майбутнього вчителя: а) обов'язкові для усіх студентів загальноосвітні курси; б) цикл психолого-педагогічних дисциплін, що включає різні комбінації вивчення загальної педагогіки, філософії педагогіки, психології, історії педагогіки, педагогічної соціології, порівняльної педагогіки, шкільної гігієни, школознавства тощо. Вивчення цих дисциплін доповнюється різними видами педагогічної практики; в) один-два «предметні» курси, що призначені для особистої освіти студента і обираються ним із звичного циклу шкільних дисциплін. Ці предмети студент вивчає більш глибоко; г) так звані «професійно орієнтовані» курси. На вивчення «предметних» курсів відводиться звичайно в середньому 30% навчального часу, на педагогічні дисципліни (без педагогічної практики) – 25%, на «базові» загальноосвітні дисципліни – 23%, на «фахові» – 10-12% і на тьюторські заняття (дискусії, обговорення тощо) – 10-11% [27, с. 22].

Варто зазначити, що ставши членом Європейського Союзу Республіка Польща виступає активним учасником різних міжнародних організацій. Зокрема, слід звернути увагу на діяльність Польського акредитаційного комітету, який став членом Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти у 2009 р. [10]. Комітет здійснює програмну та інституційну оцінку, а також надає висновки щодо заявок на створення нових закладів вищої освіти, розширення дозволів на заснування недержавних установ, а також надання дозволу закладам вищої освіти на створення нових програм [74]. Упровадження Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [81] сприяло створенню та функціонуванню систем внутрішнього забезпечення якості освіти. Для прикладу розглянемо діяльність закладів вищої освіти Республіки Польща щодо забезпечення

якості освіти, а саме: Університету Марії Кюрі Склодовської, Вармінсько-Мазурського університету та Жешувського університету.

Університет Марії Кюрі-Склодовської – державний заклад вищої освіти, який відзначається як науковий осередок із провідною позицією та роллю на національному освітньому ринку. Навчання здійснюється на понад 60 напрямках і понад 200 спеціальностях, що ведуться на 11 факультетах та Філії в м. Пулави [39]. Університет Марії Кюрі-Склодовської прагне забезпечити якісну освіту у всіх сферах навчання та на кожному рівні освіти. З цією метою було створено систему внутрішнього забезпечення якості освіти, яка розуміється як додатковий та прозорий комплекс запланованих заходів, узгоджених із затвердженими освітніми цілями та стратегією розвитку університету. Внутрішня система забезпечення якості освіти є динамічною системою, яка підлягає постійній оцінці та змінам залежно від потреб, що виникають унаслідок зовнішніх та внутрішніх чинників [82; 48]. Основне завдання внутрішньої системи забезпечення якості освіти в умовах університету – здійснення координаційних заходів, спрямованих на підвищення якості освіти, яке у даному контексті розуміється як постійне зміцнення наукового та освітнього потенціалу університету у відповідності до конкретних соціально-економічних умов [16]. Підвищення якості освіти в Університеті Марії Кюрі-Склодовської є циклічним процесом та складається з таких видів діяльності [82]: моніторинг процесу навчання та надання освітніх послуг студентам та аспірантам; аналіз результатів моніторингу; планування та впровадження коригувальних заходів.

Варто зазначити, що нагляд за функціонуванням системи внутрішнього забезпечення якості освіти на факультеті здійснюється деканом або його заступником, в університеті в цілому – проректором з навчальної роботи. Крім того, в університеті для виконання завдань щодо забезпечення якості освіти створено такі органи: університетська команда із забезпечення якості освіти; відомчі команди із забезпечення якості освіти; команда для оцінки навчальних програм. З метою координації завдань у сфері підвищення якості освіти ректор призначає уповноваженого з якості освіти [82].

Вармінсько-Мазурський університет – громадський університет у Ольштині, який пропонує навчання на 17 факультетах і 65 напрямках [85]. Серед пріоритетних заходів із забезпечення якості освіти в Вармінсько-Мазурському університеті виокремлюють такі [75]: моніторинг результатів навчання на всіх рівнях та формах здобуття освіти; просування ідеї навчання впродовж усього життя; забезпечення належного проведення наукових досліджень; підвищення престижу, привабливості та конкурентоспроможності університету на внутрішньому та міжнародному ринку освітніх послуг; підвищення якості освітнього процесу.

Невід’ємними елементами системи внутрішнього забезпечення якості освіти у Вармінсько-Мазурському університеті є [75]: місія та політика університету щодо забезпечення якості освіти, визначення цілей та стратегії її підвищення з урахуванням кращих освітніх практик, національних і міжнародних освітніх стандартів. Складові освітнього процесу, які підлягають аналізу та оцінці: якісний склад науково-педагогічного персоналу; система підвищення кваліфікації; критерії відбору здобувачів освіти; розробка та оновлення навчальних програм; підготовка та реалізація дипломної роботи та складання кваліфікаційного іспиту, а також підготовка і виконання докторської дисертації з використанням системи антиплагіату; інтернаціоналізація освітніх програм; інформаційно-ресурсне забезпечення.

Жешувський університет – найбільший сучасний заклад вищої освіти у південно-східній Польщі. Навчання пропонується на 12 факультетах, де велика увага приділяється професійному розвитку студентів [19]. З метою виконання завдань щодо забезпечення якості освіти в університеті створено такі органи [87]: університетська команда із забезпечення якості освіти; відомчі команди із забезпечення якості освіти; департамент якості та акредитації; бюро кар’єри.

Конкретні цілі системи внутрішнього забезпечення якості освіти включають [87]: вдосконалення політики та процедур забезпечення якості освіти в університеті; затвердження, моніторинг та періодичний огляд навчальних програм та результатів навчання; визначення прозорих методів та критеріїв оцінки навчальних досягнень студентів; моніторинг навчальних ресурсів, включаючи дидактичну базу;

використання інформаційних систем у сфері управління якістю освіти, включаючи, зокрема, координацію діяльності університету щодо запобігання та виявлення плагіату; визначення правил публікації інформації щодо забезпечення якості освіти; розширення масштабів і покращення методів співпраці між університетами (забезпечення внутрішньої академічної мобільності); аналіз проблем працевлаштування та конкурентоспроможності випускників університету.

Таким чином, у Польщі впровадження системи внутрішнього забезпечення якості є необхідною умовою для закладів вищої освіти та характеризується такими ознаками [83]: прийняття внутрішніх нормативних актів; розроблення стратегії та процедури забезпечення якості освіти; створення адміністративних одиниць, що підтримують функціонування даної системи та здійснюють функцію контролю; створення умов для участі представників усіх категорій зацікавлених сторін у забезпеченні якості освіти.

Щодо питання фінансування, то видатки на вищу освіту у 2010 році становили 1,5% від ВВП [57, с. 177].

Повертаючись до проблеми розроблення стандартів освіти, варто відзначити діяльність Головної Ради Вищої Освіти. Це головний орган Республіки Польща, який займається розробленням концептуальних засад стандартів у національній освіті. Базовими документами головної ради, які визначають роботу над розробленням, вдосконаленням та застосуванням стандартів навчання є документи, статuti різних каденцій (каденція може тривати декілька років), положення, ухвали, робочі матеріали, звіти, розпорядження тощо. І. Нестеренко зазначає, що у польській освіті існують загальні стандарти для різних напрямів навчання й окремо стандарти, підготовлені для вчителів [30]. Стандарти підготовки вчителів суттєво відрізняються за своїм змістом і структурою від усіх інших, котрі утворюються за загальним правилом і мають однакову структуру. Створення та імплементація всіх освітніх стандартів в Республіці Польща координує Комісія освіти Головної Ради. Новацією змісту польської педагогічної освіти, як вважає дослідниця, є модернізація стандартів для підготовки вчителів. Така модернізація відбулася в результаті виходу Розпорядження Міністра науки та вищої освіти від 17 січня 2012 року, котре було

опубліковане в офіційному віснику і стосувалося стандартів підготовки вчителів в Польщі, а саме – сукупності стандартизованих вимог до кваліфікації вчителя [30].

Згідно з вищезгаданим розпорядженням, викладачі, які працюють у дошкільних закладах та початковій школі повинні мати, як мінімальну, кваліфікацію бакалавра, тоді як вчителі, які працюють у закладах середньої освіти, а також в основній професійній школі повинні мати кваліфікацію магістра [80].

Як зазначає І. Нестеренко [29; 30], затвержені польськими освітянами нові стандарти щодо підготовки вчителя у 2012 р. істотно змінили зміст педагогічної освіти в Польщі. Ключові зміни та модифікації стосувалися: організації навчання, погодинного навантаження, підвищення ролі практичного навчання та гнучкості навчання. Структура нового стандарту досить відмінна від попередньої версії (див. табл. 2.4.)

Таблиця 2.4

Спільне та відмінне у педагогічних стандартах від 2004 та 2012 рр.

Польський стандарт підготовки вчителів від 7 вересня 2004 року	Польський стандарт підготовки вчителів від 17 січня 2012 року
визначав:	визначає:
загальні вимоги (тобто, до чого вчитель має бути професійно підготовлений)	опис результатів навчання (загальні результати та додаткові)
характеристику випускника (до виконання яких завдань він має бути підготовлений)	опис процесу та організації навчання (навчання на студіях, післядипломне навчання, реалізація модулів навчання)
основні вміння (тобто, підготовка вчителя повинна забезпечити оволодіння компетенціями у професійних сферах знань)	характеристика модулів навчання
групи предметів підготовки з мінімально допустимим академічним навантаженням	цілі та вимоги щодо організації педагогічної практики
зміст навчальних дисциплін	
цілі та вимоги до реалізації психолого-педагогічної практики в школі	

Джерело: [29].

Відповідно до нових стандартів підготовка вчителя здійснюється на студіях I та II ступенів (освітньо-кваліфікаційні рівні бакалавр (ліценціат) та магістр), а також на єдиних магістерських та післядипломних студіях. Одним із нововведень міністерства освіти Республіки Польща було те, що по закінченню бакалаврату студент може розпочати працювати в дитячому садочку або в закладі початкової освіти. Тільки після закінчення навчання на студіях другого ступеня або на єдиних магістерських студіях студенти можуть працювати в усіх типах закладів освіти. Дослідниця акцентує увагу, що це цілковита зміна, оскільки до виходу модернізованого стандарту ліценціат давав право працювати в закладі початкової освіти, а також у гімназіях. Суттєвою зміною є й те, що за новим стандартом по закінченню закладу освіти студенти мають право проводити уроки тільки з одного предмета, тоді коли підготовка до викладання іншого предмета може здійснюватися лише додатково [29].

У 2011-2012 н.р. кількість студентів у Польщі становила 1 764 060, з них 612 128 (34,7%) навчалися у вищих школах педагогічних (у т.ч. педагогічних університетах) [44, с. 30]. Розподіл студентів за іншими роками даного періоду подано у Додатку Б1. За напрямом «Педагогіка» у 2012-2013 н.р. навчалось 1676, 9 тис. студентів (подано у табл. 2.5) [57, с. 33].

Таблиця 2.5

Студенти та випускники вищих шкіл за напрямом «Педагогіка»

Напрямок підготовки	Студенти			Випускники		
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Всього – у тис. ос.	1 841,3	1 764,1	1 676,9	478,9	497,5	485,2
у %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Педагогіка	11,8	11,2	10,4	15,5	14,4	14,5

Джерело: [57, с. 33].

У 2011-2012 н.р. випускники напрямку «Економіка» та «Адміністрування» становили 24,8% від загальної кількості; напрямку «Педагогіка» – 14, 5% [57, с. 35]; співвідношення щодо інших напрямів подано на рис. 2.2.

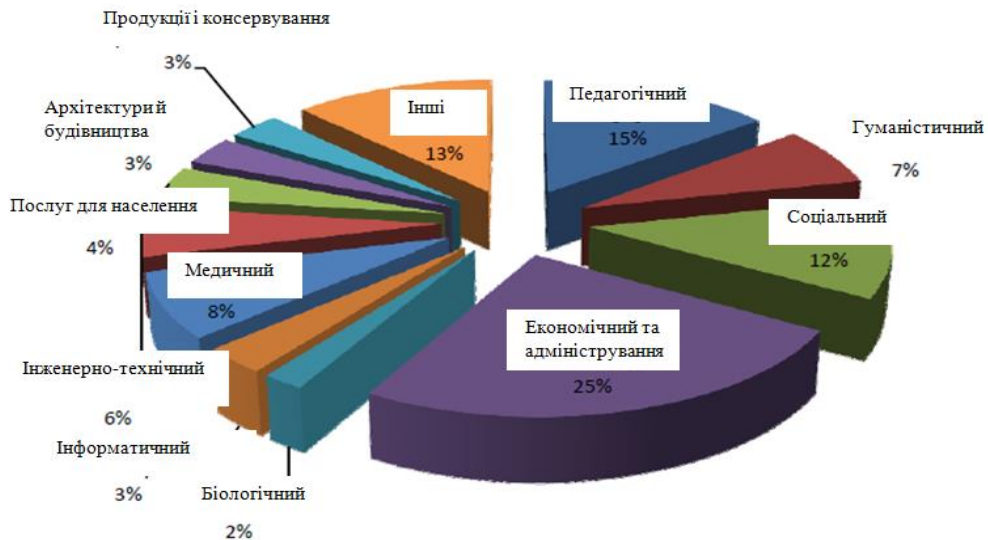

Рис. 2.2. Випускники різних груп напрямів підготовки у 2011-2012 н.р.

Джерело: [57, с. 35].

У 2011-2012 н.р. найбільша кількість слухачів у закладах післядипломної освіти була на напрямі «Економіка та адміністрування» – 48,2 тис. осіб, на напрямі «Педагогіка» – 43,7 тис. [57, с. 38].

У 2012-2013 н.р. у Польщі нараховувалося 29 172 тис. іноземних студентів [57, с. 37] (рис. 2.3). Розподіл іноземних студентів за роками у закладах вищої освіти Польщі представлено у Додатку Б2.

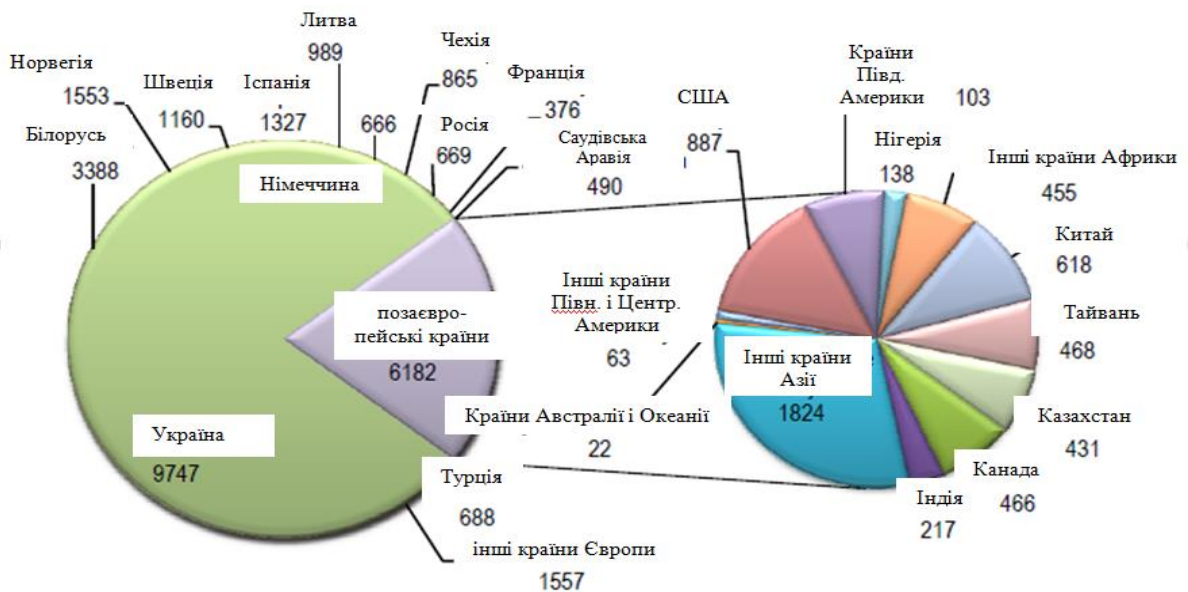

Рис. 2.3. Іноземні студенти у 2012-2013 н.р. (розподіл за країнами)

Джерело: [57, с. 36].

На кінець грудня 2012 р. у вищих школах працювало 100,7 тис. (у 2011 р. 102,8 тис.) викладачів, з них: 23,9 тис. осіб працювало на ставці професора, 1, 2 тис. – на ставці доцента. Жінки становили 43,6% (44,0 тис.). На ставці професора працювало 6 045 жінок, на ставці доцента – 32,6%. У 2012/2013 н.р. на одного викладача припадало у середньому 17 студентів (у державних закладах вищої освіти – 14 студентів, у приватних закладах вищої освіти – 29). Варто зазначити, що у вищих школах педагогічних на одного викладача припадало щонайменше 19 студентів, у той час у медичних закладах вищої освіти – лише 6 студентів [57, с. 44].

Кількість студентів на одного викладача у період з 2005 по 2013 рік представлено на рис. 2.4.

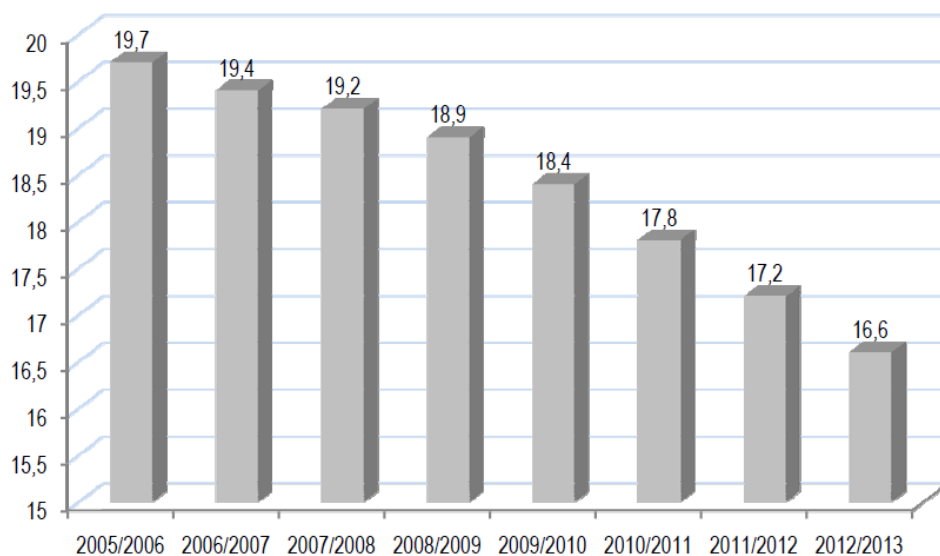

Рис. 2.4. Кількість студентів на одного викладача

Джерело: [57, с. 44].

У 2012 р. в університети було інвестовано 1 736 652,5 млн. злотих, у вищі школи педагогічні – 109 691,1 тис. злотих [57, с. 196]. Основні фінансові показники в закладах вищої освіти у 2012 р. подано у табл. 2.6; доходи від різних видів діяльності закладів вищої освіти у 2012 р. представлено у табл. 2.7.

У 2012-2013 н.р. загальні доходи закладів вищої освіти склали 20,248.3 млн. польських злотих, з яких: 17,349.1 млн. – доходи державних закладів вищої освіти;

2,899.3 млн. – приватних. Загальні витрати закладів вищої освіти становили 20,177.4 млн. Вартість навчання з розрахунком на одного студента складала 13,763 тис. злотих [57, с. 55]. Видатки на вищу освіту у 2013 році становили 1,4% від ВВП [58, с. 175].

Таблиця 2.6

Основні фінансові показники у закладах вищої освіти у 2012 році

Назва закладу	Загальний дохід	Загальні витрати	Баланс між прибутком і витратами	Брутто	Нетто
у тисячах злотих (PLN)					
Університети	6 090 464,3	6 125 018,9	161,7	-34 392,9	-34 968,7
Вищі школи педагогічні	358 514,4	364 353,0	-	-5 838,6	-5 871,1

Джерело: [57, с. 179].

У 2013-2014 н.р. у Польщі нараховувалося 662 420 вчителів, з яких 531 665 працювали на повну зайнятість, 642 630 – на неповну зайнятість. 98% вчителів, які працюють у секторі шкільної освіти мають диплом про вищу освіту (ступінь бакалавра чи магістра) [80].

Таблиця 2.7

Доходи від різних видів діяльності закладів вищої освіти у 2012 році

Назва закладу освіти	Доходи	у тому числі:				
		Доходи від викладацької діяльності	Доходи від дослідницької діяльності	Доходи від самостійної економічної діяльності	Доходи від розпродажу товарів і матеріалів	Інші доходи
у тисячах злотих (PLN)						
Університети	6 052 349,3	4 779 985,8	928 286,6	1 205,8	1 398,1	309 738,0
Вищі школи педагогічні	356 399,8	322 138,5	13 292,7	10 945,7	-	8 657,3

Джерело: [57, с. 180].

Відповідно до Вчительської хартії в Польщі є чотири категорії вчителів [43]:

- вчителі-стажери,
- контрактні вчителі,
- штатні вчителі,

- дипломовані вчителі.

Особи, які починають працювати вчителем, отримують категорію вчителя-стажера і мають пройти «випробувальний термін» (staz) тривалістю в один навчальний рік для того, щоб бути підвищеними до наступної категорії – контрактних вчителів. Щоб перейти в наступну категорію, вчитель повинен: мати відповідну кваліфікацію; пройти «випробувальний термін» і отримати позитивну оцінку своїх професійних досягнень за цей період. Заяву вчителя на підвищення має схвалити так звана кваліфікаційна комісія, або, у випадку контрактних вчителів, необхідно пройти екзамен. У Польщі працювало 661,6 тисяча вчителів станом на 30 вересня 2012 року. Серед такої кількості дипломовані вчителі становили 48,8%, штатні вчителі – 27,1%, контрактні вчителі – 18,1%, вчителі-стажери – 4,0%. Учителі приймаються на роботу директором закладу освіти; з ними укладається трудовий договір – на один рік випробувального терміну у випадку вчителів-стажерів і безтерміновий у випадку контрактних вчителів. Трудовий договір з вчителем перетворюється у штатне призначення після того, як були виконані обов'язкові вимоги до зарахування в штат [43].

Учителі за контрактом у своєму статусі працюють два роки, після чого можуть розпочати стажування протягом двох років і дев'яти місяців на звання вчитель з відзнакою. Вчитель з відзнакою може розпочати стажування для отримання ступеня дипломованого учителя лише пропрацювавши навчальний рік у школі. Таке стажування може тривати два роки та дев'ять місяців. З метою отримання кожного ступеня вчителю необхідно скласти іспит. І. Березовська зазначає, що реалізація атестації у випадку ступенів учитель-стажер і учитель за контрактом є обов'язковою, надалі педагог уже самостійно вирішує, чи продовжувати стажування для отримання вищих ступенів [1].

З метою осучаснення професійного удосконалення педагогічних працівників, було введено такі нові функції [22, с. 187-190]: 1) вчитель-опікун, стажист (ментор): має вводити молодого вчителя у професію; 2) лідер блокового (предметного) об'єднання спеціалістів: повинен організовувати та керувати роботою об'єднання вчителів та надавати їм методичну допомогу; 3) лідер об'єднання вихователів:

організовує та керує роботою вихованців, допомагає та координує виховну діяльність школи; 4) лідер внутрішньошкільного вдосконалення кваліфікації вчителів: координує систему вдосконалення фахової майстерності, дослідження потреб, пов'язаних із професійним розвитком, а також організовує проведення деяких форм професійного вдосконалення відповідно до основних пріоритетів школи.

Дослідники зазначають, що педагогічні працівники в Республіці Польща не є державними службовцями та відповідно не підпадають під дію законодавства про державних службовців. Проте при виконанні своїх професійних обов'язків педагогічні працівники мають право на захист, що надається державним службовцям згідно з чинним законодавством [43].

Відповідно до законодавства у сфері вищої освіти існує чотири категорії науково-педагогічних працівників [80]: 1) науково-педагогічний персонал; 2) науково-дослідний персонал; 3) професорсько-викладацький персонал; 4) персонал бібліотек. Серед чотирьох категорій, лише науково-педагогічний персонал та професорсько-викладацький склад повинні брати участь у навчанні та вихованні студентів.

У 2013-2014 н.р. в Польщі було зареєстровано 98 735 викладачів, з яких 95 073 були штатними та 3 662 викладачі за сумісництвом. Викладачі у державних закладах вищої освіти склали 85,4%, а у недержавних закладах – 14,6% [80]. Навантаження викладача визначається як це обсяг роботи у годинах за різними видами діяльності: навчальна, методична, наукова, організаційна. Правила визначення обсягу обов'язків, виду навчальних занять, в тому числі навантаження для окремих посад, правила розрахунку викладацьких годин визначаються сенатом закладу вищої освіти. Детальний обсяг обов'язків та відповідне навантаження для викладача визначається керівником відповідного підрозділу. Щорічне навчальне навантаження, визначено Законом про вищу освіту, має такий вигляд (де викладацька година становить 45 хвилин) [80]:

- від 120 до 240 навчальних годин для науково-педагогічних працівників;

- від 240 до 360 навчальних годин для професорсько-викладацького складу, крім викладачів іноземної мови та інструкторів;

- від 300 до 540 навчальних годин для викладачів іноземної мови, інструкторів та еквівалентних посад.

Державні видатки на вищу освіту в Польщі (2000-2016 рр.) подано у табл. 2.8.

Таблиця 2.8.

Державні видатки на вищу освіту в Польщі у 2000-2016 рр.

роки	видатки		частка державних витрат у ВВП
	з держ. бюджету	з місц. бюджету	
	у млн. злотих		у %
2000	5 326,7	20,4	0,72
2001	6 370,7	32,6	0,82
2002	6 829,6	38,6	0,85
2003	7 049,2	28,2	0,84
2004	8 822,3	31,9	0,96
2005	9 676,5	76,8	0,99
2006	9 888,7 ^a	122,0	0,94
2007	10 701,4	143,5	0,93
2008	11 091,0	100,0	0,88
2009	11 654,5	197,0	0,88
2010	11 722,4	70,2	0,71
2011	12 009,2	72,8	0,67
2012	12 402,1	74,7	0,65 ^c
2013	13 203,4	82,4	0,68
2014	14 389,7	87,5	0,71
2015	15 477,7	34,1	0,72
2016	15 355,9	36,1	0,70

a – з 2006 р. дані зменшилися через залишки витрат та субсидії суб'єктам місцевого самоврядування.

c – ВВП – попередня оцінка.

Джерело: [57, с. 178; 58, с. 176].

За напрямом «Педагогіка» у 2014-2015 н.р. нараховувалось 126, 3 тис. студентів та 45,5 тис. випускників; у 2015-2016 н.р. – 112,7 тис. студентів та 36, 6 тис. випускників; у 2016-2017 н.р. – 102,1 тис. студентів [58, с. 32].

Станом на кінець грудня 2016 р. у вищих школах працювало 95,4 тис. (у 2015 р. 95,9 тис.) викладачів. 23,2 тис. осіб працювало на ставці професора, на ставці доцента – 40,0 тис., а на ставці асистента – 12,3 тис. Жінки становили 45,0% (43,0 тис.), з них: на ставці професора працювало 6,5 тис. (27,8%), на ставці доцента –

47,4%, асистента – 53,6% . У порівнянні з попереднім роком наступив невеликий спад кількості викладачів у вищих школах (на 0,5%), при одночасному зменшенні кількості студентів (на 56,3 тис. – 4,0%). Варто зазначити, що з 2005-2006 н.р. наступив систематичний спад кількості студентів. У 2016-2017 н.р. на одного викладача припадало у середньому 14 студентів (у державних закладах вищої освіти на одного викладача припадало 12 студентів, у приватних – 27) [58, с. 44].

У вищих школах педагогічних на одного викладача припадало у середньому 15 студентів (у державних закладах вищої освіти на одного викладача припадало 13 студентів, у приватних – 16) [58, с. 45].

У 2016-2017 н.р. кількість студентів у Польщі становила 1 348 822, з них 358 787 (26,6%) навчалися у вищих школах педагогічних (у т.ч. педагогічних університетах) [58, с. 26].

У 2016 р. в університети було інвестовано 578 805,4 тис. злотих, у вищі школи педагогічні – 10 638,7 тис. злотих [58, с. 194]. Основні фінансові показники у закладах вищої освіти у 2016 р. подано у табл. 2.9; доходи від різних видів діяльності закладів вищої освіти у 2016 р. представлено у у табл. 2.10.

Таблиця 2.9

Основні фінансові показники у закладах вищої освіти у 2016 році

Назва закладу	Загальний дохід	Загальні витрати	Брутто	Нетто
у тисячах злотих (PLN)				
Університети	7 381 209,7	7 220 348,1	160 861,6	160 295,7
Вищі школи педагогічні	405 657,2	398 656,7	7 000,5	6 926,8

Джерело: [58, с. 177].

Таблиця 2.10

Доходи від різних видів діяльності закладів вищої освіти у 2016 році

Назва закладу	Доходи	у тому числі:				
		Доходи від викладацької діяльності	Доходи від дослідницької діяльності	Доходи від самостійної економічної діяльності	Доходи від розпродажу товарів і матеріалів	Інші доходи
у тисячах злотих (PLN)						
Університети	7 347 958,5	5 614 078,5	1 156 510,1	553,2	737,0	543 021,4
Вищі школи педагогічні	404 886,1	369 750,2	16 979,9	11 040,7	0,7	5 231,6

Джерело: [58, с. 178].

У 2016-2017 н.р. кількість іноземних студентів у Польщі становила 65 793 тис. (рис. 2.5.) [58, с. 35].

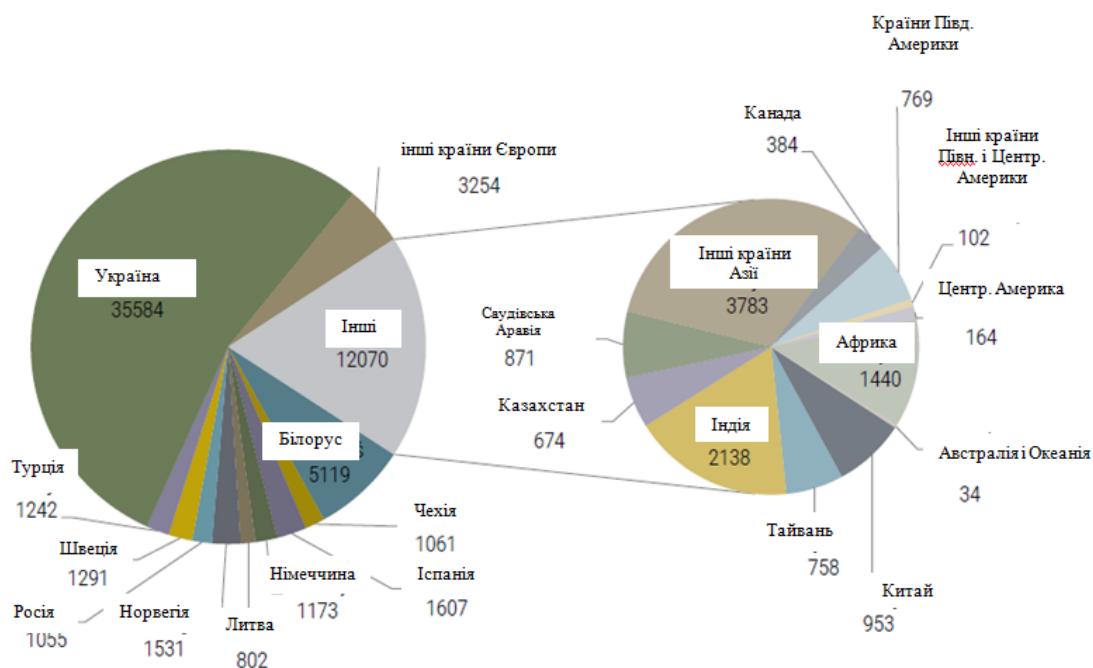

Рис. 2.5. Іноземні студенти у 2016-2017 н.р. (за країнами)

Джерело: [58, с. 35].

У 2016-2017 н.р. загальні доходи закладів вищої освіти склали 22 829.4 млн. польських злотих, з яких: 20 584.4 млн. – доходи державних закладів вищої освіти; 2 245.0 млн. – приватних. Загальні витрати закладів вищої освіти 22 260.8 млн. Вартість навчання з розрахунком на одного студента складала 17 958.0 тис. злотих [58, с. 54].

29 вересня 2016 р. було прийнято Постанову міністра національної освіти «Про установи підвищення кваліфікації вчителів», положення якої визначали [79]: 1) умови та порядок створення, реорганізації, ліквідації, а також організації та функціонування центрів удосконалення вчителів, включаючи сферу їх обов'язкової діяльності; 2) завдання методичних радників, умови та порядок їх професійної діяльності; 3) завдання, які можуть виконувати лише акредитовані центри підготовки вчителів.

У грудні цього ж року було прийнято Постанову міністра національної освіти «Про критерії та процедури оцінки діяльності вчителів, процедуру оскарження, процедуру заснування та складу наглядової ради» від 9 грудня 2016 р. Пізніше – Постанову «Про детальні критерії та процедури оцінки роботи вчителів, обсяг інформації, що міститься в оцінці роботи, склад та методи призначення групи оцінювання; режим оскарження» (2018) [78]. Відповідно до постанови оцінка роботи вчителя здійснюється за визначеними критеріями (для певного рівня професійного зростання), рівень відповідності кожному критерію оцінюється за шкалою від 0 до 3 балів. У разі необхідності апеляцію щодо такої оцінки надсилають до уповноваженого органу, що здійснює педагогічний нагляд протягом 5 робочих днів.

Не менш важливим було прийняття Постанови міністра національної освіти «Про детальні кваліфікаційні вимоги до вчителів» від 1 серпня 2017 р., положення якої визначали детальну кваліфікацію, що вимагається від вчителів, зокрема рівень освіти та її обсяг стосовно конкретних типів закладів освіти; умови отримання кваліфікації для викладання іноземних мов; перелік іспитів, за якими отримується кваліфікація для викладання іноземної мови; перелік закладів освіти, в яких можуть працювати вчителі, які не мають вищої освіти [77].

У 2017 р. було введено зміни до Карти вчителя, які стосувалися [70]: оцінки роботи вчителя та пов'язаних з нею обов'язків директора школи; підвищення професійної кваліфікації вчителів; встановлення, зміни та припинення трудових відносин; робочого часу та інших соціальних питань.

1 жовтня 2017 р. було створено Польське національне агентство з академічних обмінів, основними завданнями якого є [72]: 1) ініціювання та проведення заходів, що підтримують міжнародний академічний обмін, а також процес інтернаціоналізації польських закладів вищої освіти та наукових підрозділів; 2) поширення інформації про польську систему вищої освіти та науки; 3) поширення польської мови за межами Республіки Польща. Агенство координує стипендіальні програми за умов, визначених угодами, у співпраці з польськими дипломатичними місіями та закладами вищої освіти, які публікують пропозицію для студентів на своїх веб-сайтах.

Проаналізуємо діяльність державних закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку педагогічних працівників у Республіці Польща [84]:

1. Педагогічний університет ім. Комісії народної освіти в Кракові (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie).
2. Університет гуманітарно-природничих наук ім. Яна Длугоша в Ченстохові (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie).
3. Університет ім. Яна Кохановського у місті Кельце (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach).
4. Університет природничих та гуманітарних наук в Седльце (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach).
5. Поморська академія в Слупську (Akademia Pomorska w Słupsku).
6. Академія спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej).

Педагогічний університет ім. Комісії народної освіти в Кракові – найстаріша педагогічна школа вищої освіти в Польщі [26]. Згідно професійних та загальнонаціональних рейтингів, він є одним з найбільш популярних закладів вищої освіти в країні та вважається елітним польським університетом, що пояснюється його 65-річним внеском у польську систему освіти та польську науку. Університет має понад 150 000 випускників [86]. Студентам пропонується навчання на шести факультетах: гуманітарному; філологічному; педагогічному; факультеті політології; географічно-біологічному; математики, фізико-технічному; мистецтва. Також в університеті функціонують спортивно-оздоровчий центр і центр іноземних мов.

Структура педагогічного факультету: Інститут безпеки та громадянської освіти, Інститут наук про виховання, Інститут дошкільної та шкільної педагогіки, Інститут спеціальної педагогіки, Інститут соціальної роботи, кафедра психології, Центр підготовки вчителів (загальноуніверситетський підрозділ). Система освіти в Педагогічному університеті відповідає стандартам Європейського Союзу. Завдяки участі педагогічного університету в програмі Erasmus студенти можуть отримати досвід в зарубіжних закладах вищої освіти – партнерах, познайомитись із традиціями, методами та особливостями викладання в інших країнах. Університет

приймає участь в міжнародних дослідженнях у різних галузях науки та мистецтва і тісно співпрацює із провідними закладами вищої освіти Нідерландів, Чехії, Бельгії, Франції та США. Випускники престижного Педагогічного університету завдяки якості освіти та високій дисципліні чудово підготовлені до початку професійної діяльності та є конкурентними на ринку праці [22].

У Додатку В. подано план і програму модуля спеціальності «Освіта та реабілітація учнів з вадами інтелекту (олігофренопедагогіка)».

Підготовка студентів в Університеті гуманітарно-природничих наук ім. Яна Длугоша в Ченстохові здійснюється на факультетах [90]: педагогіки, філології та історії, математики та природничих наук, мистецтв. Також в університеті функціонують Центр фізичного виховання та спорту, Центр вивчення іноземних мов. Факультет педагогіки є найстарішим факультетом Університету. Факультет був заснований у 1974 році на базі педагогічного коледжу. Структура педагогічного факультету: Педагогічний інститут; Інститут дошкільної та шкільної освіти; Інститут фізичного виховання, туризму та фізіотерапії; аспірантура.

Навчання у Педагогічному інституті відбувається за акредитованими освітніми програмами (спеціальностями) [52]:

I. Програми першого циклу (ступінь бакалавра): дошкільна освіта, педагогіка (за різними спеціалізаціями), психопрогноз, соціальна педагогіка, соціальна робота.

II. Програми другого циклу (ступінь магістра): педагогіка (за різними спеціалізаціями).

Університет ім. Яна Кохановського у місті Кельце належить до групи найбільших закладів вищої освіти у країні. На даний момент на 5 факультетах та у філії у Пйотркові Трибунальському навчається 12 806 студентів на 41 напрямі стаціонарної та заочної форми навчання. Професійна підготовка здійснюється за різними спеціальностями (понад 100) на педагогічних, медичних, мистецьких, гуманітарних, суспільно-наукових і математично-природничих напрямках [20].

Студентам пропонується навчання на таких факультетах [5]: факультет гуманітарних наук, математично-природничий факультет, факультет наук про

здоров'я, педагогічно-артистичний факультет, факультет управління і адміністрування.

До структури педагогічно-артистичного факультету належать: Інститут шкільної освіти, Інститут педагогіки та психології, Інститут музичної освіти, Інститут мистецтва. Навчання за напрямом «Педагогіка» (І ступінь, стаціонарна і заочна форма) здійснюється за такими спеціальностями [5]: ресоціалізація і суспільна профілактика, ранньошкільна та дошкільна освіта з англійською мовою, опікунсько-виховна педагогіка, професійне і персональне порадицтво, ранньошкільна та дошкільна освіта з педагогічною терапією, опікунсько-терапевтична психопедагогіка, геронтопедагогіка з суспільною активізацією осіб похилого віку, ранньошкільна та дошкільна освіта з корекційно-компенсаційною гімнастикою.

Випускник першого ступеня напряму «Педагогіка» має базові загальнопедагогічні, історично-філософські, соціологічні та психологічні знання, необхідні для розуміння суспільно-культурного контексту навчання, виховання і опікунської праці та для формування власного професійного розвитку. Випускник має базові професійні кваліфікації, залежно від обраної спеціальності, з можливістю орієнтації на конкретну педагогічну спеціальність. Випускник має право працювати у закладах освіти, в освітньо-виховних установах, спеціальних консультаціях, службі здоров'я, а також у соціальних службах і у правоохоронній системі [36].

Університет природничих та гуманітарних наук в Седльце – заклад вищої освіти з багаторічною традицією та сучасними методами освіти, який пропонує навчання на чотирьох факультетах [45]: економічних та юридичних наук, прикладних наук, природничому й гуманітарному. До структури гуманітарного факультету належать Інститут освіти, Інститут історії і міжнародних відносин, Інститут польської філології та логопедії, Інститут суспільних наук і безпеки, Інститут неофілології та міждисциплінарних досліджень [88].

Навчання за напрямом «Педагогіка» (І ступінь, стаціонарна та заочна форма навчання) здійснюється за такими спеціальностями: освіта для безпеки життєдіяльності, початкова освіта і дошкільне виховання, опікунчо-виховна

педагогіка і педагогічна терапія, соціально-виховна педагогіка і ресоціалізація, виховання і догляд за дитиною та іноземна мова (англійська мова, німецька мова) (планується відкриття спеціальності), анімація культури і арт-терапія (планується відкриття спеціальності), асистент осіб похилого віку та осіб з обмеженими можливостями (планується відкриття спеціальності). Навчання за напрямом «Педагогіка» (II ступінь, стаціонарна і заочна форма навчання) здійснюється за спеціальностями: аніматор і менеджер культури, освіта для безпеки життєдіяльності, дитяча освіта, соціальна профілактика, кар'єрне консультування та тренінг, соціальна профілактика [31].

Зміст навчального модуля, відповідно до якого здійснюється професійна підготовка майбутнього вчителя представлено у Додатку Г.

Навчальний план другого ступеня (напрямок «Педагогіка», стаціонарна форма навчання) представлено у Додатку Д.

Підготовка студентів у Поморській академії в Слупську здійснюється на факультетах [89]:

- факультет соціальних наук (Інститут музики, Інститут педагогіки, кафедра соціальної роботи),
- філологічно-історичний факультет (Інститут історії та політології, Інститут неофілології, Інститут полоністики),
- математично-природничий факультет (Інститут біології та охорони навколишнього середовища, Інститут фізики, Інститут географії та регіональних досліджень, Інститут математики),
- факультет наук про здоров'я (кафедра медсестринства, кафедра фізіотерапії та медичної допомоги, відділ планування медичної дидактики),
- факультет управління та наук про безпеку (кафедра менеджменту, кафедра кібернетики та інженерії безпеки, кафедра адміністрації та соціології, інститут національної безпеки, навчальний центр з управління кризовими ситуаціями, центр інновацій, підвищення кваліфікації та послуг).

Процедури вибору спеціальності, предметів, просемінаріумів подано у додатку.

З метою дослідження мотивації вибору педагогічної спеціальності польськими студентами нами було проведено анкетування (розроблену анкету подано у Додатку E1). Анкетування проводилося протягом 2015/2016 навчального року серед 290 магістрантів Вищої школи педагогічної Спілки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща). Повний аналітичний звіт за результатами анкетування подано у Додатку E2.

Нами було виокремлено три основних завдання:

1) з'ясувати яка була мотивація магістрантів при обранні педагогічної спеціальності;

2) визначити чи планують магістранти після закінчення навчання працювати за отриманою спеціальністю;

3) з'ясувати що спонукає магістрантів працювати за здобутою спеціальністю.

Варто зазначити, що респонденти представлені різною віковою категорією (рис. 2.6). Серед респондентів 216 осіб (74,4%) мали досвід роботи у педагогічній сфері.

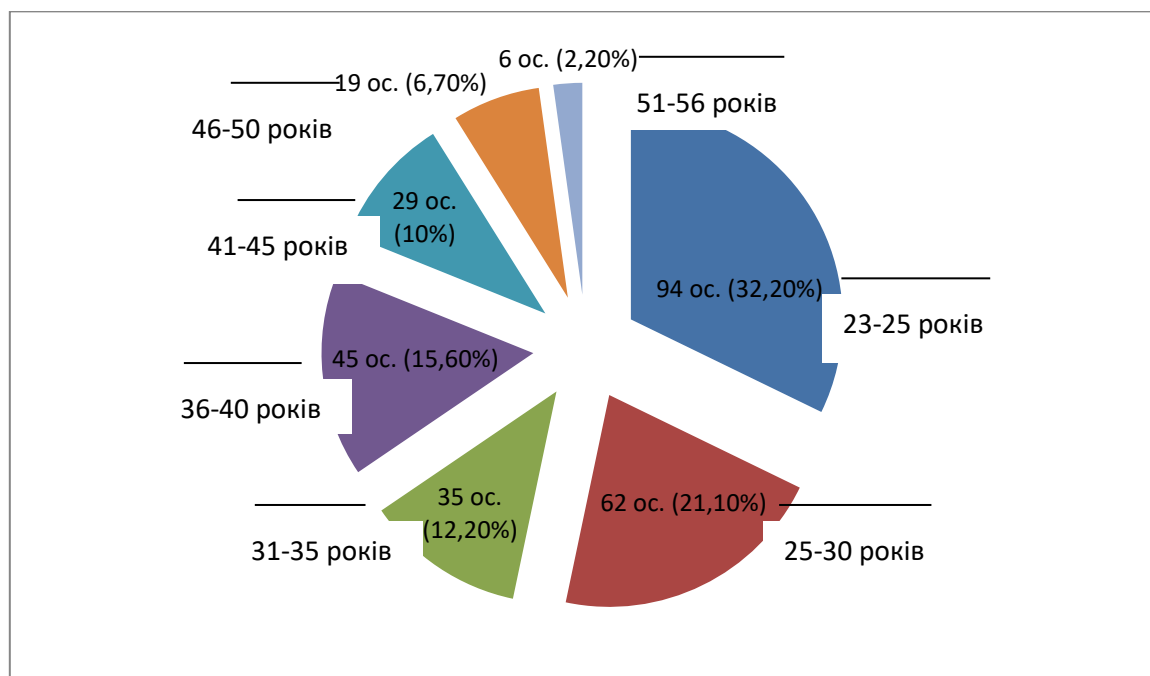

Рис. 2.6 Розподіл респондентів за віком

Розглянемо основні результати дослідження. Так, на відкрите запитання «Яка була Ваша мотивація при обранні педагогічної спеціальності?» відповіді респондентів було розподілено так:

- бажання працювати з дітьми – 26,7% (77 ос.);
- здійснення дитячої (юнацької) мрії – 15,6% (45 ос.);
- бажання особистісного та професійного розвитку – 14,4% (42 ос.);
- бажання отримати роботу за напрямом педагогічної діяльності – 10% (29 ос.);
- відчуття особливого інтересу, покликання до обраної професії – 6,7% (19 ос.);
- зміна роботи, тому потрібна вища педагогічна освіта – 6,7% (19 ос.);
- підвищити кваліфікації – 5,6% (16 ос.);
- бажання навчати інших – 3,3% (10 ос.);
- отримати ступінь магістра – 3,3% (10 ос.);
- гарантованість працевлаштування – 2,2% (6 ос.);
- за рекомендацією подруги, що працює за напрямом – 2,2% (6 ос.);
- престижність і висока потреба у представниках цієї професії в суспільстві – 1,1% (3 ос.);
- здобути знання і вміння, що допоможуть краще виховувати власних дітей – 1,1% (3 ос.);
- праця з дітьми дозволяє себе відчувати молодою – 1,1% (3 ос.).

На запитання «Після закінчення навчання Ви будете працювати за отриманою спеціальністю?» 11,1% (32 ос.) респондентів відповіли «ні»; 88,9% (258 ос.) – «так».

На відкрите запитання «Що спонукає Вас працювати за здобутою спеціальністю?» відповіді респондентів було розподілено так:

- бажання працювати з дітьми / люблю працювати з дітьми – 40% (116 ос.);
- робота за спеціальністю приносить мені задоволення – 15% (44 ос.);

- бажання допомагати іншим розвиватися, пізнавати світ, соціалізуватися – 13,8% (40 ос.);
- відповідність роботи здібностям – 7,5% (22 ос.);
- моя робота – це моя пристрасть, ціль життя – 6,3% (18 ос.);
- можливість кар'єрного зросту – 3,8% (11 ос.);
- можливість матеріального забезпечення себе і своєї родини – 3,8% (11 ос.);
- повага оточуючих, престижність – 3,6% (10 ос.);
- бажання реалізувати творчі задуми – 2,5% (7 ос.);
- зміна попередньої професії – 2,5% (7 ос.);
- планую виїхати до Ісландії і відкрити власний дитячий садок для дітей польських емігрантів – 1,2% (3 ос.).

Як показало дослідження, мотивація навчання за педагогічною спеціальністю для багатьох магістрантів зумовлена бажанням працювати з дітьми та прагненнями особистісного й професійного розвитку. Крім того, 88,9% студентів планують працювати за отриманою спеціальністю. Ці дані говорять про те, що переважна більшість магістрантів здійснює вибір на користь педагогічної професії усвідомлено, не ігноруючи власні інтереси та здібності.

30 серпня 2018 р. було прийнято новий закон «Про вищу освіту та науку», який декларує принципи функціонування вищої освіти та здійснення наукової діяльності, а саме [76]: обов'язок органів державної влади створювати оптимальні умови для свободи наукових досліджень та художньої творчості, свободи викладання та автономії академічної спільноти; кожен вчений несе відповідальність за якість і надійність досліджень, а також за виховання молодого покоління; університети та інші науково-дослідні установи виконують особливу важливу для держави та нації місію: вони роблять ключовий внесок у інноваційність економіки та сприяють розвитку культури. Нововведенням є поділ університетів на академічні й професійні (стаття 13), та присвоєння їм наукових категорій (А+, А, В+). Університет можна вважати академічним, якщо він здійснює наукову діяльність і

має наукову категорію А +, А або В + принаймні в одній науковій або художній дисципліні. Академічний університет здійснює підготовку фахівців за програмами першого та другого циклу; може проводити навчання докторантів.

Варто зазначити, що положення закону вносять зміни у систему управління університетом, оскільки окрім ректора та сенату частина повноважень буде делегована раді університету, серед основних завдань якої (стаття 18) [76]: 1) участь у розробці стратегії університету; 2) надання висновків щодо проекту статуту; 3) моніторинг фінансового менеджменту університетом; 4) моніторинг управління університетом; 5) участь у виборі кандидатів на посаду ректора після затвердження сенатом; 6) участь у розгляді та затвердженні звіту про виконання стратегії університету; 7) виконання інших завдань, визначених статутом.

Кращі академічні університети зможуть отримати додаткове фінансування у рамках програми «Ініціатива переваги – дослідницький заклад», а саме: отримати до 10% понад свого річного бюджету. На першому етапі розраховувати на дотацію можуть 10 кращих університетів. Уряд вважає, що такими стратегічними діями можна сприяти забезпеченню конкурентноспроможності кращих університетів Польщі серед іменитих іноземних закладів вищої освіти [41].

У процесі дослідження зроблено висновок, що з поч. 2000-х років існуюча модель підготовки вчителів була адаптована поетапно, зосереджуючись на пошуку оптимального рішення, яке б враховувало низку чинників, а саме: довготривалі традиції, адаптація до європейських стандартів, потреби ринку праці, технологічні новинки, проблеми сучасних шкіл тощо.

Таким чином, у період членства Республіки Польща в Європейському Союзі (2004 – 2017 рр.) було затверджено новий стандарт щодо підготовки вчителя (2012), зміст якого включає опис результатів навчання (загальні результати та додаткові), процесу та організації навчання (навчання на студіях, післядипломне навчання, реалізація модулів навчання), характеристику модулів навчання, цілі та вимоги щодо організації педагогічної практики.

У розділі проаналізовано основні положення Постанови міністра національної освіти «Про установи підвищення кваліфікації вчителів» від 29 вересня 2016 р.;

Постанови міністра національної освіти «Про критерії та процедури оцінки діяльності вчителів, процедуру оскарження, процедуру заснування та складу наглядової ради» від 9 грудня 2016 р.; Постанови міністра національної освіти «Про детальні кваліфікаційні вимоги до вчителів» від 1 серпня 2017 р. Розглянуто положення нового Закону «Про вищу освіту та науку» (Закон 2.0), який передбачає реформи у сфері фінансування закладів вищої освіти, їх структури та органів управління.

Досліджено організаційні зміни у системі підготовки вчителів у двох сферах: вищої та шкільної освіти. У сфері вищої освіти: програми з присудженням ступенів, включаючи програми першого, другого та довгострокового циклів; програми без присудження ступенів; у сфері шкільної освіти (до 2015 р.): програми коледжів (в даний час від них поступово відмовляються).

Аналіз діяльності державних закладів вищої освіти (Педагогічного університету ім. Комісії народної освіти в Кракові, Університету гуманітарно-природничих наук ім. Яна Длугоша в Ченстохові, Університету ім. Яна Кохановського у місті Кельце, Університету природничих та гуманітарних наук в Седльце, Поморської академії в Слупську, Академії спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської) дозволив розкрити зміст професійної підготовки фахівців за напрямом «Педагогіка».

Досліджено мотивацію вибору польськими студентами напрямку «Педагогіка». Протягом 2015/2016 н.р. серед 290 магістрантів Вищої школи педагогічної Спілки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща) було проведено анкетування. Респонденти представлені різною віковою категорією (від 23 до 56 років), 216 осіб (74,4%) мали досвід роботи у педагогічній сфері. Результати дослідження показали, що мотивація навчання за педагогічною спеціальністю для переважної кількості магістрантів (88,9% – 258 осіб) зумовлена бажанням працювати з дітьми та прагненнями особистісного й професійного розвитку. Крім того, 90% студентів планують працювати за отриманою спеціальністю, що свідчить про формування позитивної мотивації до педагогічної діяльності.

Висновки до другого розділу

У процесі дослідження виокремлено три періоди розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в її історичному поступі до європейської інтеграції, а саме: 1980 – 1991 рр. – підготовки до асоціації з Європейським Союзом; 1991 – 2004 рр. – асоційованого членства в Європейському Союзі; 2004 – 2017 рр. – членства в Європейському Союзі.

Хронологічні межі першого періоду охоплюють 1980 – 1991 рр. Нижня хронологічна межа обумовлена створенням опозиційного профспілкового об'єднання «Солідарність», частиною якого була «Вчительська Солідарність». Діяльність об'єднання спрямовувалася на створення нових навчальних планів і програм для закладів освіти, а також концепцій, статутів та інших регулятивних документів. Верхня межа відзначається підписанням Угоди про асоціацію між Республікою Польща та Європейським Союзом, що сприяло інтеграції в загальноєвропейське освітнє середовище. Хронологічні межі другого періоду охоплюють 1991 – 2004 рр. Нижня межа – підписання Угоди про асоціацію; верхня межа – Республіка Польща стала членом Європейського Союзу, виступила активним учасником розбудови єдиного європейського простору вищої освіти. Хронологічні межі третього періоду охоплюють 2004 – 2017 рр. Нижня межа визначена членством Республіки Польща у Європейському Союзі; верхня межа характеризується сучасними досягненнями педагогічної освіти Республіки Польща, зокрема запровадження нових моделей професійної підготовки педагогічних працівників та розроблення стандартів педагогічної освіти.

У розділі охарактеризовано законодавчі та організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща відповідно до вимог європейського освітнього простору на кожному виокремленому періоді. Законодавчі зміни розглянуто з точки зору розроблення та впровадження нормативно-правової бази розвитку освіти відповідно до вимог європейського освітнього простору. Організаційні – як зміни, що стосуються функціонування системи педагогічної

освіти; реструктуризації мережі закладів вищої освіти; концепцій підготовки педагогічних працівників.

У період підготовки Республіки Польща до асоціації з Європейським Союзом (1980 – 1991 рр.) було впроваджено Карту вчителя (Karta nauczyciela) (1982), яка регулює систему професійного зростання та проблеми забезпечення роботою вчителів, визначає кваліфікаційні вимоги до претендентів на посаду вчителя. Прийняття Закону «Про вищу освіту» (1990) визначило процес реорганізації вищої освіти та удосконалення системи підготовки вчителів. Принципи побудови системи освіти та її структура урегульовані Законом «Про систему освіти» (1991). Положення закону внесли зміни у систему управління освітою з орієнтацією на високий рівень децентралізації та підвищення ролі органів місцевого самоврядування. Укладення Республікою Польща Угоди про асоціацію (1991) уможливило здійснення системи реформ в освітній галузі, зокрема: підвищення якості викладання іноземних мов; розбудова системи безперервної освіти, яка інституційно забезпечувалася Головним центром підвищення кваліфікації вчителів, навчальними та провінційними методичними центрами, центрами виховної творчості (Варшавський експеримент), закладами вищої освіти, міністерськими центрами підвищення кваліфікації.

У процесі дослідження зроблено висновок, що у період підготовки Республіки Польща до асоціації відбулися організаційні зміни, характерні для системи вищої освіти в цілому. Зокрема, це відображено у перебудові централізованої системи управління освітою; забезпеченні автономії для освітніх закладів та педагогічних працівників; створенні плюралістичного ринку освітніх послуг. Відзначено діяльність Міжвідомчої групи у справах навчання і вдосконалення вчителів, Головної ради у сфері вищої освіти, Ради з підготовки вчителів.

У даний період реструктуризовано мережу закладів вищої педагогічної освіти: ліквідовано вищі школи, які займалися підготовкою педагогічних працівників до 1990 р.; створено трирічні державні та недержавні педагогічні колегіуми, зокрема й учительські колегії іноземних мов. Найбільші діючі університети: Варшавський університет (23,3 тис. студентів), Університет Марії Кюрі-Склодовської у Любліні

(12,9 тис. студентів), Університет Адама Міцкевича в Познані (12,1 тис. студентів), Сілезький університет у Катовіцах (11,4 тис. студентів).

Основними напрямками організаційних змін безпосередньо у підготовці майбутніх вчителів стали: визначення мінімального обсягу педагогічної підготовки (психологія, педагогіка, методика) – 300 год.; модернізація навчальних програм, зокрема усунення елементів комуністичної ідеології; покращення методичної підготовки студентів; індивідуалізація навчального процесу; поліпшення якості організації педагогічної практики в школі.

У період асоційованого членства Республіки Польща в Європейському Союзі (1991 – 2004 рр.) з метою вирішення проблеми адаптації польського законодавства до вимог ЄС було прийнято ряд нормативно-правових документів: «Програма заходів, що пристосовують польську економіку і правову систему до вимог Європейської угоди» (1993), «Національна стратегія інтеграції» (1997), «Національна програма підготовки партнерства до членства» (з 1998 р. щорічне видання), «Національний план ухвалення *Acquis Communautaire*» (1998), «Список законів, ухвалення яких є необхідним з огляду на вступ Польщі до Європейського Союзу» (2000). Темп імплементації актів законодавства ЄС («*acquis communautaire*») у польську правову систему значно збільшився з початком проведення офіційних переговорів про приєднання Польщі до Європейського Союзу: сейм III каденції у 1997 – 2001 рр. прийняв 143 закони; сейм IV каденції у 2001 – 2004 рр. – 121 закон; Рада Міністрів затвердила в 2000 – 2003 рр. понад 800 виконавчих актів.

Прийняття нової Конституції Республіки Польща (1997) закріпило право громадян на загальний і рівний доступ до якісної освіти, а також зобов'язало органи державної влади забезпечити автономію закладів вищої освіти. У цьому ж році було затверджено проект стандартів професійної підготовки вчителів.

У 1999 р. Республіка Польща стала одним із 29 підписантів Болонської декларації, зобов'язавшись сприяти розбудові Європейського простору вищої освіти шляхом введення двоциклового навчання, запровадження Європейської системи трансферу оцінок, загальнозрозумілих академічних ступенів і дипломів, розвитку академічної мобільності та забезпечення якості вищої освіти.

Оновлення Карти вчителя у 2000 р. стосувалося системи професійного зростання вчителів (упровадження категорій: вчитель-стажер, контрактний учитель, дипломований учитель), а також змін розміру їх заробітної плати.

Організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти в період асоційованого членства Республіки Польща в Європейському Союзі знайшли своє відображення у створенні нових концепцій професійної підготовки вчителів (загальноосвітня, особистого різнобічного розвитку; спеціальної професійної підготовки; формування методичних навичок). Обсяг психолого-педагогічної підготовки у закладах вищої освіти за два роки навчання становив 150 год., з методики виробничої праці – 120 год., педагогічної практики – не менше 150 год.

У розділі розглянуто систему підготовки педагогічних працівників, яка включала: профорієнтаційну роботу, безпосередньо професійну підготовку, підвищення кваліфікації.

Підготовку педагогічних працівників забезпечували такі освітні заклади: університети; вищі педагогічні школи; інші заклади вищої освіти, у яких навчання здійснювалося за напрямом «Педагогіка» (політехнічні університети, економічні академії, сільськогосподарські академії, медичні академії, музичні академії, художні академії, академії фізкультури); вища школа спеціальної педагогіки у Варшаві (займалася підготовкою майбутніх вчителів для спеціальних шкіл, у яких навчалися учні з вадами фізичного та/або розумового розвитку); учительські коледжі (зклади вищої освіти I рівня). Протягом даного періоду також існували 2-річні вчительські школи (припинили функціонувати у 1994 р.) та педагогічні технічні курси (припинили функціонувати у 1995 р.).

У період членства Республіки Польща в Європейському Союзі (2004 – 2017 рр.) було затверджено новий стандарт щодо підготовки вчителя (2012), зміст якого включає опис результатів навчання (загальні результати та додаткові), процесу та організації навчання (навчання на студіях, післядипломне навчання, реалізація модулів навчання), характеристику модулів навчання, цілі та вимоги щодо організації педагогічної практики.

У розділі проаналізовано основні положення Постанови міністра національної освіти «Про установи підвищення кваліфікації вчителів» від 29 вересня 2016 р.; Постанови міністра національної освіти «Про критерії та процедури оцінки діяльності вчителів, процедуру оскарження, процедуру заснування та складу наглядової ради» від 9 грудня 2016 р.; Постанови міністра національної освіти «Про детальні кваліфікаційні вимоги до вчителів» від 1 серпня 2017 р. Розглянуто проект нового Закону «Про вищу освіту та науку» (Закон 2.0), який передбачає реформи у сфері фінансування закладів вищої освіти, їх структури та органів управління.

Досліджено організаційні зміни у системі підготовки вчителів у двох сферах: вищої та шкільної освіти. У сфері вищої освіти: програми з присудженням ступенів, включаючи програми першого, другого та довгострокового циклів; програми без присудження ступенів; у сфері шкільної освіти (до 2015 р.): програми коледжів (в даний час від них поступово відмовляються).

Аналіз діяльності державних закладів вищої освіти (Педагогічного університету ім. Комісії народної освіти в Кракові, Університету гуманітарно-природничих наук ім. Яна Длугоша в Ченстохові, Університету ім. Яна Кохановського у місті Кельце, Університету природничих та гуманітарних наук в Седльце, Поморської академії в Слупську, Академії спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської) дозволив розкрити зміст професійної підготовки фахівців за напрямом «Педагогіка».

Досліджено мотивацію вибору польськими студентами напрямку «Педагогіка». Протягом 2015/2016 н.р. серед 290 магістрантів Вищої школи педагогічної Спілки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща) було проведено анкетування. Респонденти представлені різною віковою категорією (від 23 до 56 років), 216 осіб (74,4%) мали досвід роботи у педагогічній сфері. Результати дослідження показали, що мотивація навчання за педагогічною спеціальністю для переважної кількості магістрантів (88,9% – 258 осіб) зумовлена бажанням працювати з дітьми та прагненнями особистісного й професійного розвитку. Крім того, 90% студентів планують працювати за отриманою спеціальністю, що свідчить про формування позитивної мотивації до педагогічної діяльності.

Наукові результати цього розділу опубліковано у таких працях автора: [9 – 16; 59 – 60].

Список використаних джерел до другого розділу

1. Березовська І. Ліцензування вчителів: необхідність чи повинність? *Львівська пошта*. 2018. №50-51 (2062-2063). URL: <http://www.lvivpost.net/suspilstvo/n/26873> (дата звернення: 11.09.2018).
2. Бінницька К. Соціально-економічні трансформації в Республіці Польща у ХХ столітті – чинник розвитку системи вищої педагогічної освіти в країні. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 176–185.
3. Бочаров С. Адаптація польського права до правових стандартів Європейського Союзу. *Журнал «Схід»*. 2009. №2 (93). С. 98–102.
4. Бочаров С. В. Шлях Польщі до Європейського Союзу : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2011. 270 с.
5. Відділи та філії Університету ім. Яна Кохановського. URL: <https://www.ujk.edu.pl/webujk/3733> (дата звернення: 11.09.2018).
6. Гаряча Ю. П. Адаптація польського законодавства до законодавства ЄС у процесі євроінтеграції: досвід для України. *Стратегічні пріоритети*. 2010. №3(16). С. 23–27.
7. Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління освітою в Польщі: автореф. дис. ... канд. наук з державного управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Київ, 2009. 18 с.
8. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2005. 20 с.
9. Грищук Ю. Адаптація польського законодавства про вищу освіту до вимог Європейського Союзу. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*. 2016. Вип. V. С. 75–80.
10. Грищук Ю. В. Забезпечення якості вищої освіти у Республіці Польща. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. праць :

матеріали XXVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 27. С. 269–271.

11. Грищук Ю. В. Компетентнісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів у Республіці Польща. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр.* 2015. № 24. С. 53–57.

12. Грищук Ю. В. Освітні реформи у Республіці Польща та їх вплив на систему професійної підготовки вчителів. Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 18–21 січня 2016 року): у 3-х т. Т. 1. Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. С. 45.

13. Грищук Ю. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у Республіці Польщі. ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки : тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів, м. Київ, 8-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. М. С. Кулик [та ін.]. Київ : НАУ, 2015. С. 76.

14. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща у період поступу до асоціації з Європейським Союзом. *Science, Research, Development : monografia pokonferencyjna. Pedagogy №9 (Poznan, 29–30 Wrzesień 2018 r.).* Poznan, 2018. S. 14–16.

15. Грищук Ю. В. Роль полікультурних європейських традицій у реформуванні педагогічної освіти Республіки Польща. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання.* 2017. № 1–2 (16–17). С. 106–118. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/434/355> (дата звернення: 02.06.18).

16. Грищук Ю. Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: досвід Республіки Польща. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал.* 2018. Вип. VII. С. 152–156.

17. Демократизація і Європейський Союз: країни Центральної і Східної Європи в першому десятилітті XXI ст. / Адам Боднар ... та ін.; переклад з англ. О. Кислюка. Київ : Український письменник, 2012. 267 с.

18. Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття: довідник / склад. А. М. Круглашов, І. Озимок, Т. С. Астапенко, В. В. Руссу. Чернівці, 2010. Ч.1. 212 с.
19. Жешувський університет. URL: <http://www.ur.edu.pl/ua> (дата звернення: 28.05.2018).
20. Загальна інформація про Університету ім. Яна Кохановського. URL: <https://www.ujk.edu.pl/webujk/3723> (дата звернення: 11.09.2018).
21. Квієк М. Польське законодавство про вищу освіту: досвід та уроки: Пер. з англ. Київ : Таксон, 2001. 220 с. (Сер. «Вища освіта в сучасному світі»).
22. Клясен Н. Післядипломна педагогічна освіта: зарубіжний досвід та сучасна практика. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 187–190.
23. Конституція Польської Республіки. URL: <http://blog.vladey.com.ua/konstituciya-polskoj-respubliki-ukraïnskoju-movou/> (дата звернення: 22.09.2015).
24. Концепція у педагогіці. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепція> (дата звернення: 12.09.2018).
25. Котляр Д. Acquis communautaire та реформування законодавства України. 2004. URL: <http://parlament.org.ua/2004/03/27/acquis-sommunautaire-ta-reformuvannya-zakonodavstva-u/> (дата звернення: 12.09.2018).
26. Краківський педагогічний університет (Краків, Польща) / Освіта в Польщі. URL: <https://www.osvitapol.info/universytet-polscha/uid/57> (дата звернення: 11.09.2018).
27. Кудіна В. В. Моделі професійної підготовки учителів у різних країнах: зістаний аналіз. *Збірник наукових праць*. 2011. Вип. 44. С. 19–23.
28. Нероба Е. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2004. 24 с.
29. Нестеренко І. Б. Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в Польщі (науково-педагогічні розвідки). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 3 (37). С. 54–61.

30. Нестеренко І. Особливості стандарту підготовки вчителя початкових класів у Польщі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 45. С. 87–91.
31. Освітня пропозиція. Університет природничих та гуманітарних наук в Седльце. URL: <https://www.uph.edu.pl/uk/2018-05-24-08-00-29/osvitnia-propozytyiia-i-i-ri-ven> (дата звернення: 12.09.2018).
32. Отчет о развитии образования в Польше / под. ред. Е. Висневски; перевод и издание: Фонд Образование для Демократии. Варшава, 2003. 47 с.
33. Павленко В. В. Особливості підготовки майбутнього вчителя в Республіці Польща в контексті полікультурного підходу. *Проблеми освіти: Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 82. С. 196–203.
34. Парламентський вимір європейської інтеграції / за ред. С. Г. Плачкової. Київ: «Нора-прінт», 2005. 113 с.
35. Пасічник В. Р. Система підготовки вчителя історії у Польщі (80-90-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2001. 16 с.
36. Педагогічно-артистичний факультет / Університет ім. Яна Кохановського. URL: <https://www.ujk.edu.pl/webujk/3733> (дата звернення: 11.09.2018).
37. Пендель А. Й. Управління загальноосвітніми навчальними закладами в Польщі: стан та перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. наук з державного управління. Львів, 2003. 20 с.
38. Польща – Європейський Союз: шлях інтеграції: Довідник / Донецький молодіжний дебатний центр, ПАУСІ. Донецьк. 44 с.
39. Про університет. URL: <https://www.umcs.pl/uk/pro-un-versitet,1655.htm> (дата звернення: 28.05.2018).
40. Реструктуризація підприємства. Антикризове управління. URL: https://stud.com.ua/44297/menedzhment/antikrizove_upravlinnya (дата звернення: 12.09.2018).

41. Реформа высшего образования – А, В, С и отдельное финансирование. *Student Pol.* URL: <http://www.isttravel.ru/index.pl?act=PRODUCT&id=219> (дата обращения: 18.09.2018).

42. Романченко Т. Реструктуризация как эффективный способ оздоровления предприятия. *Юридична газета online.* №9 (559). URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/restrukturizaciya-yak-efektivniy-zasib-ozdovlennya-pidприємства.html> (дата звернення: 12.09.2018).

43. Система освіти Польщі: інформаційна довідка. URL: http://www.shirmk.usoz.ua/14/12.14-osvita_polska.doc (дата звернення: 11.09.2018).

44. Соколович-Алтуніна Ю. Модернізація вищої освіти в Польщі: європейський вимір. *Порівняльно-педагогічні студії.* 2010. № 1–2. С. 131–137.

45. Університет природничих та гуманітарних наук в Седльце. Наш університет. URL: <https://www.uph.edu.pl/uk/2018-05-24-08-00-29/nash-universytet> (дата звернення: 12.09.2018).

46. Целень А. Адаптація польського права до європейського права – засади, інституції і процедури. Польський референдум і новий устрій Європейського дому: Уроки для України. Фонд «Демократичні ініціативи» (Київ) та Інститут громадських справ (Варшава), 2004. С. 76–100.

47. Чорна Н. М. Інтеграція Польщі до НАТО та ЄС: особливості, основні етапи і наслідки (кін. 80-х рр. ХХ ст. – 2005 р.) : автореф. дис. ... канд. історичних наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія». Чернівці, 2008. 22 с.

48. Cele Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia / Politechnika Lubelska. URL: <https://www.pollub.pl/pl/uczelnia/wewnetrzny-system-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia/cele-wewnetrznego-systemu-zapewniania-jakosci-ksztalcenia> (20.05.2018).

49. Development of education in Poland in 1992-1993/ International conference on education. 44-th Session, Geneva 1994. Report prepared by Ministry of National Education in the Republic of Poland. Warsaw, August 1994. 33 s.

50. Dziennik Ustaw z dnia 17 listopada 2000 r. № 98 poz. 1066.

51. Education at a Glance: OECD Indicators. Paris : OECD, 1996.

52. Faculty of Pedagogy / Jan Długosz University in Czestochowa. Official website. URL: <http://www.en.ajd.czest.pl/articles/view/faculty-of-pedagogy-2> (03.10.2018).

53. Garlicki J. Perspektywy integracji Polski z Europą a świadomość młodych Polaków. *Postrzeganie Europy* / pod. red. J. Niżnika. Warszawa, 1991.

54. Glenn E. Curtis, ed. *Poland: A Country Study*. Washington : GPO for the Library of Congress, 1992.

55. *Global Education in Poland. The European Global Education Peer Review Process. National Report on Poland* / Helmuth Hartmeyer, Carmel Madden, Elisabeth van der Steenhoven. Amsterdam, 2009. 63 s.

56. Golik J. Formalne kwalifikacje nauczycieli i wydatki na zajęcia pozalekcyjne, a wyniki uczniów z egzaminów zewnętrznych w latach 2002-2011 (gimnazjów finansowanych z budżetu miasta Poznania) : Rozprawa doktorska. Poznań, 2015. 245 s.

57. *Higher Education Institutions (Schools) and their Finances* / Piotr Łysoń (Ed.); Central Statistical Office in Poland. Warsaw : Statistical Publishing Establishment, 2013. 218 p.

58. *Higher Education Institutions and their Finances* / M. Żyra (Ed.); Centre for Education and Human Capital Statistics. Warsaw : Statistical Publishing Establishment, 2017. 237 p.

59. Hryshchuk Y. Historical and pedagogical analysis of the development of education in Poland. *Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky*. 2016. – Volume 4. № 1. P. 56–58.

60. Hryshchuk Y. Implementation of educational reforms during the 1990s in Poland: obstacles and conditions. *The Modern Higher Education Review*. 2017. № 2. P. 84–89.

61. *Initial and continuing education of teachers* / United Nations Educational, Scientific and Cultural organization. 1994. 77 p.

62. Jankowska D. Educating Educators and Teachers in Poland under Conditions of Neo-Liberal Culture of Consumption. *Comparative Professional Pedagogy*. 2007. №7(2). DOI: 10.1515/rpp-2017-0019.

63. Komorowska H. Language Teaching and Teacher Training in Poland. Changes in Poland, the Implications for Education, Institute for Educational Research. Warsaw, 1991.

64. Koźmian D. Współczesne tendencje i poszukiwania koncepcji edukacji nauczycielskiej. In Baran, B., Horyń, L. (Eds.), *Kształcenie nauczycieli w systemie studiów uniwersyteckich*. Szczecin: PPH Zapol Dmochowski-Sobczyk, 2004.

65. Kształcenie nauczycieli na poziomie wyższym 1971 – 2010. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/organizacja-ksztalcenia-nauczycieli/1971-2010> (13.09.2018).

66. Kształcenie nauczycieli wobec zmian ładu edukacyjnego. *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej* / B. Kwiatkowska-Kowal red. Warszawa, 1994. S. 24–31.

67. Kupisiewicz C., Banach C. Strategia rozwoju edukacji w Polsce do roku 2020. *Kultura i Edukacja*. 2005. №2.

68. Lewowicki T. Przemiany filozofii edukacyjnej a kształcenie nauczycieli. *Edukacja nauczycielska wobec zmiany społecznej*; pod. red. H. Kwiatkowskiej. Warszawa, 1991.

69. Ministry of National Education, The Development of Education within 1989–1990. *Report for International Bureau of Education in Geneva*. Warszawa, 1990.

70. Misztal J. Zmiany w karcie nauczyciela. *Academia «Wspólnoty»*. URL: <https://www.akademiawspolnoty.pl/program-i-harmonogram-sciezek/> (03.12.2018).

71. Nagy M. Teacher Training in Central Europe: Recent Developments. *European Journal of Education*. 1998. Vol. 33. № 4. P. 393–406.

72. On the Polish National Agency for Academic Exchange: Act of 7 July 2017. *Journal of laws of the Republic of Poland*. URL: https://nawa.gov.pl/images/artykuly/menu-glowne/nawa/narodowa-agencja-wymiany-akademickiej/Ustawa_o_NAWA- (12.09.2018).

73. Paxton J. *The Statesman's Year-Book 1982-83*. Basingstoke : Palgrave Macmillan Limited Aug. 1982.

74. Polish Accreditation Committee / Official web-site of ENQA. URL: <https://enqa.eu/index.php/enqa-agencies/members/full-members/> (03.09.2018).

75. Polityka jakości Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. URL: <http://www.uwm.edu.pl/uniwersytet/ksztalcenie/wewnetrzny-system-zapewniania-jakosci-ksztalcenia> (дата звернення: 23.05.2018).

76. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce : Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2018/09/ustawa.pdf> (20.09.2018).

77. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli. *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, 2017. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001575/O/D20171575.pdf> (03.12.2018).

78. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 grudnia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczycieli, zakresu informacji zawartych w karcie oceny pracy, składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego oraz trybu postępowania odwoławczego. *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000005/O/D20190005.pdf> (31.12.2018).

79. Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, 2016. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001591/O/D20161591.pdf> (12.09.2018).

80. Smoczyńska A. The system of education in Poland. Warsaw : Foundation for the Development of the Education System. Polish Eurydice Unit, 2014. 96 s.

81. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Kyiv : CS Ltd., 2015. 32 p.

82. System Zapewnienia Jakości Kształcenia / Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. URL: <https://www.umcs.pl/pl/system-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia,3005.htm> (дата звернення: 23.05.2018).

83. Tutko M. Internal quality assurance systems in polish higher education institutions in the light of the ESG 2015. *Zarządzanie publiczne*. 2016. № 4(36). Pp. 277–287. doi:10.4467/20843968ZP.17.024.6033

84. Universities of Pedagogy. The official website of the Ministry of Science and Higher Education. URL: <https://www.nauka.gov.pl/en/higher-education-institutions/universities-of-pedagogy.html#siedlce> (03.09.2018).

85. University of Warmia and Mazury in Olsztyn. Introduction. URL: <http://www.uwm.edu.pl/en/the-university/introduction> (дата звернення: 20.05.2018).

86. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Oficjalna strona internetowa. URL: <http://www.up.krakow.pl/wydzialy/wydzial-pedagogiczny> (03.09.2018).

87. Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia / Uniwersytet Rzeszowski. URL: <http://www.ur.edu.pl/ksztalcenie/jakosc-ksztalcenia/wewnetrzny-system-ds-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia> (дата звернення: 23.05.2018).

88. Wydział Humanistyczny. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://www.uph.edu.pl/uczelnia/struktura-uczelni/wydzial-humanistyczny> (12.09.2018).

89. Wydziały i jednostki. Akademia Pomorska w Słupsku. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://www.apsl.edu.pl/Struktura/Wydzialy-i-jednostki> (12.09.2018).

90. Wydziały Uniwersytetu. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie. Oficjalna strona internetowa. URL: <http://www.ujd.edu.pl/articles/view/wydzialy> (12.09.2018).

91. Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 kwietnia 1986 roku w sprawie zasad opracowywania planów studiów i ramowych programów nauczania studiów dziennych prowadzonych w szkołach wyższych podległych Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

92. Zasady programowo-organizacyjne systemu kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli. Międzyresortowy Zespół ds. Kształcenia, Doksztalcenia i Doskonalenia Nauczycieli. Warszawa, 1986.

РОЗДІЛ 3.

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У розділі охарактеризовано розвиток педагогічної освіти в Україні за роки незалежності; виокремлено основні напрями використання прогресивних ідей польського досвіду для реалізації європейського вектору розвитку педагогічної освіти в Україні.

3.1. Характеристика розвитку педагогічної освіти в Україні за роки незалежності

Становлення суверенної незалежної України супроводжується суттєвими змінами в царині суспільних відносин, що передбачає новий тип взаємозв'язку освіти та суспільства в цілому. Оцінюючи загалом стан освіти як амбівалентний, фахівці наголошують, що така амбівалентність зумовлена двома взаємопов'язаними чинниками: перехідним періодом і залишковими кризовими явищами [73, с. 91]. У той же час, варто зазначити, що з проголошенням суверенної української держави (1991), саморозпуском КПРС та розпадом СРСР стали можливими демократичні зміни, тобто відмова від уніфікації, ідеологізації, русифікації в галузі освіти; розробка національної системи освіти, відмінної від загальносоюзної; здійснення національної шкільної реформи [5].

Прийняття Закону України «Про освіту» у 1991 р. мало особливе значення для освітян і розвитку системи освіти в цілому. В ст. 49-53 закону йшлося про заняття педагогічною діяльністю, права і обов'язки педагогічних працівників, гарантії держави та заохочення їх праці. Реалізація закону особливо пов'язана із зміцненням матеріально-технічної бази закладів освіти, урізноманітненням форм шкільної освіти, впровадженням в освітній процес новітніх досягнень науки [64]. В умовах незалежності створено нову концепцію розвитку народної освіти – прийнято

Державну національну програму «Освіта» (Україна ХХІ століття), затверджену Кабінетом міністрів у листопаді 1993 р. Програма передбачає істотну реконструкцію усієї системи освіти, починаючи з дошкільного виховання дітей та завершуючи підвищенням кваліфікації дипломованих спеціалістів [64].

У першій половині 90-х років було запроваджено систему державного ліцензування (надання дозволу на освітню діяльність) та акредитації (визначення професійного рівня діяльності) закладів вищої освіти. Найвищі III та IV рівні акредитації одержав 161 заклад вищої освіти України, включаючи 16 державних (класичних) університетів та 30 академій [67].

Дослідники зазначають, що реформування системи педагогічної освіти спричинене не лише внутрішніми чинниками, але й прагненням України до створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти, інтегрованої в Європейський освітній простір [25].

Відповідно до Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, які були затверджені наказом Міністерства освіти і науки України № 998 від 31.12.2004 р., система педагогічної освіти є складовою системи вищої освіти та включає заклади вищої освіти всіх форм власності, заклади післядипломної педагогічної освіти та органи управління в галузі вищої освіти [47]. Мережу закладів вищої освіти, що готують педагогічні кадри складали педагогічні коледжі, академії, університети, класичні університети та інші заклади вищої освіти за умови виконання ними вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти. З цією метою педагогічні училища (технікуми) було реорганізовано в педагогічні коледжі, які функціонували за двома моделями: 1) педагогічні коледжі як структурні підрозділи педагогічних або класичних університетів; 2) педагогічні коледжі як самостійні заклади вищої освіти [59].

Основними завданнями розвитку педагогічної освіти було визначено [47, ст. 2]: забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки; модернізація освітньої діяльності закладів вищої педагогічної освіти та наукових закладів, що здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників; запровадження двоциклової підготовки

педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра та магістра; удосконалення мережі закладів вищої освіти та закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників та інші.

Підготовка педагогічних кадрів (до 1 вересня 2015 р.) здійснювалася за спеціальностями відповідних галузей освіти, поданих у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Перелік галузей освіти і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка педагогічних кадрів

Назва галузі освіти	Назва спеціальності
Педагогічна освіта	Дошкільна освіта
	Початкова освіта
	Технологічна освіта
	Професійна освіта (за профілем)
	Корекційна освіта (за нозологіями)
	Соціальна педагогіка
Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	Фізичне виховання
	Здоров'я людини
Мистецтво	Музичне мистецтво
	Образотворче мистецтво
Гуманітарні науки	Історія
	Філологія
Природничі науки	Хімія
	Біологія
	Географія
Фізико-математичні науки	Математика
	Фізика

Джерело: [47].

За умови виконання психолого-педагогічної, методичної та практичної складової стандартів вищої педагогічної освіти кваліфікація вчителя також присвоювалася за спеціальностями, представленими у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Перелік галузей освіти і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка педагогічних кадрів

Назва галузі освіти	Назва спеціальності
Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	Здоров'я людини
Мистецтво	Дизайн
	Хореографія (за видами)
	Декоративно-прикладне мистецтво
Гуманітарні науки	Філософія
	Психологія
	Практична психологія
Природничі науки	Геологія
	Екологія, охорона навколишнього середовища
Фізико-математичні науки	Прикладна фізика
	Астрономія
Системні науки та кібернетика	Інформатика

Джерело: [47].

У 2005 р. Україна прийняла на себе формальні зобов'язання реформувати систему вищої освіти відповідно до стандартів та рекомендацій Європейського простору вищої освіти, підписавши Болонську декларацію. У тексті декларації йшлося про необхідність європейської співпраці в забезпеченні якості вищої освіти, підвищенні якості підготовки фахівців, зміцненні довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій, посиленні конкурентоспроможності Європейської системи освіти [57, с. 5].

Разом з тим, існує значна кількість проблем української вищої освіти у контексті Болонського процесу. Так, М. З. Згуровський виокремлює основні із них [22]:

1) надлишкова кількість навчальних напрямів і спеціальностей, відповідно 76 та 584. Кращі ж світові системи вищої освіти мають у 5 разів менше;

2) недостатнє визнання у суспільстві рівня «бакалавр» як кваліфікаційного рівня, його незатребуваність вітчизняною економікою. Зазвичай, прийом до закладу вищої освіти здійснюється не на бакалаврат, а на спеціальність;

3) загрозлива у масовому вимірі тенденція до погіршення якості вищої освіти;

4) збільшення розриву зв'язків між освітянами та працедавцями, між сферою освіти та ринком праці;

5) невиправдана плутанина у розумінні рівнів спеціаліста та магістра. З одного боку, має місце близькість програм підготовки спеціаліста та магістра, їхня еквівалентність за освітньо-кваліфікаційним статусом, а з іншого – вони акредитуються за різними рівнями, відповідно за III і IV;

6) освітянська спільнота змирилася з нехтуванням передовими науковими дослідженнями у закладах освіти, які є основою університетської підготовки. Українська система наукових ступенів складна у порівнянні з загальноєвропейською, що ускладнює мобільність викладачів і науковців в Європі;

7) неадекватно до потреб суспільства та ринку праці вирішується доля такої розповсюдженої ланки освіти, як технікуми та коледжі, враховуючи, що їхня чисельність в державі у чотири рази більша, ніж усіх закладів вищої освіти III та IV рівнів акредитації;

8) відійшла в минуле колись добре організована для централізованої економіки система підвищення кваліфікації та перепідготовки. Нової системи, що задовольняла б потреби ринкової економіки, в Україні ще не створено. З огляду на це, дуже важливий загальноєвропейський принцип «освіта через усе життя» поки що в умовах нашої держави не може бути в повній мірі реалізований;

9) університети України не беруть на себе роль методологічних центрів, новаторів, піонерів суспільних перетворень. Рівень автономії закладів вищої освіти в цих питаннях значно нижчий від середньоєвропейського. Не виконують роль методологічних керманичів заклади освіти, що мають статус національних, у той час, коли їхня кількість досягла близько 40% від загальної кількості закладів вищої освіти III та IV рівнів акредитації [22].

Станом на жовтень 2011 р. в Україні підготовка педагогічних працівників здійснювалася у [40]: 24 класичних, 25 педагогічних, гуманітарних і гуманітарно-педагогічних університетах; 2 академіях; 4 інститутах; 47 педагогічних коледжах та училищах; 9 індустріально-педагогічних технікумах.

На початок 2016/17 навчального року кількість педагогічних працівників в Україні становила (включаючи сумісників) [54]:

- у закладах дошкільної освіти – 134,9 тис. осіб (станом на кінець 2015 року);
- у закладах загальної середньої освіти – 435,2 тис. осіб;
- у закладах позашкільної освіти – 37,3 тис. осіб;
- у закладах професійної (професійно-технічної) освіти – 37,9 тис. (станом на початок 2016 року);
- у закладах вищої освіти I-II рівнів акредитації, включаючи коледжі та технікуми в структурі університетів, академій та інститутів – 49,3 тис. осіб.

На сьогодні в Україні підготовка педагогічних працівників здійснюється у 93 закладах вищої освіти, з яких: 53 – державної форми власності, 33 – комунальної, 7 – приватної. Підготовка педагогічних працівників здійснюється у 25 класичних, 18 педагогічних, гуманітарних і гуманітарно-педагогічних університетах, 4 академіях, 3 інститутах, а також 38 педагогічних, індустріально-педагогічних, гуманітарно-педагогічних, професійно-педагогічних коледжах і училищах та 15 коледжах – структурних підрозділах університетів [46].

У 2013 р. було затверджено галузеву Концепцію розвитку неперервної педагогічної освіти як стратегічний документ, відповідно до якого визначено мету та пріоритетні завдання розвитку педагогічної освіти, серед яких [46]: вдосконалення змісту освіти і організації освітнього процесу з метою розвитку педагогічної майстерності вчителя як системи його педагогічних компетентностей; зміцнення зв'язку педагогічної освіти з фундаментальною і прикладною наукою; вдосконалення структури підготовки та післядипломної освіти педагогів; оптимізація мережі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку педагогічних працівників; забезпечення соціальної підтримки суб'єктів педагогічної освіти, підвищення соціального престижу педагогічної праці.

Фундаментальне значення для інтенсифікації освітніх реформ в Україні відповідно до викликів євроінтеграційних процесів становить прийняття Педагогічної Конституції Європи (2013). Документ висвітлює основні параметри педагогічної освіти – принципи її розвитку, зміст, умови, очікувані результати реалізації [39]. За домовленістю членів Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи передбачено наступні дії [12]: розробку спільних програм з основних предметів магістерської підготовки майбутніх педагогів (історії, філософії, прав людини, основ демократії), спрямованих на формування ментальної єдності студентства – важливої риси нового вчителя для Об'єднаної Європи; підготовку навчальних посібників («книг для читання» для студентів-педагогів); створення Континентального педагогічного університету на території однієї з країн європейського освітнього простору. Той факт, що Україна була однією із сторін-ініціаторів (Педагогічна Конституція була підготовлена авторським колективом у складі академіка НАПН України В. П. Андрущенка) створення такого роду міжнародного документа свідчить про нашу готовність бути повноправним, активним учасником транснаціональної політики в галузі педагогічної освіти.

Ключовим моментом реформування системи вищої освіти в Україні є прийняття 1 липня 2014 року нового Закону «Про вищу освіту» [44], який передбачає створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти з метою вдосконалення системи оцінювання якості підготовки випускників закладів вищої освіти, зокрема й педагогічних, та розв'язання проблеми невідповідності системи контролю якості освіти міжнародним стандартам в Україні.

З 2014 р. в Україні розпочато реформу децентралізації, виходячи з якої, об'єднані територіальні громади мають стратегічне завдання – створити функції управління освітою. Основною метою такого реформування є передача повноважень і відповідальності за управління освітою демократично обраним органам місцевого самоврядування і закладам освіти. Проте повноваження щодо визначення національної освітньої стратегії та спільного курсу освітньої реформи повинні бути збережені за Міністерством освіти і науки [18].

У 2015 р. Кабінет Міністрів України затверджує новий перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [48]. Відповідно до нового переліку галузь освіти – педагогічна освіта – замінено на Освіта/Педагогіка, відповідно до якої підготовка здійснюється за такими спеціальностями: освітні, педагогічні науки; дошкільна освіта; початкова освіта; середня освіта (за предметними спеціальностями); професійна освіта (за спеціалізаціями); спеціальна освіта; фізична культура і спорт [48].

У 2016 р. О. В. Співаковський під час форуму Асоціації ректорів педагогічних університетів України назвав основні напрями розвитку сучасної педагогічної освіти, якими відповідно керується у своїй діяльності Комітет з питань науки і освіти Верховної Ради України. Отже, серед основних напрямів дослідником було виокремлено такі [36]:

1. Забезпечення якості педагогічної освіти. Даний напрям потребує особливих зусиль ще й з тих міркувань, що мотивація студентів до професійної самореалізації в педагогічній сфері є недостатньо високою.

2. Зміна освітньої інфраструктури. Особливо звертає на себе увагу розвиток приватного сектору освіти. Репетиторство, приватні школи та дитячі садки, тренінгові центри – це все поступово стає потужним напрямом освітньої діяльності, який розвивається в сучасних ринкових умовах. Така діяльність часто сприймається як нетрадиційна порівняно із звичайною школою. Але працівники цієї сфери також потребують спеціальних педагогічних знань. Для педагогічного університету цей сектор освіти може стати ще однією перспективою у підготовці майбутніх фахівців.

3. Інтеграція України в європейський освітній простір потребує від педагогічних університетів внутрішнього самореформування в напрямі наближення до європейських стандартів педагогічної освіти. На сьогодні вже чимало зроблено у цьому напрямі як закладами вищої освіти, так і Національною академією педагогічних наук. Проте варто уникати впровадження європейських стандартів шляхом насаджування адміністративним порядком. Європейські норми часто певним чином трансформуються у процесі їх імплементації в Україні (як це було,

наприклад, з Болонською системою). Отже, такий перехід має бути якомога більш зваженим і конструктивним.

4. Педагогічний університет повинен акумулювати ті знання, яких набуває педагогічна спільнота на практиці. Саме в університетському середовищі відбувається осмислення і переосмислення цих знань, їх інтеграція в подальшу освітню діяльність. Виходячи з цього, співпраця з вчителями-практиками, а також з асоціаціями педагогів, сприяння у формуванні таких професійних асоціацій – все це може дати педагогічному університету потужні стимули для розвитку.

5. Активне запровадження інклюзивної освіти.

6. Зміцнення університетської автономії, усунення адміністративних перешкод для міжнародних контактів у сфері педагогічної науки та освіти [36].

У цьому ж році Національна Рада реформ підтримала концепцію «Нової української школи». Цей документ – стратегія реформування середньої освіти до 2029 р. – детально пояснює ідеологію змін в освіті, що закладаються у новому базовому законі України «Про освіту» (2017). Відповідно до Концепції вчитель отримає право вибору місця та способу підвищення кваліфікації (курси при інститутах післядипломної педагогічної освіти, семінари, вебінари, онлайн-курси, конференції, самоосвіта (визнання сертифікатів)) [35].

До 2018 – 2019 н. р. планувалося перепідготувати 25 тис. вчителів по всій Україні. У свою чергу експертка аналітичного центру Cedos Ірина Когут зазначила, що Закон «Про освіту» гарантує вчителям вибір курсів підвищення кваліфікації. Однак зараз в Україні відсутні такі установи, де можна отримати таку освітню послугу. Крім того, не визначеними залишилися питання фінансування та акредитації подібних курсів чи закладів [34]. На думку експертки, однією із основних проблем є недостатня готовність до принципів партнерства в педагогіці, а також до співпраці із батьками, громадою та учнями. «Ми маємо дуже тривалий в часі негативний відбір в професію: через низькі зарплати та низькій соціальний статус, неprestижність професії, неякісну педагогічну освіту. Одна з сутнісних проблем українських педагогів – їхня вузька спрямованість. Так, наприклад, вчителю української мови та літератури важко перекваліфікуватися у вчителя навіть

зарубіжної літератури. Сучасні підходи до освіти передбачають міжпредметні зв'язки» [34].

Також відповідно до вищезазначених документів творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, буде надано академічну свободу. Це означає, що вчитель зможе готувати власні авторські навчальні програми, самостійно обирати підручники, методи, стратегії, способи та засоби навчання; активно виражати власну компетентну думку. Держава гарантуватиме й забезпечуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність. Значна увага приділяється матеріальному стимулюванню [35].

Прийняття нового Закону «Про освіту» (2017) визначило одну із ключових засад державної політики у сфері освіти, а саме: розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами (ст. 6, п. 1) [52].

У Законі «Про освіту» (2017) закладено норму про підвищення місця вчителя у єдиній тарифній сітці [52]. Передбачається, що вчителі, які пройдуть добровільну незалежну сертифікацію, будуть отримувати надбавку. Суттєвих змін зазнає процес і безпосередньо зміст професійної підготовки вчителя. Майбутні фахівці вивчатимуть особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи до управління освітнім процесом, психологію групової динаміки, що визначає нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Держава буде підтримувати вчительські професійні спільноти. На допомогу вчителю створюється освітній портал із методичними та дидактичними матеріалами, українськими е-енциклопедіями, мультимедійними підручниками та інтерактивними онлайн-ресурсами [35].

Таким чином, можемо говорити про спробу підвищити соціальний статус вчителів та рівень оплати їхньої праці, що як наслідок, має сприяти мотивації до особистісного та професійного зростання.

Видатки на вищу освіту за останні роки (від ВВП) становили [37]: 2014 р. – 2,2%; 2015 р. – 1,8%; 2016 р. – 1,5%; 2017 р. – 1,4%. Видатки на освіту в 2018 р.

складають 6,4% від ВВП [7, с. 10]. Загальне фінансове забезпечення вищої освіти представлено у табл. 3.3

Варто зазначити, що проблема реформування і модернізації педагогічної освіти в Україні стала предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених. Так, В. Г. Кремень серед пріоритетних напрямів реформування та модернізації вищої педагогічної освіти виокремлює необхідність створення педагогічного освітнього простору, що сприятиме гармонізації інтелектуальних, емоційних і духовно-моральних основ в університетському середовищі. Особливо важливим, на думку вченого, є формування інтелектуальної педагогічної еліти з її культом навчально-пізнавальної діяльності, професійного саморозвитку, самоствердження особистості, прояву її культури, інтелігентності та творчої діяльності [28].

Таблиця 3.3

Загальне фінансове забезпечення вищої освіти

	2010 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Курс \$ 1 = UAH	7,93	11,88	21,84	25,55
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах (ВВП)	1 120 585 млн грн. (\$ 141 131,6 млн)	1 522 657 млн грн. (\$ 133 466,4 млн)	1 988 544 млн грн. (\$ 91 050,5 млн)	2 358 971 млн грн. (\$ 92 327,6 млн)
Зведені видатки на вищу освіту	24 998,4 млн грн. (\$ 3152,3 млн)	28 343,8 млн грн. (\$ 2385,8 млн)	30 981,8 млн грн. (\$ 1418,5 млн)	35 233,6 млн грн. (\$ 1379,0 млн)
Витрати на освіту, у % від ВВП	2,2	1,8	1,5	1,4
Кількість студентів	2 418111	1 992882	1 689226	1 605270
Загальні витрати на одного учня	10 337,9 (\$ 1 303,6)	14 222,5 (\$ 1 569,7)	18 340,8 (\$ 839,7)	21 948,7 (\$ 859,04)

Джерело: [30].

В. Г. Кремень пише, що майбутній учитель повинен перебувати в такому середовищі, яке дозволяло б йому досліджувати культурно-педагогічну спадщину,

мистецтво, традиції власної країни й культурну спадщину всього людства. Студент повинен постійно збагачувати свій інтелектуальний, емоційний і духовний світ, подорожувати, бувати за кордоном. Проте, на жаль, сьогодні заклад вищої освіти не завжди може розширити коло спілкування майбутніх фахівців, реалізувати виховний потенціал шляхом подорожей, зустрічей і обміну думками зі студентами інших закладів освіти в країні та за кордоном. Науковець зазначає, що європейські теоретики та практики вносять різні пропозиції щодо реорганізації педагогічної освіти, зокрема: створювати в закладі вищої педагогічної освіти педагогічні команди, які братимуть участь у розробленні міжнародних проєктів; до змісту навчальних програм включати обов'язковий методологічний курс порівняльної педагогіки тощо [28].

Наголошується, що новаторська практика в закладах вищої педагогічної освіти має впроваджуватися значно раніше, ніж традиційна. У такому випадку інновації стануть близькими для майбутніх учителів. Серед ключових вимог до особистості вчителя В. Г. Кремень виокремлює такі: морально-етичне обличчя; прагнення до дитиноцентризму як типу поведінки; висока загальна культура, необхідна не лише для того, аби вчитель був особистістю, але й для того, щоб його постійні стосунки з учнем не були затьмарені аморальним, некультурним, неефективним спілкуванням. Важливо, щоб кожне слово та вчинок педагога демонстрували багатство його внутрішнього світу, позитивно впливали на учня. Сучасний учитель має сповідувати нову демократичну освітню ідеологію [28, с.140].

О. Ю. Пришляк, аналізуючи проблему професійної підготовки педагогів в Україні, зауважує, що розвиток системи педагогічної освіти в Україні на сучасному етапі супроводжується низкою проблем, зумовлених як загальним станом освіти, так і особливостями професійної педагогічної діяльності, зокрема [43, с. 271-272]: загальною девальвацією якості вищої освіти; відсутністю ціленаправленої допрофесійної підготовки майбутніх педагогів та діагностики професійної придатності абітурієнтів до оволодіння педагогічною професією; низькою питомою часткою практичної складової в цілісній системі професійної підготовки; обмеженими можливостями щодо формування у студентів, майбутніх педагогів

практичних вмінь і навичок як у процесі аудиторної підготовки, так і під час проходження педагогічної практики; недосконалістю державних стандартів професійної підготовки майбутніх педагогів різних спеціальностей та освітньо-кваліфікаційних рівнів; різними підходами професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти до формування програм навчальних дисциплін, які суттєво відрізняються через неузгодженість концепцій, розуміння логіки та структури викладання базових курсів.

Теоретичною основою модернізації педагогічної освіти сьогодні виступають концептуальні ідеї щодо інтегрування змісту педагогічних дисциплін, інтенсифікації освітнього процесу, діагностико-прогностичні засади, добір і структурування змісту навчальних дисциплін, детермінованість взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних чинників. На розвиток змісту педагогічної освіти істотно впливає заміна універсальної парадигми множинністю конкретних парадигм, а також розвиток педагогічної науки взагалі й підготовки педагогічних кадрів зокрема, еволюція уявлень про педагога, його творчий потенціал, вивчення професійних потреб педагогів, вивчення і врахування вітчизняного та зарубіжного досвіду [41].

Основу модернізації моделі педагогічної освіти, як вважають В. П. Андрущенко та В. І. Бондар, мають складати сукупність ідей та підходів, серед яких провідними є [2, с. 13-14]: «оптимізація та укрупнення змістових одиниць в умовах переходу від чотириступеневої до двоциклової системи підготовки фахівців на засадах компетентнісного підходу; перехід від енциклопедичної до компетентнісної парадигми освоєння змісту відповідної професії; ідея автодидактичного забезпечення формування особистості професіонала як внутрішньоосвітнього «прирощування» і розвитку «Я-концепції»; ідея синергетизму у забезпеченні наступності, єдності і взаємопроникнення складових педагогічної та андрагогічної моделей організації та здійснення навчання студентів; забезпечення органічної єдності двох професійно-особистісних новоутворень випускника: професійної спроможності і особистісної здатності конкурувати в умовах ринку праці, які виступатимуть системотвірними індикаторами якості випускника».

Сучасний стан перебудови системи вищої педагогічної освіти передбачає суттєві зміни як у змістове забезпечення підготовки педагогічних кадрів, так і у процес впровадження активних освітніх технологій. Професійна спрямованість має виступати головною ознакою побудови стандартів вищої педагогічної освіти нового покоління [2, с. 14].

На думку В. П. Андрущенко та В. І. Бондаря, модернізація й реалізація нової моделі педагогічної освіти має враховувати сутність категорії неklasичності формування людини, зваженого співвідношення класичної і сучасної педагогіки та філософії. На думку дослідників, класична педагогіка, як і філософія, своїми положеннями, концепціями й ідеями протягом віків забезпечувала й продовжує ще впливати на підготовку людини до життя через розуміння нею рівня й результатів технологічного освоєння дійсності, матеріального та духовного багатства – основної суті поняття «цивілізація». З огляду на це, завданням українських педагогів, дослідників, соціологів, філософів освіти є соціальна модернізація педагогіки, здатної гармонізувати відносини у системі «суспільство–людина–природа», зміцнювати планетарну єдність народів, консолідувати людство як спільноту [2].

Другою моделлю соціальної реальності та виховання людини є динамічна структурна модель. Така модель пов'язана із проектуванням соціальних явищ, що постійно змінюються і знаходяться у різних взаємозв'язках, відображає прояв загальнішого погляду на світ розрізнених соціальних процесів з їхніми джерелами та формами, результатами та наслідками. Вивчення даних моделей має стати предметом проєктивної педагогіки, мета якої – вчити створювати проєкти, конструювати, прогнозувати можливі зміни соціальної реальності в найближчій перспективі та, стосовно цих змін, бути готовим до формування особистості на засадах і принципах адаптивної педагогіки, що народжується [2].

Соціально-технологічна модель, на думку дослідників, розглядається як бачення соціальних процесів з погляду можливих напрямів, форм і способів їх оптимізації, вироблення вмінь оцінювати передбачувані результати та наслідки, приймати рішення за мінімізації ймовірних помилок. Тобто мається на увазі формування соціально-технологічної культури особистості: вміння аналізувати

соціальні системи, знання їхніх структур, розуміння логіки та потенціалу розвитку як передумови соціалізації людей. Виходячи з цього, соціалізація особистості відбувається в умовах різних моделей соціальної реальності з тією різницею, що в одних соціальних умовах людина формується як пасивний громадянин, а безпосередньо соціалізація розглядається як процес її стихійної адаптації до суспільства, а в інших – бере активну участь у процесі соціалізації і не лише адаптується до соціуму, а й впливає на її оточення, виявляє творчу ініціативу [2].

Нагальна потреба у модернізаційних зрушеннях у вищій школі, на думку Г. І. Калінічевої, вимагає концептуального удосконалення системи освіти та професійної підготовки фахівців у наступних напрямках [23]: 1) необхідність сформувати ставлення до людини як мети соціального прогресу, а не засобу; 2) система вищої освіти, що базується на концепції гармонійного розвитку людини та засадах якості надання освітніх послуг, має забезпечити підготовку високоінтелектуальних, професійно компетентних, патріотично налаштованих фахівців; 3) необхідність в процесі підготовки спрямувати майбутніх спеціалістів на соціальну відповідальність при вирішенні завдань науково-технічного прогресу та соціально-культурного розвитку.

Модернізаційний поступ системи вищої освіти, як вважає Г. І. Калінічева, неможливий без удосконалення сучасної нормативно-правової бази, що відповідає вимогам і викликам сьогодення. Важливого значення набувають проблеми розширення доступу до вищої освіти та забезпечення її прозорості, а також створення дієвих механізмів для надання належної якості освітніх послуг, що мають слугувати досягненню нею більшої конкурентоспроможності та значущості на ринку праці. Тобто йдеться про створення модернізованої моделі вищої освіти, здатної адекватно реагувати на глобалізаційні виклики часу. Зокрема, сучасна вища педагогічна освіта України має орієнтуватися на кон'юнктуру попиту та пропозиції на національному та світових ринках праці [23].

Одним із напрямів модернізації вищої педагогічної освіти є впровадження в освітній процес унікальних, інноваційних, креативних елементів з метою забезпечення фактичних потреб у кваліфікованих знаннях і навичках на основі

вивчення досвіду розвинутих країн у тісній взаємодії з роботодавцями з метою підвищення ефективності професійної підготовки кадрів і збалансованості потреби попиту та пропозиції на ринку праці [70, с. 9]. С. Г. Колесник вважає, що одним з найважливіших сучасних підходів до модернізації вищої педагогічної освіти, є самостійна робота студентів. «Для того щоб студент міг успішно працювати вчителем, не обхідно в першу чергу, щоб він умів сам формулювати й утримувати свою мету до її реалізації; навчався моделювати власну діяльність, тобто виділяти умови, важливі для реалізації своєї мети; розвивав увагу, пам'ять та процеси мислення; вмів оцінювати кінцеві та проміжні результати своїх дій; мав необхідні навички та вміння для навчальної діяльності; мав високий рівень особистої саморегуляції, високу самосвідомість, адекватну самооцінку, рефлексивність, організованість, самостійність, а також сформованість вольових якостей» [26, с. 24].

Г. І. Ковтун та О. В. Мартиненко першочерговим завданням реформування педагогічної освіти вважають підвищення її якості. Нагальної перебудови потребує уся система підготовки педагогічних кадрів, а не вдосконалення її окремих пріоритетних напрямів. Варто зосередитись на проблемі оновлення цілей та вдосконалення змісту педагогічної освіти на основі компетентнісного підходу й підвищення рівня фахової підготовки вчителя [25].

Дослідники виокремлюють шляхи оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів на етапі розбудови незалежної України, а саме [71]: 1) у майбутніх учителів формується готовність до особистісно-професійного саморозуміння і саморозвитку на основі ідеї посилення інтегральності психолого-педагогічної підготовки. Така підготовка створює умови для виникнення потреб і можливостей будування індивідуально орієнтованих стратегій майбутньої діяльності; 2) професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя розгортається в структурі багаторівневої освіти на основі науково-методичного забезпечення. Вона містить таку провідну ідею, як інтеграція навчання, його наступність і цілісність. Зокрема, дворівнева підготовка (базова вища освіта (бакалаврат) і повна вища освіта (магістрат)) передбачає у формуванні особистості вчителя як зовнішню (міжциклову) інтеграцію загальнонаукового, психологічного

та спеціального циклів дисциплін, які викладаються у педагогічному закладі вищої освіти, так і внутрішню (внутрішньоциклову) з урахуванням їх наступності, логіко-сислової і конкретної соціально-історичної цілісності; 3) у вітчизняній педагогічній науці активно розвиваються інтегративні процеси, що сприяють оновленню професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів; 4) формується професіоналізм у майбутніх учителів за рахунок орієнтації підготовки на розвиток творчої індивідуальності спеціаліста, формування у нього не тільки мотивів творчої діяльності, його адекватної «Я-концепції», а й спрямування на розвиток інтелектуально-логічних, евристичних здібностей, пошуково-перетворюючого стилю мислення; 5) варто враховувати прогресивний досвід розвинутих країн світу (США, Великобританія, Франція, Німеччина, Польща та ін.) з розв'язання названих проблем [71].

Для задоволення об'єктивних вимог ринкової економіки, як вважають дослідники, потрібно здійснити серйозні зміни у структурі вищої педагогічної школи, систему профорієнтаційного відбору, зміст педагогічної освіти, принципи та методи навчання у вищій школі. Тобто йдеться про радикальну перебудову вищої педагогічної освіти, а не вдосконалення одного чи кількох її пріоритетних напрямів. Досвід європейських країн показує, що незважаючи на різноманітність традицій і характеру освіти в кожній з них, є типові проблеми, які вимагають пріоритетних змін у підготовці вчителя нового типу – творчого вчителя-професіонала, готового до роботи в середовищі взаємодії різних культур з його зростаючою мобільністю та демократизмом [71].

Значної уваги, як показують дослідження, потребує вирішення проблеми зниження рівня мотивації випускників шкіл щодо отримання педагогічної професії, неефективної роботи системи працевлаштування випускників закладів вищої педагогічної освіти та недостатньої мобільності системи перепідготовки педагогічних кадрів відповідно до потреб ринку праці [25]. Важливою складовою досягнення позитивних результатів у цьому напрямі є забезпечення на державному рівні високих соціальних стандартів для працівників освітньої сфери, необхідних для підняття престижності праці вчителя та підвищення мотивації випускників щодо

роботи в освітній галузі. З огляду на досвід реформування систем підготовки педагогічних кадрів у країнах Європи, підготовка вчителя, здатного до самостійного навчання та розвитку як творчої особистості, неможлива без зміщення акцентів із колективної форми співпраці («викладач–група студентів») на індивідуальну («викладач–студент»), що включає підготовку самостійних дослідницьких проєктів з формулюванням проблеми, збором інформації і даних у цій сфері, їх обробку та подання результатів досліджень у вигляді наукової статті або тез [25].

Для реформування педагогічної освіти важливими є демонополізація та урізноманітнення системи післядипломної педагогічної освіти, а також стажування педагогічних працівників у закладах освіти поза місцем постійної роботи та закордоном [25].

Реформування та модернізація педагогічної освіти неможливі без врахування глобальних тенденцій розвитку сучасної освіти. С. О. Сисоєва та Н. Г. Батечко до таких тенденцій відносять [61, с. 72–73]: зростання значення освіти як фактора суспільного розвитку (як генератора й провідника знань та інформації); диференціацію джерел фінансування (від переважно державного фінансування до широкого спектра джерел доходів та підвищення ефективності витрачання цих коштів); інтернаціоналізацію освіти (необхідність уніфікації освіти, визнання дипломів); зміну вимог до змісту, методів та форм навчального процесу (компетентнісний підхід); зміну організаційних форм освітньої діяльності (концентрація, централізація, диверсифікація, паралельна освіта); глобалізацію ринку освітніх послуг (зростання чисельності іноземних студентів, становлення транскордонної освіти).

В. П. Покась та Я. С. Фруктова вважають, що модернізація педагогічної освіти має бути спрямована на вирішення її основних завдань, а саме [41]: забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісно орієнтованої педагогіки; приведення змісту фундаментальної, методичної, психолого-педагогічної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників до вимог

інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сферах, у закладах освіти.

Аналізуючи дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, Т. Є. Кристопчук серед складових модернізації вищої освіти України, які набувають особливої значущості в контексті національних пріоритетів XXI століття, виокремлює наступні [29]: приведення національної законодавчої бази в освітній галузі у відповідність до міжнародних стандартів; оптимізація мережі закладів вищої освіти, укрупнення напрямів і спеціальностей вищої освіти; створення умов для забезпечення рівного доступу до вищої освіти, безперервність процесу освіти та професійного вдосконалення; забезпечення якісних освітніх послуг, їх відповідність світовим стандартам; інформатизація освіти, модернізація її методів та освітніх технологій, перехід до відкритої моделі освіти; запровадження в освітній процес інноваційних і креативних елементів, новітніх досягнень освіти та науки; орієнтація на особистісно-орієнтовану освіту, сприяння гармонійному розвитку особистості студента, його здатності самостійно здобувати та розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички; оновлення змісту фахової підготовки, поглиблення фундаменталізації освітнього процесу поряд з його гуманізацією; формування у студентів аналітичного мислення, громадянської культури та патріотизму, всебічного світогляду та високої моральності; забезпечення і підтримка належної якості науково-педагогічних кадрів, від якої вирішальною мірою залежить якість вищої освіти в цілому [29].

На думку О. О. Шевчука, Україна сьогодні вийшла на новий етап утвердження незалежності – етап конструктивної роботи. «Перед нашою державою постала глобальна проблема, яка потребує негайного вирішення для забезпечення її всебічного розвитку, – оновлення та вдосконалення рівня системи педагогічної освіти, зокрема покращення якості професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів шляхом застосування інноваційної практики педагогічної освіти розвинених країн світу» [69]. Проте, варто зазначити, що розробляючи концептуальну програму розвитку педагогічної освіти варто враховувати не лише

позитивний практичний досвід реформування освітніх систем країн Європи, а й кращі зразки національних традицій.

Основними напрямками модернізації педагогічної освіти в Україні є [16]: удосконалення нормативно-правової бази, зокрема створення галузевої системи кваліфікацій; удосконалення й оптимізація мережі закладів вищої педагогічної освіти; підвищення якості підготовки педагогічних кадрів на основі компетентнісного підходу; удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; врахування професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці; ефективне фінансування; підвищення соціального статусу педагогічної освіти та її носіїв: як педагогічного працівника, так і педагогічного університету в національному освітньому просторі; наближення до Європейських стандартів педагогічної освіти.

Таким чином, фундаментальне значення для інтенсифікації освітніх реформ в Україні відповідно до викликів євроінтеграційних процесів становить прийняття Педагогічної Конституції Європи (2013); нових законів «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017); Концепції «Нова українська школа» (2016), яка визначила стратегію реформування середньої освіти до 2029 р. Позитивним зрушенням для розвитку педагогічної освіти в Україні стало прийняття Концепції розвитку педагогічної освіти (2018). Організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти відображено за такими основними напрямками: запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників; створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників; активне запровадження інклюзивної освіти; децентралізація управління освітою; налагодження європейської співпраці у забезпеченні якості вищої педагогічної освіти.

3.2. Використання прогресивних ідей польського досвіду для реалізації європейського вектору розвитку педагогічної освіти в Україні

Здійснений нами аналіз розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів дозволив виокремити основні

напрями використання прогресивних ідей польського досвіду для їх реалізації в Україні, а саме: законодавчий та організаційний.

Відповідно до Угоди про асоціацію обов'язковою умовою для подальшого вступу країни до ЄС є відповідність її наявного та майбутнього законодавства до законодавства, чинного у Європейському Співтоваристві.

На думку О. Л. Євглевської, складність дослідження особливостей адаптації законодавства пов'язана з тим, що адаптація – це тривалий динамічний процес, визначена послідовність взаємопов'язаних дій щодо зміни існуючого правопорядку, кожна ланка якого логічно пов'язана з іншими елементами, що разом формують програму саморозвитку правової системи. З огляду на це, вирішуючи завдання щодо адаптації законодавства, держава фактично визначає свій шлях розвитку. Процеси адаптації є проявом динамічного – на відміну від «звичайного» умовно статистичного, еволюційного – виміру права, способом реалізації ще однієї (на додаток до основної – регулюючої) функції права – модернізуючої, що актуалізувалась на новому етапі суспільного прогресу [20, с. 123].

Адаптацію нормативно-правової бази в галузі освіти Республіки Польща до вимог Європейського Союзу було розглянуто нами у параграфі 2.3. Зокрема, зроблено висновок, що протягом періоду асоційованого членства в Європейському Союзі (1991–2004 рр.) була досягнута майже повна відповідність правовому доробку Європейської Спільноти. Перехід до двоциклового навчання, відповідність системи вищої педагогічної освіти ключовим положенням Болонського процесу, модернізація навчальних програм відповідно до нових стандартів педагогічної освіти, – сприяли розвитку педагогічної освіти Республіки Польща як активного члена Європейського простору вищої освіти.

В Україні, період 2002–2012 рр. Н. Л. Губерська визначає періодом формування нормативно-правової бази в галузі освіти шляхом ухвалення низки законів, які визначають стратегію розвитку національної системи освіти, закріплюють її вимоги, нормативи, стандарти, законодавчо регулюють відносини всіх структурних підрозділів освіти (зокрема Закону «Про вищу освіту»); затвердження стратегічного плану дій – Національної доктрини розвитку освіти;

забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти, підвищення її якості та доступності, коригування завдань і заходів відповідно до загального завдання – інтеграції до Європейського освітнього простору [17, с. 263].

У 2004 р. було прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [45], положення якого передбачали, що на першому етапі виконання Програми пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, є сфери, визначені статтею 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) [66], а саме [45]: митне право; законодавство про компанії; банківське право; бухгалтерський облік компаній; податки, включаючи непрямі; інтелектуальна власність; охорона праці; фінансові послуги; правила конкуренції; державні закупівлі; охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин; довкілля; захист прав споживачів; технічні правила і стандарти; енергетика, включаючи ядерну; транспорт.

Перший етап Програми розрахований на період до завершення дії УПС, а отже мав завершитися до 2017 р. Періоди наступних етапів виконання Програми залежатимуть від результатів, досягнутих на попередніх етапах, а також економічної, політичної та соціальної ситуації, яка складеться в Україні, розвитку взаємовідносин нашої держави з Європейським Союзом [45].

О. В. Прилипчук зазначає, що з моменту підписання в Люксембурзі в 1994 р. УПС Україною було взяте на себе зобов'язання вживати заходів з поступового приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС у вищезазначених пріоритетних сферах [42, с. 4]. Протягом 2005–2010 рр. відповідно до щорічних планів виконано 125 із передбачених 318 заходів. З них планом заходів на 2010 р. передбачено 92 заходи, з яких виконано 31, що становить близько 33%. До моменту асоціації України з ЄС усі ці вимоги мало бути б виконано, однак ще 2013 р. перед невдалою спробою підписання Угоди про асоціацію Центром політико-правових реформ був оприлюднений перший звіт громадського моніторингу виконання умов підписання Угоди про асоціацію з ЄС. У цьому звіті констатовано незадовільний, на той момент, стан виконання всіх 11 «критеріїв

Фюле» та сформульовано 10 ключових рекомендацій для їхнього швидкого виконання [65, с. 231].

Таким чином, адаптацію законодавства України у освітній, науковій та культурній сферах до законодавства ЄС було відкладено на невизначений період. Зазначимо, що *acquis communautaire* складається з 35 глав, серед яких глава 25 – наука та дослідження, глава 26 – освіта та культура [30].

Інституційна відповідальність за сферу адаптації законодавства розділена між Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та Міністерством юстиції України. Перевірка проектів законодавчих актів на відповідність *acquis communautaire* проводиться як на парламентському, так і на урядовому рівнях [1].

Координація адаптації в Україні раніше належала до компетенції трьох колегіальних органів – Міжвідомчої координаційної ради (МКР) з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, Національної ради з питань адаптації законодавства України до законодавства ЄС, Державної ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. МКР, Національна рада та Державна рада дублювали функції одна одної у сфері адаптації і не утворювали цілісного механізму. І. В. Кравчук зазначає, що практично не було регламентовано порядок взаємодії цих органів, не визначено, як співвідносяться їх повноваження, юридично не встановлено між ними ієрархії. Як наслідок, вони були ліквідовані. Прийняття стратегічних і політичних рішень покладено на Координаційну раду з питань адаптації законодавства на чолі з Прем'єр-міністром. Починаючи з березня 2010 р., після її останнього засідання, інформація про її діяльність відсутня. Поточну роботу у сфері адаптації виконує Державний департамент з питань адаптації законодавства у складі Міністерства юстиції. Тобто в Україні відсутній проміжний рівень – прийняття тактичних та оперативних рішень у сфері інтеграції та адаптації. Ці завдання необхідно вирішувати на рівні начальників управлінь європейської інтеграції міністерств, що мають входити до складу «нижчого» міжвідомчого органу, який ще слід створити в Україні [27, с. 9].

В. Трюхан зауважує, що приймаючи рішення про моделі інституційного забезпечення адаптації, доцільно врахувати досвід колишніх та нинішніх країн-

кандидатів на вступ до ЄС [65]. Зокрема, у таблиці 3.4. представлено досвід Республіки Польща щодо розподілу повноважень між профільними та координаційними органами щодо забезпечення адаптації на різних її стадіях. На противагу, в Україні відсутній дієвий механізм інституційного забезпечення процесу адаптації.

Дослідники наголошують, що негативна оцінка стану адаптації в країні-кандидаті може справити негативний вплив під час прийняття рішення про готовність країни до вступу до ЄС [42, с. 4].

Таблиця 3.4

Розподіл повноважень між державними органами у сфері адаптації законодавств України та Республіка Польща до законодавства Європейського Союзу

Стадія адаптаційного процесу	Республіка Польща	Україна
Визначення пріоритетів	Управління Комітету європейської інтеграції	Міністерство юстиції
Планування	Профільні ЦОВВ	Міністерство юстиції разом з профільними ЦОВВ
Загальна координація	Управління Комітету європейської інтеграції	Відсутня
Відповідальність за підготовку секторальних проектів	Профільні ЦОВВ	Міністерство юстиції разом з профільними ЦОВВ
Юридична експертиза	Управління Комітету європейської інтеграції	Міністерство юстиції
Моніторинг	Управління Комітету європейської інтеграції	Міністерство юстиції, але відсутня регулярність
Впровадження	Профільні ЦОВВ	Профільні ЦОВВ

Джерело: [65, с. 231].

Не зважаючи на те, що освітня, наукова та культурна сфери не були визначені пріоритетними та першочерговими для Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, проте прийняття відповідного Закону України, як зазначає Н. Л. Губерська [17], стало основою для прийняття низки підзаконних нормативних актів, які стосуються регулювання відповідних адміністративно-процедурних відносин у сфері вищої освіти в Україні – Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки

України (2004 р.) [50], Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року, Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (2005 р.) [51], наказів та рішень колегії МОН України «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника розвитку та інтеграції в європейське співтовариство», «Про затвердження у вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи» [17].

На сучасному етапі розвитку Європейського простору вищої освіти важливими викликами залишається розроблення профілів різних кваліфікацій з метою кращого розуміння результатів навчання на різних Болонських циклах; запровадження стандартів, рекомендацій і основних інструментів, що сприятимуть сумісності, порівнянності, визнанню періодів і термінів підготовки (навчання) фахівців; трансформація освітніх стандартів, розвиток університетських програм навчання відповідно до вимог Болонського процесу, участь в спільних проектах «ТЮНІНГ» (TUNING) [3].

Зазначимо, що у Європі значною популярністю користується концепція стандартів педагогічної освіти Ф. Озера, який під поняттям «стандарт педагогічної освіти» розуміє певний рівень якості та досягнення його оптимальним шляхом [63]. Очевидно, що йдеться про ідеальний рівень, якого досягають вчителі не повністю, але в тій чи іншій мірі наближення. Дослідницькою групою під керівництвом вченого було розроблено понад 80 стандартів, які згруповано по 12 тематичних блоках [63]: 1) взаємини між учителем і учнями; 2) спостереження та діагностика; 3) проблеми дисципліни та ситуації, пов'язані з ризиком для учнів; 4) формування соціальних форм поведінки; 5) супровід освітнього процесу (навчальні стратегії); 6) організація освітнього процесу та методи навчання; 7) оцінка та вимір рівня досягнень; 8) використання різноманітних засобів навчання; 9) співпраця між вчителями (робота в команді); 10) школа й громадськість; 11) самоорганізація і професійне зростання; 12) методика навчання предмета.

Професійні стандарти розглядають як основу для розробки відповідних стандартів вищої освіти. Прикладом такого стандарту є розроблені в рамках

європейського проекту Тюнінг «Опорні точки для проектування і реалізації ступеневих програм в галузі освіти» [4]. Ключові загальні та спеціальні компетентності за циклами навчання, згідно з цим документом представлено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Ключові загальні та спеціальні компетентності за циклами навчання

Загальні компетентності	Спеціальні компетентності
Перший цикл (бакалаврат)	
<p>Вчителі, педагоги та випускники спеціальностей галузі Освіта/Педагогіка мають бути здатні ефективно працювати в трьох сферах, що перетинаються: 1) робота з інформацією та знаннями з предмету, що викладається, з освітніх питань та їх теоретичних основ; 2) робота з учнями, стажистами, колегами та іншими партнерами у сфері освіти, яка передбачає здатність аналізувати складні ситуації, що стосуються людського навчання і розвитку в конкретних контекстах; 3) робота із суспільством на місцевому, регіональному, національному, європейському та глобальному рівнях, яка передбачає розробку відповідних професійних цінностей і здатність враховувати практики і контексти; розширення здібностей до рефлексії, включаючи здатність враховувати власні і чужі системи цінностей, розвиток і практики.</p> <p>Тільки для підготовки педагогів: компетентність з декількох стратегій викладання / навчання і оцінювання; розуміння їх теоретичних основ; здатність створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню, для всіх учнів, незалежно від їх соціокультурно-економічного контексту.</p>	<p>Здатність вчитися; комунікативні навички; навички роботи в команді; навички в галузі інформаційних технологій; вирішення проблем; автономія; навички рефлексії; навички міжособистісного спілкування; планування і управління часом; вирішення проблем; прийняття рішень; розуміння різноманітності та мультикультуралізму; етичні зобов'язання.</p> <p>Здатність до критики та самокритики; здатність поліпшити свої власні навченість і діяльність, у тому числі розвиток педагогічних і дослідницьких навичок; здатність ідентифікувати, аналізувати, синтезувати, оцінювати проблеми і розробляти рішення; міцні знання професії на практиці.</p>
Другий цикл (магістратура)	
<p>Компетентність у спільному вирішенні проблем, що стосуються питань освіти.</p> <p>Здатність адаптувати практики до конкретних освітніх контекстів.</p> <p>Розвиток знань і розуміння в обраній ними сфері професійної спеціалізації у ширшій освітній сфері: менеджмент і управління в освіті; дослідження освітніх програм; освітня політика; освіта для дорослих; труднощі в навчанні; дитяча література.</p> <p>Здатність використовувати наукові дослідження відповідно до дисциплін для покращення практик.</p> <p>Здатність відбивати цінності, що відповідають освітній діяльності.</p>	<p>Навички досліджень; лідерські здібності; навички спілкування, в тому числі здатність спілкуватися з передових професійних питань; здатність аналізувати і оцінювати власну роботу; розвиток передових когнітивних навичок, пов'язаних з розвитком та створенням знань.</p>

Продовження таблиці 3.5

Третій цикл (докторська школа/аспірантура)	
<p>Набуття і розуміння суттєвої сукупності знань, яка перебуває на передньому краї області навчання в сфері освіти; виявлення особистої відповідальності і в значній мірі автономної ініціативи в складних і непередбачуваних ситуаціях, в професійних або еквівалентних контекстах, пов'язаної з освітою як широкою галуззю.</p> <p>Здатність критично ставитися до широких наслідків застосування знань в конкретних освітніх і професійних контекстах.</p> <p>Ретельне виявлення і вивчення соціальних норм і відносин у межах своєї конкретної спеціальності освіти і лідерські дії, щоб змінити їх.</p> <p>Здатність здійснювати незалежні, оригінальні і придатні для публікації дослідження з різних напрямів освіти та/або шкільної педагогіки.</p>	<p>Створення та інтерпретація нових знань, за допомогою оригінальних досліджень.</p> <p>Здатність продемонструвати значний спектр основних навичок, методів, інструментів, практик та/або матеріалів, які пов'язані зі спеціальністю.</p> <p>Розвиток нових навичок, методів, інструментів, практик та/або матеріалів. Реагувати на абстрактні проблеми, які розширюють і переоцінюють існуючі процедурні знання; обговорювати результати досліджень з колегами.</p> <p>Участь в критичному діалозі; здатність ініціювати складні соціальні процеси в своїй професійній області і лідирувати в них; здатність до критики та самокритики.</p> <p>Представлення та публічний захист наукових результатів.</p> <p>Креативність.</p>

Джерело: [4].

В. Бахрушин зазначає, що наведені вимоги професійних стандартів значною мірою відображені в українських кваліфікаційних вимогах до вчителів. Проте вони недостатньо враховуються в освітніх програмах педагогічних спеціальностей та спеціалізацій, які головну увагу приділяють предмету викладання. Про інші результати навчання, необхідні для підготовки кваліфікованого сучасного вчителя, ці програми іноді взагалі не згадують [4].

У Польщі уряд створив певні вимоги для визначення компетентностей, але не визначає безпосередньо той комплекс компетентностей, який є наскрізним для навчальних програм і курсів педагогічної освіти. Право вирішувати проблему запровадження тих чи інших компетентностей у програми педагогічної освіти належить університетам [56, с. 13].

Сучасний підхід до навчання у Польщі полягає в опрацюванні студентами трьох основних модулів [33, с. 90]:

- перший – містить зміст занять, пов'язаних з певним напрямом навчання (спеціальністю), наприклад: історія, математика, біологія або дошкільна освіта. Результати такого навчання передбачають отримання основних знань та вмінь з польської мови, математики та природи;

- другий – пов'язаний з педагогічною та психологічною підготовкою. Підготовка здійснюється із врахуванням різних етапів освіти (дитячий садок і початкова школа, середня школа, гімназія), а також з отриманням навичок роботи з дітьми з особливими потребами. Психолого-педагогічна підготовка на дошкільному і на I (I–III класи початкової школи) етапах передбачає вивчення зокрема таких предметів: характеристика розвитку дитини, виховна робота в закладах опіки, дисгармонія і порушення розвитку у дітей, безпека життєдіяльності дитини;

- третій – містить дидактичну підготовку (загальну або предметну). Дидактика дошкільного на початкового навчання (I–III класи) передбачає наступні теми, зокрема: навчальна програма, сучасні концепції дитячого виховання, специфіка роботи вчителя, методи, засоби та форми навчання, рівність освітніх можливостей, формування шкільної зрілості, труднощі в навчанні, методика мовної освіти, полоністика, методика природної освіти, методика математичної освіти, методика музичної освіти, методика ведення занять за допомогою технічних засобів навчання, методика фізичного виховання [33].

Таким чином, *законодавчий напрям* використання прогресивних ідей польського досвіду щодо розвитку педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів для їх реалізації в Україні передбачає:

1. Створення дієвого механізму інституційного забезпечення процесу адаптації законодавства України у сфері освіти до законодавства ЄС, що включає у себе налагодження загальної координації даного процесу та визначення єдиного відповідального органу.

Дані рекомендації були запропоновані Україні для виконання ще у 2008 р. у рамках проекту консультаційної підтримки політики європейської інтеграції (EIPA) [35, с. 4], проте досі їх не взято до уваги.

2. Узгодження єдиної термінології у сфері вищої педагогічної освіти. Зокрема,

досі дискусійними вважаються визначення деяких основних термінів у Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), зокрема «вища освіта», «компетентність» [60, с. 8].

3. Розроблення галузевої рамки кваліфікацій.

4. Встановлення оплати праці педагогічного працівника відповідно до професійної кваліфікації. Підвищення посадового окладу (ставки заробітної плати) для усіх категорій педагогічних працівників.

Зазначимо, що Постановою №22 «Про підвищення оплати праці педагогічних працівників» від 11 січня 2018 р. уряд прийняв рішення про підвищення на 10 % посадові оклади педагогічних працівників, оплата праці яких здійснюється за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам [53].

Порядок та умови надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам затверджено постановою КМУ від 14.01.15 р. № 6 «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» [19]. Згідно з п. 3 цього Порядку освітня субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників таких типів закладів освіти [19]: заклади загальної середньої освіти усіх ступенів; шкільні відділення навчально-виховних комплексів «заклад дошкільної освіти – заклад загальної середньої освіти», «заклад загальної середньої освіти – заклад дошкільної освіти»; спеціалізовані школи (школи-інтернати), включаючи школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів для поглибленої підготовки дітей в галузі науки і мистецтв, фізичної культури і спорту, інших галузях, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою; ліцеї (ліцеї-інтернати); гімназії (гімназії-інтернати); колегіуми (колегіуми-інтернати); вечірні (змінні) школи; заклади загальної середньої освіти для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; спеціальні загальноосвітні школи-інтернати; заклади загальної середньої освіти для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки (крім дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей та сімей патронатних вихователів); заклади загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного

та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри; заклади професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти, а саме на оплату праці з нарахуваннями викладачів, які викладають предмети згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою КМУ від 23.11.11 р. № 1392 [49].

5. Розроблення нових стандартів педагогічної освіти, які б відповідали сучасному етапі розвитку Європейського простору вищої освіти.

6. Створення нормативно-правової бази щодо мотивації роботодавців до співпраці з закладами вищої освіти, участі в розробці стандартів вищої освіти, надання баз для проходження практики студентами та першого робочого місця випускникам (дане завдання передбачено Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки) [32].

Т. Левовицьким запропоновано основні концепції професійної підготовки вчителів, а саме: загальноосвітня, особистого різнобічного розвитку; спеціальної професійної підготовки; формування методичних навичок. Як вважає дослідник, зміни в освіті можливі, якщо змінити саме суспільство, оскільки освіта є частиною його життя. Зазначені зміни проявляються в таких положеннях [38]: фундаментальні зміни відносно між країною, суспільством, освітою та особистістю; вищезазначені інститути повинні супроводжувати зміни у відносинах між учасниками освітнього процесу – між учителями та учнями, між учительськими та учнівськими колективами; формування сучасної моделі освіти та нових умов її функціонування.

Варто зазначити, що позитивним зрушенням для розвитку педагогічної освіти в Україні стало розроблення Концепції розвитку педагогічної освіти, мета якої – «формування бази підготовки педагогічних працівників нової генерації, забезпечення умов для становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей професійного та особистісного розвитку педагогів, які стануть ключовою умовою впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»» [31].

Відповідно до Концепції реформування педагогічної освіти передбачає дії за напрямками [54]:

I. Розроблення сучасної моделі педагогічної професії в контексті очікувань суспільства, перспектив розвитку національної економіки та глобальних технологічних змін: особливий статус педагогічної професії; створення галузевої системи кваліфікацій; додаткові вимоги до систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості підготовки та професійного вдосконалення педагогічних працівників; педагогічна праця в суспільстві знань та технологій.

II. Модернізація вищої, фахової передвищої освіти за педагогічними спеціальностями (формальної педагогічної освіти): головний принцип модернізації педагогічної освіти; ключові завдання різних рівнів педагогічної освіти; педагогічна освіта в розрізі закладів освіти; педагогічна освіта в розрізі спеціальностей, предметних спеціальностей, спеціалізацій та додаткових спеціалізацій; особливості організації підготовки за спеціальностями галузі 01 «Освіта/Педагогіка» після визнання регульованих професій; вимоги до освітніх програм підготовки педагогічних працівників, які необхідні для впровадження Концепції «Нова українська школа»; розширення практичної підготовки та підвищення вимог до атестації здобувачів педагогічної освіти; академічна мобільність здобувачів вищої педагогічної освіти; оновлення матеріально-технічної бази закладів вищої та фахової передвищої педагогічної освіти [54].

III. Визначення перспективних шляхів безперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників: професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; особливості визнання традиційного та інших видів підвищення кваліфікації; стажування у кращих педагогічних працівників як вид підвищення кваліфікації, націлений на поширення ефективної практики; створення національного та незалежних порталів розвитку педагогічної майстерності; підвищення кваліфікації у форматі інформальної освіти; навчання роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, технологіям електронного навчання та освіти дорослих; присвоєння професійної кваліфікації педагогічного працівника особам після одного року роботи на посадах педагогічних

працівників, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти; підготовка менеджерів для закладів освіти; запровадження ваучера професійного розвитку педагогічного працівника; оприлюднення результатів підвищення кваліфікації в межах політики прозорості та інформаційної відкритості закладів освіти [54].

У 2018 році Міністерство освіти і науки доопрацювало та повторно винесло проект Концепції на громадське обговорення. На сайті Міністерства представлено порівняльну таблицю громадського обговорення Проекту Концепції. Зазначимо, що серед основних зауважень Міністерством було враховано наступні [55]:

1) варто доповнити текстом, який визначає місце освітніх закладів, що спеціалізується на підготовці педагогічних кадрів, а саме: місце педагогічних коледжів у цій системі та їх значення і статус. Концепція розвитку педагогічної освіти має чітко визначати перспективу чинної системи підготовки педагогів в Україні (Путивльський педагогічний коледж імені С. В. Руднева);

2) у підготовці більшості педагогів предметна спеціальність закономірно займає основне місце. Це означає, що зміст підготовки, наприклад, вчителя фізики повинен бути актуальним і відповідним сучасному рівневі розвитку фізичної науки, що неможливо в умовах організаційного відокремлення підготовки вчителів від підготовки дослідників. Тобто предметна спеціальність має займати провідне місце у підготовці педагога, а не бути доповненням до інших складових підготовки (Органи управління освітою Сумської обл.);

3) більш детально вписати вимоги щодо підготовки педагогічних працівників, які передбачаються статусом регульованої професії (Гриневич Л. М., Міністр освіти і науки України);

4) особливу увагу слід зосередити на інтеграції вищої та фахової передвищої педагогічної освіти, піднісши значущість останньої і враховуючи особливу їх роль у підготовці педагогів з вищою освітою (Херсонський державний університет);

5) для вступників на педагогічні спеціальності до закладів вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти законодавчо передбачити додаткове попереднє психолого-педагогічне дослідження (співбесіда, тестування тощо) з

метою визначення рівня розвитку професійно-важливих якостей особистості (здібностей, здатностей відповідно до п.1.3 Концепції) (Глухівський НПУ імені О. Довженка);

б) відобразити співвідношення видів практик, та практик спрямованих на опанування методиками викладання предмету (ів), виховної роботи тощо (Гриневич Л. М., Міністр освіти і науки України) [55].

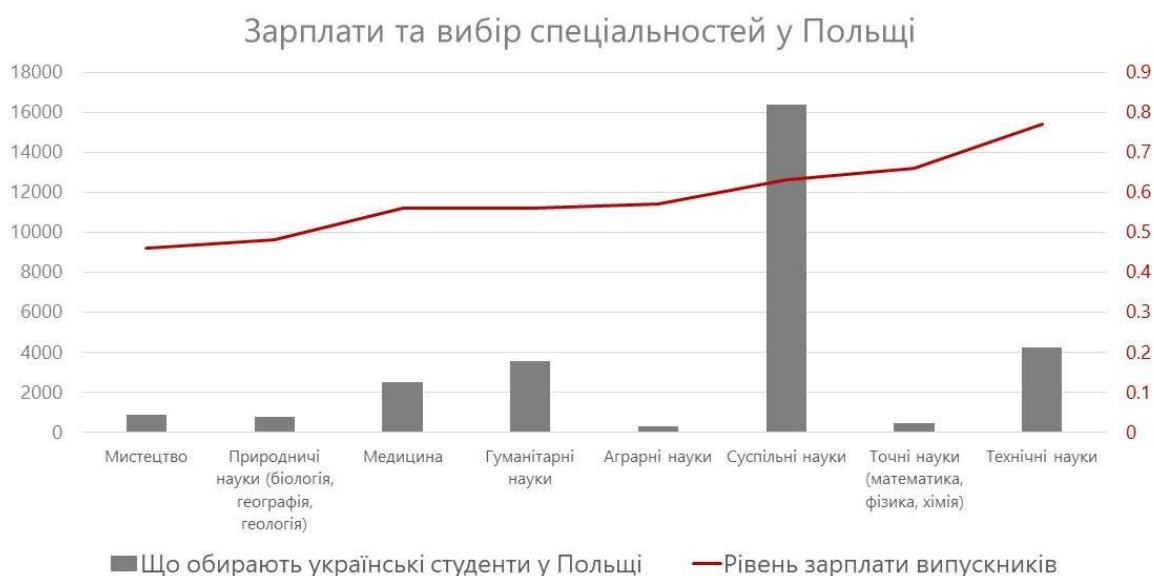
Дискусійними залишилися питання щодо соціального статусу вчителя; міжпредметної і міжгалузевої інтеграції знань та підготовки вчителів, здатних викладати міжпредметні курси. О. Співаковський звернувся до проблеми вступу на педагогічні спеціальності, зокрема широкого конкурсу. На його думку, фіксований обсяг держзамовлення повинен зберегтися, але – за обов'язкового жорсткого контролю якості освіти. Не менш суперечливою залишилася пропозиція об'єднати спеціальності «Дошкільна освіта» і «Початкова освіта». Освітняни, які взяли участь в обговоренні, висловилися проти такого можливого об'єднання, аргументувавши, що дошкільне дитинство і молодший шкільний вік є істотно відмінними віковими періодами, кожен з яких має власні мікроперіоди, обумовлені особливостями психофізіологічного розвитку та пізнавальними можливостями дитини. Під час дискусії було запропоновано «підвищити рівень» концепції, затвердивши її рішенням уряду або навіть законом України [72].

Остаточний текст концепції було затверджено у 2018 р.

За даними головного управління статистики Польщі у 2014 році в польських університетах навчалось 20,5 тис. українських громадян (Додаток Ж), у 2016 р. – 30 041, у 2017 р. – 33 370. Є. Стадний пише, що «це лише повні програми, які по завершенні дають диплом, а ще є чимало семестрових чи річних стажувань. Для українців існує чимало можливостей безкоштовно навчатись у польських університетах. По-перше, ті, хто мають польське коріння та отримали карту поляка, прирівнюються в правах до громадян Польщі, для яких навчання у державних університетах безкоштовне. По-друге, існує близько двох десятків різноманітних стипендіальних програм» [68].

Є. Стадний виокремлює основні причини привабливості польських закладів

вищої освіти для українців та інших іноземців, серед яких [68]: 1) польські університети проводять дуже активні рекламні кампанії та користуються послугами широкої мережі рекрутерів, які виступають посередниками; 2) державні стипендії – елемент польської закордонної політики. Поляки ще з 1990-х років почали запускати стипендіальні програми для українців, розуміючи, що формують не лише позитивний імідж, а й здійснюють певний гуманітарний вплив – це з розряду так званих *soft powers*. У 2014 р. уряд запустив так званий Польський Еразмус – програма, за якою на річне навчання поїхало понад 500 українських студентів; 3) польський уряд постійно полегшує умови працевлаштування для іноземців, які закінчили польський заклад вищої освіти. На рис. 3.1. представлено вибір спеціальностей українськими студентами у Республіці Польща.

Зліва: кількість українських студентів у Польщі станом на 2015/2016 рік, джерело – Міністерство вищої освіти та науки Польщі.

Справа: рівень зарплати усіх випусників у Польщі 2016 року протягом першого року після їхнього випуску, приведений як частка від середньої зарплати у відповідному повіті Польщі; джерело - <http://ela.nauka.gov.pl/>

Рис. 3.1. Зарплати та вибір спеціальностей українськими студентами у Польщі

Джерело: результати досліджень CEDOS.

В Україні кількість іноземних студентів теж постійно зростає. Станом на 1 січня 2018 року ця цифра складала 66 тис. 310 іноземних студентів. Минулого року це було 64 тис. [74]. Проте, варто звернути увагу, що у першу десятку за кількістю іноземних студентів в Україні входять Індія (майже 11 тис. студентів з цієї країни),

Азербайджан (7,5 тис.), Марокко (5,8 тис.), Туркменістан (4,5 тис.), Нігерія (3,5 тис.), а також Грузія, Йорданія, Єгипет, Туреччина та Узбекистан. Найпопулярніші спеціальності серед іноземних студентів – медичні (45% студентів обирає медичні спеціальності [74]).

Таким чином, педагогічні спеціальності не є досить привабливими для іноземних студентів. Процес інтернаціоналізації освіти передбачає не лише зміни в освітній політиці, але й структурні зміни на рівні кожного конкретного закладу вищої освіти.

М. Бойченко зазначає, що на рівні окремих закладів вищої освіти інтернаціоналізація освіти стосується [6]: студентів (залучення іноземних студентів, організація програм обмінів, виробничих практик, а також індивідуальної студентської мобільності); професорсько-викладацького складу (обмін викладачами, спільні науково-дослідні та навчальні програми, стажування в зарубіжних університетах, організація інтенсивних курсів і літніх шкіл); змістової складової навчальних програм (нові програми та курси з відчутним міжнародним компонентом, що враховують елементи міжкультурної комунікації і країнознавства, іноземні мови, дистанційне навчання, використання нових інформаційних та педагогічних технологій у навчальному процесі); питань акредитації, визнання та оцінки (визнання документів про освіту, використання системи ECTS, видача «подвійних» та спільних дипломів, забезпечення якості освіти, міжнародні рейтинги університетів); питань керівництва та управління закладом вищої освіти (структури, які можуть і мають право приймати рішення, міжнародні відділи, адміністрування на факультетському та кафедральному рівнях, набір персоналу, створення умов для інновацій, міжнародне співробітництво та проекти, програми обміну та стажувань для адміністраторів, управління людськими та матеріальними ресурсами, консультаційні та інформаційні служби, процедура оцінки, інфраструктура).

Вважаємо, що *організаційний напрям* використання прогресивних ідей польського досвіду для їх реалізації в Україні передбачає:

1. Удосконалення загальнодержавної концепції розвитку педагогічної освіти. Впровадження дієвих механізмів практичного підтвердження результативності

використання розробленої концепції;

2. Модернізація змісту та методології побудови освітніх програм на основі компетентнісного підходу.

3. Удосконалення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також системи організації профорієнтаційної роботи у закладах педагогічної освіти. Вважаємо за доцільне у програмах професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників запровадити навчання у сфері європейського освітнього права і європейської інтеграції, а також обов'язкове поглиблене вивчення англійської мови, як мови міжнародного спілкування.

4. Забезпечення участі учасників освітнього процесу в різноманітних програмах міжнародної мобільності. На сьогодні, фінансування академічної мобільності Міністерство освіти і науки України пропонує здійснювати за рахунок коштів закладів вищої освіти, фондів підтримки й розвитку вищої освіти, грантів, коштів приймаючої сторони або особистих коштів учасників академічної мобільності. В сучасних умовах українські заклади вищої освіти самостійно не в змозі організувати академічну мобільність на належному рівні [24].

5. Диверсифікація мов навчання у закладах вищої педагогічної освіти: збільшення не лише англомовних програм, а й франкомовних; впровадження освітніх програм на основних європейських та найбільш поширених східних мовах.

6. Створення можливостей для отримання паралельно з національним дипломом про вищу освіту документ однієї з країн Європейського Союзу (програми подвійних і спільних дипломів).

7. Розвиток освітнього франчайзингу. Особливості освітнього франчайзингу як форми виходу закладу вищої освіти на ринок освітніх послуг [21, с. 100]: від ЗВО-франчайзера освітнім організаціям – франчайзі передаються – апробована система навчання, апробовані в освітньому процесі й позитивно оцінені ринком інновацій; сторонами франчайзингу використовуються лише офіційні, термінологічно єдині юридичні узгодження та організаційно-фінансові домовленості; франчайзером встановлюються єдині стандарти підготовки майбутніх

фахівців у ЗВО-франчайзи, використовуються єдині освітні програми, здійснюється контроль за якістю їх виконання; у рамках інноваційної франчайзингової взаємодії здійснюється проведення спільних систематичних програм щодо підвищення професорсько-викладацького складу; у випадку включення у франчайзингові взаємовідносини закладів освіти III рівня акредитації відбувається включення у їх навчальні плани університетських предметів, з чіткою орієнтацією на університетську освіту; зближення вищої післядипломної освіти, що дає більше можливості вдосконалення для студентів і більш широкого фінансування. Позитивні та негативні сторони розвитку франчайзингових відносин для отримувачів та провайдерів освітніх послуг подано у Додатку 3.

8. Оптимізація мережі закладів вищої педагогічної освіти.

9. Забезпечення взаємодії органів державної влади, комерційного та громадського секторів у формуванні й реалізації освітньої політики.

10. Створення умов для розвитку педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів та забезпечення її якості.

Таким чином, нами виокремлено два основні напрями використання прогресивних ідей польського досвіду для їх реалізації в Україні: законодавчий та організаційний. Законодавчий напрям передбачає: створення механізму інституційного забезпечення процесу адаптації законодавства України у сфері освіти до законодавства ЄС, зокрема врахування досвіду Республіки Польща щодо розподілу повноважень між профільними та координаційними органами щодо забезпечення адаптації законодавства на різних стадіях; узгодження єдиної термінології у сфері вищої педагогічної освіти; розроблення галузевої рамки кваліфікацій; розроблення нових стандартів педагогічної освіти, які б відповідали сучасному етапу розвитку Європейського простору вищої освіти; встановлення оплати праці педагогічного працівника відповідно до професійної кваліфікації. Підвищення посадового окладу (ставки заробітної плати) для усіх категорій педагогічних працівників; створення нормативно-правової бази щодо мотивації роботодавців до співпраці з закладами вищої освіти, участі у розробці стандартів вищої освіти, надання баз для проходження практики студентами та першого

робочого місяця випускникам.

За організаційним напрямом використання прогресивних ідей польського досвіду для їх реалізації в Україні важливо врахувати необхідність: удосконалення загальнодержавної концепції розвитку педагогічної освіти. Впровадження дієвих механізмів практичного підтвердження результативності використання розробленої концепції; модернізації змісту та методології побудови освітніх програм на основі компетентнісного підходу; удосконалення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також системи профорієнтаційної роботи у закладах педагогічної освіти; забезпечення участі учасників освітнього процесу в різноманітних програмах міжнародної мобільності; диверсифікації мов навчання у закладах вищої педагогічної освіти; створення можливостей для отримання паралельно з національним дипломом про вищу освіту документ однієї з країн ЄС (програми подвійних і спільних дипломів); оптимізація мережі закладів вищої педагогічної освіти; забезпечення взаємодії органів державної влади, комерційного та громадського секторів у формуванні й реалізації освітньої політики; створення умов для забезпечення якості педагогічної освіти.

Висновки до третього розділу

У розділі показано, що фундаментальне значення для інтенсифікації освітніх реформ в Україні відповідно до викликів євроінтеграційних процесів становить прийняття Педагогічної Конституції Європи (2013); нового закону «Про вищу освіту» (2014); Концепції «Нова українська школа» (2016), яка визначила стратегію реформування середньої освіти до 2029 р. – детально пояснює ідеологію змін в освіті відповідно до нового закону України «Про освіту» (2017). Позитивним зрушенням для розвитку педагогічної освіти в Україні стало прийняття Концепції розвитку педагогічної освіти (2018). Організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти відображено за такими основними напрямками: запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників; створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників; активне запровадження інклюзивної освіти;

децентралізація управління освітою; налагодження європейської співпраці у забезпеченні якості вищої педагогічної освіти.

У розділі виокремлено основні напрями (законодавчий та організаційний) використання прогресивних ідей польського досвіду для їх реалізації в Україні.

Законодавчий напрям передбачає, зокрема: створення механізмів гармонізації законодавства України у сфері освіти з законодавством ЄС; розподіл повноважень між профільними та координаційними органами щодо забезпечення адаптації законодавства на різних стадіях; узгодження єдиної термінології у сфері вищої педагогічної освіти; розроблення галузевої рамки кваліфікацій; розроблення нових стандартів педагогічної освіти, які б відповідали сучасному етапу розвитку Європейського простору вищої освіти.

Щодо організаційних змін у педагогічній освіті України, то, відповідно до польського досвіду, уваги потребує: модернізація змісту та методології побудови освітніх програм на основі компетентнісного підходу; удосконалення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також системи профорієнтаційної роботи; забезпечення участі учасників освітнього процесу в різноманітних програмах міжнародної мобільності; диверсифікація мов навчання у закладах вищої освіти; створення можливостей для впровадження програм подвійних і спільних дипломів; оптимізація мережі закладів вищої педагогічної освіти; забезпечення взаємодії органів державної влади, комерційного та громадського секторів у формуванні й реалізації освітньої політики.

Підготовлено методичні рекомендації щодо впровадження польського досвіду з розвитку педагогічної освіти в Україні.

Наукові результати цього розділу опубліковано у таких працях автора: [9 –16; 58].

Список використаних джерел до третього розділу

1. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС: загальна довідка.
URL: http://shev.gov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=5164&Itemid=262 (дата звернення: 12.10.2016).

2. Андрущенко В. П., Бондар В. І. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1.28. С. 12–20.

3. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendnciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-v-konteksti-jevropejskogo-prostoru-vishhoji-osviti-na-period-do-2020r-.html> (дата звернення: 18.10.2016).

4. Бахрушин В. Професійні та освітні стандарти педагогів: світовий досвід. *Освітня політика: портал громадських експертів*. Опубліковано 11.04.2017. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/950-profesijni-ta-osvitni-standarti-pedagogiv-svitovij-dosvid> (дата звернення: 18.05.2017).

5. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті: монографія. Київ : Богданова А. М., 2008. 406 с.

6. Бойченко М. Вплив інтернаціоналізації на розвиток інноваційних процесів в управлінні європейською вищою освітою. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2011. № 2(8). С. 71–78.

7. Бюджет – 2018: розвиток за інерцією Експрес-аналіз (12 січня 2018 р.). URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/budget-2018_flash.pdf (дата звернення: 02.10.2018).

8. Гончарик Н. Посадові оклади педпрацівників з 1 січня підвищено. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/budget-13-byudzh-et-oplata-truda-i-kadrovaya-rabota-50-dolzhnostnye-oklady-pedrabotnikov-s-1-yanvary-a-povysheny> (дата звернення: 02.10.2018).

9. Грищук Ю. В. До проблеми визначення світових пріоритетів розвитку вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. № 4 (45). С. 22–25.

10. Грищук Ю. В. Забезпечення якості вищої освіти у Республіці Польща. Матеріали XXVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

«Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 27. С. 269–271.

11. Грищук Ю. В. Організація навчання іноземних студентів в Україні як чинник інтернаціоналізації вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 1–2 (46–47). С. 101–105.

12. Грищук Ю. В. Педагогічна Конституція Європи: сутність та значення для євроінтеграції освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. № 3 (58). С. 23–27.

13. Грищук Ю. В. Пріоритети та принципи розвитку сучасної вищої освіти у дослідженнях вітчизняних вчених. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5–6 (50–51). С. 22–26.

14. Грищук Ю. Погляд у перспективу. *Липовецькі вісті*. №79 (1663 від 26.10.2016 р.). С. 2.

15. Грищук Ю. В. Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: євроінтеграційний контекст. Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. С. 105–107.

16. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти в Україні за роки незалежності: історико-педагогічний аналіз. Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26–27 жовтня 2018 р., м. Дніпро. Частина I. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2018. С. 181–182.

17. Губерська Н. Л. Основні етапи розвитку нормативно-правового регулювання адміністративно-процедурної діяльності у сфері вищої освіти в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2015. №1(11). С. 261–268.

18. Децентралізація освіти – один з реальних кроків до розвитку територій. *Весь Кіровоград*. 2017. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/5510> (дата звернення: 02.10.2018).

19. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : Постанова КМУ №6 від 14.01.2015. URL:

<https://pravo.uteka.ua/doc/Deyaki-pitannya-nadannya-osvitnoi-subvencii-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta> (дата звернення: 02.10.2018).

20. Євглевська О. Л. Адаптація законодавства як умова майбутнього членства України в Європейському Союзі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. ; редкол.: Ю. П. Битяк та ін. Харків : Право, 2009. Вип. 17. С. 123.

21. Журавская Н. Т., Журавский Ю. А. Франчайзинговая форма продвижения инноваций вузов на образовательном рынке. *Вестник Томского государственного университета* : сб. науч. тр. Сер.: Экономика. 2007. № 1. С. 99–101.

22. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі. URL: <http://www.osvita.org.ua/bologna/vprov/> (дата звернення: 02.09.2018).

23. Калінічева Г. І. Модернізація системи вищої освіти України в контексті національних пріоритетів XXI століття. *Вісник Черкаського університету : науковий журнал*. 2009. Вип. 154. С. 23–29.

24. Карпенко М. М. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій. URL: http://www.niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=gupr1&issue=2004_3 (дата звернення: 02.09.2018).

25. Ковтун Г. І., Мартиненко О. В. Реформування вищої педагогічної освіти України в умовах євроінтеграції. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 2 (46). С. 329–336.

26. Колесник С. Г. Сучасні підходи до модернізації вищої педагогічної освіти в Україні як проблема дослідження. *Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнародний збірник наукових робіт*. Донецьк: Фірма ТЕАН, 2008. Вип. 30. С. 19–24.

27. Кравчук І. В. Механізми державного управління процесом адаптації національного права до права ЄС: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. наук з державного управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Київ, 2006. 22 с.

28. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати: монографія. Київ : Грамота, 2005. 448 с.

29. Кристопчук Т. Є. Модернізація педагогічної освіти в Україні в контексті намірів щодо входження в європейський освітній простір. *Нова пед. думка*. 2013. № 1. С. 127–131.

30. Методичні рекомендації на тему: «Складові механізми адаптації нормативно-правової бази України до законодавства Європейського Союзу. *Acquis communautaire*» / Упорядник: О. І. Рибчак. Калуш, 2013. 11 с.

31. МОН доопрацювало Концепцію розвитку педосвіти та винесло її на обговорення / Нова українська школа. URL: <http://nus.org.ua/news/mon-dopratsyovalo-kontseptsiyu-rozvytku-pedosvity-ta-vyneslo-yiyi-na-obgovorennya/> (дата звернення: 11.05.2018).

32. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf (дата звернення: 18.09.2018).

33. Нестеренко І. Особливості стандарту підготовки вчителя початкових класів у Польщі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 45. С. 87–91.

34. Нова українська школа: 9 змін, які пропонує Міносвіти. URL: <https://hromadske.ua/posts/nova-ukrainska-shkola-9-zmin-iaki-proponuie-minosvity> (дата звернення: 18.09.2017).

35. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / Упорядники: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян; заг. ред. М. Грищенко. Київ, 2016. 34 с.

36. Олександр Співаковський про розвиток педагогічної освіти. *Херсонці*. URL: <http://khersonci.com.ua/top/18739-oleksandr-spivakovskij-pro-rozvitok-pedagogichnoji-osviti.html> (дата звернення: 18.09.2018).

37. Освітня галузь України: аналіз тенденцій, нововведень і перспектив. URL: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/osvitnya-galuz-v-ukrayini-analiz-tendentsij-povovveden-i-perspektiv/> (дата звернення: 18.09.2018).

38. Павленко В. В. Особливості підготовки майбутнього вчителя в Республіці Польща в контексті полікультурного підходу. *Проблеми освіти: Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 82. С. 196–203.

39. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116.

40. Педагогічна освіта. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Педагогічна_освіта (дата звернення: 18.09.2018).

41. Покась В. П., Фруктова Я. С. До проблеми фундаменталізації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2013. № 19. С. 70–74.

42. Прилипчук О. В. Реалізація адаптації законодавства України до законодавства ЄС: нормативно-правове та організаційне забезпечення. *Теорія та практика державного управління*. 2016. №3(54). С. 1–6.

43. Пришляк О. Ю. Удосконалення професійної підготовки педагогів України у контексті прогресивних ідей зарубіжного досвіду. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2013. №1 (5). С. 269–273.

44. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 02.10.2017).

45. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 02.10.2017).

46. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ МОН України № 1176 від 14.08.2013. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ (дата звернення: 18.09.2018).

47. Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір : Наказ МОН України № 988 від 31.12.2004. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/ (дата звернення: 18.09.2018).

48. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти Кабінет Міністрів України :

Перелік від 29.04.2015 № 266. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п> (дата звернення: 18.09.2018).

49. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова КМУ №1392 від 23.11.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п> (дата звернення: 02.10.2018).

50. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки : Наказ МОН № 49 від 23.01.2004. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3127/ (дата звернення: 02.10.2018).

51. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні : Указ Президента України від 04.07.2005. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005> (дата звернення: 02.10.2018).

52. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.07.2018).

53. Про підвищення оплати праці педагогічних працівників : Постанова КМУ №22 від 11.01.2018. URL: <https://pravo.uteka.ua/doc/Pro-pidvishhennya-oplati-praci-pedagogichnix-pracivnikiv> (дата звернення: 02.10.2018).

54. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти. Робоча версія станом на 7 березня 2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-konserciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 11.05.2018).

55. Пропозиції до проекту Закону «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://mon.gov.ua/.../propozitsii-do-proektu-zakonu-pro-fakhovu-peredvishchu-osvitu> (дата звернення: 02.01.2018).

56. Пуховська Л. П. Стандарти педагогічної освіти: наукова дискусія західних учених. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №4(44). С. 10–18.

57. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.

58. Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти (ступінь «Доктор філософії») / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; [розробн. Сисоєва С. О., Грищук Ю. В.]. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 20 с.

59. Сапожников С. В. Сравнительный анализ этапов развития высшего педагогического образования в Украине и странах Черноморского региона. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Проблемы педагогики средней и высшей школы*. 2013. Т.26 (65). №1. С. 69–99.

60. Сисоєва С. О. Різниця понять. Чи постраждає зміст закону? *Освіта: Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик*. 2015. № 26–27 (5669–5670). С. 8.

61. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ: ВД ЕКМО, 2011. 344 с.

62. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotyru> (дата звернення: 02.10.2018).

63. Стандарти педагогічної освіти. *Порівняльна педагогіка*. URL: https://stud.com.ua/72627/pedagogika/standarti_pedagogichnoyi_osviti (дата звернення: 02.08.2018).

64. Стражнікова І. В. Система освіти України в перші роки незалежності. *Young Scientist*. 2016. № 12.1 (40). С. 539–542.

65. Трюхан В. Посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ України Інституційне забезпечення адаптації законодавства України до надбання спільноти в рамках виконання майбутньої Угоди про асоціацію Україна – ЄС. *Вісник Національної академії державного управління*. 2011. № 3. С. 230–240.

66. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами № 237/94-ВР (237/94-ВР) від 10.11.1994. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення: 02.08.2018).

67. Україна в роки незалежності: нові тенденції у культурному та духовному житті. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/32795/> (дата звернення: 13.08.2017).

68. Українські студенти в польських ВНЗ (2008-2015). CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-v-polskykh-vnz-2008-2015> (дата звернення: 02.10.2018).

69. Шевчук О. О. Становлення системи педагогічної освіти в Україні та Англії. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1020 (дата звернення: 23.05.2017).

70. Шинкарук В. Д., Бабин І. І., Терещук Г. В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Матеріали регіонального науково-практичного семінару: Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції (20-21 травня 2008р., м. Тернопіль) / За заг. ред. Г. В. Терещука. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. 235 с.

71. Шляхи оновлення вищої педагогічної освіти. URL: http://pidruchniki.com/14940511/pedagogika/shlyahi_onovlennya_vischoyi_pedagogichnoyi_osviti (дата звернення: 25.09.2017).

72. Шулікін Д. Дискусія про Концепцію педагогічної освіти. *Газета «Освіта України»*. 2018. №6.

73. Щербак О. І. Філософія неперервної професійно-педагогічної освіти. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: Зб. наук. праць*; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. Харків : НТУ «ХП», 2007. С. 89–97.

74. Щороку зростає кількість іноземних студентів, які хочуть здобувати вищу освіту в Україні. URL: <https://press.unian.ua/press/10144736-shchoroku-zrostaye-kilkist-inozemnih-studentiv-yaki-hochut-zdobuvati-vishchu-osvitu-v-ukrajini-video.html> (дата звернення: 25.09.2018).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз проблеми розвитку педагогічної освіти у Республіці Польща показав, що предметом дослідження українських вчених були такі її аспекти: становлення вищих педагогічних шкіл; реформування системи післядипломної педагогічної освіти; професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців; тенденції розвитку педагогічної освіти; організація педагогічних практик студентів закладів вищої педагогічної освіти; формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців; підвищення ефективності праці вчителів.

Польські дослідники значну увагу приділяли проблемам професійної підготовки та діяльності вчителів; розроблення загальних концепцій до формування стандартів педагогічної освіти; фінансування та управління освітою.

У дослідженні педагогічну освіту розглянуто як комплексну підготовку педагогічних працівників для освітніх закладів усіх типів та форм власності (у контексті польського поняття «kształcenie nauczycieli») та як складову системи вищої освіти, що функціонує відповідно до вимог європейського освітнього простору з урахуванням національних особливостей кожної країни.

Уточнено теоретичну сутність понять: «європейські інтеграційні процеси» та «розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів». Поняття «європейські інтеграційні процеси» у дисертації визначається як сукупність соціально-економічних та культурно-освітніх процесів, спрямованих на об'єднання різних країн у єдиний союз з метою задоволення спільних інтересів щодо подальшого економічного, культурного та духовного розвитку. Розвиток педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів розуміється як поступ у сфері педагогічної освіти відповідно до вимог єдиного європейського простору вищої освіти.

У дисертації період з 1918 по 1980 рік розглянуто як період суспільно-політичних та соціокультурних передумов європейського вектору розвитку педагогічної освіти у Польщі. Нижня хронологічна межа обумовлена здобуттям країною незалежності та міжнародного визнання, а також створенням власної

системи педагогічної освіти. Верхня хронологічна межа – створенням опозиційного профспілкового об'єднання «Солідарність», частиною якого була «Вчительська Солідарність». Серед передумов, що сприяли розвитку педагогічної освіти Польщі на шляху до євроінтеграції виокремлено такі: 1) суспільно-політичні: становлення нормативно-правової бази (Декрет про підготовку вчителів народних шкіл в Польській державі (1919), Декрет про шкільний обов'язок (1919), Конституція (1921), Закон про організацію шкільництва (1927), Закон про організацію шкільництва («Шкільна реформа 1932 р.») та ін.); оптимізація мережі закладів вищої освіти відповідно до соціально-економічних реалій країни; регламентація вимог щодо професійної кваліфікації вчителів; 2) соціокультурні: можливість інтелігенції впливати на розвиток освіти, зокрема відзначено діяльність Союзу вчителів; організація підпільної освіти у воєнний період: ефективна діяльність різного типу освітніх організацій (Таємна організація вчителів, Об'єднання вчителів професійних шкіл) та освітніх управлінських структур (Департамент освіти і культури, Освітньо-шкільне бюро західних земель, Міжорганізаційна координуюча комісія вчительських організацій і спілок) Польської підпільної держави); створення і діяльність Вчительської Солідарності.

Політико-державна доктрина, що сформувалася ще в епоху Речі Посполитої і ґрунтувалася на ідеї загальнонаціональної польської вищості допомагала полякам зберегтися як нації. Після тривалого періоду іноземного панування на польських землях і, як наслідок, насильницької денаціоналізації, розвиток освіти та науки, відродження і піднесення культури стало невід'ємною складовою національного творення та консолідуючим чинником громадянського демократичного суспільства.

У процесі дослідження виокремлено суспільно-політичні чинники, які гальмували розвиток освіти, зокрема й педагогічної, протягом 1918 – 1980 рр., серед яких: окупація території Польщі Третім рейхом та СРСР під час Другої світової війни, як наслідок, великі людські та матеріальні втрати, знищення польської вчительської інтелігенції, руйнація освітньої інфраструктури, шестирічна перерва у підготовці кваліфікованих молодих вчителів; незацікавленість уряду у здійсненні ліберальних освітніх реформ; недостатня кількість наукових та науково-

педагогічних працівників для задоволення існуючих потреб в освітній галузі; низький рівень загальної освіти (лише у 1951 – 1952 рр. було ліквідовано неписьменність серед широких верств населення).

2. Визначено та обґрунтовано основні періоди розвитку педагогічної освіти Республіки Польща в її історичному поступі до європейської інтеграції, а саме: 1980 – 1991 рр. – підготовки до асоціації з Європейським Союзом; 1991 – 2004 рр. – асоційованого членства в Європейському Союзі; 2004 – 2017 рр. – членства в Європейському Союзі.

Хронологічні межі I періоду охоплюють 1980 – 1991 рр. Нижня хронологічна межа (1980 р.) обумовлена створенням опозиційного профспілкового об'єднання «Солідарність», частиною якого була «Вчительська Солідарність». Діяльність об'єднання спрямовувалася на створення проектів принципово нових планів і програм для освітніх закладів усіх рівнів, а також концепцій виховання, статутів та інших регулятивних документів. Верхня межа (1991 р.) відзначається підписанням Угоди про асоціацію між Республікою Польща та Європейським Союзом, що стало першим кроком на шляху до реалізації країною європейського вибору зовнішньої політики та, як наслідок, посилило необхідність ефективної інтеграції в загальноєвропейське інтелектуально-освітнє середовище.

Хронологічні межі II періоду охоплюють 1991 – 2004 рр. Нижня межа – підписання Угоди про асоціацію; верхня межа (2004 р.) – Республіка Польща стала членом Європейського Союзу, виступила активним учасником розбудови єдиного європейського простору вищої освіти.

Хронологічні межі III періоду охоплюють 2004 – 2017 рр. Нижня межа визначена членством Республіки Польща у Європейському Союзі; верхня межа характеризується сучасними досягненнями педагогічної освіти Республіки Польща, зокрема запровадження нових моделей професійної підготовки педагогічних працівників та розробка стандартів педагогічної освіти.

3. Досліджено законодавчі та організаційні зміни (зміни, що стосуються функціонування системи педагогічної освіти; реструктуризації мережі закладів вищої освіти; концепцій підготовки педагогічних працівників) у розвитку

педагогічної освіти Республіки Польща на кожному періоді.

У період підготовки Республіки Польща до асоціації з Європейським Союзом (1980 – 1991 рр.), на законодавчому рівні, було впроваджено Карту вчителя; Закони «Про вищу освіту», «Про систему освіти». Укладення Республікою Польща Угоди про асоціацію (1991) знаменувало здійснення системи реформ в освітній галузі. Для даного періоду характерні організаційні зміни у системі освіти, її змісті та призначенні.

У період асоційованого членства Республіки Польща в Європейському Союзі (1991 – 2004 рр.) з метою вирішення проблеми адаптації польського законодавства до вимог ЄС було прийнято ряд нормативно-правових документів, зокрема: «Національна стратегія інтеграції», «Національний план ухвалення *Acquis Communautaire*», «Список законів, ухвалення яких є необхідним з огляду на вступ Польщі до Європейського Союзу». Реструктуризовано мережу закладів вищої освіти, створено нові концепції професійної підготовки вчителів.

У період членства Республіки Польща в Європейському Союзі (2004 – 2017 рр.) було затверджено новий стандарт щодо підготовки вчителя (2012), прийнято Постанови «Про установи підвищення кваліфікації вчителів», «Про детальні кваліфікаційні вимоги до вчителів». Даний період відзначається організаційними змінами у системі підготовки вчителів відповідно до європейських стандартів та потреб сучасного ринку праці.

Досліджено мотивацію вибору студентами напряму «Педагогіка» шляхом проведення анкетування серед 290 магістрантів Вищої школи педагогічної Спілки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща). Результати дослідження показали, що мотивація навчання за педагогічною спеціальністю для переважної кількості магістрантів (88,9% – 258 осіб) зумовлена бажанням працювати з дітьми та прагненнями особистісного й професійного розвитку. Крім того, 90% студентів планують працювати за отриманою спеціальністю, що свідчить про формування позитивної мотивації до педагогічної діяльності.

4. Охарактеризовано розвиток педагогічної освіти в Україні за роки незалежності. Показано, що важливе значення для інтенсифікації освітніх реформ в

Україні відповідно до викликів євроінтеграційних процесів становить прийняття Педагогічної Конституції Європи (2013); нових законів «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017); Концепції «Нова українська школа» (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018). Організаційні зміни у розвитку педагогічної освіти України відображено за такими основними напрямками: запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників; створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників; активне запровадження інклюзивної освіти; децентралізація управління освітою; налагодження європейської співпраці у забезпеченні якості вищої педагогічної освіти.

Виокремлено перспективні напрями впровадження польського досвіду щодо законодавчих та організаційних змін у педагогічну освіту України. Зокрема на законодавчому рівні: створення механізмів гармонізації законодавства України у сфері освіти із законодавством Європейського Союзу; розроблення галузевої рамки кваліфікацій та нових стандартів педагогічної освіти відповідно до вимог європейського простору вищої освіти; на організаційному рівні: модернізація змісту та методології побудови освітніх програм на основі компетентнісного підходу; удосконалення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; диверсифікація мов навчання у закладах вищої педагогічної освіти; створення умов для забезпечення якості педагогічної освіти відповідно до європейських стандартів і рекомендацій.

Однак проведене дослідження не вичерпує всієї повноти обраної проблеми. Подальшого вивчення потребують такі її аспекти: розвиток післядипломної педагогічної освіти Республіки Польща в контексті європейських інтеграційних процесів; забезпечення якості педагогічної освіти у Республіці Польща відповідно до європейських стандартів.

Основні положення і результати дисертаційної роботи викладені у наукових публікаціях (Додаток К) та були апробовані у доповідях на науково-практичних конференціях різних рівнів (Додаток Л). Результати дисертації впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти України (Додаток М).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. Педагогіка транснаціональної вищої освіти: концептуальні засади : навчальний посібник. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. 185 с.
2. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС: загальна довідка. URL: http://shev.gov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=5164&Itemid=262 (дата звернення: 12.10.2016).
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та молодих викл. вузів. Міжнар. фонд «Відродження». Київ : Либідь, 1998. 557 с.
4. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту : Статті, нариси, інтерв'ю : 2-ге вид., допов. Київ : Знання України, 2008. 819 с.
5. Андрущенко В. П., Бондар В. І. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1.28. С. 12–20.
6. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendnciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-v-konteksti-jevropejskogo-prostoru-vishhoji-osviti-na-period-do-2020r-.html> (дата звернення: 18.10.2016).
7. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади: монографія / за ред. Я. В. Цехмістера; Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. 708 с.
8. Бахрушин В. Професійні та освітні стандарти педагогів: світовий досвід. *Освітня політика: портал громадських експертів*. Опубліковано 11.04.2017. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/950-profesijni-ta-osvitni-standarti-pedagogiv-svitovij-dosvid> (дата звернення: 18.05.2017).

9. Бергенське комюніке («Загальноєвропейський простір освіти – досягнення мети»: Комюніке Конференції європейських міністрів освіти; Берген, 19–20 Травня 2005 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

10. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія. Київ : Богданова А. М., 2008. 406 с.

11. Березовська І. Ліцензування вчителів: необхідність чи повинність? *Львівська пошта*. 2018. №50-51 (2062-2063). URL: <http://www.lvivpost.net/suspilstvo/n/26873> (дата звернення: 11.09.2018).

12. Берлінське комюніке («Створення зони вищої освіти Європи»: Комюніке конференції міністрів освіти; Берлін, 19 вересня 2003 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

13. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2000. 40 с.

14. Біницька К. М. Розвиток вищих педагогічних шкіл у Республіці Польща (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Хмельницький : видавець ФОП Цюпак А.А.; 2013. 239 с.

15. Біницька К. Соціально-економічні трансформації в Республіці Польща у ХХ столітті – чинник розвитку системи вищої педагогічної освіти в країні. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 176–185.

16. Бойченко М. Вплив інтернаціоналізації на розвиток інноваційних процесів в управлінні європейською вищою освітою. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2011. № 2(8). С. 71–78.

17. Болонська декларація (Спільна декларація міністрів освіти Європи; Болонья, 19 червня 1999 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

18. Болонська робоча програма 2007-2009 («В напрямку до Європейського простору вищої освіти – інтегрована програма на 2007–2009 роки»).

URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

19. Большая советская энциклопедия / Гл. ред. А. М. Прохоров. Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. Москва : Изд-во «Сов. энциклопедия», 1975. Т. 1–30, Т. 21. 640 с.

20. Бочаров С. Адаптація польського права до правових стандартів Європейського Союзу. *Журнал «Схід»*. 2009. №2 (93). С. 98–102.

21. Бочаров С. В. Шлях Польщі до Європейського Союзу : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2011. 270 с.

22. Братко М. В., Хоружа Л. Л. Модель педагогічної освіти сучасного університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. № 3–4. С. 7–13.

23. Будапештсько-Віденська Декларація («Про створення Європейського простору вищої освіти», 12 березня 2010 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Budapest-Vienna_Declaration\(2010\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Budapest-Vienna_Declaration(2010).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

24. Бухарестське комюніке («Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти», 27 квітня 2012 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique\(2012\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique(2012).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

25. Бюджет – 2018: розвиток за інерцією Експрес-аналіз (12 січня 2018 р.). URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/budget-2018_flash.pdf (дата звернення: 02.10.2018).

26. Василюк А. В. Тенденції реформування шкільної освіти Польщі (XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Тернопіль, 2011. 40 с.

27. Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum; Болонья, 18 вересня 1988 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf (дата звернення: 19.09.2018).

28. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

29. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
30. Відділи та філії Університету ім. Яна Кохановського. URL: <https://www.ujk.edu.pl/webujk/3733> (дата звернення: 11.09.2018).
31. Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 21. С. 8–12.
32. Гавран М. І. Тенденції розвитку вищої освіти недержавної форми власності в Польщі та Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Дрогобич, 2013. 21 с.
33. Галус О. М., Шапошнікова Л. М. Порівняльна педагогіка: навч. посібник. Київ : Вища школа, 2006. 215 с.
34. Гапоненко А. Л., Панкрухин А. П. Стратегическое управление : учебник [для студ. ВУЗов]. Москва : Изд-во «ОМЕГА-Л», 2006. 464 с.
35. Гаряча Ю. П. Адаптація польського законодавства до законодавства ЄС у процесі євроінтеграції: досвід для України. *Стратегічні пріоритети*. 2010. №3(16). С. 23–27.
36. Гончаренко С. Фундаменталізація професійної освіти. *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*. 2006. № 7. С. 165–175.
37. Гончарик Н. Посадові оклади педпрацівників з 1 січня підвищено. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/budget-13-byudzhnet-oplata-truda-i-kadrovaya-rabota-50-dolzhnostnye-oklady-pedrabotnikov-s-1-yanvaryu-povysheny> (дата звернення: 02.10.2018).
38. Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління освітою в Польщі: автореф. дис. ... канд. наук з державного управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Київ, 2009. 18 с.
39. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2005. 20 с.

40. Грищук Ю. Адаптація польського законодавства про вищу освіту до вимог Європейського Союзу. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*. 2016. Вип. V. С. 75–80.
41. Грищук Ю. В. Акмеологічний підхід до розвитку творчої обдарованості учнів. *Неперервна освіта: акмеологічні студії*. 2017. № 2. С. 46–53.
42. Грищук Ю. В. Визначення професійної освіти і навчання: сучасні акценти. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 4. С. 16–22.
43. Грищук Ю. В. До проблеми визначення світових пріоритетів розвитку вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. № 4 (45). С. 22–25.
44. Грищук Ю. В. Забезпечення якості вищої освіти у Республіці Польща. Матеріали XXVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 27. С. 269–271.
45. Грищук Ю. В. Історико-педагогічний аналіз розвитку освіти в Польщі. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1–2. С. 137–141.
46. Грищук Ю. В. Компетентнісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів у Республіці Польща. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр.* 2015. № 24. С. 53–57.
47. Грищук Ю. В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 2 (6). С. 33–40. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/117/108#.VmV3itLhCHs>
48. Грищук Ю. В. Організація навчання іноземних студентів в Україні як чинник інтернаціоналізації вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 1–2 (46–47). С. 101–105.
49. Грищук Ю. В. Освітні реформи у Республіці Польща та їх вплив на систему професійної підготовки вчителів. Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 18–

21 січня 2016 року): у 3-х т. Т. 1. Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. С. 45.

50. Грищук Ю. В. Педагогічна Конституція Європи: сутність та значення для євроінтеграції освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. № 3 (58). С. 23–27.

51. Грищук Ю. В. Поняття «професійна освіта та навчання» у вітчизняному науковому просторі. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 4 (8). С. 112–120. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/182/163#.VlhW2VOMC1Q> (дата звернення: 19.09.2018).

52. Грищук Ю. В. Пріоритети та принципи розвитку сучасної вищої освіти у дослідженнях вітчизняних вчених. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5–6 (50–51). С. 22–26.

53. Грищук Ю. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у Республіці Польщі. ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки : тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів, м. Київ, 8-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. М. С. Кулик [та ін.]. Київ : НАУ, 2015. С. 76.

54. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща у період поступу до асоціації з Європейським Союзом. *Science, Research, Development : monografia pokonferencyjna. Pedagogy №9 (Poznan, 29–30 Wrzesień 2018 r.). Poznan, 2018. S. 14–16.*

55. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польщі: теоретичний аспект. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2015. № 1 (9). С. 61–74. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/214/203#.VPCELVOMC1Q> (дата звернення: 19.09.2018).

56. Грищук Ю. В. Роль полікультурних європейських традицій у реформуванні педагогічної освіти Республіки Польща. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2017. № 1–2 (16–17). С. 106–118. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/434/355>

57. Грищук Ю. В. Становлення та розвиток освіти в Польщі початку XI – кінця XVI століття. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2016. № 3 (15). С. 97–107. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/405> (дата звернення: 19.09.2018).

58. Грищук Ю. В. Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща : методичні рекомендації. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 32 с.

59. Грищук Ю. Педагогічна освіта у Республіці Польща як об'єкт міждисциплінарного дослідження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3–4 (48–49). С. 109–115.

60. Грищук Ю. В. Підтримка обдарованої учнівської молоді: нормативно-правовий та соціально-педагогічний аспекти. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 1 (5). С. 46–57. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/93>

61. Грищук Ю. Погляд у перспективу. *Липовецькі вісті*. №79 (1663 від 26.10.2016 р.). С. 2.

62. Грищук Ю. В. Популяризація досліджень молодих вчених: європейський досвід. Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16 берез. 2018 р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; ред.-кол.: В. О. Огнев'юк, Н. М. Віннікова, О. М. Кузьменко, О. С. Мусіяченко. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 34–36.

63. Грищук Ю. Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: досвід Республіки Польща. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*. 2018. Вип. VII. С. 152–156.

64. Грищук Ю. В. Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: євроінтеграційний контекст. Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. С. 105–107.

65. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти в Україні за роки незалежності: історико-педагогічний аналіз. Освіта і наука в умовах глобальних

трансформацій. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26–27 жовтня 2018 р., м. Дніпро. Частина I. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2018. С. 181–182.

66. Громов Є. В. Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти у Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2010. 22 с.

67. Губерська Н. Л. Основні етапи розвитку нормативно-правового регулювання адміністративно-процедурної діяльності у сфері вищої освіти в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2015. №1(11). С. 261–268.

68. Давиденко О. В. Організація підпільної освіти у Польщі в період другої світової війни : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Ніжин, 2015. 268 с.

69. Декларація Глазго, 2005 («Сильні університети для сильної Європи»: Декларація Європейської асоціації університетів; Брюссель, 15 квітня 2005 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/GLASGOWdeclaration_FINAL_RU.pdf (дата звернення: 19.09.2018).

70. Демократизація і Європейський Союз: країни Центральної і Східної Європи в першому десятилітті XXI ст. / Адам Боднар ... та ін.; переклад з англ. О. Кислюка. Київ : Український письменник, 2012. 267 с.

71. Десятов Т. Модернізація вищої педагогічної освіти з позицій реалізації модульно-діяльнісних програм. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 6. С. 45–53.

72. Децентралізація освіти – один з реальних кроків до розвитку територій. *Весь Кіровоград*. 2017. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/5510> (дата звернення: 02.10.2018).

73. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : Постанова КМУ №6 від 14.01.2015. URL: <https://pravo.uteka.ua/doc/Deyaki-pitannya-nadannya-osvitnoi-subvencii-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzhetam> (дата звернення: 02.10.2018).

74. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.
75. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
76. Євглевська О. Л. Адаптація законодавства як умова майбутнього членства України в Європейському Союзі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. ; редкол.: Ю. П. Битяк та ін. Харків : Право, 2009. Вип. 17. С. 123.
77. Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття: довідник / склад. А. М. Круглашов, І. Озимок, Т. С. Астапенко, В. В. Руссу. Чернівці, 2010. Ч.1. 212 с.
78. Єреванське комюніке (14–15 травня 2015 р.). URL: http://prehea.in.ua/sites/default/files/documents/2016/05/24/yerevanske_komyunike_2015.pdf (дата звернення: 19.09.2018).
79. Желанова В. В. Реалізація технологічного підходу до професійної підготовки майбутнього педагога у ВНЗ. *Інженерні та освітні технології*. 2017. №3(19). С. 25–31.
80. Жешувський університет. URL: <http://www.ur.edu.pl/ua> (дата звернення: 28.05.2018).
81. Жижко О. А. Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти Мексики. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2009. Вип. 4. С. 36–41.
82. Журавская Н. Т., Журавский Ю. А. Франчайзинговая форма продвижения инноваций вузов на образовательном рынке. *Вестник Томского государственного университета* : сб. науч. тр. Сер.: Экономика. 2007. № 1. С. 99–101.
83. Загальна інформація про Університету ім. Яна Кохановського. URL: <https://www.ujk.edu.pl/webujk/3723> (дата звернення: 11.09.2018).
84. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.

85. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі. URL: <http://www.osvita.org.ua/bologna/vprov/> (дата звернення: 02.09.2018).

86. Зеленько Г. І. Україна і Польща: моделі політичної модернізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політичних наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ, 2001. 22 с.

87. Івашко О. А. Проблема полікультурної освіти у Республіці Польща : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2012. 22 с.

88. Калінічева Г. І. Модернізація системи вищої освіти України в контексті національних пріоритетів XXI століття. *Вісник Черкаського університету : науковий журнал*. 2009. Вип. 154. С. 23–29.

89. Карпенко М. М. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій. URL: http://www.niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=gupr1&issue=2004_3 (дата звернення: 02.09.2018).

90. Квієк М. Польське законодавство про вищу освіту: досвід та уроки: Пер. з англ. Київ : Таксон, 2001. 220 с. (Сер. «Вища освіта в сучасному світі»).

91. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. 386 с.

92. Клясен Н. Післядипломна педагогічна освіта: зарубіжний досвід та сучасна практика. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 187–190.

93. Ковтун Г. І., Мартиненко О. В. Реформування вищої педагогічної освіти України в умовах євроінтеграції. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 2 (46). С. 329–336.

94. Ковчина І. М. Реформування загальної середньої і педагогічної освіти в Польщі у 80-90-х роках ХХ ст. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 168 с.

95. Когут С. Я. Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз) : автореф. дис.

на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Івано-Франківськ, 2005. 22 с.

96. Колесник С. Г. Сучасні підходи до модернізації вищої педагогічної освіти в Україні як проблема дослідження. *Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнародний збірник наукових робіт*. Донецьк: Фірма ТЕАН, 2008. Вип. 30. С. 19–24.

97. Конституція Польської Республіки. URL: <http://blog.vladey.com.ua/konstituciya-polskoj-respubliki-ukraïnskoju-movou/> (дата звернення: 22.09.2015).

98. Конституція України 28 червня 1996 року / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 19.09.2018).

99. Концепція у педагогіці. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепція> (дата звернення: 12.09.2018).

100. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.

101. Коржуев А. В. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании. Москва : ИНТРА, 2003. 411 с.

102. Котляр Д. *Acquis communautaire* та реформування законодавства України. 2004. URL: <http://parlament.org.ua/2004/03/27/acquis-sommunautaire-ta-reformuvannya-zakonodavstva-u/> (дата звернення: 12.09.2018).

103. Кравчук І. В. Механізми державного управління процесом адаптації національного права до права ЄС: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. наук з державного управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Київ, 2006. 22 с.

104. Краківський педагогічний університет (Краків, Польща). *Освіта в Польщі*. URL: <https://www.osvitapol.info/universytet-polscha/uid/57> (дата звернення: 11.09.2018).

105. Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти. *Edukacja wspoteczens twachwielo kulturowych*. Warszawa : Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNR, 2012. 322 с.

106. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати: монографія. Київ : Грамота, 2005. 448 с.

107. Кристопчук Т. Є. Модернізація педагогічної освіти в Україні в контексті намірів щодо входження в європейський освітній простір. *Нова пед. думка*. 2013. № 1. С. 127–131.

108. Кристопчук Т. Є. Педагогічна освіта в Республіці Польща: структура та зміст. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2013. №3–4. С. 127–134.

109. Кристопчук Т. Є. Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2014. 42 с.

110. Кудіна В. В. Моделі професійної підготовки учителів у різних країнах: зіставний аналіз. *Збірник наукових праць*. 2011. Вип. 44. С. 19–23.

111. Кучай О. В. Формування професійної компетенції вчителів інформатики у вищих навчальних закладах Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Черкаси, 2011. 23 с.

112. Левовицький Т. Професійна підготовка і праця вчителів: наукове видання / переклад з польськ. А. Івашко. Київ – Маріуполь : Видавництво «Рената», 2011. 119 с.

113. Лещенко М. П., Тимчук Л. І. Підходи до стандартизації сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів: польський досвід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 4. С. 33–46.

114. Лісабонська декларація, 2007 («Університети Європи після 2010 року: різноманіття за єдності мети» Брюсель, 13 квітня 2007 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/Lisbon_Declaration.pdf (дата звернення: 19.09.2018).

115. Лісабонська конвенція (Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні; Ліссабон, 11 квітня 1997 року). URL:

[http://www.edupolicy.org.ua/files/Lisbon_Convention\(1997\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Lisbon_Convention(1997).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

116. Локшина О. І. Порівняльна педагогіка в Україні у вимірі розвитку світової компаративістики. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 36–46.

117. Лондонське комюніке («На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації»: Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти; Лондон, 16–19 травня 2007 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

118. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / за заг. ред. акад. О. Г. Мороза. Київ : МАУП, 1994. 196 с.

119. Лювенське комюніке («Болонський процес у період до 2020 року – Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті»: Комюніке конференції європейських міністрів вищої освіти, Лювен та Лювен-ля-Ньов, 28–29 квітня 2009 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Louvain_Communique\(2009\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Louvain_Communique(2009).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

120. М'яковський М. Є. Педагогічна освіта Австрії XIX – початку XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Тернопіль, 2009. 19 с.

121. Майборода В. С. Розвиток університетської освіти та науки в Польщі (кінець XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2011. 24 с.

122. Матвієнко О. В., Полянничко З. О. Інформатизація шкільної освіти в Україні та Польщі: порівняльний аналіз. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 4. С. 40–45.

123. Мачинська Н. І. Вітчизняні дослідження педагогічної освіти: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2012. Вип. 2. С. 108–116.

124. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : монографія / за ред. докт. пед. наук, проф., членкор. НАПН України С. О. Сисоєвої. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

125. Методичні рекомендації на тему: «Складові механізми адаптації нормативно-правової бази України до законодавства Європейського Союзу. *Acquis communautaire*» / Упорядник: О. І. Рибчак. Калуш, 2013. 11 с.

126. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. Київ, 2004. 24 с.

127. МОН доопрацювало Концепцію розвитку педосвіти та винесло її на обговорення / Нова українська школа. URL: <http://nus.org.ua/news/mon-doopratsyovalo-kontseptsiyu-rozvytku-pedosvity-ta-vyneslo-yiyi-na-obgovorennya/> (дата звернення: 11.05.2018).

128. Морітз Я. Система професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти в Польщі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004.

129. Мушиньскі А. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2004. 22 с.

130. Мушкета Р. Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2007. 42 с.

131. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf (дата звернення: 18.09.2018).

132. Нероба Е. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2004. 24 с.

133. Нестеренко І. Б. Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в Польщі (науково-педагогічні розвідки). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 3 (37). С. 54–61.

134. Нестеренко І. Особливості стандарту підготовки вчителя початкових класів у Польщі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 45. С. 87–91.

135. Ніколаї Г. Ю. Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2008. 46 с.

136. Нова українська школа: 9 змін, які пропонує Міносвіти. URL: <https://hromadske.ua/posts/nova-ukrainska-shkola-9-zmin-iaki-proponuie-minosvity> (дата звернення: 18.09.2017).

137. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / Упорядники: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян; заг. ред. М. Грищенко. Київ, 2016. 34 с.

138. Новацка У. Організація педагогічних практик студентів математично-природничого відділу вищої педагогічної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2002. 24 с.

139. Новиков А. М. Российское образование в новой эпохе. Парадоксы наследия, векторы развития. Москва : Эгвес, 2000. 272 с.

140. Оболончик Н. Г. Кременецький ліцей в системі освіти Другої Речі Посполитої : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. історичних наук : спец. 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 2007. 15 с.

141. Огієнко О. І. Підготовка викладача вищої школи в умовах магістратури: андрагогічний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6 (50). С. 325–331.

142. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку (світоглядно-методологічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора

філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Київ, 2003. 23 с.

143. Огнев'юк В., Сисоєва С. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. *Рідна школа*. 2012. № 4–5 (988–989). С. 44–51.

144. Олександр Співаковський про розвиток педагогічної освіти. *Херсонці*. URL: <http://khersonci.com.ua/top/18739-oleksandr-spivakovskij-pro-rozvitok-pedagogichnoji-osviti.html> (дата звернення: 18.09.2018).

145. Освітня галузь України: аналіз тенденцій, нововведень і перспектив. URL: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/osvitnya-galuz-v-ukrayini-analiz-tendentsij-novovveden-i-perspektiv/> (дата звернення: 18.09.2018).

146. Освітня політика в контексті євроінтеграції. С. 235–247. URL: <http://old.niss.gov.ua/book/Zdioruk2/07.pdf> (дата звернення: 05.07.2018).

147. Освітня пропозиція. Університет природничих та гуманітарних наук в Седльце. URL: <https://www.uph.edu.pl/uk/2018-05-24-08-00-29/osvitnia-propozytsiia-i-i-riven> (дата звернення: 12.09.2018).

148. Освітологія: витоки наукового напрямку : монографія / за ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол. : В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. Київ : ВП «Едельвейс», 2012. 336 с.

149. Отчет о развитии образования в Польше / за ред. Е. Висневски; перевод и издание: Фонд Образование для Демократии. Варшава, 2003. 47 с.

150. Павленко В. В. Особливості підготовки майбутнього вчителя в Республіці Польща в контексті полікультурного підходу. *Проблеми освіти: Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 82. С. 196–203.

151. Паризьке комюніке (25 травня 2018 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf> (дата звернення: 19.09.2018).

152. Парламентський вимір європейської інтеграції / за ред. С. Г. Плачкової. Київ: «Нора-прінт», 2005. 113 с.

153. Пасічник В. Р. Система підготовки вчителя історії у Польщі (80-90-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2001. 16 с.
154. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116.
155. Педагогічна освіта. URL: http://vseslova.com.ua/word/Педагогічна_освіта-78876u (дата звернення: 05.07.2018).
156. Педагогічна освіта. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Педагогічна_освіта (дата звернення: 18.09.2018).
157. Педагогічно-артистичний факультет / Університет ім. Яна Кохановського. URL: <https://www.ujk.edu.pl/webujk/3733> (дата звернення: 11.09.2018).
158. Пендель А. Й. Управління загальноосвітніми навчальними закладами в Польщі: стан та перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. наук з державного управління. Львів, 2003. 20 с.
159. Покась В. П., Фруктова Я. С. До проблеми фундаменталізації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2013. № 19. С. 70–74.
160. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Генеза, 1997. 400 с.
161. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-у вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.
162. Польща – Європейський Союз: шлях інтеграції: Довідник / Донецький молодіжний дебатний центр, ПАУСІ. Донецьк. 44 с.
163. Празьке комюніке («До зони європейської Вищої освіти»: Комюніке зустрічі європейських міністрів освіти; Прага, 19 травня 2001 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

164. Прийма Л. Р., Кулиняк І. Я. Розвиток підприємства: сутність поняття. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.10. С. 236–241.

165. Прилипчук О. В. Реалізація адаптації законодавства України до законодавства ЄС: нормативно-правове та організаційне забезпечення. *Теорія та практика державного управління*. 2016. №3(54). С. 1–6.

166. Пришляк О. Ю. Удосконалення професійної підготовки педагогів України у контексті прогресивних ідей зарубіжного досвіду. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2013. №1 (5). С. 269–273.

167. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.09.2018).

168. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993. № 896 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 05.07.2018).

169. Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні : Указ Президента України від 25.09.2008. № 857/2008 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/857/2008> (дата звернення: 15.09.2018).

170. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 02.10.2017).

171. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ МОН України № 1176 від 14.08.2013. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ (дата звернення: 18.09.2018).

172. Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір : Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.12.2004 № 988. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/ (дата звернення: 04.07.2017).

173. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 11.08.2018).

174. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти Кабінет Міністрів України : Перелік від 29.04.2015 № 266. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п> (дата звернення: 18.09.2018).

175. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п> (дата звернення: 02.10.2018).

176. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки : Наказ МОН № 49 від 23.01.2004. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3127/ (дата звернення: 02.10.2018).

177. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002. № 347/2002 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 05.07.2018).

178. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013. №344/2013 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 18.09.2018).

179. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні : Указ Президента України від 04.07.2005. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005> (дата звернення: 02.10.2018).

180. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.07.2018).

181. Про підвищення оплати праці педагогічних працівників : Постанова КМУ №22 від 11.01.2018. URL: <https://pravo.uteka.ua/doc/Pro-pidvishhennya-oplati-praci-pedagogichnix-pracivnikiv> (дата звернення: 02.10.2018).

182. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10.02.1998. № 103/98-ВР / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/103/98-вр> (дата звернення: 19.09.2018).

183. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.10.2017. № 779-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250383204> (дата звернення: 14.09.2018).

184. Про університет. URL: <https://www.umcs.pl/uk/pro-un-versitet,1655.htm> (дата звернення: 28.05.2018).

185. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти. Робоча версія станом на 7 березня 2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-konserciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 11.05.2018).

186. Пропозиції до проекту Закону «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://mon.gov.ua/.../propozitsii-do-proektu-zakonu-pro-fakhovu-peredvishchu-osvitu> (дата звернення: 02.01.2018).

187. Пуховська Л. П. Стандарти педагогічної освіти: наукова дискусія західних учених. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №4(44). С. 10–18.

188. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. Харків, 2006. 496 с.

189. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.

190. Реструктуризація підприємства. Антикризове управління. URL: https://stud.com.ua/44297/menedzhment/antikrizove_upravlinnya (дата звернення: 12.09.2018).

191. Реформа высшего образования – А, В, С и раздельное финансирование. *Student Pol*. URL: <http://www.isttravel.ru/index.pl?act=PRODUCT&id=219> (дата обращения: 18.09.2018).

192. Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти (ступінь «Доктор філософії») / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; [розробн. Сисоєва С. О., Грищук Ю. В.]. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 20 с.

193. Романченко Т. Реструктуризація як ефективний засіб оздоровлення підприємства. *Юридична газета online*. №9 (559). URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/restrukturizaciya-yak-efektivniy-zasib-ozdorovlennya-pidприємства.html> (дата звернення: 12.09.2018).

194. Руда О. Освітня політика Другої Речі Посполитої у 1918-1924 роках. *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / ред. кол. Н. Скотна (головний редактор), О. Петречко (редактор розділу) та ін. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. С. 232–246.

195. Руссол В. М. Дидактичні основи оптимізації змісту післядипломної освіти педагогічних працівників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2000. 20 с.

196. Рух і розвиток. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/7338/46/> (дата звернення: 05.07.2018).

197. Саламанкське звернення (Послання Саламанкського з'їзду європейських закладів вищої освіти «Формування європейського простору вищої освіти»; 29–30 березня 2001 року). URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention\(2001\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention(2001).pdf) (дата звернення: 19.09.2018).

198. Сапожников С. В. Сравнительный анализ этапов развития высшего педагогического образования в Украине и странах Черноморского региона. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Проблемы педагогики средней и высшей школы*. 2013. Т.26 (65). №1. С. 69–99.

199. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посібник. 2-е вид. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.

200. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 320 с.

201. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія. Київ, 2008. 324 с.

202. Сисоєва С. О. Реалізація стандартів професійних кваліфікацій: досвід Республіки Польща. *Наукові праці: науково–методичний журнал. Педагогічні науки*. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. Т. 75. Вип. 62. 184 с.

203. Сисоєва С. О. Різниця понять. Чи постраждає зміст закону? *Освіта: Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик*. 2015. № 26–27 (5669–5670). С. 8.

204. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ : ВД ЕКМО, 2011. 344 с.

205. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наукове видання. Київ : Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. 362 с.

206. Система освіти Польщі: інформаційна довідка. URL: http://www.shirmk.usoz.ua/14/12.14-osvita_polska.doc (дата звернення: 11.09.2018).

207. Сітарська Б. Теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2005. 30 с.

208. Словник педагогічних термінів з полікультурної освіти / уклад. Олена Івашко. Маріуполь : Видавництво «Рената», 2012. 108 с.

209. Смірнова Л. Л. Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Кіровоград, 2010. 23 с.

210. Соколович-Алтуніна Ю. Модернізація вищої освіти в Польщі: європейський вимір. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2010. № 1–2. С. 131–137.

211. Сорбоннська декларація (Спільна Декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» чотирьох міністрів, що

представляють Велику Британію, Німеччину, Францію і Італію; Париж, Сорбонна, 25 травня 1998 року). URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.09.2018).

212. Соціально-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ : ЕксОб, 2004. 304 с.

213. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. *CEDOS*. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypu> (дата звернення: 02.10.2018).

214. Стандарти педагогічної освіти. *Порівняльна педагогіка*. URL: https://stud.com.ua/72627/pedagogika/standarti_pedagogichnoyi_osviti (дата звернення: 02.08.2018).

215. Стражнікова І. В. Система освіти України в перші роки незалежності. *Young Scientist*. 2016. № 12.1 (40). С. 539–542.

216. Татомир І. Л. Франчайзинг – ефективний інструмент реалізації освітніх продуктів та послуг на внутрішніх і зовнішніх ринках. *Науковий вісник національного лісотехнічного університету України : Збірник науково-технічних праць*. 2014. Вип. 24.8. С. 272–278.

217. Тиркус Ю. С. Теоретичні засади дослідження процесів політичної інтеграції. *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Серія: Політологія*. Севастополь, 2013. Вип. 145/2013. С. 100–104.

218. Трюхан В. Посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ України Інституційне забезпечення адаптації законодавства України до надбання спільноти в рамках виконання майбутньої Угоди про асоціацію Україна – ЄС. *Вісник Національної академії державного управління*. 2011. № 3. С. 230–240.

219. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами № 237/94-ВР (237/94-ВР) від 10.11.1994. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення: 02.08.2018).

220. Україна в роки незалежності: нові тенденції у культурному та духовному житті. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/32795/> (дата звернення: 13.08.2017).

221. Українські студенти в польських ВНЗ (2008-2015). CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-v-polskykh-vnz-2008-2015> (дата звернення: 02.10.2018).

222. Університет природничих та гуманітарних наук в Сєдльце. Наш університет. URL: <https://www.uph.edu.pl/uk/2018-05-24-08-00-29/nash-universytet> (дата звернення: 12.09.2018).

223. Целень А. Адаптація польського права до європейського права – засади, інституції і процедури. Польський референдум і новий устрій Європейського дому: Уроки для України. Фонд «Демократичні ініціативи» (Київ) та Інститут громадських справ (Варшава), 2004. С. 76–100.

224. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 216 с.

225. Чорна Н. М. Інтеграція Польщі до НАТО та ЄС: особливості, основні етапи і наслідки (кін. 80-х рр. XX ст. – 2005 р.) : автореф. дис. ... канд. історичних наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія». Чернівці, 2008. 22 с.

226. Шаповаленко І. В. Основні поняття вікової психології. *Вікова психологія (Психологія розвитку та вікова психологія)*. Москва : Гардаріки, 2005. 349 с.

227. Шевчук О. О. Становлення системи педагогічної освіти в Україні та Англії. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1020 (дата звернення: 23.05.2017).

228. Шемпрух І. Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2001. 44 с.

229. Шинкарук В. Д., Бабин І. І., Терещук Г. В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Матеріали регіонального науково-практичного семінару: Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції (20-21 травня 2008р., м. Тернопіль) / За заг. ред. Г. В. Терещука. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2008. 235 с.

230. Шляхи оновлення вищої педагогічної освіти. URL: http://pidruchniki.com/14940511/pedagogika/shlyahi_onovlennya_vischoyi_pedagogichnoyi_osviti (дата звернення: 25.09.2017).

231. Шулікін Д. Дискусія про Концепцію педагогічної освіти. *Газета «Освіта України»*. 2018. №6.

232. Щербак О. І. Проблеми професійно-педагогічної освіти в сучасних умовах. URL: <http://zavantag.com/docs/3209/index-85700.html> (дата звернення: 05.07.2018).

233. Щербак О. І. Філософія неперервної професійно-педагогічної освіти. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: Зб. наук. праць*; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. Харків : НТУ «ХП», 2007. С. 89–97.

234. Щербак О. Підготовка педагога професійної школи в Республіці Польща: аналіз досвіду і проблеми. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український / українсько-польський щорічник* / За ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченстохова – Київ. 2013. №XV. С. 290–291.

235. Щороку зростає кількість іноземних студентів, які хочуть здобувати вищу освіту в Україні. URL: <https://press.unian.ua/press/10144736-shchoroku-zrostaye-kilkist-inozemnih-studentiv-yaki-hochut-zdobuvati-vishchu-osvitu-v-ukrajini-video.html> (дата звернення: 25.09.2018).

236. Юрчук Л. М. Стан і тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти у Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2003. 20 с.

237. Ягупов В. В. Особистість як предмет дослідження психологічної і педагогічної наук. *Педагогіка: Поняття розвиток у психології. Розвиток особистості. Напрямки розвитку людини*. URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=52 (дата звернення: 05.07.2018).

238. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

239. Ярова О. Б. Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу (кінець XX – початок XXI ст.) : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018. 410 с.

240. A Memorandum on Lifelong Learning / Commission of the European Communities. Brussels, 30.10.2000 SEC(2000) 1832. URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (19.09.2018).

241. Banach Cz. Społeczeństwo polskie wobec wyzwań transformacji systemowej. Koreferaty, Komitet Prognoz «Polska w XXI wieku» przy Prezydium PAN.

242. Bartnicka K., Szybiak I. Zarys historii wychowania. Warszawa : Wydawnictwo Akademickie «Żak», 2001. 223 s.

243. Buliński T. Człowiek do zrobienia. Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2002.

244. Cele Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia / Politechnika Lubelska. URL: <https://www.pollub.pl/pl/uczelnia/wewnetrzny-system-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia/cele-wewnetrznego-systemu-zapewniania-jakosci-ksztalcenia> (20.05.2018).

245. Development of education in Poland in 1992-1993/ International conference on education. 44-th Session, Geneva 1994. Report prepared by Ministry of National Education in the Republic of Poland. Warsaw, August 1994. 33 s.

246. Drobka F. J. Education in Poland: past and present. Washington, D.C, 1927. 130 s.

247. Dziennik Urzędowy Resortu Oświaty (dalej: Dz. Urz. RO) 1944, № 1–4, poz. 24. S. Skrzyszewski, Wezwanie do nauczycielstwa polskiego.

248. Dziennik Ustaw z dnia 17 listopada 2000 r. № 98 poz. 1066.

249. Education at a Glance: OECD Indicators. Paris : OECD, 1996.

250. Edukacja nauczycielcka w perspektywie wymagań zmieniającego się świata / pod red. A. Siemak-Tylikowska, H. Kwiatkowska, S. Kwiatkowski. Warszawa : Wyd. Akademickie «Żak», 1998. 372 s.

251. Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych / pod red. K. Wojciechowskiego. Wrocław : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1986. 456 s.

252. Encyklopedia pedagogiczna / pod red. W. Pomykało. Warszawa : Wydaw. Fundacja Innowacja, 1993. 1016 s.

253. Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku. Tom III / red. prowadzący encyklopedii E. Różycka; red. nauk. i przewodn. kom. red. T. Pilch. Warszawa : Wyd. Akademickie «Żak», 2004. 1080 s.

254. Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku. Tom II / red. prowadzący encyklopedii E. Różycka; red. nauk. i przewodn. kom. red. T. Pilch. Warszawa: Wyd. Akademickie «Żak», 2003. 1114 s.

255. Encyklopedia Popularna / pod red. R. Lakowski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2015. 1158 s.

256. Faculty of Pedagogy / Jan Długosz University in Czestochowa. Official website. URL: <http://www.en.ajd.czest.pl/articles/view/faculty-of-pedagogy-2> (03.10.2018).

257. Fraczk J. Pedagogika porównawcza (Teksty, Opracowania i Zadania). Warszawa : Wydawnictwo UNESCO, 2003.

258. Fraczk J. Pedagogika porównawcza. Bydgoszcz : WSP w Bydgoszczy, 1995.

259. Garlicki J. Perspektywy integracji Polski z Europą a świadomość młodych Polaków. Postrzeganie Europy / pod. red. J. Niżnika. Warszawa, 1991.

260. Glenn E. Curtis, ed. Poland: A Country Study. Washington : GPO for the Library of Congress, 1992.

261. Global Education in Poland. The European Global Education Peer Review Process. National Report on Poland / Helmuth Hartmeyer, Carmel Madden, Elisabeth van der Steenhoven. Amsterdam, 2009. 63 s.

262. Golik J. Formalne kwalifikacje nauczycieli i wydatki na zajęcia pozalekcyjne, a wyniki uczniów z egzaminów zewnętrznych w latach 2002-2011 (gimnazjów finansowanych z budżetu miasta Poznania) : Rozprawa doktorska. Poznań, 2015. 245 s.

263. Higher Education Institutions (Schools) and their Finances / Piotr Łysoń (Ed.); Central Statistical Office in Poland. Warsaw : Statistical Publishing Establishment, 2013. 218 p.

264. Higher Education Institutions and their Finances / M. Żyra (Ed.); Centre for Education and Human Capital Statistics. Warsaw : Statistical Publishing Establishment, 2017. 237 p.
265. Hryshchuk Y. Historical and pedagogical analysis of the development of education in Poland. Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky. 2016. – Volume 4. № 1. P. 56–58.
266. Hryshchuk Y. Implementation of educational reforms during the 1990s in Poland: obstacles and conditions. *The Modern Higher Education Review*. 2017. № 2. P. 84–89.
267. Initial and continuing education of teachers / United Nations Educational, Scientific and Cultural organization. 1994. 77 p.
268. Institutions of higher education in Poland: information and statistic bulletin / I. Trejbicz (Ed.). Warsaw, 1963. 59 s.
269. Janke I. Cel ogólnoludzki i narodowy. Warszawa : «Szkola», 1930.
270. Jankowska D. Educating Educators and Teachers in Poland under Conditions of Neo-Liberal Culture of Consumption. *Comparative Professional Pedagogy*. 2007. №7(2). DOI: 10.1515/rpp-2017-0019.
271. Józwiak J., Podgórski J. Statystyka od podstaw. Wyd. VI zmienione. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2006.
272. Kołaczek B. Dostęp młodzieży do edukacji Zróżnicowania. Uwarunkowania. Wyrównanie szans. Warszawa : IpiSS. 2004. 186 s.
273. Komorowska H. Language Teaching and Teacher Training in Poland. Changes in Poland, the Implications for Education, Institute for Educational Research. Warsaw, 1991.
274. Koźmian D. Współczesne tendencje i poszukiwania koncepcji edukacji nauczycielskiej. In Baran, B., Horyń, L. (Eds.), *Kształcenie nauczycieli w systemie studiów uniwersyteckich*. Szczecin: PPH Zapol Dmochowski-Sobczyk, 2004.
275. Kształcenie nauczycieli na poziomie wyższym 1971 – 2010. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/organizacja-ksztalcenia-nauczycieli/1971-2010> (13.09.2018).

276. Kształcenie nauczycieli wobec zmian ładu edukacyjnego. *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej* / B. Kwiatkowska-Kowal red. Warszawa, 1994. S. 24–31.

277. Kupisiewicz Cz. Podstawy dydaktyki ogólnej. Warszawa : WSiP Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1995. 232 s.

278. Kupisiewicz C., Banach C. Strategia rozwoju edukacji w Polsce do roku 2020. *Kultura i Edukacja*. 2005. №2.

279. Kurcysz A. Co to jest oświata: i czego od niej wolno się spodziewać? 1914. 31 s.

280. Kwiecińska R. Rozum czy serce. Kraków, 2000. S. 21–22.

281. Kwieciński Z. Edukacja jako wartość odzyskiwana wspólnie (Głos w dyskusji o uspołecznieniu szkoły). *Edukacja*. 1991. № 1.

282. Kwieciński Z. Zmiana, rozwój i postęp w świadomości podmiotów edukacji. Wstęp do badań. *Kwartalnik Pedagogiczny*. 1990. № 4.

283. Lewowicki T. Przemiany filozofii edukacyjnej a kształcenie nauczycieli. Edukacja nauczycielska wobec zmiany społecznej; pod. red. H. Kwiatkowskiej. Warszawa, 1991.

284. Lindberg L. N. The Political Dynamics of European Economic Integration. Stanford : Stanford Univ. Press, 1963. 367 p.

285. Mała Encyklopedia PWN. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000. 1083 s.

286. Merriam-Webster Dictionary / Official website of the Merriam-Webster Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/integration> (12.02.2016).

287. Ministry of National Education, The Development of Education within 1989–1990. *Report for International Bureau of Education in Geneva*. Warszawa, 1990.

288. Misztal J. Zmiany w karcie nauczyciela. *Academia «Wspólnoty»*. URL: <https://www.akademiiawspolnoty.pl/program-i-harmonogram-sciezek/> (03.12.2018).

289. Moduł kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Instytut Edukacji Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach / Oficjalna strona internetowa. URL: <https://ie.uph.edu.pl/studenci/modul-ksztalcenia-nauczycielskiego> (11.10.2018).

290. Nagy M. Teacher Training in Central Europe: Recent Developments. *European Journal of Education*. 1998. Vol. 33. № 4. P. 393–406.
291. Nowa Encyklopedia Powszechna PWN. Tom V. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1996. 720 s.
292. Nowa Encyklopedia Powszechna. Kraków : Wyd. Zielona Sowa, 2008. 1088 s.
293. Nowy słownik pedagogiczny. Wyd. 3 poprawione / pod red. W. Okoń. Warszawa : Wydawn. Akad. «Żak», 2001. 468 s.
294. Nowy słownik pedagogiczny. Wyd. 4 uzup. i popr. / pod red. W. Okoń. Wydawnictwo Akademickie «Żak» Teresa i Józef Śniecińscy, 2004. 486 s.
295. Okoń W. Rzecz o edukacji nauczycieli. Warszawa, 1991.
296. Okoń W. Słownik pedagogiczny. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984. 368 s.
297. Okoń W. Słownik pedagogiczny. Wyd. 2 zm. i rozsz. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981.
298. On the Polish National Agency for Academic Exchange: Act of 7 July 2017. *Journal of laws of the Republic of Poland*. URL: [https://nawa.gov.pl/images/artykuly/menu-glowne/nawa/narodowa-agencja-wymiany-akademickiej/Ustawa_o_NAWA-\(12.09.2018\)](https://nawa.gov.pl/images/artykuly/menu-glowne/nawa/narodowa-agencja-wymiany-akademickiej/Ustawa_o_NAWA-(12.09.2018)).
299. Oświata dorosłych. Nowe uwarunkowania i wyzwania / pod red. R. Piwowarski. Warszawa, 1998.
300. Oświata w otoczeniu burzliwym. Migotliwe konteksty i perspektywy rozwoju współczesnej edukacji / pod red. H. Rusek, A. Górniok-Naglik, J. Oleksy. Katowice, 2008.
301. Paxton J. The Statesman's Year-Book 1982-83. Basingstoke : Palgrave Macmillan Limited Aug. 1982.
302. Pedagogika – podręcznik akademicki / pod red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. S. 11–12.
303. Pedagogika. Leksykon PWN / pod red. B. Milerski, B. Śliwerski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999. 284 s.
304. Polish Accreditation Committee / Official web-site of ENQA. URL: <https://enqa.eu/index.php/enqa-agencies/members/full-members/> (03.09.2018).

305. Polityka jakości Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. URL: <http://www.uwm.edu.pl/uniwersytet/ksztalcenie/wewnetrzny-system-zapewniania-jakosci-ksztalcenia> (дата звернення: 23.05.2018).

306. Polityka społeczna. Materiały do studiowania / pod red. A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Księżopolski. Katowice, 1998.

307. Polturzycki J. Dydaktyka dorosłych. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1991.

308. Pólturzycki J. Tendencje rozwojowe kształcenia ustawicznego. Warszawa : PWN, 1981.

309. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce : Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2018/09/ustawa.pdf> (20.09.2018).

310. Programy nauczania. Studia magisterskie (jednolite) / Uniwersytet, WSP. Warszawa, 1975.

311. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli. *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, 2017. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001575/O/D20171575.pdf> (03.12.2018).

312. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 grudnia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczycieli, zakresu informacji zawartych w karcie oceny pracy, składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego oraz trybu postępowania odwoławczego. *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000005/O/D20190005.pdf> (31.12.2018).

313. Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, 2016. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001591/O/D20161591.pdf> (12.09.2018).

314. Rozwój. URL: <https://pl.wiktionary.org/wiki/rozwój> (04.07.2017).

315. Seymour M. Rosen. Higher education in Poland. Part 1. Organization and administration. Washington, 1963. 37 s.
316. Simon B. Education in the new Poland. London : Lawrence & Wishart, 1954. 63 s.
317. Singer G. Teacher-education in a communist state: Poland 1956 – 1961. New York : Bookman, 1965. 282 s.
318. Słownik pedagogiczny / pod red. Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. 204 s.
319. Słownik współczesnego języka polskiego / pod red. B. Dunaj. Warszawa : Wydawnictwo Wilga, 1996.
320. Smoczyńska A. The system of education in Poland. Warsaw : Foundation for the Development of the Education System. Polish Eurydice Unit, 2014. 96 s.
321. Sosnicki K. Dydaktyka ogólna. Wrocław, 1959.
322. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Kyiv : CS Ltd., 2015. 32 p.
323. Student Göteborg Declaration. URL: http://www.aic.lv/ace/bologna/bol_prg/studdec.html (19.09.2018).
324. Suchodolski B. Aktualne zagadnienia oświaty i wychowania. Warszawa : Nasza Księgarnia, 1959. 509 s.
325. Sysoieva S. Nowe aspekty kształcenia, dokształcania i doskonalenia nauczycieli w kontekście przemian edukacyjnych. *Pedagogika pracy*. Radom, 2005. S. 20–25.
326. Sysoieva S. Technologia nauczania ukierunkowane na osobowość: metoda projektów. *Ruch pedagogiczny*. 2001. №3–4. S. 13–18.
327. System Zapewnienia Jakości Kształcenia / Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. URL: <https://www.umcs.pl/pl/system-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia,3005.htm> (дата звернення: 23.05.2018).
328. Szczepanski J. O indywidualności. Warszawa : IWZZ, 1988.
329. Szczepanski J. Refleksje nad oświatą. Warszawa : PIW, 1974.

330. The ILO/UNESCO Recommendation concerning the Status of Teachers (1966) and the UNESCO Recommendation concerning the Status of Higher Education – Revised edition 2016, International Labour Office, Sectoral Policies Department, Geneva, ILO, 2016. 77 p.

331. Tutko M. Internal quality assurance systems in polish higher education institutions in the light of the ESG 2015. *Zarządzanie publiczne*. 2016. № 4(36). Pp. 277–287. doi:10.4467/20843968ZP.17.024.6033

332. Universities of Pedagogy. The official website of the Ministry of Science and Higher Education. URL: <https://www.nauka.gov.pl/en/higher-education-institutions/universities-of-pedagogy.html#siedlce> (03.09.2018).

333. University of Warmia and Mazury in Olsztyn. Introduction. URL: <http://www.uwm.edu.pl/en/the-university/introduction> (дата звернення: 20.05.2018).

334. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Oficjalna strona internetowa. URL: <http://www.up.krakow.pl/wydzialy/wydzial-pedagogiczny> (03.09.2018).

335. Ustawa z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r., poz. 967). URL: <https://www.portaloswiatowy.pl/wynagrodzenie-nauczycieli/ustawa-z-26-stycznia-1982-r.-karta-nauczyciela-tekst-jedn.-dz.u.-z-2018-r.-poz.-967-10459.html#> (16.11.2018).

336. Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia / Uniwersytet Rzeszowski. URL: <http://www.ur.edu.pl/ksztalcenie/jakosc-ksztalcenia/wewnetrzny-system-ds-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia> (дата звернення: 23.05.2018).

337. Wiśniewska E. Kształcenie nauczycieli w Polsce a wyzwania współczesnego rynku pracy w świetle aktualnych regulacji prawnych. *Edukacja a rynek pracy. Od procesów do efektów kształcenia*. Płock : Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2012. S. 103–135.

338. Wydział Humanistyczny. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://www.uph.edu.pl/uczelnia/struktura-uczelni/wydzial-humanistyczny> (12.09.2018).

339. Wydziały i jednostki. Akademia Pomorska w Słupsku. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://www.apsl.edu.pl/Struktura/Wydzialy-i-jednostki> (12.09.2018).

340. Wydziały Uniwersytetu. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie. Oficjalna strona internetowa. URL: <http://www.ujd.edu.pl/articles/view/wydzialy> (12.09.2018).

341. Zaczyński W. Proces kształcenia. *Encyklopedia pedagogiczna* / pod red. W. Pomykała. Warszawa, 1993.

342. Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 kwietnia 1986 roku w sprawie zasad opracowywania planów studiów i ramowych programów nauczania studiów dziennych prowadzonych w szkołach wyższych podległych Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

343. Zarzecki L. Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie. Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, 2012. 144 s.

344. Zasady programowo-organizacyjne systemu kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli. Międzyresortowy Zespół ds. Kształcenia, Doksztalcenia i Doskonalenia Nauczycieli. Warszawa, 1986.

345. Zjednoczenie nauczycieli polskich na Ukrainie. Oficjalna strona internetowa. URL: <http://znpu.pp.ua> (29.12.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А1

Викладацький склад вищих навчальних закладів (31.12.1960)¹

Тип навчального закладу	Всього ²	Професори ³	Асистенти ⁴	Замісники проф.
Загальна кількість	35,034	3,049	13,133	1,166
Загальна кількість державних навчальних закладів ⁵ (А+В)	34,533	2,976	13,031	1,099
А. Під підпорядкуванням Міністерства вищої освіти	23,216	2,048	8,045	777
Університети	6,945	819	2,343	147
Політехніки	10,436	805	3,850	414
Школи сільського господарства	3,952	292	1,417	97
Школи економіки	1,610	123	410	100
Вечірні школи інженерії	273	9	25	19
В. Під підпорядкуванням інших міністерств	11,317	928	4,986	322
Медичні школи	8,071	490	4,148	54
Педагогічні коледжі	841	79	272	86
Центральна школа іноземної служби	50	6		3
Школи соціальних наук	284	13	47	13
Школи образотворчого мистецтва	1,448	322	266	118
Академії візуального мистецтва	689	140	174	36
Музичні академії	505	128	78	66
Драматичні школи	254	54	14	16
Школи фізичної культури	623	18	253	48
С. Інші	501	73	102	17
Католицький університет Любліна	407	46	81	12
Академії теології	94	27	21	5
Загальна кількість приватних навчальних закладів ⁶	501	73	102	17

Джерело: [315].

¹ За винятком 2 324 викладачів, які працювали за сумісництвом, серед яких: 175 професора, 67 - заступники професорів, 1425 старших і молодших асистентів

² Навчально-адміністративний персонал, за винятком осіб, які працюють у студентських гуртожитках

³ Професори звичайні, професори надзвичайні та доценти

⁴ Ад'юнкти, старші асистенти та асистенти

⁵ Навчально-адміністративний персонал, включаючи осіб, які працюють у студентських гуртожитках

⁶ Включаючи університетські курси під наглядом Міністерства національної оборони

Співвідношення кількості студентів на одного викладача та кількості асистентів на одного викладача

Тип навчального закладу	Кількість студентів на викладача ⁷			Кількість асистентів на персонал з професорським званням
	Всього ⁸	Викладач з професорським званням	Асистент	
Всього (А+В) ⁹	6,1	35,3	8,0	4,4
А. Вищі навчальні заклади під підпорядкуванням Міністерства вищої освіти	6,7	35,8	9,1	3,9
Університети	7,2	29,2	10,2	2,9
Політехніки	6,4	40,2	8,4	4,8
Сільськогосподарські школи	6,1	38,0	7,8	4,8
Школи економіки	8,8	45,2	13,6	3,3
В. Вищі навчальні заклади під підпорядкуванням інших міністерств	5,1	34,2	6,4	5,4
Медичні школи	4,9	46,7	5,5	8,5
Педагогічні коледжі	7,8	43,3	12,6	3,4
Центральна школа іноземної служби	5,7	8,5		
Школи соціальних наук	5,5	30,9	8,6	3,6
Школи образотворчого мистецтва	4,8	10,6	12,9	,8
Школи фізичної культури	5,0	87,8	6,2	14,1
С. Інші	10,0	26,4	18,9	1,4
Католицький університет Любліна	12,5	37,7	21,4	1,8
Академії теології	3,6	7,1	9,2	,8
Всього	10,0	26,4	18,9	1,4

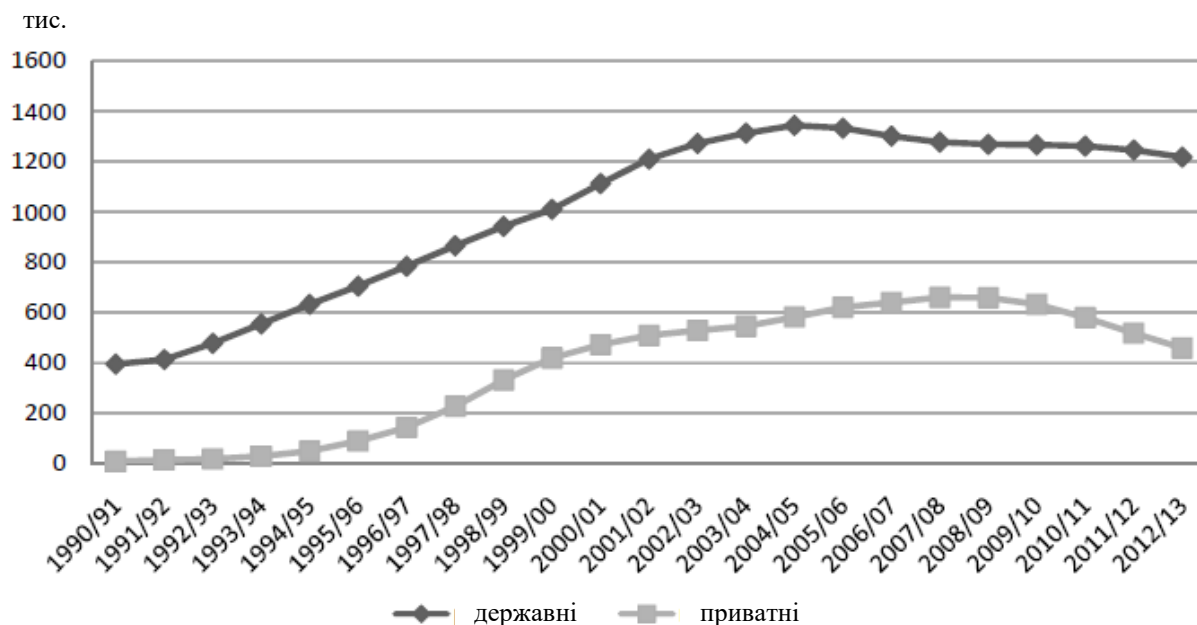
Джерело: [315].

⁷ Refers to daily courses

⁸ Includes persons with professorial rank, and assistants

⁹ University courses under supervision of Ministry of National Defense

Студенти у державних та приватних закладах вищої освіти

Джерело: [263, с. 31].

Студенти у приватних закладах вищої освіти

н.р.	Вищі школи	Студенти		Випускники	Викладацький склад
		всього	жінки		
1997/98	146	226 929	146 714	22 625	5 545
1998/99	158	331 483	210 269	31 995	6 467
1999/00	174	419 167	262 219	52 926	8 472
2000/01	195	472 340	291 659	79 794	9 343
2001/02	221	509 279	310 923	103 712	10 429
2002/03	252	528 820	318 567	119 806	12 245
2003/04	274	545 956	321 131	125 966	13 631
2004/05	301	582 112	336 396	133 970	15 449
2005/06	315	620 800	359 511	129 227	16 862
2006/07	318	640 313	369 486	130 844	16 910
2007/08	324	660 467	381 901	144 639	16 661
2008/09	325	659 396	390 173	154 846	16 847
2009/10	330	633 097	389 762	157 563	18 167
2010/11	328	580 076	363 534	169 039	17 896
2011/12	328	518 196	325 596	171 822	17 008
2012/13	321	459 450	288 392	158 554	15 726

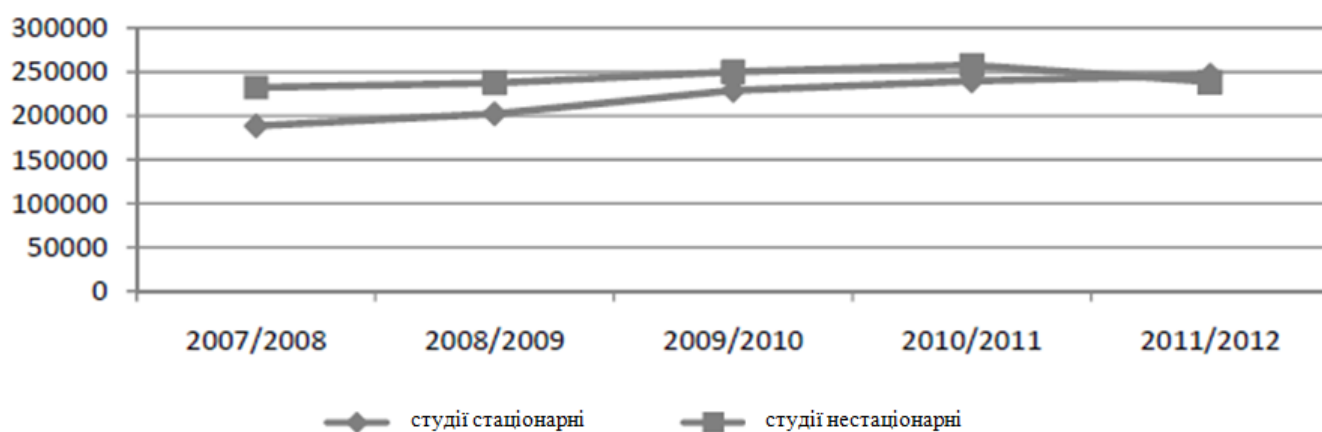
Джерело: [263, с. 32].

Студенти на різних формах навчання у 2011-2012 н.р.

Тип вищих шкіл	Всього	у т.ч. жінки	на студіях			
			стаціонарних		нестаціонарних	
			всього	у т.ч. жін.	всього	у т.ч. жін.
Всього	1 676 927	985 027	970 135	563 802	706 792	421 225
Державні вищі школи	1 217 477	696 635	886 420	513 213	331 057	183 422
Приватні вищі школи	459 450	288 392	83 715	50 589	375 735	237 803

Джерело: [263, с. 32].

Розподіл випускників закладів вищої освіти (за різними формами навчання)

Джерело: [263, с. 32].

Додаток Б2

Іноземні студенти та випускники у Польщі

н.р.	студенти	випускники
1995/1996	5 202	697
2000/2001	6 563	892
2001/2002	7 380	1 002
2002/2003	7 608	1 307
2003/2004	8 106	1 178
2004/2005	8 829	1 326
2005/2006	10 092	1 306
2006/2007	11 752	1 489
2007/2008	13 695	1 774
2008/2009	15 862	2 210
2009/2010	17 000	2 833
2010/2011	21 474	3 364
2011/2012	24 253	3 964
2012/2013	29 172	.

Джерело: [263, с. 37].

.....
штамп відділу**ПРОГРАМА МОДУЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ**

затверджена Радою факультету

.....

Назва модуля
спеціальності**Освіта та реабілітація учнів з вадами інтелекту
(олігофренопедагогіка)**

К-сть пунктів ECTS	58
--------------------	----

Отримані кваліфікації:

Випускник напряму «Спеціальна педагогіка» спеціальності «Освіта та реабілітація учнів з вадами інтелекту» (олігофренопедагогіка) володіє знаннями про розвиток та функціонування людей з вадами інтелекту, розпізнання їх стану та його детермінантів, а також знаннями щод процесу їхньої освіти та реабілітації. Отриманні знання дозволяють випускнику відбирати та використовувати доступні матеріали, методи роботи, прийоми та засоби розробки реабілітаційних заходів, ефективної реалізації догляду, освітньої та дидактичної діяльності.

Випускник отримує кваліфікацію для виконання професійної ролі:

- вихователя закладу дошкільної освіти для дітей з помірною розумовою відсталістю та з важким та глибоким ступенем розумової відсталості,
- вчителя (олігофренопедагога) у початковій школі для дітей з помірною розумовою відсталістю та з важким та глибоким ступенем розумової відсталості,
- вчителя, що координує освітній процес у дитячих садках та інтеграційних школах (класах),
- вчителя-вихователя у школах, інтернатах для дітей та молоді з вадами

інтелекту, <ul style="list-style-type: none"> • вчителя ревалідаційних занять у освітніх закладах для дітей та молоді з вадами інтелекту, • вчителя індивідуальної ревалідації учнів з вадами інтелекту, • педагога (олігофренопедагога) в реабілітаційному, освітньо-виховному центрі, • педагога (олігофренопедагога) у психолого-педагогічних та інших консультаціях, • педагога (олігофренопедагога) в інших установах, у яких відбувається реабілітаційно-освітньо-виховний процес.

Результати навчання для модуля спеціальності :

**ОСВІТА ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧНІВ З ВАДАМИ ІНТЕЛЕКТУ
(ОЛІГОФРЕНОПЕДАГОГІКА)**

I ступень (рівень 6)

Код	Результати навчання	Відношення до результатів навчання даного напрямку
ЗНАННЯ		
W01	Має структуровані знання про освіту людей з вадами інтелекту.	W07, W12
W02	Має елементарні знання про проектування та проведення діагностичної діяльності в олігофренопедагогіці.	W10
W03	Має базові знання про людей з вадами інтелекту, їх функціональні особливості, освітні та розвивальні потреби цієї групи людей, умови та способи задоволення цих потреб.	W13
W04	Має елементарні знання методології виконання типових завдань, стандартів, процедур, що використовуються у різних сферах освіти та реабілітації людей з вадами інтелекту.	W11
УМІННЯ		
U01	Використовує основні теоретичні знання в галузі олігофренопедагогіки з метою аналізу та інтерпретації освітніх, виховних, піклувальних, терапевтичних, культурних та інших проблем, дотичних до освіти та реабілітації людей з вадами інтелекту.	U01

U02	Має елементарні діагностичні уміння, що дозволяють аналізувати приклади діагностичної діяльності та проводити просту діагностику; може сформулювати висновки, розробити та представити результати та вказати напрями подальших дій у сфері освіти та реабілітації людей з вадами інтелекту.	U03
U03	Оцінює ефективність методів та процедур для виконання завдань, пов'язаних з різними сферами діяльності олігофренопедагога.	U06
U04	Здатна генерувати рішення конкретних педагогічних проблем і прогнозувати хід їх вирішення, а також прогнозувати наслідки запланованих заходів щодо освіти та реабілітації людей з вадами інтелекту.	U07
СОЦІАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ		
K01	Має переконання щодо сенсу, цінності та необхідності вживати заходів у сфері освіти та реабілітації людей з вадами інтелекту; готова зайнятися професійними проблемами; демонструє активність, відповідальність; характеризується наполегливістю у здійсненні індивідуальної та колективної професійної діяльності в галузі олігофренопедагогіки.	K02
K02	Здатна співпрацювати з фахівцями в галузі спеціальної освіти, зокрема й іноземними фахівцями в цій галузі, має елементарні організаційні навички, що дозволяють досягти цілей, пов'язаних з проектуванням та проведенням професійної діяльності при роботі з людьми з вадами інтелекту.	K05
K03	Відповідально готується до своєї роботи, проектує та здійснює професійну діяльність у сфері освіти та реабілітації людей з вадами інтелекту.	K01

Форми перевірки результатів навчання

	Е – навчання	Дидактичні ігри	Вправи в школі	Польові заняття	Лабораторна робота	Індивідуальний проєкт	Груповий проєкт	Участь у дискусіях	Реферат	Письмова робота (есе)	Усний іспит	Письмовий іспит	Інше
W01								X	X		X	X	X
W02								X	X		X	X	X
W03								X	X		X	X	X
W04								X	X		X	X	X
U01			X					X					
U02				X		X		X				X	X
U03			X					X			X	X	X
U04			X	X		X		X			X	X	X
K01			X	X		X		X					X
K02			X	X		X		X					X
K03			X	X		X		X					X

.....
печатка і підпис Декана

План модуля спеціальності

Освіта і реабілітація учнів з вадами інтелекту (олігофренопедагогіка)

Нестаціонарне навчання (перший (бакалаврський) ступень)

Академічний рік 2017/2018

Семестр III :

Дидактичні заняття

назва курсу	години								E/-	пункти ECTS
	W	заняття в групах					навчання	Разом		
		A	K	L	S	P				
Основи методик дошкільного виховання [1]	8	8						16		2
Вступ до методики інтегрованого навчання [1]	8							8		1
Основи полоністики [1]		5						5		1
Основи математичної освіти [1]		5						5		1
Основи природознавства [1]		5						5		1
Методика образотворчого мистецтва [1]		5						5		1
Методика викладання музики [1]		5						5		1
Вступ до спеціальної дидактики [1]	8	8						18		2
Олігофренопедагогіка	8	8						16	E	2
Психологія осіб з вадами інтелекту [3]	8	8						16	E	2
Сексуальність осіб з інтелектуальними вадами [3]	8	8						16		2
	48	65						115	2	16

[1], [2] загальні предмети для спеціальностей "Освіта і реабілітація учнів з вадами інтелекту", "Освіта і реабілітація учнів, що не чують і слабочуючих", "Освіта і реабілітація сліпих та слабозорих учнів"

[3] загальні предмети для спеціальності "Працетерапія осіб з глибокими вадами інтелекту"

Дидактичні заняття

назва курсу	години							E/-	пункти ECTS	
	W	заняття в групах					навчання І.			Разом
		A	K	L	S	P				
Методика навчання учнів з легким ступенем розумової відсталості	16	16				15		47	E	5
Анімація вільного часу людей з обмеженими можливостями [2]	8			15				23		3
Методика корекційно-компенсаторної роботи [2]	8	16						24	E	3
	32	32				15		94	2	11

[2] у т.ч.: Арт-терапія - 10 год., Бібліотерапія - 10 год., Музикотерапія - 10 год.

Семестр V:**Дидактичні заняття**

назва курсу	години							E/-	пункти ECTS	
	W	заняття в групах					навчання І.			Разом
		A	K	L	S	P				
Методика виховання та навчання осіб з глибокою розумовою відсталістю А	8	15				10		33		4
Методика опікунсько-виховної роботи у спеціальних закладах	8	16				15		39	E	4
Інклюзивна освіта	5	8				8		21		2
Робота з особами з глибокими вадами [3]	10	10				5		25	E	4
	31	49				38		118	2	14

[3] загальний предмет для спеціальності "Терапія осіб з глибокими вадами інтелекту"

Інші заняття

тип занять	год.	тиж.	пункти ECTS
Професійно-педагогічна практика в реабілітаційних та освітніх центрах для учнів з вадами інтелекту	40	2	3

Семестр VI

Дидактичні заняття

назва курсу	години							Е/-	пункти ECTS	
	W	заняття в групах					навчання			Разом
		A	K	L	S	P				
Стратегія роботи з дітьми та молоддю з глибокою розумовою відсталістю	8	8				8		24	Е	3
Методика виховання і навчання осіб з глибокою розумовою відсталістю Б	8	15				10		33	Е	5
Проектування індивідуальної ревалідизації осіб з інтелектуальними вадами	5	10						15	Е	3
Конструювання індивідуальних освітньо-терапевтичних програм для учнів з вадами інтелекту	5	10						15		3
	26	43				18		87	3	14

Додаткова інформація:

- 1) графік проведення практичних занять у школі:
 - практичні заняття (години занять з учнями / вихованцями у школі / інших закладах)
 - теоретичні заняття (предметно-дидактичний аналіз проходження практики)

сем.	назва курсу	заняття	
		п	т
II	Спеціальна педагогіка	12	
IV	Поведінкова терапія	5	
IV	Методика навчання учнів з легким ступенем розумової відсталості	15	
V	Методика виховання і навчання осіб з глибокою розумовою відсталістю А	10	
V	Методика опікунсько-виховної роботи у спеціальних закладах	15	
V	Інклюзивна освіта	8	
V	Робота з особами з глибокими вадами	5	
VI	Спеціальна андрагогіка	5	
VI	Методика виховання і навчання осіб з глибокою розумовою відсталістю Б	10	
VI	Стратегія роботи з дітьми та молоддю з глибокою розумовою відсталістю	8	
		93	

2) професійно-педагогічна практика

Семестр	назва практики (тип та обсяг, місце здійснення)	тиж.	год. Занять з	
			разом	рго w.
II	Психолого-педагогічна практика - з відривом від виробництва		30	10
V	Професійно-педагогічна практика у реабілітаційно-освітніх закладах для учнів з вадами інтелекту - без відриву від виробництва	2	40	20
			70	30

Додаток Г**Зміст навчального модуля, який готує до професії вчителя**

Навчальний модуль підготовлено для студентів денної та заочної форми навчання I і II ступеня, які бажають здобути кваліфікацію вчителя. Модуль підготовлено відповідно до Постанови міністра науки і вищої освіти «Про стандарти професійної підготовки вчителів» від 17 січня 2012 р.

Навчання за модулем здійснюватиметься у разі, якщо даний модуль було обрано щонайменше 28 студентами з даного напрямку підготовки.

Предмети, які будуть викладатися у рамках модуля, залежать від варіанта навчання:

I. Навчання для студентів першого освітнього ступеня (напрями підготовки: інформатика, математика, біологія, філологія (спеціалізації: ділова англійська мова з теорією перекладу; російська мова в бізнесі; німецька мова в бізнесі; польська філологія), мистецька освіта в галузі образотворчого мистецтва), які ще не здобули відповідну кваліфікацію вчителя. У рамках цього варіанту студент закінчує та отримує кредити з наступних курсів (предметів):

Модуль II**Семестр I**

- 1) Основи психології, 45 годин.
- 2) Основи педагогіки, 45 годин.

Семестр II

- 1) Психологічні аспекти роботи з учнем на другому освітньому рівні, 30 годин.
- 2) Педагогічні аспекти роботи з учнем на другому освітньому рівні, 30 годин.
- 3) Емісія голосу, 15 годин.
- 4) Психолого-педагогічна практика (1 тиждень), 30 годин.

Модуль III**Семестр III**

- 1) Основи дидактики, 30 годин.
- 2) Дидактика предмета на другому освітньому рівні, 45 годин.

3) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.

Семестр IV

1) Дидактика предмета на другому освітньому рівні, 45 годин.

2) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.

3) Дидактична педагогічна практика на другому освітньому рівні, 90 годин.

II. Навчання для студентів другого освітнього ступеня (напрями підготовки: польська філологія, філологія (спеціалізація: англійська мова в бізнесі, перекладознавство), математика).

У рамках цього варіанту студент закінчує та отримує кредити з наступних курсів (предметів):

Модуль II

Семестр I (з листопада)

1) Основи психології, 45 годин.

2) Основи педагогіки, 45 годин.

Семестр II

1) Психологічні аспекти роботи з учнями на другому освітньому рівні, 30 годин.

2) Психологічні аспекти роботи з учнями на третьому та четвертому освітньому рівні, 30 годин.

3) Педагогічні аспекти роботи з учнями на другому освітньому рівні, 30 годин.

4) Педагогічні аспекти роботи з учнями на третьому та четвертому освітньому рівні, 30 годин.

5) Емісія голосу, 15 годин.

4) Психолого-педагогічна практика (1 тиждень), 30 годин.

Модуль III

Семестр III

1) Основи дидактики, 30 годин.

2) Дидактика предмета на другому освітньому рівні, 45 годин.

3) Дидактика предмета на третьому освітньому рівні, 45 годин.

4) Проміжна педагогічна практика, 20 годин.

5) Дидактична педагогічна практика на другому освітньому рівні, 45 годин.

6) Дидактична педагогічна практика на третьому освітньому рівні, 30 годин.

Семестр IV

1) Дидактика предмета на четвертому освітньому рівні, 45 годин.

2) Проміжна педагогічна практика, 10 годин.

3) Дидактична педагогічна практика на четвертому освітньому рівні, 30 годин.

III. Навчання для студентів другого освітнього ступеня (напрями підготовки: польська філологія, філологія (спеціалізація: англійська мова в бізнесі, перекладознавство), адміністрування, менеджмент, хімія, математика, дієтологія, національна безпека).

У рамках цього варіанту студент закінчує та отримує кредити з наступних курсів (предметів):

Модуль II

Семестр I (з листопада)

1) Основи психології, 45 годин.

2) Основи педагогіки, 45 годин.

Семестр II

1) Психологічні аспекти роботи з учнями на третьому й четвертому освітньому рівні, 30 годин.

2) Педагогічні аспекти роботи з учнями на третьому й четвертому освітньому рівні, 30 годин.

3) Емісія голосу, 15 годин.

4) Психолого-педагогічна практика (1 тиждень), 30 годин.

Модуль III

Семестр III

1) Основи дидактики, 30 годин.

2) Дидактика предмета на третьому освітньому рівні, 45 годин.

3) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.

4) Дидактична педагогічна практика на третьому освітньому рівні, 45 годин.

Семестр IV

- 1) Дидактика предмета на четвертому освітньому рівні, 45 годин.
- 2) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.
- 3) Дидактична педагогічна практика на четвертому освітньому рівні, 45 годин.

IV. Навчання для студентів першого та другого освітнього ступеня, які мають відповідну кваліфікацію для викладання одного предмета; подають звернення про одержання права викладати інший предмет на відповідному освітньому рівні.

Для студентів першого освітнього ступеня:

Модуль IV

Семестр III

- 1) Дидактика предмета на другому освітньому рівні, 45 годин.
- 2) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.

Семестр IV

- 1) Дидактика предмета на другому освітньому рівні, 45 годин.
- 2) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.
- 3) Дидактична педагогічна практика на другому освітньому рівні, 45 годин.

Для студентів другого освітнього ступеня:

Модуль IV

Семестр III

- 1) Дидактика предмета на третьому освітньому рівні, 45 годин.
- 2) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.
- 3) Дидактична педагогічна практика на третьому освітньому рівні, 30 годин.

Семестр IV

- 1) Дидактика предмета на четвертому освітньому рівні, 45 годин.
- 2) Проміжна педагогічна практика, 15 годин.
- 3) Дидактична педагогічна практика на четвертому освітньому рівні, 30 годин.

Джерело: [289].

Навчальний план другого ступеня (напряом «Педагогіка», стаціонарна форма навчання)

Спеціалізація: Професійний консалтинг та коучинг з питань кар'єри																								
№	Назва модуля	Форма контролю	Кількість годин				О	Кількість годин в семестрі																
			I семестр		II семестр			I рік				II рік												
			лекції	практичні	лабораторні	І семестр		II семестр	I семестр	II семестр	I семестр	II семестр	I семестр	II семестр										
1	Концепція професійного розвитку і професійного вибору	І	30	30		F	30	6																
2	Навчання навикам коучингу	3	30		30	F																		
3	Методика оцінювання посередницької діяльності	3	30		30	F				30	4													
4	Посередницька діяльність та навички переговорів	3	45		45	F				45	6													
5	Професійний консалтинг у системі освіти	3	30		30	F																		
6	Посередництво в роботі у Польщі та за кордоном	3	30		30	F				30	4													
7	Ринок праці. Професієзнавство та класифікація професій	І	30	30		F						30												
8	Навчання міжперсональній комунікації	3	30		30	F				30	4													
9	Індивідуальний стиль керівництва	3	30		30	F								30	5									
10	Освітня і професійна інформація	І	15	15		F						15												
11	Комп'ютерні системи в роботі консультанта з питань кар'єри	3	15		15	F																15	2	
12	Основи трудового права	І	30	30		F						30												
13	Інклюзивна освіта	І	30	30		F						30												
14	Етика посередницької діяльності	3	15		15	F								15	2									
15	Полікультурність у посередницькій діяльності	3	15		15	F																	15	2
Разом			405	135	135		30	0	0	6	30	105	22	75	30	29	0	30	0	4				

Анкета

(для студентів, що навчаються на педагогічних спеціальностях)

1. Вік (вказати) _____
2. Стать
 чол. жін.
3. Освіта (потрібне відзначити):
 середня, вища.
4. Назва закладу вищої освіти, в якому Ви навчаєтесь. Спеціальність (вказати)

5. Досвід роботи (за наявності – вказати) _____
6. Яка була Ваша мотивація при обранні спеціальності?
 бажання отримати роботу, яка найбільш високо оплачується;
 бажання мати вищу освіту;
 здобуття більш високого соціального статусу;
 відчуття особливого інтересу, покликання до обраної професії;
 престижність та висока потреба у представниках цієї професії в суспільстві;
 гарантованість працевлаштування;
 інші мотиви (вказати).
7. Після закінчення навчання Ви будете працювати за отриманою спеціальністю?
 так; ні; цілком можливо.
8. Що спонукає Вас працювати за здобутою спеціальністю?
 можливість кар'єрного зросту;
 можливість займатися викладацькою роботою у різних навчальних закладах;
 можливість займатися науково-дослідною роботою;
 відповідність роботи здібностям;
 повага оточуючих;
 інше (вказати).

Дата заповнення анкети _____

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНКЕТУВАННЯ

1. СПЕЦИФІКАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єкт дослідження: магістранти Вищої школи педагогічної Спілки польських вчителів.

Studia magisterskie pedagogika	Магістерська програма з педагогіки
Specjalności: Pedagogika kulturoznawcza – menadżer i animator kultury. Wychowanie przedszkolne i edukacja wczesnoszkolna. Pedagogika opiekuńczo-wychowawcza z terapią pedagogiczną.	Спеціальності: Педагогіка культури – менеджер і аніматор культури. Дошкільне виховання і ранньошкільна освіта. Опікунсько-виховальна педагогіка з педагогічною терапією.

Мета дослідження: з'ясувати мотивацію магістрантів при обранні педагогічної спеціальності.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати яка була мотивація магістрантів при обранні педагогічної спеціальності.
2. Визначити чи планують магістранти після закінчення навчання працювати за отриманою спеціальністю.
3. З'ясувати що спонукає магістрантів працювати за здобутою спеціальністю.

Географія: місто Варшава, Республіка Польща.

Вибірка: 290 осіб (чоловіки (22 особи) і жінки (268 осіб) віком 23 років і більше).

Вікова категорія						
23-25 pp.	26-30 pp.	31-35 pp.	36-40 pp.	41-45 pp.	46-50 pp.	51-56 pp.
94 особи (32,2%)	62 особи (21,1%)	35 осіб (12,2%)	45 осіб (15,6%)	29 осіб (10%)	19 осіб (6,7%)	6 осіб (2,2%)

216 осіб (74,4%) мають досвід роботи.

Досвід роботи						
6 міс.	1-3 рр.	4-10 рр.	11-15 рр.	16-20 рр.	21-25 рр.	26-30 рр.
7 осіб	58 осіб	110 осіб	12 осіб	17 осіб	6 осіб	6 осіб

2. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Мотивація магістрантів при обранні педагогічної спеціальності.

На запитання *«Яка була Ваша мотивація при обранні педагогічної спеціальності?»* відповіді респондентів було розподілено так:

- бажання працювати з дітьми – 26,7% (77 ос.);
- здійснення дитячої (юнацької) мрії – 15,6% (45 ос.);
- бажання особистісного та професійного розвитку – 14,4 % (42 ос.);
- бажання отримати роботу за напрямом педагогічної діяльності – 10% (29 ос.);
- відчуття особливого інтересу, покликання до обраної професії – 6,7% (19 ос.);
- зміна роботи, тому потрібна вища педагогічна освіта – 6,7% (19 ос.);
- підвищити кваліфікації – 5,6% (16 ос.);
- бажання навчати інших – 3,3% (10 ос.);
- отримати ступінь магістра – 3,3% (10 ос.);
- гарантованість працевлаштування – 2,2% (6 ос.);
- за рекомендацією подруги, що працює за напрямом – 2,2% (6 ос.);
- престижність і висока потреба у представниках цієї професії в суспільстві – 1,1% (3 ос.);
- здобути знання і вміння, що допоможуть краще виховувати власних дітей – 1,1% (3 ос.);
- праця з дітьми дозволяє себе відчувати молодою – 1,1% (3 ос.).

На запитання *«Після закінчення навчання Ви будете працювати за отриманою спеціальністю?»* 32 респонденти (11,1%) відповіли «ні»; 258 осіб (88,9%) – «так».

На запитання *«Що спонукає Вас працювати за здобутою спеціальністю?»* відповіді респондентів було розподілено так:

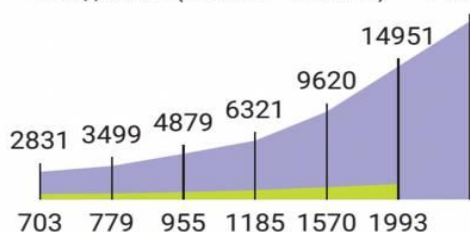
- бажання працювати з дітьми / люблю працювати з дітьми – 40% (116 ос.);
- робота за спеціальністю приносить мені задоволення – 15% (44 ос.);
- бажання допомагати іншим розвиватися, пізнавати світ, соціалізуватися – 13,8% (40 ос.);
- відповідність роботи здібностям – 7,5% (22 ос.);
- моя робота – це моя пристрасть, ціль життя – 6, 3% (18 ос.);
- можливість кар'єрного зросту – 3, 8% (11 ос.);
- можливість матеріального забезпечення себе і своєї родини – 3,8% (11 ос.);
- повага оточуючих, престижність – 3,6% (10 ос.);
- бажання реалізувати творчі задуми – 2,5% (7 ос.);
- зміна попередньої професії – 2,5% (7 ос.);
- планую виїхати до Ісландії і відкрити власний дитячий садок для дітей польських емігрантів – 1, 2% (3 ос.).

Українські студенти в Польщі

на програмах повного циклу (2008/09–2014/15)

■ Всього українців 2008/09–2014/15

■ Українців польського походження (2008/09–2013/14) **20693**

2014/2015 навчальний рік

ВНЗ

Тип ВНЗ	Кількість
Державні	8 469
Приватні	12 224

Чому навчаються українці в польських університетах? (2014–2015 н.р.)

Суспільні науки

Державні ВНЗ	3 779
Приватні ВНЗ	8 321

Гуманітарні науки

Державні ВНЗ	1 605
Приватні ВНЗ	762

Інженерія

Державні ВНЗ	1 335
Приватні ВНЗ	1 115

Охорона здоров'я

Державні ВНЗ	575
Приватні ВНЗ	1 595

Мистецтво

Державні ВНЗ	277
Приватні ВНЗ	224

Фізико-математичні науки

Державні ВНЗ	279
Приватні ВНЗ	178

Природничі науки

Державні ВНЗ	264
Приватні ВНЗ	5

Сільське господарство

Державні ВНЗ	125
Приватні ВНЗ	24

Докторат (Аспірантура)

292

Програми обміну
Стажування (до 9 місяців)

1 086

Післядипломна освіта
Габілітаційні стажування

145

ПОЛЬЩА

Населення	38 478 602
Кількість державних ВНЗ	132
Кількість приватних ВНЗ	306
Загальна кількість студентів	1 549 877
Кількість іноземних студентів	35 983

Річні підготовчі курси

Державні ВНЗ	210
--------------	-----

Джерела: Główny Urząd Statystyczny, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

CE DOS
аналітичний центр

Додаток 3

Позитивні та негативні сторони розвитку франчайзингових відносин для отримувачів та провайдерів освітніх послуг

Представники	Позитивні сторони	Негативні сторони
<p>Заклад вищої освіти – франчайзер</p>	<ul style="list-style-type: none"> - можливість отримати додатковий дохід від просування освітніх продуктів та послуг в інші регіони й держави за рахунок консалтингу і маркетингу; - проведення єдиної науково-дослідної політики в інтересах динамічного розвитку франчайзера; - можливість розширення ринків збуту та зміцнення власних позицій на ринку освітніх послуг; - зменшення впливу конкурентів завдяки висуненню на ринок ексклюзивних освітніх продуктів та послуг; - зміцнення авторитету та розвиток бренду освітнього закладу. 	<ul style="list-style-type: none"> - філіали, які створюються на закордонній території, не мають інфраструктури, якою володіє базовий ЗВО; - у більшості випадків відсутні можливості застосування власного професорсько-викладацького складу, а залучення місцевих викладачів не дає гарантії якісної освіти базового ЗВО, що веде до зниження репутації всієї системи франчайзингу; - використання та поширення освітніх технологій за межами системи; - поява нового конкурента у випадку виходу із системи франчайзингу; - невисока репутація окремих освітніх установ, які уклали договір про співпрацю за відсутності належної системи контролю за якістю реалізації освітніх послуг, може негативно позначитися на репутації всієї системи франчайзингу; - недотримання умов договору комерційної концесії освітніми установами-партнерами; - неможливість заміни франшизи доки не будуть порушені умови договору про співпрацю.
<p>Освітні установи, які</p>	<ul style="list-style-type: none"> - можливість виходу на нові ринки освітніх продуктів та послуг; 	<ul style="list-style-type: none"> - цілковите дотримання вимог проведення навчальних занять

уклали договір франчайзингу	<ul style="list-style-type: none"> - користуючись напрацюваннями франчайзера, мають змогу просуватися розом зі споживчим попитом на освіту; - нарощування джерел доходів, використовуючи цим самим нові потенційні фінансові вигоди; - залучення досвіду франчайзера у сфері викладання та науково-дослідної роботи; - можливість регіональних освітніх закладів запропонувати студентам більш широкий спектр програм, які вони не могли самостійно розробити; - висока якість освітніх послуг завдяки зростанню конкуренції; - проведення навчальної діяльності з використанням дистанційних освітніх технологій; - впровадження спільних програм підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу; - можливість уникнення небажаних витрат, які пов'язані із самостійним створенням освітнього закладу; - отримання постійної допомоги з питань, що стосуються проведення навчальної діяльності, маркетингу тощо. 	<p>згідно з договором франшизи;</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагання втрутитися ЗВО-франчайзера в освітню політику навчального закладу, який уклав договір франшизи; - труднощі під час реалізації освітніх програм, що пов'язані з відмінностями культури і менталітету; - неможливість змінити правила роботи в мережі, якщо раптом щось не влаштовує; - одночасне укладання договорів комерційної концесії з декількома навчальними закладами в регіоні; - підвищення вартості навчання зі сторони франчайзера; - залежність успіху діяльності від результатів роботи всіх учасників франчайзингової системи; - ризик настання невідкладних франчайзі подій, що негативно вплинуть на його діяльність (наприклад: неплатоспроможність чи банкрутство франчайзера, дії інших франчайзі, які спричиняють негативні наслідки для всієї франчайзингової системи); - зменшення популярності франчайзера.
Місцеві заклади освіти	наявність конкурентів на ринку змушує керівництво ЗВО шукати нові засоби для залучення абітурієнтів	поява на ринку освітніх продуктів та послуг нових конкурентів
Населення	- можливість отримати вищу освіту різного рівня відповідно до потреб ринку праці в різних	- можливість бути ошуканими освітніми установами, які нелегально працюють під

	<p>регіонах та місцевостях;</p> <ul style="list-style-type: none">- можливість навчатися у престижних ЗВО у себе на батьківщині;- гнучкість у способах викладання з урахуванням інтересів студентів;- поява нових освітніх технологій, продуктів та послуг;- якісна освіта за доступними цінами.	<p>фірмовою маркою ЗВО-франчайзера</p>
--	---	--

Джерело: [216].

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Грищук Ю. В. Визначення професійної освіти і навчання: сучасні акценти. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 4. С. 16–22.
2. Грищук Ю. В. Підтримка обдарованої учнівської молоді: нормативно-правовий та соціально-педагогічний аспекти. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 1 (5). С. 46–57. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/93>
3. Грищук Ю. В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 2 (6). С. 33–40. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/117/108#.VmV3itLhCHs>
4. Грищук Ю. В. Поняття «професійна освіта та навчання» у вітчизняному науковому просторі. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2014. № 4 (8). С. 112–120. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/182/163#.VIhW2VOMC1Q>
5. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польщі: теоретичний аспект. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2015. № 1 (9). С. 61–74. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/214/203#.VPCELVOMC1Q>
6. Грищук Ю. В. Компетентнісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів у Республіці Польща. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр.* 2015. № 24. С. 53–57.
7. Грищук Ю. В. Історико-педагогічний аналіз розвитку освіти в Польщі. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1–2. С. 137–141.
8. Грищук Ю. В. До проблеми визначення світових пріоритетів розвитку вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. № 4 (45). С. 22–25.

9. Грищук Ю. В. Пріоритети та принципи розвитку сучасної вищої освіти у дослідженнях вітчизняних вчених. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5–6 (50–51). С. 22–26.
10. Грищук Ю. В. Організація навчання іноземних студентів в Україні як чинник інтернаціоналізації вищої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 1–2 (46–47). С. 101–105.
11. Грищук Ю. Адаптація польського законодавства про вищу освіту до вимог Європейського Союзу. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*. 2016. Вип. V. С. 75–80.
12. Грищук Ю. В. Становлення та розвиток освіти в Польщі початку XI – кінця XVI століття. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2016. № 3 (15). С. 97–107. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/405>
13. Грищук Ю. Педагогічна освіта у Республіці Польща як об'єкт міждисциплінарного дослідження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3–4 (48–49). С. 109–115.
14. Грищук Ю. В. Роль полікультурних європейських традицій у реформуванні педагогічної освіти Республіки Польща. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2017. № 1–2 (16–17). С. 106–118. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/434/355>
15. Грищук Ю. В. Педагогічна Конституція Європи: сутність та значення для євроінтеграції освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. № 3 (58). С. 23–27.
16. Грищук Ю. Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: досвід Республіки Польща. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*. 2018. Вип. VII. С. 152–156.
17. Hryshchuk Y. Historical and pedagogical analysis of the development of education in Poland. *Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky*. 2016. Vol. 4. № 1. P. 56–58.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

18. Грищук Ю. В. Творча обдарованість учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема. Сучасні проблеми підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах євроінтеграційного процесу : матер. II Міжнародної молодіжної науково-практичної конференції (дистанційної). 4 грудня 2013 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова, Бердянський держ. пед. ун-т, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Українсько-американський гуманітарний і-т, Вісконсинський міжнар. ун-т (США) в Україні, Економіко-технологічний ун-т.; за заг. ред. проф. І. М. Ковчиної. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 28–29.

19. Грищук Ю. В. Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: євроінтеграційний контекст. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. праць : матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. С. 105–107.

20. Грищук Ю. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у Республіці Польщі. ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки : тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів, м. Київ, 8-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. М. С. Кулик [та ін.]. Київ : НАУ, 2015. С. 76.

21. Грищук Ю. В. Забезпечення якості вищої освіти у Республіці Польща. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. праць : матеріали XXVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 27. С. 269–271.

22. Грищук Ю. В. Освітні реформи у Республіці Польща та їх вплив на систему професійної підготовки вчителів. Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 18-21 січня 2016 року): у 3-х т. Т. 1. Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. С. 45.

23. Грищук Ю. В. Популяризація досліджень молодих вчених: європейський досвід. Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації : матеріали Всеукр. наук.-

практ. конф., 16 берез. 2018 р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; ред.-кол.: В. О. Огнев'юк, Н. М. Віннікова, О. М. Кузьменко, О. С. Мусяченко. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 34–36.

24. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща у період поступу до асоціації з Європейським Союзом. *Science, Research, Development : monografia pokonferencyjna. Pedagogy №9 (Poznan, 29–30 Wrzesień 2018 r.).* Poznan, 2018. S. 14–16.

25. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти в Україні за роки незалежності: історико-педагогічний аналіз. Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій : матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26–27 жовтня 2018 р., м. Дніпро. Частина I. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2018. С. 181–182.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

26. Грищук Ю. Погляд у перспективу. *Липовецькі вісті.* №79 (1663 від 26.10.2016 р.). С. 2.

27. Грищук Ю. В. Акмеологічний підхід до розвитку творчої обдарованості учнів. *Неперервна освіта: акмеологічні студії.* 2017. № 2. С. 46–53.

28. Грищук Ю. В. Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща : методичні рекомендації. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 32 с.

29. Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти (ступінь «Доктор філософії») / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; [розробн. Сисоєва С. О., Грищук Ю. В.]. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 20 с.

30. Hryshchuk Y. Implementation of educational reforms during the 1990s in Poland: obstacles and conditions. *The Modern Higher Education Review.* 2017. №2. P. 84–89.

Відомості про апробацію результатів дисертації*Міжнародні науково-практичні конференції:*

II Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Сучасні проблеми підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах євроінтеграційного процесу» (м. Київ, 4 грудня 2013 р.). Доповідь: «Творча обдарованість учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема».

XIV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки» (м. Київ, 2 – 3 квітня 2014 р.). Доповідь: «Соціально-психологічні особливості учасників підліткових субкультур».

XV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки» (м. Київ, 8 – 9 квітня 2015 р.). Доповідь: «Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у Республіці Польщі».

Міжнародна науково-практична конференція «Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри» (м. Київ, 14 травня 2015 р.). Доповідь: «Компетентнісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів у Республіці Польща».

Міжнародна науково-практична конференція «Становлення та розвиток акмеології: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Житомир, 29 травня 2015 р.). Доповідь: «Зміст професійної підготовки майбутніх вчителів у Республіці Польща: акмеологічний аспект».

Міжнародна науково-практична конференція «Освіта як фактор формування людського капіталу та економічного розвитку» (м. Черкаси-Добрич, 25 червня – 7 липня 2015 р.). Доповідь: «Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща».

Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія» (м. Братислава, 18 – 21 січня 2016 р.). Доповідь: «Освітні реформи у Республіці Польща та їх вплив на систему професійної підготовки вчителів».

V Міжнародна науково-практична конференція «Акмеологія: наука XXI століття» (м. Київ, 28 жовтня 2016 р.). Доповідь: «Акмеологічний підхід до творчої обдарованості учнів».

Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій» (м. Київ, 30 листопада 2016 р.). Доповідь: «Педагогічна освіта в Республіці Польща як об'єкт міждисциплінарних досліджень».

Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та концепції нової української школи» (м. Київ, 2 – 3 листопада 2017 р.). Доповідь: «Модернізація вищої педагогічної освіти України в умовах міжкультурної інтеграції».

Міжнародна науково-практична конференція «Наука, дослідження, розвиток» (м. Познань, 29 вересня 2018 р.). Доповідь: «Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща у період поступу до асоціації з Європейським Союзом».

Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: варіативність моделей неперервної педагогічної освіти» (м. Київ, 28 листопада 2018 р.). Доповідь: «Забезпечення неперервної педагогічної освіти: досвід Республіки Польща».

Всеукраїнські науково-практичні конференції:

XVII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 17 – 18 жовтня 2015 р.). Доповідь: «Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: євроінтеграційний контекст».

Всеукраїнська науково-практична конференція «Акмеологічні засади інноваційного розвитку закладів освіти» (м. Київ, 18 лютого 2016 р.). Доповідь: «Реалізація принципів полікультурності у педагогічній освіті Республіки Польща».

XXVII Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 17 листопада 2016 р.). Доповідь: «Забезпечення якості вищої освіти у Республіці Польща».

19 Всеукраїнська щорічна науково-методична конференція «Могилянські читання – 2016: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 14 – 18 листопада 2016 р.). Доповідь: «Вплив Болонського процесу на модернізацію педагогічної освіти».

Всеукраїнська науково-практична конференція «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (м. Київ, 16 березня 2018 р.). Доповідь: «Популяризація досліджень молодих вчених: європейський досвід».

IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (м. Київ, 18 квітня 2018 р.). Доповідь: «Особливості розвитку системи неперервної освіти в Республіці Польща».

Всеукраїнська науково-практична конференція «Особистість студента та соціокультурне середовище університету в суспільному контексті» (м. Київ, 14 червня 2018 р.). Доповідь: «Соціальний вимір вищої освіти: виклики для України».

II Всеукраїнська наукова конференція «Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій» (м. Дніпро, 26 – 27 жовтня 2018 р.). Доповідь: «Розвиток педагогічної освіти в Україні за роки незалежності: історико-педагогічний аналіз».

Методологічний семінар Національної академії педагогічних наук України «Нові тенденції і явища у дитячому та молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри» (м. Київ, 16 листопада 2017 р.). Доповідь: «Реалізація принципів міжкультурності у педагогічній освіті України».

V Морозівські читання «Тьюторство як засіб інтернаціоналізації освітньо-наукового простору вищої школи» (м. Київ, 18 – 19 жовтня 2018 р.). Доповідь: «Феномен тьюторства в системі вищої освіти Республіки Польща».

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
 ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
 IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна

тел./факс (032) 261-60-48, тел. 260-34-02

<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua

Код ЗКПО 02070987 Державна Казначейська служба України

МФО 820172, р.р. 35225230001061

№ свідоцтва 17701483, ін. под. № 020709813029

Валютний рахунок № 26005000028567, 26009000028110

в Укресімбанку

м. Львова МФО 322313

№ 3884-Н від 14.03.2018р.

1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine

Phone/Fax: +38 (032) 261-60-48, 260-34-02

<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua

Code ZKPO 02070987 State Treasury Service of Ukraine

MFO 820172, Settlement Acc. 35225230001061

Certificate No. 17701483, Tax IN020709813029

Foreign Currency Acc.No. 26005000028567, 26009000028110

in Lviv Branch of Ukreximbank

MFO 322313

на № _____ від _____

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з наукової роботи

Львівського національного університету

імені Івана Франка,

членкор. НАН України, проф. Гладішевський Р.С.

“13” вересня 2018 р.

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Гришук Юлії Володимирівни

на тему «Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща

в контексті європейських інтеграційних процесів», представленого на здобуття

наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2016-2018 рр. основні положення наукового дослідження Гришук Ю.В. апробовано та впроваджено у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Матеріали дослідження використовувалися під час викладання дисциплін педагогічного циклу, зокрема у процесі вивчення студентами курсів «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Порівняльна педагогіка» «Методологія та методи педагогічних досліджень, де розглядалися положення дисертаційного дослідження здобувача щодо основних тенденцій реформування педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів.

Розроблені Гришук Ю.В. методичні рекомендації «Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща» були використані викладачами факультету педагогічної освіти для проведення лекційних, практично-семінарських занять, підготовки студентами завдань самостійної роботи, виконання індивідуальних проектів.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Гришук Ю. В. обговорені на засіданні кафедри загальної та соціальної педагогіки факультету педагогічної освіти (протокол № 2 від 11.09.2018 р.).

Завідувач

кафедри загальної та соціальної педагогіки,
 доктор педагогічних наук, професор

О.В. Квас

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, факс (0542) 22-15-17, тел. (0542) 22-14-95
 E-mail: rector@sspu.sumy.ua Код ЄДРПОУ 02125510

02.10.2018 № 2411 На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:

**«Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща
 в контексті європейських інтеграційних процесів»**

(спеціальність 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»)

аспірантки Київського університету імені Бориса Грінченка

Гришук Юлії Володимирівни

Упродовж 2016-2017 рр. на базі навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка здійснювалася апробація результатів дисертаційного дослідження Гришук Ю. В. з теми «Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів».

Розроблена Сисоевою С. О. та Гришук Ю. В. робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» була використана у процесі викладання дисциплін «Порівняльна педагогіка» та «Педагогіка вищої школи» на спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Методичні рекомендації «Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща», розроблені Гришук Ю. В., були використанні викладачами навчально-наукового інституту педагогіки і психології для проведення лекційних, семінарських та індивідуальних занять зі студентами.

Впровадження у професійну підготовку студентів окремих положень дисертаційного дослідження Гришук Ю. В. дало позитивні зміни у їх підготовці до майбутньої професійно-педагогічної діяльності та сприяло підвищенню пізнавального інтересу студентів до оволодіння знаннями з проблем розвитку педагогічної освіти в Україні в контексті європейських інтеграційних процесів.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Гришук Ю. В. обговорювались на засіданні кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 2 від 20.09.1018 р.).

Завідувач кафедри педагогіки
 д.пед.н., проф.

Проректор з науково-педагогічної роботи
 д.б.н., проф.

А. А. Сбруєва

В. І. Шейко

« 14 » 09 2018 р. № 64

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Гришук Ю. В. з теми
**«Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща
в контексті європейських інтеграційних процесів»**,
представленого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Апробація результатів дисертаційного дослідження Гришук Ю. В. на тему
«Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських
інтеграційних процесів» на базі Національного університету водного господарства та
природокористування упродовж 2016-2017 н.р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у
сфері освіти», розроблена Сисоевою С. О. та Гришук Ю. В., була використана у процесі
викладання дисципліни «Методологія наукових досліджень» на спеціальності 073
«Менеджмент (Управління навчальним закладом)»

Викладачам кафедри суспільних дисциплін було презентовано методичні
рекомендації «Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна
та Республіка Польща», розроблені Гришук Ю. В. У даному методичному виданні
представлено науковий тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти,
зокрема загальні поняття, які розкривають сутність освіти як суспільно-організованого і
нормованого процесу та його результату, а також поняття, що допомагають зрозуміти
специфіку розвитку педагогічної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Гришук Ю. В. обговорені на
засіданні кафедри суспільних дисциплін Національного університету водного
господарства та природокористування (протокол №1 від 30.08.18).

Завідувач кафедри
суспільних дисциплін,
доктор педагогічних наук, професор

Ю. П. Олексін

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, МСП-41, 69600, Україна
 тел.: (061) 764-45-46, факс: (061) 228-75-08, e-mail: znu@znu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 02125243

19.09.2018 № 01.01-13/84
 на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:

**«Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща
 в контексті європейських інтеграційних процесів»**
 (спеціальність 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»)

Гришук Юлії Володимирівни

Упродовж 2017-2018 н.р. на базі факультету соціальної педагогіки та психології Запорізького національного університету здійснювалася апробація результатів дисертаційного дослідження Гришук Ю.В. з теми «Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів».

Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти», розроблена Сисоєвою С.О. та Гришук Ю.В., була використана у процесі викладання дисципліни «Методологія науково-педагогічних досліджень» для магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи».

Розроблені Гришук Ю.В. методичні рекомендації «Тезаурус порівняльного дослідження розвитку педагогічної освіти: Україна та Республіка Польща» були використанні викладачами факультету соціальної педагогіки та психології для проведення лекційних, семінарських та індивідуальних занять зі студентами.

Впровадження у професійну підготовку студентів окремих положень дисертаційного дослідження Гришук Ю.В. дало позитивні зміни у їх підготовці до майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Гришук Ю.В. обговорені на засіданні кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності Запорізького національного університету (протокол № 2 від 5 вересня 2018 р.).

Проректор з наукової роботи

Г.М. Васильчук

Шевченко 62 01 87

